

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Meld. St. 7

(2020–2021)

Melding til Stortinget

En verden av muligheter

Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Meld. St. 7

(2020–2021)

Melding til Stortinget

En verden av muligheter

Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning

Innhold

Forord – verden i koronatid	7	3.2.1	Støtte opp under liberale demokratiske samfunn	36
1 Regjeringens politikk for internasjonal studentmobilitet .	9	3.2.2	Landkunnskap og kunnskapsdiplomati	36
1.1 Internasjonalisering og studentmobilitet	9	3.2.3	Arbeidsliv og samfunnsøkonomisk gevinst	36
1.2 Regjeringens ambisjoner	10	3.3	Effekter for utdanningssektoren...	37
1.2.1 En kulturendring	10	3.3.1	Styrke institusjonelle samarbeid ..	37
1.2.2 Studentmobilitet som en del av kvalitetsarbeidet	11	3.3.2	Bedre og mer relevant utdanning og forskning	37
1.3 Innspill fra universiteter og høyskoler	11	3.3.3	Internasjonalisering hjemme	37
1.4 Norge i en internasjonal kontekst	12	3.3.4	Omdømme og synlighet	38
1.5 Nødvendig omstilling for fremtiden	13	3.4	Valg av virkemidler	38
1.6 Avgrensing	14	4 Utveksling fra Norge		39
1.6.1 Elevmobilitet i videregående opplæring	15	4.1	Hva motiverer og hva hindrer studentene i å reise ut.	39
1.7 Oversikt over resten av meldingen og oppsummering av tiltak	15	4.2	Oversikter med tall	40
2 Historiske rammer og føringer for internasjonal studentmobilitet	22	4.2.1	Hvor mange studenter reiser på utveksling?	40
2.1 Politiske rammer	22	4.2.2	Hvilke land drar de til?	40
2.1.1 Bologna-prosessen	22	4.2.3	Hvilke norske institusjoner drar de fra?	43
2.1.2 Europeisk samarbeid	23	4.2.4	Norske utvekslingsstudenters utdanningsnivå og fagområder	43
2.1.3 Kvalitetsreformen 2003	24	4.3	Kulturendring	43
2.1.4 Internasjonaliseringsmeldingen 2009	25	4.3.1	Studentmobilitet som del av institusjonelt samarbeid	43
2.2 Multilaterale og bilaterale satsinger	25	4.3.2	Integrering av studentmobilitet i studieprogrammer, og «aktiv avmelding»	46
2.2.1 Nordisk samarbeid	25	4.3.3	Ansattmobilitet og kobling mellom forskning og høyere utdanning	48
2.2.2 Samarbeid med prioriterte land ...	26	4.3.4	Fellesgrader	49
2.2.3 Samarbeid med land i sør	29	4.3.5	Europeiske universiteter	50
2.3 Regelverk og finansiering	30	4.4	Innpassing i grad	51
2.3.1 Nasjonalt regelverk og internasjonale konvensjoner	30	4.4.1	Vurderinger og tiltak	53
2.3.2 Finansieringssystemet for universiteter og høyskoler	31	4.5	Mobilitet under tre måneder	53
2.3.3 Utdanningsstøtte for studenter i utlandet	31	4.5.1	Utbytte ved kortere utenlandsopphold	54
2.4 Norges omgivelser	32	4.5.2	Omfang av korttidsmobilitet i dag	54
3 Hvorfor studentmobilitet?	33	4.5.3	Kriterier for telling og uttelling	55
3.1 Effekter for studentene	33	4.6	Profesjonsutdanningene	55
3.1.1 Faglig læringsutbytte og motivasjon	33	4.6.1	Mobilitet i rammeplanstyrte utdanninger	55
3.1.2 Mobilitet og arbeidsmarkedet	34	4.6.2	Obligatorisk praksis	57
3.1.3 Personlig utvikling, dannelse og generelle ferdigheter	35	4.7	Annen praksismobilitet	59
3.2 Effekter for samfunnet	35	4.7.1	Hva er omfanget av internasjonal praksismobilitet?	61
		4.7.2	Hvilke virkemidler finnes?	62

4.8	Informasjon	63	7.2	Nasjonal politikk for å trekke studenter til Norge	90
4.8.1	Vurderinger og tiltak	63	7.2.1	Retur og videre opphold i Norge ..	90
4.9	Digitale løsninger for administrasjon av studentmobilitet	64	7.2.2	De rette søkerne?	91
4.9.1	Vurderinger og tiltak	66	7.2.3	Rekruttering med tanke på Norges kompetansebehov	91
4.10	Ansvar for norske studenter i utlandet ved uforutsette hendelser	66	7.2.4	Vurderinger og tiltak	92
4.10.1	Vurderinger og tiltak	66	7.3	Antall, opprinnelse og studiested	92
4.11	Et internasjonalt studieprogram ...	66	7.4	Mer strategisk arbeid for å trekke utenlandske grads- studenter til Norge	94
4.11.1	Digitalt samarbeid og utveksling uten fysisk mobilitet	67	7.4.1	Geografiske prioriteringer	95
4.11.2	Vurderinger og tiltak	68	7.4.2	Internasjonal andel i forsker- utdanningene	95
5	Innkommende utvekslings- studenter	69	7.4.3	Kunnskapsgrunnlag og rekruttering	96
5.1	Flere studenter ut, flere studenter inn	69	7.4.4	Vurderinger og tiltak	96
5.1.1	Vurderinger og tiltak	71	7.5	Velkommen til Norge	96
5.2	Faktorer studenter oppgir for valg av Norge som studieland	71	7.5.1	Krav om oppholdstillatelse	96
5.2.1	Vurderinger og tiltak	72	7.5.2	Felles mastergradsoptak for internasjonale studenter	97
5.3	Internasjonale utvekslings- studenter i det norske studiemiljøet	72	7.5.3	Bruk av norsk og bruk av engelsk	97
5.3.1	Vurderinger og tiltak	73	7.5.4	Vurderinger og tiltak	97
5.4	Boliger for utenlandske utvekslingsstudenter	73	7.6	Profilering av Norge som kunnskapsnasjon	97
5.4.1	Vurderinger og tiltak	74	7.6.1	Overordnede mål og prioriteringer	98
5.5	Studietilbud på engelsk	74	7.6.2	Nasjonalt alumninettverk	98
5.5.1	Vurderinger og tiltak	75	7.6.3	Vurderinger og tiltak	98
5.6	Praksis for utenlandske studenter innenfor profesjons- utdanningene.	75	8	Norske helgradsstudenter i utlandet	99
5.6.1	Vurderinger og tiltak	75	8.1	Hva er verdien av norske helgradsstudenter i utlandet?	99
5.7	Statistikk	76	8.2	Oversikt med tall fra Lånecassen	99
6	Erasmus+	78	8.2.1	Hvor mange norske studenter tar en hel grad i utlandet?	99
6.1	Om Erasmus+	78	8.2.2	Hvor mange av helgrads- studentene i utlandet betaler skolepenger?	100
6.2	Regjeringens mål for norsk deltakelse i Erasmus+ 2014–2020	79	8.2.3	Hvilke land drar de til?	100
6.2.1	Overordnede mål og resultater Erasmus+ 2014–2020	79	8.2.4	Hvilke fagområder har de norske helgradsstudentene i utlandet?	102
6.3	Regjeringens ambisjoner for deltakelse i Erasmus+ 2021–2027	84	8.3	Utdanningsstøtte for norske helgradsstudenter i utlandet	104
6.3.1	Vurderinger og tiltak	87	8.3.1	Utdanningsstøtte	104
7	Internasjonale gradsstudenter som kommer til Norge	89	8.3.2	Norsk utdanningsstøtte sett i forhold til støtten i noen utvalgte land	105
7.1	Verdien av innkommende gradsstudenter	89	8.4	Måltall for studenter i utlandet, inkludert helgradsstudenter	107
7.1.1	Vurderinger og tiltak	90	8.4.1	Vurderinger og tiltak	107

8.5	Forum for studentmobilitet	107	9.2.2	Europeisk og globalt kvalifikasjonspass for flyktninger	110
8.5.1	Vurderinger og tiltak	107	9.2.3	Arbeidet med en gjensidig automatisk godkjenning av utdanning	110
9	Godkjenning av utdanning fra utlandet – regelverk og utfordringer	108	9.3	Utfordringer	111
9.1	Godkjenning av høyere utdanning og yrkeskvalifikasjoner tatt i utlandet	108	9.4	Vurderinger og tiltak	112
9.1.1	Godkjenning av høyere utdanning	108	10	Økonomiske og administrative konsekvenser	113
9.1.2	Godkjenning av yrkeskvalifikasjoner	109	10.1	Økonomiske konsekvenser	113
9.2	Internasjonalt arbeid	110	10.2	Administrative konsekvenser	114
9.2.1	UNESCOs globale konvensjon	110	Referanser		115
			Vedlegg		
			1	Statsrådets brev om innspill	122

Forord – verden i koronatid

Våren 2020 har tydelig vist oss hvor avhengige vi er av hverandre og hvor sammenvevd verden er. Internasjonalt samarbeid og dialog på tvers av landegrensene er forutsetninger for å kunne håndtere de store globale samfunnsutfordringene verden står overfor. Globale utfordringer krever globale løsninger.

Da pandemien rammet, skapte verdenssituasjonen svært store utfordringer for samfunnet generelt. Innenfor høyere utdanning måtte studenter, undervisere og forskere holde seg hjemme. Institusjonene skapte raskt en heldigital hverdag, og studentene måtte raskt vende seg til å studere hjemme fra.

Da de internasjonale grensene ble stengt våren 2020, reiste langt de fleste studentene som var på utveksling hjem. Gradsstudentene i utlandet ble også sterkt påvirket av pandemien. Det ble ganske raskt klart at de fleste institusjonene dessverre så seg nødt til å avlyse studentutveksling høsten 2020. I tillegg måtte man finne løsninger for alle studentene som allerede var blitt rammet av avbrutte utenlandsopphold i vårsemesteret.

Regjeringen mente at det ikke var riktig å legge frem meldingen som planlagt våren 2020, når tusenvis av norske studenter måtte reise hjem fra utlandet. Pandemien pågår fremdeles og det er få universiteter og høyskoler som tilbyr utveksling denne høsten. Likevel legger vi nå frem meldingen. Det er fordi ambisjonene i denne stortingsmeldingen er langsiktige og sentrale for regjeringens politikk. Samtidig har pandemien vist at det er et stort behov for internasjonalt samarbeid og dermed også internasjonal erfaring.

Regjeringen forutsetter at vi i høyere utdanning skal tilbake til en normalsituasjon så raskt det lar seg gjøre. For internasjonal studentmobilitet skal vi ikke bare tilbake til normalsituasjonen, vi må bli bedre, og vi må få til både bedre og mer internasjonalt samarbeid. Langt flere studenter må i fremtiden reise ut for å studere, og dette er særlig viktig nå som tallene er så lave. Analysen, ambisjonene og tiltakene i denne meldingen er langsiktige og skal kunne stå seg fremover. Under en pågående pandemi kan meldingens innhold virke mindre relevant og gjennomførbar, men det er likevel et klart uttrykk for regjeringens langsiktige politikk på feltet. Avhengig av pandemiens utvikling og tilgang på vaksiner, kan det være at det vil ta lengre tid før ambisjonene i meldingen kan nås.

Vi trenger kandidater fra norske universiteter og høyskoler med internasjonal erfaring og internasjonal kompetanse, fordi kunnskap og interkulturell forståelse er helt grunnleggende for vår fremtid og vår evne til å løse de utfordringene verden står overfor. Viktigheten av dette gjør at selv i en altoverskyggende global krise må vi tenke langsiktig. Gjennom denne meldingen legger vi grunnlaget for å realisere regjeringens ambisjoner for internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning når normalsituasjonen atter en dag returnerer. Det er tross alt en verden av muligheter der ute!

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Meld. St. 7

(2020–2021)

Melding til Stortinget

En verden av muligheter

Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning

*Tilråding fra Kunnskapsdepartementet 30. oktober 2020,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Regjeringens politikk for internasjonal studentmobilitet

1.1 Internasjonalisering og studentmobilitet

Høyere utdanning av god kvalitet er avgjørende for den fremtidige samfunnsutviklingen. Både globale utfordringer og hjemlige omstillingsbehov stiller høye krav til kompetanse og utdanning. Internasjonalisering og internasjonalt samarbeid er nødvendig for å sikre kvalitet i norsk høyere utdanning. Det slo regjeringen fast i Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning* (Kvalitetsmeldingen). Som forskningen må også utdanningen utvikles gjennom samarbeid og sammenligning med gode miljøer i utlandet. Gjennom internasjonal eksponering og samarbeid tilføres utdanninger og studenter verdifulle perspektiver som kan løfte utdanningskvaliteten i vid forstand. Internasjonalt samarbeid og internasjonale perspektiver er nødvendig for å håndtere globale samfunnsutfordringer knyttet til klima, teknologi, demografi og demokrati. Samtidig støtter det opp under bredere utenrikspolitiske, utviklingspolitiske og

næringspolitiske interesser gjennom både nettverk, kunnskap og kompetanser. Samfunns- og arbeidsliv også i Norge har en stadig mer internasjonal karakter, og kunnskapen, kompetansen og ferdighetene økt internasjonalisering kan bidra til, vil bli enda viktigere i fremtiden.

Internasjonalisering i utdanningene antar en rekke ulike former, og den viktigste forutsetningen er et internasjonalt orientert og aktivt fagmiljø. Internasjonalisering kan handle om innholdet i pensum, om at studentene presenteres for internasjonale perspektiver, og om et internasjonalt læringsmiljø. Det er regjeringens mål for norsk høyere utdanning at studentene inngår i et læringsmiljø som også omfatter internasjonale studenter.

I tillegg til at regjeringen ønsker å fremme ulike former for internasjonalisering av pensum, studier og læringsmiljøet hjemme, er det et mål at langt flere studenter skal reise på utveksling fra Norge, og dette er hovedtemaet for denne stortingsmeldingen. I Kvalitetsmeldingen slo regjeringen fast at det på lengre sikt bør være et mål at

halvparten av studentene har et utenlandsopphold i løpet av studiene.

Et studieopphold i utlandet vil bidra til å øke kvaliteten i norsk høyere utdanning og forskning og til den enkelte students egenutvikling, og det vil bidra til å utvikle samfunnet og øke Norges omstillingsevne og konkurranseevne.

Internasjonal studentmobilitet handler om å forbedre studiene ved å tilføre internasjonale impulser og internasjonal kunnskap til norske studenter og camperer. Det bør legges til rette for at studentene drar til utenlandske institusjoner deres hjemmestitusjon allerede samarbeider faglig med, og har kvalitetssikret. Utreisende grads- og utvekslingsstudenter bør i tillegg motiveres til å ta utdanning i land som er av særlig betydning for Norge, og ved utenlandske institusjoner med høy kvalitet.

Studieopphold i utlandet skal gi studentene internasjonal erfaring som vil gjøre dem bedre rustet til å delta i et europeisk og globalisert arbeids- og næringsliv. I tillegg skal internasjonal studentmobilitet støtte opp under det liberale demokratiets verdier, verdier vi ser er under press i dagens verden. Å bringe unge mennesker sammen kan bygge broer over nasjonale spenninger, gi interkulturell forståelse og bidra til å utfordre antidemokratiske og fremmedfiendtlige krefter. Fremtidens samfunnsborgere trenger nye ferdigheter i et samfunn som i økende grad er globalt, multikulturelt og digitalt. Internasjonal studentmobilitet skal bidra til å forme fremtidens samfunn til det bedre ved at studenter bryner sine meninger mot meningene til dem med en annen bakgrunn. Høyere utdanningsinstitusjoner skal arbeide sammen for å løse samfunnsproblemer og bedre kvaliteten på forskning og utdanning. Land skal gjennom forpliktende samarbeid sørge for at det er mulig for elever, studenter og forskere å være mobile.

De nordiske landene samarbeider for å skape et godt utdannings- og forskningsfellesskap rundt mobilitet, kvalitet og politiske prioriteringer. I det europeiske samarbeidet gjennom Erasmus+-programmet, Europarådet og Bologna-prosessen er bygging av felles europeisk identitet, fremme av demokratiske verdier og kamp mot ekstremisme viktige motiver. Gjennom blant annet UNESCO jobber Norge med andre land for å få utdanning og mobilitet høyere opp på den globale dagsordenen og for å sikre oppfyllelse av bærekraftsmålene, deriblant særlig bærekraftsmål 4¹, som går ut på å sikre inkluderende, rettferdig og god

utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle.

1.2 Regjeringens ambisjoner

1.2.1 En kulturendring

Gjennom Kvalitetsreformen fra 2003 vedtok Stortinget at alle studenter som ønsker det, skal kunne ha et studieopphold i utlandet som del av sitt norske gradsstudium. Gjennom Bologna-prosessen har Norge forpliktet seg til at innen 2020 skal 20 prosent av studentene som fullfører en grad, ha hatt et studie- eller praksisopphold i utlandet. Selv om føringen har ligget der siden Kvalitetsreformen, og med en ytterligere understrekning med målet fra Bologna-prosessen, har man i liten grad lykkes med å få flere studenter til å reise ut.

Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning* (Kvalitetsmeldingen) uttrykker en ambisjon på lengre sikt om at halvparten av de som avlegger en grad i norsk høyere utdanning, skal ha hatt et studieopphold i utlandet. Kvalitetsmeldingen fremhever samtidig at den faglige kvaliteten på utvekslingsopphold må sikres, og at fagmiljøer og institusjoner må delta aktivt i internasjonalt samarbeid.

Det overordnede målet med denne stortingsmeldingen er å bidra til en kulturendring i universitets- og høyskolesektoren slik at internasjonal mobilitet blir en integrert del av alle studieprogrammer, og slik at det blir mulig å nå regjeringens mål om at halvparten av de som avlegger en grad i norsk høyere utdanning, skal ha hatt et studieopphold i utlandet. Det skal skapes tydelige forventninger til studentene om at de skal ta et studie- eller praksisopphold i utlandet, ved at studentene aktivt skal måtte velge det bort dersom de ikke kan eller ønsker å reise ut.

En slik kulturendring vil ta tid, og disse fem faktorene kan bidra til endringen:

1. Studentmobilitet inngår i det strategiske arbeidet for å styrke kvalitet og relevans i høyere utdanning.
2. Studentmobilitet er basert på institusjonelt samarbeid, der både forskning og utdanning som regel inngår.
3. Regelverk og finansieringsordninger skal stimulere til økt studentmobilitet.
4. Ledelse, faglig ansatte og administrasjon ved institusjonene, så vel som studentene selv, er enige om og bidrar til en slik kulturendring.
5. Arbeids- og næringslivet etterspør og verdsetter studenters utenlandserfaring.

¹ <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/mat/fns-barekraftmal/fns-barekraftsmal/id2538121/>

1.2.2 Studentmobilitet som en del av kvalitetsarbeidet

Å heve kvaliteten i høyere utdanning og forskning er en av regjeringens viktige prosjekter. Internasjonal studentmobilitet er vesentlig for å nå dette målet.

Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning* (Kvalitetsmeldingen) slår fast at internasjonalisering skal være et middel for å styrke kvaliteten i høyere utdanning. Alle studieprogrammer skal ha internasjonaliseringstiltak, hvor internasjonal studentmobilitet inngår. Viktige hovedformer for internasjonalisering er

- utveksling av studenter og ansatte
- samarbeid om undervisningstilbud (gjesteforelesere, veiledning)
- samarbeid om utvikling av studietilbud (kurs, emner)
- samarbeid om hele gradsstudier som dobbelt- eller fellesgrader

Som Kvalitetsmeldingen peker på, finnes det en rekke forståelser og definisjoner av kvalitet. Kvalitet handler om standarder som skal overholdes, og om å møte forventninger og krav. Men kvalitet handler også om variasjon, mangfold, utvikling og innovasjon, effektivitet og relevans.² Studentene skal møte krav og forventninger i form av klart definert læringsutbytte for et studieopphold i utlandet. Det er også essensielt at studentene ser hvordan studieoppholdet vil kunne innpasses i graden, og at det er faglig relevant for studieprogrammet. Hver utvekslingsavtale må tilpasses studietilbudets nivå, omfang og egenart, jf. studietilsynsfor-skriften fra Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT)³.

Fagmiljøene ved institusjonene har ansvar for å utarbeide helhetlige studieprogrammer med god sammenheng og faglig progresjon. Studieprogrammene skal bygge på oppdatert forskning på fagfeltet og ha læringsutbyttebeskrivelser som definerer hva studentene skal ha av kompetanse etter endt utdanning. Ved utveksling må det være nært samarbeid mellom den norske og den utenlandske institusjonen i forkant av utenlandsoppholdet, slik at studentene på forhånd vet hvilke faglige krav som stilles til dem ved utenlandsoppholdet, og hvordan utenlandsoppholdet innpasses i studieprogrammet.

² Jf. Harvey & Greens (1993) definisjon av kvalitet, som ofte blir referert til.

³ Forskrift 7. februar 2017 nr. 137 om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning.

1.3 Innspill fra universiteter og høyskoler

En rekke aktører ble 1. oktober 2018⁴ oppfordret til å komme med innspill til denne meldingen, jf. vedlegg 1. Innspillene fremhever at forutsetningen for å nå ambisjonen om at halvparten av studentene på sikt skal ta en del av graden sin i utlandet, er at studentmobilitet blir en mer integrert del av studieprogrammene. Den faglige relevansen og læringsutbyttet av utenlandsoppholdet må også fremheves tydelig. Informasjonen til studentene må videre være god og lett tilgjengelig, og god veiledning og motivasjon fra faglig ansatte i forkant er essensielt for at studentene skal ta steget og reise ut, og at de skal kunne forberede seg på en god måte.

Studentmobilitet må også forankres i institusjonsledelsen og på studieprogramledernivå, og ansattmobilitet er viktig for å motivere studentene til å reise ut. Selv om det er stor variasjon mellom fagområder og institusjoner, viser det store flertallet av de som ga innspill, til at det kan være krevende å legge til rette for mobilitet av minst tre måneders varighet i alle studieprogrammer, som er kravet i dag for at oppholdet skal gi uttelling i finansieringssystemet for universiteter og høyskoler. De argumenterer derfor for at også mobilitetsopphold under tre måneder, såkalt kortidsmobilitet, bør gi uttelling i finansieringssystemet. Videre må innkommende studenter integreres i studiene i større grad, og de erfaringene som hjemvendte studenter har høstet utenlands, må utnyttes bedre i studiemiljøet i Norge. Dette er viktig både for å berike norsk utdanning og for å motivere andre studenter til å reise utenlands. I innspillene argumenteres det videre for at institusjonene må ha et tilstrekkelig antall engelskspråklige tilbud for å kunne tiltrekke seg utenlandske studenter, og at internasjonalisering må være sentralt plassert i strategier og handlingsplaner, slik at det allerede fra oppstart blir en klar forventning til studentene om at de skal reise ut.

Regjeringen deler disse oppfatningene, og konstaterer at det er et stykke frem før vi lykkes. Kun 16 prosent av studentene har i dag hatt et studieopphold i utlandet i løpet av studiet. Gjennom Bologna-prosessen har Norge forpliktet seg til at innen 2020 skal 20 prosent av studentene ha hatt et studie- eller praksisopphold i utlandet i løpet av studietiden.

⁴ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/invitasjon-til-a-komme-med-innspill-til-stortingsmeldingen-om-internasjon-studentmobilitet/id2611424/>.

Regjeringens ambisjon om at halvparten av studentene *på sikt* skal ha et studie- eller praksisopphold i utlandet, vil kreve en betydelig innsats fra universitetene og høyskolene.

Innspillene bekrefter at studentene ofte opplever at internasjonal studentmobilitet ikke er en naturlig del av studiet, og at det er vanskelig å finne relevant informasjon. Institusjonene på sin side opplever at det vil være nødvendig med mer administrative ressurser for å sende ut et betydelig høyere antall studenter, og at det vil være krevende å få til en kulturendring.

I tillegg er det store variasjoner i hvor stor grad institusjonene og studieprogrammene lykkes med å sende ut studentene sine. Det er også store variasjoner mellom studieprogrammer på én og samme institusjon, og mellom tilsvarende studieprogrammer på forskjellige institusjoner. Det er også forskjeller mellom utdanningstyper, med for eksempel mye lavere mobilitet i lærerutdanningene enn innen samfunnsfag og juridiske fag.

Innspillene til stortingsmeldingen viser imidlertid vilje til å på sikt nå ambisjonen om at halvparten av studentene skal ha hatt et studieopphold i utlandet. Det er lovende, og målet med denne stortingsmeldingen er å vise vei til hvordan vi i fellesskap skal nå ambisjonen.

1.4 Norge i en internasjonal kontekst

Internasjonalt samarbeid og dialog på tvers av landegrensener er forutsetninger for å kunne håndtere endringer og globale utfordringer. Dette et uttrykt flere steder, for eksempel i FNs bærekraftsmål, innen det nordiske samarbeidet og i Norges europapolitikk, som er de viktigste bærebjelkene for norsk utenrikspolitikk.

Norsk kunnskapspolitikk skal støtte opp under brede utenrikspolitiske, utviklingspolitiske og næringspolitiske interesser.

Et sentralt mål for norsk utenrikspolitikk er å støtte opp under forpliktende internasjonalt samarbeid og det multilaterale systemet, slik at vi kan løse felles utfordringer og ivareta norske og globale interesser, jf. Meld. St. 27 (2018–2019) *Norges rolle og interesser i multilateralt samarbeid*. Det multilaterale systemet er et nettverk av avtaler og organisasjoner som er satt opp av verdens stater. Dette systemet har flere funksjoner. Det er blant annet en møteplass der det er mulig å samarbeide om felles utfordringer, noe som blant annet gir opphav til nye normer og spilleregler. Multilateralt internasjonalt samarbeid er avgjørende for Norges sikkerhet, økonomi og velferd. Det er lett å ta internasjonalt

samarbeid for gitt, men den liberale verdensordenen⁵ som har vært avgjørende for utviklingen av det multilaterale systemet, er under press. Vi ser tendenser til at multilaterale organisasjoner i mindre grad brukes til å finne felles løsninger gjennom kompromisser og samarbeid, og at store stater heller jobber bilateralt, noe som ikke gagnar et lite land som Norge. Utdanning i Norge drar nytte av og er en viktig del av det multilaterale samarbeidet, og studentutveksling bygger opp under de verdier den liberale verdensordenen trenger.

Norge samarbeider om utdanning på et vidt spekter av områder, som EU/EØS, Bologna-prosessen, Europarådet, Nordisk ministerråd, OECD og UNESCO.

Gjennom EØS-avtalen deltar Norge i verdens største utdanningsprogram Erasmus+, EUs program for utdanning, opplæring, ungdom og idrett. Europeiske land er Norges nære allierte, og EU er Norges viktigste handelspartner.⁶ Norge og EU er samstemte i en rekke spørsmål i internasjonal politikk, blant annet når det gjelder synet på frihandel, multilateralisme og behovet for et forpliktende klimasamarbeid. Erasmus+ bidrar til å utdanne nye, omstillingsdyktige generasjoner. Siden 1992 har rundt 83 000 norske studenter, elever, lærlinger, ungdomsarbeidere og lærere deltatt i Erasmus+ eller et av dets forgjengerprogram og fått stipend til å dra på utveksling til et EU-land. Deltakelse i Erasmus+ bidrar til at det internasjonale utdanningssamarbeidet blir sterkere og bedre på alle nivåer. Erasmus+ gjør norsk høyere utdanning mer relevant, studentene blir mer attraktive for arbeidsmarkedet, samtidig som den enkelte student får muligheter til faglig og personlig utvikling som fremmer demokratiske verdier som stadig utfordres.

Gjennom Nordisk ministerråds største utdanningsprogram Nordplus skal det nordiske utdanningssamarbeidet styrkes og utvikles. Samarbeid med våre nærmeste naboer i Norden er viktig.

FNs bærekraftsmål om utdanning har som mål å innen 2030 «sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle». Akademisk samarbeid og gjensidig studentmobilitet mellom høyere utdanningsinstitusjoner er et viktig ledd i dette arbeidet.

⁵ Den liberale verdensordenen, slik den har utviklet seg etter 1945, hviler på et sett med felles regler og liberale verdier, som individuelle rettigheter og friheter, rettssikkerhet, demokrati og åpne markedsbaserte økonomier og frihandel (Meld. St. 27 (2018–2019) *Norges rolle og interesser i multilateralt samarbeid*, avsnitt 3.4).

⁶ https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/eustrategi_2018/id2600561/.

Boks 1.1 Sentrale begreper

Hva omfatter internasjonal studentmobilitet? Det viktigste skillet går mellom utgående helgradsstudenter, innkommende helgradsstudenter og inngående og utgående utvekslingsstudenter. Men i tillegg til disse tre hovedtypene vil meldingen også omtale korttidsmobilitet (under tre måneder) samt «virtuell utveksling»/«virtuell mobilitet», som i kraft av å være del av den økte digitaliseringen vil kunne bli en sentral del av studentutvekslingen fremover. Praksismobilitet og annen arbeids- og næringslivstilknyttet mobilitet omfattes også av mobilitetsbegrepet, for eksempel det at man tar hele eller deler av den obligatoriske praksisen i rammeplanstyrte utdanninger i utlandet. Disse typene mobilitet har forskjellig dynamikk og forskjellige effekter, og har til dels ulike virkemidler tilknyttet dem. Regjeringen ønsker en kulturendring med større plass for internasjonalisering, og dette kan virkeliggjøres gjennom ulike typer mobilitet.

- *Mobilitet*: flyt av studenter, forskere og administrativt ansatte over landegrensene på kortere eller lengre faglig opphold.
- *Mobilitetsvindue*: det at det legges inn en definert periode i strukturen i et studieprogram som kan brukes til å ta et studieopphold i utlandet.
- *Utteksling ut av Norge* omfatter det at studenter ved en norsk høyere utdanningsinstitusjon reiser til utlandet for å studere gjennom en utvekslingsavtale. Oppholdet blir del av studentenes norske grad.
- *Utteksling til Norge* omfatter det at studenter ved en utenlandsk institusjon kommer til Norge for å studere gjennom en utvekslingsavtale. Oppholdet blir som regel del av studentenes grad ved hjemmeinstitusjonen.¹

- *Internasjonale helgradsstudenter* er utenlandske studenter som kommer til Norge for å ta en hel grad, og utreisende helgradsstudenter er norske studenter som reiser til utlandet for å ta en hel grad.
- *Internasjonal praksismobilitet* omfatter det at studenter har et praksissopphold i en bedrift/organisasjon i et annet land som en del av sitt studium.
- *Korttidsmobilitet* er betegnelsen for mobilitet under tre måneder. Begrepet omfatter både utveksling (korttidsmobilitet gjennom utvekslingsavtale) og andre former for utenlandsopphold, som for eksempel feltarbeid, kurs, datainnsamling eller lignende.
- *Virtuell utveksling/virtuell mobilitet*² kan foregå innenfor de samme faglige rammene som annen utveksling, med den forskjellen at studentene ikke forflytter seg fysisk. Virtuell utveksling kan skje innenfor alle fag, og må være del av studentenes studieprogram. Utvekslingen må være basert på en læringskontrakt mellom studentene og institusjonene, og selve undervisningen skjer ved partnerinstitusjonen.
- *Blandet mobilitet* (på engelsk «Blended Mobility») er kombinasjonen av fysisk mobilitet (gjerne korttidsmobilitet) og virtuell utveksling.

¹ Ikke alle får oppholdet godkjent som del av en hjemlig grad. Det gjelder særlig studenter fra utenfor EU-/EØS-området.

² Begrepsbruken på dette området er ikke endelig avklart. Både «virtuell utveksling» og «virtuell mobilitet» blir brukt om former for digitalt samarbeid som søker å oppnå mange av utvekslingens gevinster uten fysiske reiser.

1.5 Nødvendig omstilling for fremtiden

I Meld. St. 29 (2016–2017) *Perspektivmeldingen 2017* ble fremtidens utfordringer for landet og regjeringens strategi for å møte disse utfordringene presentert. Det går frem av meldingen at Norge er godt stilt i dag, men at man må være forberedt på endringer i fremtiden. I dag er mange i arbeid og vi har store naturressurser og solide

statsfinanser. Et godt utdanningssystem bidrar til å sikre en kompetent arbeidsstyrke. Inntekt og velstand er også jevnere fordelt enn i de fleste andre land. Fra 2030 vil imidlertid offentlige utgifter øke raskere enn inntektene hvis vi ikke gjør endringer. Vi blir flere eldre, og vi lever lenger. Statens utgifter vil om ti–femten år vokse mer enn inntektene. Oljeinntektene vil ikke veie opp for dette; de får tvert imot mindre betydning. Dette gapet mellom utgifter og inntekter, ofte omtalt

som «finansieringsgapet», betyr at vi må gjøre noe annerledes i fremtiden. Regjeringen viste i meldingen til strategier for å trykke velferdssamfunnet i fremtiden: å øke yrkesdeltakelsen og å ta i bruk nye og bedre løsninger i offentlig sektor.

I Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028* er regjeringens prosjekt å legge til rette for vekst i samlet verdiskaping og nye lønnsomme arbeidsplasser, omstille norsk økonomi og gjennomføre det grønne skiftet. Norge skal oppfylle sine klimapliktelser og delta i den globale dugnaden for en mer bærekraftig verden. I en stadig mer digital hverdag skal vi skape et inkluderende arbeidsliv, redusere fattigdom og gjennomføre et integreringsløft. Vi skal ha aktivt demokrati, engasjerte borgere og et aktivt sivilsamfunn.

Felles for perspektivmeldingen og langtidsplanen for forskning og høyere utdanning er erkjennelsen av at et godt utdanningssystem er nødvendig for den omstillingen Norge må gjennom, men også for å utvikle aktive borgere og et aktivt demokrati og for å bevare det norske velferdssamfunnet. Forskning og høyere utdanning står også sentralt i utviklingen av et bærekraftig samfunn – miljømessig, sosialt, kulturelt, økonomisk og politisk. Utfordringene presentert i blant annet perspektivmeldingen og langtidsplanen for forskning og høyere utdanning krever internasjonalt samarbeid, og i dette samarbeidet er studentmobilitet helt sentralt.

Klimaendringene krever at også utdanningssektoren må redusere klimaavtrykket sitt. Økningen i reisevirksomhet som følger av økt internasjonal studentmobilitet må ses i sammenheng med omstillingsarbeidet som pågår ved universitetene og høyskolene og i samfunnet generelt knyttet til det grønne skiftet. Regjeringen mener likevel at verdien av internasjonal studentmobilitet rettferdiggjør at det skal prioriteres høyt. Et utvekslingsopphold kan være den viktigste reisen en student foretar i løpet av sitt liv, og regjeringen understreker at denne erkjennelsen må ligge til grunn for beslutningen om å ta hele eller deler av utdanningen i utlandet. Det er likevel viktig å være bevisst på hvilke reiser man tar. Forskning og utdanning er nødvendig for å løse globale utfordringer, inkludert klimautfordringer, og det krever at studenter og forskere også må møtes fysisk. Dette betyr ikke at studentene og de ansatte skal la være å tenke på klimaavtrykket når de velger studiested. Det finnes allerede økonomiske insentiver for studentene (Nordplus, Erasmus+) til å dra til Norden og EU/EØS-området, altså til nærrområder som man kan reise til på mer

miljøvennlige måter. Det kulturelle mangfoldet utenfor Europa er også viktig, og reiser til våre prioriterte samarbeidsland utenfor Europa skal også fortsette. Disse elementene blir viktige når studentene velger mer fjerntliggende destinasjoner, og også for institusjonene når de oppretter utvekslingsavtaler. Bruk av teknologi til å møtes virtuelt og en ytterligere internasjonalisering av norske campuser kan øke internasjonaliseringen uten å øke klimaavtrykket, jf. kapittel 4. Alt handler om å balansere ulike hensyn, og regjeringen har stor tiltro til at institusjoner, studenter og ansatte klarer å balansere hensynet til mobilitet med hensynet til redusert klimaavtrykk. Regjeringen vil i tillegg følge tett utviklingen blant annet av det nye Erasmus+-programmet, hvor mobilitet er kjernen i programmet og skal fortsatt være det. Erasmus+ har også som ambisjonen å bidra til er mer karbonnøytralt Europa.

Regjeringen arbeider også med en stortingsmelding om arbeidsrelevans i høyere utdanning. Samfunnet investerer betydelige midler i høyere utdanning for at kandidatene skal få relevant kompetanse og ta den i bruk til det beste for samfunnet. Kvaliteten i norsk høyere utdanning er jevnt over god, men et arbeidsliv i omstilling med høy endringstakt gjør at usikkerheten fremover er betydelig. Regjeringen vil i arbeidsrelevansmeldingen komme tilbake til hvordan man kan styrke kvaliteten og relevansen i høyere utdanning gjennom et bedre og mer gjensidig samarbeid mellom universiteter og høyskoler og arbeidsliv. Målet er at studentene skal forberedes bedre på arbeidslivet, og at arbeidslivet skal få tilgang på relevant kompetanse som kan bidra til utvikling og omstilling.

1.6 Avgrensning

Denne stortingsmeldingen omhandler internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning, men alt tyder på at internasjonal mobilitet tidligere i livet som mobilitet gjennom ungdomsarbeid og i videregående opplæring, inkludert språkopplæring, har betydning for hvor mobile studenter i høyere utdanning er, på samme måte som mobilitet i høyere utdanning har betydning for hvor mobile ph.d.-studenter og forskere er. Denne stortingsmeldingen omhandler ikke mobilitet på ph.d.-nivået, men elevmobilitetens betydning for mobilitet i høyere utdanning er kort nevnt nedenfor.

Internasjonal erfaring og internasjonalt samarbeid er viktig for alle deler av utdanningsløpet, også for fagskolene. Regjeringen vil både i det

kommende arbeidet med strategi for høyere yrkesfaglig utdanning (fagskolene) og i forbindelse med arbeidet med en Erasmus+-strategi, komme tilbake til hvordan man kan fremme internasjonalt samarbeid også for høyere yrkesfaglig utdanning.

1.6.1 Elevmobilitet i videregående opplæring

Internasjonal mobilitet er et viktig tiltak og virkemiddel også i grunnopplæringen. Elever og ansatte i hele grunnopplæringsløpet deltar i samarbeid, internasjonaliseringstiltak og mobilitet gjennom blant annet Nordplus og Erasmus+, og hvert år reiser et betydelig antall elever for å ta vg2 i et annet land. Utbyttet i form av ferdigheter fra slik mobilitet er i stor grad sammenfallende med utbyttet fra mobilitet i høyere utdanning. Dette kommer blant annet frem i en undersøkelse Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku) har gjort av utbytte for elever som har vært på utveksling i et europeisk land i fag- og yrkesopplæringen.⁷ Undersøkelsen tyder på at elevene har stort utbytte når det gjelder sosiale ferdigheter og personlig utvikling, og språkkunnskaper og kulturforståelse er viktige læringsutbytter. Elevenes faglige utbytte ser derimot ut til å variere med organiseringen av oppholdet og hvilken rolle elevene har.

For skoleåret 2018/2019 har om lag 1 600 elever fått støtte fra Lånekassen til utenlandsopphold i vg2 gjennom utvekslingsorganisasjon eller fylkes-/skoleavtale. Her har det vært en nedgang siden toppåret 2012/2013, da om lag 2 300 elever reiste på slike opphold. I tillegg får omkring 450–500 elever hvert år støtte fra Lånekassen til å ta hele den videregående opplæringen i utlandet. Disse reiser i hovedsak til andre nordiske land, etter en egen nordisk avtale. Diku har i en undersøkelse i 2019 spurt både nye og tidligere utvekslings elever, primært innenfor studiespesialiserende, om deres utbytte av utenlandsoppholdet. Resultatene har mye til felles med den nevnte undersøkelsen blant elever i fag- og yrkesopplæringen. Mer enn 80 prosent av elevene som var på utveksling i 2018/2019, mener at de har blitt flinkere i fremmedspråk, at de har blitt mer selvstendige og tryggere på seg selv, og at de har fått økt forståelse for andre kulturer. Hele 94 prosent oppgir at de trolig eller absolutt vil anbefale andre å velge et utvekslingsår. Undersøkelsen tyder på at

utbyttet er langsiktig. Flertallet opplever at utenlandsoppholdet har vært til nytte i videre studier.

Undersøkelsen tyder også på at tidlig mobilitet kan bidra til mobilitet i høyere utdanning. Andelen som har reist på utenlandsopphold i høyere utdanning med støtte fra Lånekassen, er tre ganger høyere blant personer som var på utveksling i vg2, enn blant norske studenter generelt.

God opplæring i fremmedspråk forbereder og motiverer for økt mobilitet i høyere utdanning. Det er derfor viktig at opplæring i både engelsk og andre fremmedspråk holder så høy kvalitet som mulig. Regjeringen ønsker blant annet å innføre mer obligatorisk engelsk, og at elever i videregående opplæring skal ha gode muligheter til å velge og til å fordype seg i fremmedspråk. Regjeringen vil komme tilbake til dette i den varslede stortingsmeldingen om videregående opplæring.

1.7 Oversikt over resten av meldingen og oppsummering av tiltak

Kapittel 2

Kapittel 2 gir en oversikt over politiske rammer for internasjonal studentmobilitet og dagens regelverk og finansiering.

Kapittel 3

Kapittel 3 gir en oversikt over forskjellige positive effekter internasjonal studentmobilitet kan forventes å ha for studentene, samfunnet og universitetene og høyskolene.

Kapittel 4

Kapittel 4 omhandler norske studenter som velger å gjennomføre en del av studietiden sin i utlandet gjennom utveksling fra sin norske utdanningsinstitusjon.

Regjeringens vurderinger og tiltak:

Hvilke land norske studenter drar til

- Regjeringen ønsker at en høyere andel norske studenter skal reise på utveksling til ikke-engelskspråklige land enn hva tilfellet er i dag.
- Regjeringen vil at flere norske studenter skal prioritere å reise på utveksling til de ikke-engelskspråklige landene blant Norges prioriterte samarbeidsland innenfor høyere utdanning og forskning.
- Regjeringen vil gjøre endringer i Lånekassens regelverk for å øke mobilitet til prioriterte sam-

⁷ Diku (2019f).

arbeidsland, og komme tilbake til de budsjettmessige konsekvensene i de årlige statsbudsjettene.

Studentmobilitet som del av internasjonalt samarbeid

- Regjeringen forventer at norske institusjoner jobber strategisk med å etablere et gjensidig og langsiktig samarbeid med utenlandske institusjoner der studentutveksling er godt forankret.
- Regjeringen forventer at internasjonaliseringsarbeidet, samarbeidsavtalene og studentmobiliteten blir fullt ut integrert i de øvrige oppgavene ved institusjonen.
- Regjeringen forventer at samarbeidsavtaler forankres i de ansattes faglige nettverk, slik at de faglig ansatte føler et eierskap til dem.
- Regjeringen vil oppfordre institusjonene (spesielt mindre institusjoner og/eller fag) til å inngå felles utvekslingsavtaler seg imellom.
- Regjeringen forventer at institusjonene er oppmerksomme på utfordringene knyttet til overføringsgrunnlaget for personopplysninger til tredjeland hvor det ikke foreligger en beslutning om tilstrekkelig beskyttelsesnivå og det ikke er mulig å inngå en standardkontrakt.

Integrering av studentmobilitet i studieprogrammer og aktiv avmelding.

- Regjeringen har som ambisjon at alle institusjoner på sikt innfører en ordning hvor studenten selv aktivt må melde seg av utenlandsoppholdet, såkalt aktiv avmelding. Institusjonene kan selv bestemme hvordan og når dette innføres. Utenlandsoppholdet er frivillig, og studenten behøver ikke å begrunne en avmelding. Utdanningsinstitusjoner under forsvarsdepartementets område unntas fra målet om forhåndsdefinerte studieopphold i utlandet og «aktiv avmelding».
- Regjeringen forventer at alle institusjoner legger opp til at utvekslingsopphold er godt integrert i studieprogrammene.
- Regjeringen har som ambisjon at et utenlandsopphold i løpet av studietiden blir hovedregelen for alle studenter der slike utenlandsopphold gir et godt faglig utbytte og er praktisk gjennomførbare.
- Regjeringen vil i styringsdialogen med universitetene og høyskolene følge med erfaringene institusjonene gjør seg med integrering av utenlandsopphold i studieprogrammene, og vil i den forbindelse vurdere eventuelle tiltak for at flere studieprogrammer kan legge bedre til rette for internasjonal studentmobilitet, her-

under om det skal stilles økte krav om aktiv avmelding.

- Regjeringen forventer at fagmiljøene gjør det tydeligere for studenter og arbeidsgivere hvordan utenlandsopphold kan bidra til å gjøre utdanningene faglig bedre og mer arbeidsrelevante.

Ansattmobilitet og kobling mellom forskning og høyere utdanning

- Regjeringen forventer at institusjonene gjennom samarbeidsavtaler som er nær knyttet til de faglige miljøene, og som integrerer studentmobilitet og internasjonalisering i helhetlige studieprogrammer, øker andelen vitenskapelig ansatte som reiser ut.
- Regjeringen ser videre at det er behov for økt mobilitet blant ph.d.-studentene.
- Regjeringen forventer at institusjonene så langt det er mulig, benytter eksisterende forskningssamarbeid til å inngå nye, kvalitets-sikrede og tilrettelagte avtaler om studentutveksling. I disse avtalene bør studentmobilitet bli koblet på forskernes internasjonale prosjekter og nettverk.
- Regjeringen forventer at institusjonene inngår internasjonale samarbeidsavtaler der forskningselementer inngår dersom det er praktisk mulig og faglig hensiktsmessig.

Fellesgrader

- Regjeringen mener at de faglige gevinstene av fellesgradssamarbeid er såpass store at det til tross for administrative utfordringer fortsatt er ønskelig at norske universiteter og høyskoler prioriterer å delta i fellesgradssamarbeid med utenlandske institusjoner.
- Regjeringen vil vurdere om det skal stimuleres til fellesgradssamarbeid med prioriterte samarbeidsland. For land Norge ikke har et sikkerhetspolitisk samarbeid med, må det tas spesielle hensyn.

Europeiske universiteter

- Regjeringen støtter Europakommisjonens nye tiltak *Europeiske universiteter* og oppfordrer norske institusjoner til å inngå i allianser innenfor dette tiltaket.
- Gjennom pilotperioden for *Europeiske universiteter* vil Kunnskapsdepartementet ha dialog med norske deltakerinstitusjoner dersom det oppstår hindre på grunn av nasjonalt regelverk.

Innpassing i grad

- Regjeringen forventer at institusjonene organiserer alle sine studieprogrammer med tydelige mobilitetsvinduer, slik at det er klart for studentene når i løpet av studieprogrammet det er lagt opp til mobilitet.
- Regjeringen vil at institusjonene i større grad legger opp til forhåndsgodkjente emnepakker for studentmobilitet for studieprogrammene. Slike pakker skal sikre at studentene vet på forhånd at de får et kvalitetssikret utenlandsopphold som de får innpasset fullt ut i graden hjemme.
- Regjeringen forventer at institusjonene legger til rette for faglig relevante mobilitetsopphold med god faglig sammenheng mellom utenlandsoppholdet og det hjemlige studieprogrammet. Det må synliggjøres for studentene hva som er det forventede læringsutbyttet av utenlandsoppholdet, og hvordan emnene de tar ute, bidrar til det overordnede læringsutbyttet for studieprogrammet.
- Regjeringen forventer at institusjonene i arbeidet med å godkjenne emner tatt i utlandet følger Lisboa-konvensjonens ordlyd om at utdanning tatt i utlandet skal godkjennes med mindre det kan bevises at det er betydelige forskjeller.
- Regjeringen vil ta inn en læringsutbyttebeskrivelse om internasjonal kompetanse i det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket for å understreke viktigheten av at alle som fullfører en grad skal ha internasjonal kompetanse.

Mobilitet under tre måneder

- Regjeringen forventer at institusjonene fortsatt jobber mest for å øke semestermobiliteten, det vil si utenlandsopphold av minst tre måneders varighet, men vil innføre uttelling for opphold på mellom én og tre måneder i finansieringssystemet så snart det lar seg gjennomføre.

Profesjonsutdanningene

- Regjeringen forventer at institusjonene strukturerer alle sine studieprogrammer med klart definerte mobilitetsvinduer, også i profesjonsutdanningene.
- Regjeringen forventer at institusjonene bruker den faglige friheten og det handlingsrommet de har, og viser stor fleksibilitet i godkjenning av emner tatt i utlandet, også for de rammeplanstyrte utdanningene.

- Regjeringen vil legge til rette for at det kan gjennomføres pilotprosjekter for å øke mobilitet i de rammeplanstyrte utdanningene.

Obligatorisk praksis

- Regjeringen mener at det er rom for å utnytte praksisperiodene innenfor de rammeplanstyrte utdanningene bedre som mobilitetsperioder enn det som gjøres i dag, og oppfordrer institusjonene til i enda større grad å legge til rette for at studentene kan ta obligatoriske praksisperioder i utlandet.
- Regjeringen forventer at innføring av uttelling for mobilitetsopphold på mellom én og tre måneder i finansieringssystemet vil bidra til at flere studenter tar den obligatoriske praksisen i profesjonsutdanningene i utlandet, se 4.5.3.1.

Annen praksismobilitet

- Regjeringen vil at institusjonene legger mere til rette for internasjonale praksisopphold gjennom aktiv bruk av ordninger som Erasmus+, ved deltakelse i programmet i perioden 2021–2027, og InternAbroad.
- Regjeringen forventer at innføring av uttelling for mobilitetsopphold på mellom én og tre måneder i finansieringssystemet vil bidra til at flere studenter tar praksisopphold i utlandet, se 4.5.3.1.

Informasjon

- Nettstedet Utdanning.no bør i større grad synliggjøre mulighetene norske studenter har for å studere i utlandet både som gradsstudenter og som utvekslingsstudenter. Arbeidet med å legge til rette for helhetlig kommunikasjon overfor norske studenter, må gjennomføres i samarbeid med andre relevante aktører som Diku og Lånekassen.

Digitale løsninger for administrasjon av studentmobilitet

- Regjeringen vil arbeide for å forenkle studentene og institusjonenes søknads- og godkjenningsprosess knyttet til studentmobilitet.

Ansvaret for norske studenter i utlandet ved uforutsette hendelser

- Regjeringen forventer at universiteter og høyskoler vurderer og tar høyde for sikkerhetsrisi-

koen ved å sende norske studenter til utlandet i hvert enkelt tilfelle.

- Institusjonene har et klart ansvar for å informere og veilede studentene om både muligheter og begrensninger i forkant av reisene, samt tydeliggjøre hva studentene selv har ansvar for

Digitalt samarbeid og utveksling uten fysisk mobilitet

- Regjeringen forventer at institusjonene innarbeider en internasjonal profil tilpasset det enkelte studiet i alle studieprogrammene, og at de legger til rette for internasjonalisering også for studenter som ikke reiser på utvekslingsopphold. Regjeringen forventer at institusjonene vurderer hvordan de kan innpasse virtuelt samarbeid i sine studieprogrammer.

Kapittel 5

Kapittel 5 omhandler regjeringens politikk overfor innkommende utvekslingsstudenter, det vil si utenlandske studenter som tar deler av graden sin ved en norsk institusjon.

Regjeringen vurderer og tiltak

- Regjeringen vil at norske høyere utdanningsinstitusjoner fortsatt skal jobbe målrettet for å tiltrekke seg flere internasjonale utvekslingsstudenter, både gjennom sine samarbeidsavtaler med utenlandske universiteter og gjennom programmer som Erasmus+ (ved deltakelse i programmet i perioden 2021–2027), Nordplus, UTFORSK og Dikus kvalitetsprogrammer.
- Regjeringen vil vurdere om Diku bør få en tydeligere rolle i å samordne og forvalte informasjon til innreisende utvekslingsstudenter for å gjøre informasjonen bedre og lettere tilgjengelig for disse studentene. I forbindelse med dette vil det også kunne være aktuelt å gi Diku i oppdrag å gi råd om rekrutteringstiltak rettet mot denne gruppen.
- Regjeringen forventer at institusjonene blir flinkere til å utnytte ressursen de internasjonale studentene representerer med tanke på å skape en internasjonal dimensjon ved norske universiteter og høyskoler. Blant annet bør institusjonene legge bedre til rette for samhandling mellom norske og internasjonale studenter.
- Regjeringen vil be samskipnadene legge til rette for mer fleksible leiekontrakter for studentboliger for å utnytte ressursene bedre med tanke på utreisende og innreisende utveks-

lingsstudenter. Her bør man se på muligheten for fremleie av studentboliger for norske studenter som er på utveksling i utlandet, også for å lette boligsituasjonen for innreisende utvekslingsstudenter.

- Regjeringen vil be institusjonene og student-samskipnadene avklare de økonomiske virkningene av at studentboliger blir stående tomme i enkelte semestre som følge av at utvekslingsstudenter kommer og drar igjen (såkalt «tomgang»), og vil oppfordre institusjonene og studentsamskipnadene til å etablere avtaler som regulerer dette.
- Regjeringen forventer at institusjonene fortsatt jobber for å tilby tilstrekkelig antall engelskspråklige studietilbud til at de kan tiltrekke seg utenlandske studenter.
- Regjeringen forventer at det er en hensiktsmessig balanse mellom andelen emner som undervises på henholdsvis engelsk og norsk, og at institusjonene avklarer i god tid før semesterstart hvilke emner som undervises på engelsk, og hvilke som undervises på norsk.
- Regjeringen forventer at universiteter og høyskoler er bevisst ansvaret de har for å vedlikeholde og videreutvikle norsk som fagspråk.
- Regjeringen vil at institusjonene, når de samarbeider med utenlandske institusjoner om praksisperioder i utlandet, så langt det lar seg gjøre, arbeider for også å tilby praksisplasser for utenlandske studenter i Norge. De sentrale aktørene i arbeids- og næringslivet må være behjelpelige med å legge til rette for dette.

Kapittel 6

Kapitel 6 tar for seg regjeringens politikk for Europakommisjonens program for utdanning, opplæring, ungdom og idrett (Erasmus+).

Regjeringens vurderinger og tiltak:

- Regjeringen foreslår at Norge deltar i EUs program for utdanning, opplæring ungdom og idrett (Erasmus+) 2021–2027, men vil ta endelig avgjørelse om dette når EUs langtidsbudsjett er vedtatt.
- Regjeringen vil, ved en endelig beslutning om deltakelse i Erasmus+ fra 2021, legge frem en samtykkeproposisjon for Stortinget om deltakelse i Erasmus+ med sikte på innlemmelse i EØS-avtalen senest i juli 2021. Regjeringen vil komme tilbake til de budsjettmessige konsekvensene i de årlige statsbudsjettene.

- Regjeringen vil, ved en endelig beslutning om deltakelse i Erasmus+ fra 2021, i kommende statsbudsjetter vurdere behovet for økte administrasjonsmidler til Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku) og til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) for å håndtere økt budsjett og aktivitet for Erasmus+.
- Regjeringen vil, ved en endelig beslutning om deltakelse i Erasmus+ fra 2021, i kommende statsbudsjetter vurdere behovet for eventuelle stimuleringsmidler for å øke deltakelsen i Erasmus+ og behovet for forsterkningsmidler for å øke effekten av norsk deltakelse i programmet.
- Ved en endelig beslutning om deltakelse i Erasmus+ fra 2021, vil regjeringen utarbeide en ny strategi for hele programperioden 2021-2027, basert på endelig vedtatt program.
- Med forbehold om fremtidig deltakelse i nevnte programmer forventer regjeringen større grad av synergier mellom ulike mobilitetsprogrammer og andre internasjonale programmer som Horisont Europa, Nordplus, EØS-midlenes utdanningsprogrammer, NOTED, UTFORSK og INPART.
- Ved en endelig beslutning om norsk deltakelse i Erasmus+ forventer regjeringen god deltakelse fra universiteter, høyskoler og andre relevante aktører.

Kapittel 7

Kapittel 7 omhandler internasjonale gradsstudenter som kommer til Norge.

Regjeringens vurderinger og tiltak:

- Regjeringen vil at institusjonene styrker arbeidet med å skape et internasjonalt læringsmiljø der det legges best mulig til rette for samhandling mellom norske og utenlandske studenter i både faglige og utenomfaglige sammenhenger.
- Regjeringen vil ha en tydeligere og mer strategisk nasjonal politikk for hvilke internasjonale gradsstudenter Norge skal tiltrekke seg, og vil derfor opprette en arbeidsgruppe som skal vurdere en mer bevisst politikk overfor utenlandske gradsstudenter ved norske institusjoner. Politikken skal bygge på overordnede kunnskaps-, nærings-, innvandrings-, bistands- og sikkerhetspolitiske føringer og rammer. Utmeislingen av en slik politikk skal skje med tanke på nasjonale kompetansebehov hvor også aktører utenfor universiteter og høyskoler skal delta, som Nærings- og fiskeridepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Justis og beredskapsdepartementet, Forsvarsdepartementet, Utenriksdepartementet og partene i arbeidslivet. Utredningen skal bygge på de overordnede nasjonale prioriteringene som går frem av langtidsplanen for forskning og utdanning (jf. Meld. St. 4 (2018–2019)) og av strategien for eksport og internasjonalisering (jf. Nærings- og fiskeridepartementet 2017).
- Regjeringen vil at mulighetene for å søke jobb eller starte opp egen virksomhet i Norge i ett år etter at man har avlagt en grad, gjøres mer synlig i arbeidet for å tiltrekke seg studenter. Regjeringen oppfordrer Diku og utdanningsinstitusjonene til å informere internasjonale gradsstudenter om denne muligheten.
- Regjeringen ønsker at en større andel av helgradsstudentene til Norge kommer fra EU/EFTA-området og fra Norges prioriterte samarbeidsland utenfor Europa. Videre bør institusjonene bruke mulighetene som ligger i samarbeidsprogram med det globale sør, for å styrke mobilitet og samarbeid med utviklingsland i det globale sør på mastergradnivå.
- Regjeringen vil vurdere å gjennomføre en sosioøkonomisk analyse av hva internasjonale gradsstudenter betyr for norsk økonomi, arbeidsliv og samfunn, både under og etter studiene. Analysen vil også omfatte utenlandske studenters betydning for norsk høyere utdanning, inkludert hvilken betydning de har for internasjonalisering hjemme. Det er videre naturlig å vurdere om en slik analyse skal gjøres på jevnlig basis og også omfatte utenlandske ph.d.-studenter.
- Regjeringen vil at arbeidet med å få på plass et felles mastergradsopptak av internasjonale studenter kommer i gang så snart som mulig.
- Regjeringen vil at det etableres en arbeidsgruppe som består av Kunnskapsdepartementet (sekretariat), andre relevante departementer og nasjonale aktører som Diku, Forskningsrådet og Innovasjon Norge, samt institusjonene. Gruppen skal få ansvar for å foreslå overordnede mål og prioriteringer for profileringen av Norge som kunnskapsnasjon i utlandet, i tråd med gjeldende overordnede politiske føringer.
- Regjeringen vil utrede nytten av å etablere et nasjonalt alumninettverk for internasjonale studenter. Dette innebærer blant annet å kartlegge eksisterende alumniarbeid på institusjonene og vurdere om det å etablere et nasjonalt

nettverk kan styrke arbeidet med å profilere Norge som kunnskapsnasjon og arbeidet med å etablere praksisplasser i utlandet.

Kapittel 8

Kapittel 8 omhandler norske studenter som tar en hel grad ved en utenlandsk utdanningsinstitusjon.

Regjeringens vurderinger og tiltak:

- Regjeringen mener det vil være viktig å legge opp til en mer strategisk bruk av midlene fra Lånekassen som går til norske studenter som tar en hel grad i utlandet. Dette gjelder spesielt med tanke på kvaliteten på universitetene studentene velger, hvilke land universitetene ligger i, og kostnadsnivået ved universitetene.
- Regjeringen vil gjøre endringer i Lånekassens regelverk for å øke mobilitet til prioriterte samarbeidsland, og komme tilbake til de budsjettmessige konsekvensene i de årlige statsbudsjettene.
- Regjeringen vil at flere norske helgradsstudenter skal velge å studere i Norges prioriterte samarbeidsland innenfor høyere utdanning og forskning.
- Regjeringen vil at flere helgradsstudenter skal velge studieland med lavere studiekostnader, slik at gjeldsnivået blant disse studentene begrenses.
- Regjeringen vil vurdere å gjennomgå utdanningsstøtteordning for studenter i utlandet med tanke på å se på å gjøre disse mer sammenhengende og oversiktlige. Ordningen bør være innrettet slik at flere studenter velger studier i Norges prioriterte samarbeidsland på utdanningsfeltet, det vil i denne sammenhengen også være aktuelt å vurdere språkstipendet.
- Regjeringen vil se på forholdet mellom informasjonsbehovet og dagens informasjonstilbud når det gjelder gjeldskonsekvensene ved valget av studiested, og om det faktiske støttenivået (stipendandelen) når man søker støtte. Deretter vurderes mulige informasjonstiltak som imøtekommer et eventuelt misforhold.
- Regjeringen vil kartlegge hvilket omfang det er av støtte til studenter ved «for profit»-institusjoner, og se på mulighetene for å avgrense ordningen som gjør at norske helgradsstudenter som studerer ved slike institusjoner i utlandet, kan få skolepengestøtte.
- Regjeringen mener at utdanningsstøtten i Norge er svært god for norske studenter, både

vurdert selvstendig og sammenlignet med støtten i sammenlignbare land. Utdanningsstøtten er også et godt virkemiddel for å utøve ønsket politikk, som økt internasjonal mobilitet blant norske studenter, økte språkkunnskaper, interkulturell kompetanse eller landkunnskap. Den er også innrettet for å bidra til at norske studenter får en kvalitativt god og relevant utdanning.

- Regjeringen vil at flere studenter skal velge studieland og studiesteder med lavere studiekostnader, slik at gjeldsnivået blant helgradsstudentene kan gå ned. Det er en kjent utfordring at studenter som tar en hel grad ved utenlandske studiesteder som tar høye studieavgifter, vil sitte igjen med stor gjeld etter endt studietid.
- Studentene må selv være bevisst ansvarlig de har for valg av studiested. I vurderingen av studiesteder må studentene ta hensyn til kvalitet, egnethet og relevans, men like viktig er det at de tar studiekostnadsnivået ved studiestedet med i betraktningen.
- Regjeringen mener at måltallene for internasjonal studentmobilitet bør omfatte alle studieprogrammer som leder frem til en grad, og at de som tar en hel grad utenlands, også bør tas med i beregninger av mobilitetsandel.
- Regjeringen vil ikke innføre egne måltall for norske studenter som tar en hel grad i utlandet i denne meldingen. Imidlertid vil regjeringen sørge for at måltallene fremover gjennomgående også omfatter norske helgradsstudenter i utlandet, og dermed inngår i resultatene som blir brukt til å vurdere i hvilken grad vi har nådd henholdsvis «Bologna-målet» og målet satt i Kvalitetsmeldingen.
- Regjeringen vil videreføre arbeidsgruppen for samordnet informasjon til norske studenter i utlandet, og vil utvide mandatet slik at gruppen settes sammen av representanter fra ledelses- og følgelig også beslutningsnivået.

Kapittel 9

Kapittel 9 tar for seg regelverk for og utfordringer ved godkjenning av utdanning fra utlandet.

Regjeringens vurderinger og tiltak:

- Regjeringen mener at selv om regelverket for godkjenning av utenlandsk høyere utdanning er oversiktlig og enkelt å forholde seg til, praktiseres ikke alltid regelverket i samsvar med bakgrunnen for regelverket eller ordlyden i selve lovbestemmelsen. Regjeringen vil derfor

i forbindelse med arbeidet med ny universitets- og høyskolelov understreke Norges forpliktelse etter Lisboakonvensjonen når det gjelder godkjenning av utenlandsk utdanning, og vurdere å endre bestemmelsen i universitets- og høyskoleloven slik at prinsippet i konvensjonen om at den utenlandske utdanningen skal godkjennes så lenge det ikke foreligger «betydelige forskjeller» lovfestes. Dette vil tydeliggjøre lovverket og de reglene som institusjonene må følge når de vurderer om høyere utdanning fra utlandet skal godkjennes.

- Regjeringen understreker viktigheten av åpenhet og samarbeid i sektoren når det gjelder godkjenning av utenlandsk utdanning, dette vil føre til mer likebehandling av søknadene og en øking av kompetanse i universitets- og høyskolesektoren.
- Regjeringen vil sørge for at det blir gitt bedre informasjon om godkjenningsfeltet via nettsidene til NOKUT, Altinn og Helsedirektoratet. Dette gjelder både informasjon om godkjenning av utdanning og informasjon om yrkesgodkjenning.
- Regjeringen oppfordrer utdanningsinstitusjonene til å legge prinsippene i Lisboakonvensjonen til grunn når de vurderer den utenlandske utdanningen, også overfor land som ikke har tiltrådt konvensjonen.
- Regjeringen vil utrede muligheten for ytterligere forenklinger for yrkesgodkjenningsordning for yrker med få søknader.
- Regjeringen vil sette i gang et pilotprosjekt som skal gi studenter større forutberegnelighet når det gjelder informasjon om hvilke krav som er vektlagt av Helsedirektoratet ved godkjenning av yrkeskvalifikasjoner fra utlandet.
- Regjeringen vil også se nærmere på hvordan yrker reguleres, hvilke yrker som er regulert i dag, og hvilke yrker som fortsatt bør være regulert. Dette er også et ledd i å følge opp forpliktelsene som følger av yrkeskvalifikasjonsdirektivet.
- Regjeringen vil vurdere hvordan Norge best mulig kan bidra i den globale implementeringen av UNESCOs globale konvensjon for godkjenning av kvalifikasjoner i høyere utdanning.
- Regjeringen vil i 2021 videreføre sin støtte til Europarådets europeiske kvalifikasjonspass og UNESCOs globale kvalifikasjonspass.

2 Historiske rammer og føringer for internasjonal studentmobilitet

2.1 Politiske rammer

2.1.1 Bologna-prosessen

Bologna-prosessen er en all-europeisk prosess som omfatter 48 europeiske land, Europakommisjonen og alle de sentrale organisasjonene for høyere utdanning i Europa. Den er ikke en EU-initiert eller EU-styrt prosess, men alle EU-landene er med, og Europakommisjonen er et sentralt medlem som bidrar både faglig og med finansiering. Gjennom felles vedtak jobber medlemslandene for å reformere sine systemer for høyere utdanning slik at det skal være lettere å forflytte seg mellom europeiske universiteter og høyskoler, både for ansatte og for studenter. Målet er ikke en felles utdanningspolitikk for alle landene, men at de ulike nasjonale systemene er sammenlignbare. Vedtakene ministrene gjør på ministermøtene, og som nedfelles i kommunikéer, anses som forpliktende for det enkelte land og den enkelte minister å følge opp. Som et resultat av Bologna-prosessen ble *European Higher Education Area* (EHEA) etablert av de europeiske ministrene på ministermøtet i 2010, et område med sammenlignbare systemer for høyere utdanning som blant annet skal lette mobilitet av studenter og ansatte over landegrensene.

Økt student- og ansattmobilitet har vært et sentralt mål i Bologna-prosessen fra begynnelsen, og i alle kommunikéene fra ministermøtene har det blitt stilt krav til og satt mål for arbeidet med økt studentmobilitet. Det har blant annet blitt stadfestet at det skal legges til rette for mobilitet i studieprogrammene i alle tre nivåer i høyere utdanning (lavere grads nivå, høyere grads nivå og doktorgradsnivå), og at institusjonene i større grad skal gjøre bruk av mobilitetsvinduer, felles grader og felles studieprogrammer. Det skal være mulig å ta med seg studiefinansieringen over landegrensene, godkjenningsordningene skal bedres, og man skal ha særlig oppmerksomhet på mobilitet i lærerutdanningene. Innføring av en sammenlignbar gradsstruktur med tre nivåer, i

utgangspunktet en treårig bachelorgrad, en toårig mastergrad og en treårig doktorgrad, har vært essensielt for å lette og i sin tur øke studentmobiliteten¹. En sammenlignbar gradsstruktur gjør det lettere å forstå både nivået på og innholdet i en utenlandsk utdanning.

Innføring av et system med studiepoeng, i hovedsak *European Credit Transfer System* (ECTS), har gjort det enklere å sammenligne utdanning fra ulike europeiske land og lettet godkjenningsarbeidet. Dette har i sin tur gjort det lettere for studenter i høyere utdanning å forflytte seg mellom landene. Innføringen av *det europeiske kvalifikasjonsrammeverket for høyere utdanning* og den samtidige forpliktelsen om at alle EHEA-landene skulle utvikle og innføre nasjonale kvalifikasjonsrammeverk, har også vært et viktig verktøy for enklere godkjenning og i sin tur for studentmobilitet.

Muligheten for og retten til å ta med seg sin nasjonale studiefinansiering for å studere i utlandet («portabilitet») har vært ansett som et annet sentralt virkemiddel for å øke studentmobiliteten. Dette har vært nevnt som en forpliktelse i kommunikeene fra Bologna-prosessen siden begynnelsen. Det er store variasjoner innad i EHEA når det gjelder i hvor stor grad slik portabilitet er en realitet for studentene, og i mange av landene er det lagt store begrensninger på denne muligheten. Den norske studiefinansieringen er svært god i europeisk sammenheng, med få restriksjoner.²

Utviklingen av det internasjonale samarbeidet om kvalitetssikring av høyere utdanning, og de påfølgende kravene om å etablere nasjonale systemer for kvalitetssikring, har også vært svært sentralt i Bologna-prosessen. Særlig viktig var vedtaket av *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area* (ESG) på ministermøtet i Bergen i 2005.³ Utviklingen av samarbeidet innenfor kvalitetssikring

¹ Europakommisjonen/EACEA/Eurydice (2018).

² Europakommisjonen/EACEA/Eurydice (2018), kapittel 7.

³ ESG (2015).

har hatt stor betydning for at de ulike landene har kunnet ha tillit til at utdanningen i andre land holder høy nok kvalitet. At institusjonene kan stole på kvaliteten i studieprogrammene ved sine samarbeidsinstitusjoner, er essensielt for det institusjonelle samarbeidet, noe som igjen er en viktig forutsetning for økt studentmobilitet.

Selv om landene i Bologna-prosessen har blitt enige om å innføre en rekke strukturer for EHEA, blant annet for å legge bedre til rette for studentmobilitet, er det en utfordring at ikke alle landene har innført på nasjonalt nivå det man har blitt enige om på europeisk nivå. Dette fører til at man står i fare for ikke å få et reelt European Higher Education Area hvor gradssystemene er sammenlignbare, hvor utdanningen er tilstrekkelig kvalitetssikret, og hvor man godkjenner utdanning på tvers av landegrenser. Dette kan i sin tur være et problem for studentmobiliteten. Som et eksempel kan det nevnes at selv om man i EHEA har blitt enige om å innføre en felles gradsstruktur med tre hovednivåer, er det et problem med tanke på mobilitet at nesten alle landene har lange integrerte masterprogrammer innenfor fagområder som medisin, odontologi, farmasi, arkitektur og veterinærfag, og i noe mindre grad innenfor ingeniørfag, jus, teologi og pedagogiske fag. Denne typen integrerte utdanninger gjør det tilnærmet umulig for studenter å ta bachelorgraden i ett land for så å ta mastergraden i et annet land, siden utdanningen ikke er delt opp i to separate grader. Dette hindrer studentmobilitet mellom utdanningsnivåene. Norge er ett av landene med flest slike integrerte mastergrader, og det er viktig å være klar over hindringene dette legger for gradsmobilitet innenfor disse fagområdene.

For å intensivere arbeidet med studentmobilitet fastsatte ministrene i 2009 et mål om at innen 2020 skal minst 20 prosent av de som fullfører en grad i det europeiske området for høyere utdanning, ha hatt et studie- eller praksisopphold i utlandet.

I 2012 vedtok EHEA-ministrene *Mobility for better learning*⁴, en egen mobilitetsstrategi for EHEA med varighet frem til 2020. Her forplikter landene seg til å gjennomføre en rekke tiltak knyttet til blant annet balansert mobilitet (balanse i antall innreisende og utreisende studenter og i denne sammenheng særlig geografisk balanse i studentstrømmene i Europa), implementering av nasjonale mobilitetsstrategier, forbedret informasjon osv.

Vedtakene i de ulike kommunikeene fra Bologna-prosessen og tiltakene i strategien for mobilitet har vært og er førende også for Norges arbeid med studentmobilitet.

2.1.2 Europeisk samarbeid

For de høyere utdanningsinstitusjonene i Norge er EU hovedarenaen for internasjonalt samarbeid. Det er en hovedsatsing for regjeringen å delta på denne arenaen, og det investeres store summer årlig for å legge til rette for både studentutveksling, institusjonssamarbeid, internasjonalisering og forskningssamarbeid. Det europeiske samarbeidet innenfor høyere utdanning er økende og i stadig utvikling. Dette arbeidet er sentralt for ytterligere å styrke kvaliteten på, relevansen av og attraktiviteten til det norske utdanningssystemet.

Deltakelse i EUs program for utdanning, ungdom og idrett for perioden 2014–2020 (Erasmus+) er et av hovedvirkemidlene for å nå de politiske målene Norge har på feltet, og det er dermed også en viktig del av norsk utdanningspolitikk.⁵ Siden tidlig på 1990-tallet har om lag 30 000 norske studenter vært på utveksling gjennom Erasmus-programmet. Gjennom å delta i programmet har norske utdanningsinstitusjoner også fått tilgang til et omfattende nettverk med europeiske samarbeidspartnere. Erasmus+ er ytterligere omtalt i kapittel 6.

Med Lisboa-prosessen fra mars 2000 ble for første gang utdanning for alvor inkludert i politikutvikling på europeisk nivå. Det nye styringsinstrumentet på EU-nivå gikk under navnet *den åpne koordineringsmetoden (open method of coordination – OMC)*. Dagens overordnede strategiske rammeverk for OMC-prosessen på utdanningsområdet er *Education and Training 2020*. Utdanningssamarbeidet har derfor økt betraktelig i omfang og betydning siden 2000, selv om området fortsatt er fullstendig underlagt nasjonal myndighet. Norge deltar i dette samarbeidet som en følge av EØS-avtalen, og midlene hentes fra programmidlene til EUs utdanningsprogrammer.

I dette strategiske rammeverket er det, på samme måte som i Bologna-prosessen, satt et referansemål (*benchmark*) om at innen 2020 skal minst 20 prosent av de uteksaminerte studentene i EU ha hatt en periode utenlands med studier innenfor høyere utdanning (inkludert praksisopphold). Ved siste rapportering⁶ viste gjennomsnittet i EU at kun

⁵ Meld. St. 5 (2012–2013) *EØS-avtalen og Norges øvrige avtaler med EU*.

⁶ Europakommisjonen (2019a).

⁴ Bologna-prosessen (2012 b)

11,6 prosent av de uteksaminerte studentene i 2017 hadde hatt et utenlandsopphold. 3,6 prosent tok en hel grad i et annet land, mens 8 prosent var på utveksling. I 2018 var tallet for Norge ca. 16 prosent når man kun regner studenter på utveksling og ikke tar med de som tar en hel grad utenlands. Norge ligger dermed godt over gjennomsnittet blant EU-landene. Høyest innenfor EU ligger Luxembourg (80,5 prosent), Kypros (36,9 prosent), og Nederland (24,9 prosent).

Utdanning er et godt eksempel på et område der EUs involvering utvikles både i dybden og i bredden. Her har EU de siste tjue årene i stadig større grad utviklet politikk blant annet gjennom å etablere referansemål, måle prestasjoner og anbefale tiltak. Dette er en prosess der landene deltar frivillig og selv kan velge om de vil følge anbefalingene. Likevel har den ført til at EU har fått flere muligheter til å sette dagsordenen og styre utviklingen i større grad enn før.

EU har vedtatt å etablere et *europaisk utdanningsområde (European Education Area)* innen 2025. Hovedmålene er blant annet at mobilitet skal bli det normale, at land skal godkjenne hverandres kvalifikasjoner i videregående opplæring og høyere utdanning, og at kunnskap om to fremmedspråk skal bli standard.

Europakommisjonen la 30. september 2020 frem meldingen *Achieving the European Education Area by 2025*⁷ om Det europeiske utdanningsområdet. Meldingen omhandler hele utdanningsfeltet og vektlegger seks dimensjoner: kvalitet, inkludering og kjønnsbalanse, grønn og digital omstilling, lærere og undervisere, høyere utdanning og geopolitiske dimensjoner. Meldingen inkluderer også et revidert strategisk rammeverk for europeisk samarbeid om utdanning med oppdaterte målsettinger.

Erasmus+ vil bli et viktig instrument for å nå disse politiske målene, og et styrket Erasmus-program trekkes frem som et av hovedtiltakene. Det europeiske utdanningsområdet har implikasjoner også for det indre markedet og EØS-området, siden tiltakets mål i stor grad nettopp har å gjøre med godkjenning av kvalifikasjoner og fri bevegelse av arbeidstakere.

2.1.3 Kvalitetsreformen 2003

I 2001 la den daværende regjeringen frem Kvalitetsreformen (St.meld. nr. 27 (2000–2001) *Gjør din plikt – krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning*). Gjennom Kvalitetsreformen gjennom-

førte Norge kravene i Bologna-prosessen, og studentmobilitet og internasjonalisering fikk økt oppmerksomhet.

Med Kvalitetsreformen kom det store strukturelle endringer i norsk høyere utdanning. Ny gradsstruktur med treårige bachelorgrader og toårige mastergrader ble innført med noen unntak.⁸ Samtidig ble det innført krav til kvalitets-sikringssystemer, og det ble opprettet et uavhengig kvalitetssikringsorgan. Videre ble det med reformen innført et nytt finansieringssystem med en resultatbasert del, ny felles nasjonal karakter-skala fra A til F, innføring av studiepoeng i stedet for de tidligere vektballene, økt faglig og administrativ frihet for institusjonene, og nye lærings- og undervisningsformer.

Internasjonalisering var et sentralt tema i stortingsmeldingen der reformen ble presentert (St. meld. nr. 27 (2000–2001)), og økt internasjonalisering i norske universiteter og høyskoler ble understreket. Det ble forventet at norske utdanningsinstitusjoner i større grad deltok i internasjonale programmer og inngikk internasjonale institusjonsforankrede avtaler.⁹ Viktigheten av å legge til rette for studentmobilitet, ble tydeliggjort gjennom at det ble stilt krav om «at alle høyere utdanningsinstitusjoner skal kunne tilby studenter som ønsker det, et studieopphold i utlandet som del av et gradsstudium».¹⁰ Meldingen understreket også viktigheten av å utvikle studietilbud også på engelsk, og at slike tilbud burde være åpne også for utenlandske studenter.

Som et resultat av at internasjonalisering ble høyere prioritert, ble Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU)¹¹ opprettet 1. januar 2004 blant annet for å bistå institusjonene i deres internasjonale arbeid og for å fremme internasjonalisering og mobilitet i høyere utdanning. I tillegg ble det i det nye finansieringssystemet innført en indikator for internasjonalisering. For å øke studentmobiliteten fikk institusjonene uttelling i finansieringssystemet for hver student som reiste på et utenlandsopphold av minst tre måneders varighet gjennom samarbeidsavtaler, og den samme uttellingen ble gitt for innreisende studenter.

⁷ European Commission (2020).

⁸ St.meld. nr. 11 (2001–2002) *Kvalitetsreformen. Om vurdering av enkelte unntak fra ny gradsstruktur i høyere utdanning*.

⁹ St.meld. nr. 27 (2000–2001) *Gjør din plikt – krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning*, s. 41–42.

¹⁰ *Ibid.*, s. 42.

¹¹ I dag Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku).

2.1.4 Internasjonaliseringsmeldingen 2009

Den daværende regjeringen la i 2009 frem Internasjonaliseringsmeldingen (St.meld. nr. 14 (2008–2009) *Internasjonalisering av utdanning*).¹² Her ble studentmobilitet fremhevet som en del av institusjonelt, faglig samarbeid, der forskning og høyere utdanning i sterkere grad ble koblet sammen, og det ble fremhevet som den ønskede formen for fremtidig internasjonalt samarbeid for norske høyere utdanningsinstitusjoner. Internasjonaliseringsprosessen skulle knyttes til institusjonenes strategiske utvikling. Som en følge av dette skulle institusjonene i større grad prioritere internasjonalt samarbeid som involverte utvekslingsstudenter fremfor helgradsstudenter fra utlandet.

Tiltakene som ble foreslått i meldingen, innebar samtidig at det ble rettet økt oppmerksomhet mot kvaliteten i utdanningen, både når det gjaldt studiene i utlandet, og når det gjaldt utviklingen av tilbudet ved de norske utdanningsinstitusjonene. Daværende regjering stilte krav til at norske høyskoler og universiteter måtte gjøre seg mer attraktive for utenlandske studenter og institusjoner, og at norske studenter i større grad måtte velge utenlandske institusjoner av høy kvalitet. Daværende regjering la derfor om utdanningsstøtten til skolepenger slik at studenter i større grad ble motivert til å velge studier med høy kvalitet.

Hovedambisjonen i meldingen var at andelen norske delgradsstudenter og gradsstudenter i utlandet skulle øke. Også mobiliteten for ansatte skulle øke. For å gjøre det mulig for norske studenter å kunne studere ved de beste institusjonene i utlandet, ble det gitt tilleggsstipend for studier ved utvalgte institusjoner. Disse institusjonene ble oppført på en såkalt tilleggsstipendliste hos Lånekassen.

En annen ambisjon i meldingen var at internasjonale perspektiver skulle angå alle elever og studenter, og at slike perspektiver skulle synliggjøres bedre. Samtidig skulle det gis bedre informasjon og veiledning om mulighetene for utenlandsopphold. Stor oppmerksomhet ble rettet mot at internasjonalisering av utdanning også dreier seg om internasjonalisering hjemme.

2.2 Multilaterale og bilaterale satsinger

2.2.1 Nordisk samarbeid

Integrasjon og mobilitet har vært sentrale mål i det nordiske samarbeidet gjennom mange år, også i Nordisk ministerråd. *Nordisk ministerråds handlingsplan for mobilitet 2019–21* setter mål for det nordiske samarbeidet knyttet til mobilitet.

Målene for utdanningsfeltet i handlingsplanen er:

- å skape bedre forutsetninger for anerkjennelse av utdanninger og yrkeskvalifikasjoner
- å øke kunnskap om Norden og tilby konkrete former for mobilitet, språklæring og kulturutbytte
- å styrke den nordiske nabospråkforståelsen og kunnskap om Nordens samfunnsbærende språk
- å informere personer som bor i Norden, eller institusjoner, om eksisterende muligheter for mobilitet

Tall for hvor mange nordiske studenter som tok en hel grad i et annet nordisk land i perioden 2013 til 2017, viser at norske studenter benyttet seg klart mest av tilbudet sammenlignet med studenter fra de andre nordiske landene. Danmark er den overlegent mest attraktive destinasjonen for norske studenter, med Sverige som en klar nummer to. I perioden har antallet norske helgradsstudenter i andre nordiske land gått noe ned, fra rundt 3 500 til ca. 3 200. Totalt er det ca. 9 200 nordiske studenter som hvert år studerer i et annet nordisk land.¹³

Flere av mobilitetsprogrammene til Nordisk ministerråd, som Nordplus og Nordic Master, legger til rette for at nordiske borgere kan oppholde seg i et annet nordisk land i lengre eller kortere tid.

60 prosent av midlene i delprogrammet *Nordplus høyere utdanning* er forbeholdt mobilitet, i tillegg til at det gis støtte til mobilitet også i en del av de andre prosjektene. I dette delprogrammet er det først og fremst stabile institusjonsnettverk som søker midler til mobilitetsaktiviteter og utviklingsprosjekter for nye studenter og faglig ansatte. Et mål er at Nordplus og Erasmus+ skal være kompatible. I *Nordplus høyere utdanning* har man satset mye på kortere utenlandsopphold, såkalt ekspressmobilitet fra en uke til en måned. Samtidig råder Nordisk ministerråds universite-

¹² St.meld. nr. 14 (2008–2009) *Internasjonalisering av utdanning*.

¹³ Nordisk ministerråd (2018).

tene til å søke Erasmus+ for lengre utenlandsopphold.

Nordic Master tilbyr gjennom sine toårige masterprogram muligheter for utenlandsopphold til både studenter og faglig ansatte. I 2018 var det 14 aktive programmer som tok imot studenter, og fire programmer som var i utviklingsfasen. Ca. 300 studenter hadde da fullført programmene med eksamen, og ca. 1 000 studenter var registrert til studiene. Minst tre nordiske universiteter bygger opp felles masterprogrammer innenfor Nordic Master. Dette gir studentene mulighet til å bygge opp et individuelt studieprogram med det beste fra hvert enkelt av universitetene.

2.2.2 Samarbeid med prioriterte land

Internasjonal studentmobilitet fremmes også gjennom at Norge har prioritert samarbeid om høyere utdanning og forskning med utvalgte land i og utenfor Europa. I 2019 hadde følgende elleve land status som prioriterte partnere for kunnskapssamarbeid, basert på bilaterale avtaler, handlingsplaner og strategier på myndighetsnivå: Tyskland, Frankrike, Storbritannia, USA, Canada, Brasil, India, Japan, Kina, Russland og Sør-Afrika. Selv om det varierer fra land til land hvordan samarbeidet er innrettet, ligger de samme prinsippene til grunn for prioriteringer og virkemidler, i første rekke kvalitet, relevans, gjensidighet og langsiktighet.

Regjeringen mener at en bedre utdanningsstøtteordning til språkopplæring vil kunne få flere til å velge utdanning på andre språk enn engelsk. Flere studenter i ikke-engelskspråklige land vil være et virkemiddel for å styrke Norges konkurransekraft i en globalisert verden. Innspillene i forbindelse med arbeidet med *Panorama-strategien*¹⁴ viste at bedre støtte til språkkurs ble vurdert som avgjørende for at Norge skal kunne oppnå økt studentmobilitet til disse landene. Utvidede muligheter til å få utdanningsstøtte til å ta språkkurs er et av tiltakene Kunnskapsdepartementet har iverksatt for å motivere flere studenter til å studere på andre språk enn engelsk i utlandet.

2.2.2.1 Tyskland

Regjeringens Tyskland-strategi slår fast at Tyskland er Norges viktigste partner i Europa, og at regjeringen «vil stimulere til økt interesse for tysk språk og Tyskland i skolen og blant studenter». Videre slås det fast at «Tysklands viktige rolle for

norsk verdiskapning gjør økt kompetanse om det tyske samfunn, språk og kultur viktig for næringslivet».¹⁵ Det er derfor ønskelig at flere norske studenter tar hele eller deler av utdanningen sin i Tyskland.

Antallet norske studenter som har valgt å ta hele eller deler av utdanningen sin ved en tysk utdanningsinstitusjon, har endret seg kraftig de siste 25 årene. Fra at det var ca. 1 000 helgradsstudenter årlig på midten av 1990-tallet, ble tallet mer enn halvert frem til 2010 til tross for at man da talte gradsstudenter og delgradsstudenter samlet. Tallet har de siste årene steget igjen og nådde 611 studenter i toppåret 2016. Innenfor Erasmus+ samarbeider norske institusjoner hyppigst om utveksling med tyske institusjoner. Antallet norske studenter som har studieopphold i Tyskland er fortsatt lavt, og det er få norske studenter som ønsker å studere faget tysk innenfor høyere utdanning.

Samtidig er antallet innreisende studenter til norske institusjoner fra Tyskland høyt, og her har antallet også gått opp i senere år. Balansen mellom innkommende og utreisende studenter er spesielt skjev i samarbeidet vårt med Tyskland, sammenlignet med situasjonen for andre store europeiske land.

Departementet har siden høsten 2015 etablert en tiltaksplan for sitt Tysklandssamarbeid, der flere nye tiltak har blitt satt i gang. Utvidet støtte til språkkurs gjennom Lånekassen er blant disse tiltakene. EUs programmer for henholdsvis utdanning og forskning er spesielt viktige arenaer for dette bilaterale samarbeidet.¹⁶

2.2.2.2 Frankrike

Det bilaterale forsknings- og utdanningssamarbeidet med Frankrike er mangfoldig og bygget opp over lang tid. Den første norsk-franske avtalen, skoleavtalen med Rouen fra 1918, bygger på et av de eldste bilaterale internasjonaliseringstiltakene i sektoren, og er antakeligvis Norges første bilaterale utdanningsavtale. En ny bilateral rammeavtale for utdanning, forskning, innovasjon og kultur ble undertegnet høsten 2018.

Tallene for mobilitet mellom Norge og Frankrike i høyere utdanning viser at det har blitt flere franske studenter i Norge de siste årene, mens det har blitt færre norske studenter i Frankrike. Også i det bilaterale samarbeidet med Frankrike er EUs programmer for henholdsvis utdanning og

¹⁴ Kunnskapsdepartementet (2015).

¹⁵ Utenriksdepartementet (2019).

¹⁶ Kunnskapsdepartementet (2017).

forskning spesielt viktige arenaer. Innenfor Erasmus+ vitner de seneste tallene om en merkbar vekst i antallet innreisende til Norge, mens tallet for utreisende er stabilt. Tallene samlet er vesentlig lavere enn for engelskspråklige land, men de er på nivå med tallene for Tyskland. Det vil si at det årlig er ca. 500–600 helgradsstudenter og studenter på utveksling.

Gjennom årene har det blitt utviklet en rekke programmer for å fremme det fransk-norske utdanningssamarbeidet. Disse ordningene har til hovedhensikt å få flere norske elever og studenter til å velge Frankrike som studieland, og å øke kompetansen i fransk språk. Det dreier seg i hovedsak om en rekke mindre og skreddersydde ordninger som skal gjøre det mulig for norske ungdommer å utdanne seg i Frankrike uten inngående språkkunnskaper i forkant. Slik sett retter ordningene seg i stor grad mot ungdommer som ellers ville valgt engelskspråklige land. Til tross for at det er snakk om svært få norske studenter, bidrar ordningene til å skaffe verdifull språk- og kulturkompetanse til norsk arbeidsliv. Innenfor høyere utdanning er de viktigste programmene det tilrettelagte helgradsstudiet for nordmenn i Toulouse, NORGINSA (ingeniørfag), og OFNEC (Fransk-norsk senter for utveksling og samarbeid ved Université de Caen). Også fagmiljøene i norsk ved franske universiteter bidrar til et norsk nærvær på utdanningsfeltet. Disse miljøene er med på å oversette norsk litteratur i Frankrike, og de bidrar generelt til kompetanse om norsk kultur og samfunn i Frankrike. I dag undervises det i norsk ved fire universiteter i Frankrike: Paris, Caen, Strasbourg og Lille.

2.2.2.3 Nord-Amerika

USA og Canada har alltid vært blant Norges viktigste samarbeidspartnere innenfor både høyere utdanning og forskning. For å sikre en strategisk tilnærming til samarbeidet med USA og Canada innen høyere utdanning og for å øke studentmobiliteten til Nord-Amerika, la Kunnskapsdepartementet i 2007 frem *Kunnskapsdepartementets Nord-Amerika-strategi for høyere utdannings-samarbeid 2008–2011*.¹⁷ Denne ble etterfulgt av en strategi for økt samarbeid om høyere utdanning med Nord-Amerika for perioden 2012–2015.¹⁸ Samlet sett vektla disse strategiene samarbeid på myndighetsnivå, etablering av nettverksarenaer, tettere kobling mellom utdanning og forskning,

utdanning og utveksling av forskere og tekniske eksperter, og økt ansatt- og studentmobilitet. Etter at den siste strategien utløp i 2015, har det ikke blitt etablert en ny strategi, men flere av tiltakene fra de tidligere strategiene eksisterer fortsatt. Dette gjelder blant annet *Partnerskapsprogrammet for Nord-Amerika*, som administreres av Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku). Programmet har som mål å øke samarbeidet med USA og Canada og få flere norske studenter til å studere i disse landene gjennom å stimulere til partnerskap mellom utdanningsinstitusjoner. Programmet har siden oppstarten i 2008 tildelt 88 millioner kroner til 170 ulike prosjekter som fremmer samarbeid med de to landene. Av dette har samarbeid mellom institusjoner i Norge og institusjoner i USA fått tildelt om lag 54 millioner.

USA er et av de mest populære landene for norske studenter, både for norske utvekslingsstudenter og for norske studenter som tar hele graden i utlandet. I studieåret 2019/2020 var det totalt 2 593 norske studenter i USA. Av disse var det en klar overvekt av studenter som tok hele graden i USA, med 1751 studenter, mot 842 som var på utveksling. Antallet norske gradsstudenter i USA har gått kraftig opp de siste ti årene, og antallet har mer enn doblet seg siden 2007/2008. De siste årene har det imidlertid vært en liten nedgang. Utviklingen i antallet delgradsstudenter i USA fulgte samme mønster som for helgradsstudentene, med en kraftig økning i perioden 2012 til 2015, men også her har antallet gått noe ned de siste årene. Canada er ikke like populært som studieland for norske studenter. Her var det 137 helgradsstudenter og 164 delgradsstudenter i 2019/2020.

Norske studenter har generelt gode muligheter for å få finansiering til å studere i USA og Canada, både gjennom Lånecassen og gjennom programmer administrert av Diku. For USA kommer i tillegg Norge-Amerika Foreningen og Fulbright-programmet. Fulbright-programmet er et stipendprogram som gir norske studenter og forskere muligheten til å dra på utveksling til USA. Tilsvarende kan amerikanske studenter og forskere komme til Norge. Programmet administreres og delfinansieres av det amerikanske utenriksdepartementet.

Antallet innreisende studenter fra USA til Norge er betydelig lavere enn antallet norske studenter i USA. I 2019 var det registrert 413 amerikanske helgradsstudenter i Norge. Denne gruppen har imidlertid vokst jevnt de siste ti årene. Antallet utvekslingsstudenter er lavere

¹⁷ Kunnskapsdepartementet (2007).

¹⁸ Kunnskapsdepartementet (2011).

Boks 2.1 UTFORSK

UTFORSK forvaltes av Diku og er et av Kunnskapsdepartementets to hovedvirkemidler under Panorama-strategien. Programmet skal bidra til å etablere og styrke langsiktig institusjonssamarbeid innenfor høyere utdanning, og vektlegger gode koblinger mellom forskning- og utdanningssamarbeid, økt samarbeid med arbeids- og næringsliv og økt studentmobilitet. I perioden 2016–2018 er det tildelt 76,3 millioner kroner fordelt på 80 samarbeidsprosjekter med de seks Panorama-landene (Brasil, India, Japan, Kina, Russland og Sør-Afrika). En gjennomgang av de første utlysningene fra juni 2016 viser følgende:

- UTFORSK bidrar til at det etableres varige institusjonelle partnerskap mellom Norge og de prioriterte samarbeidslandene.
- Partnerskapene bidrar til kvalitet i utdanning gjennom at institusjonene utvikler kurs og pensum i fellesskap.
- UTFORSK er et fleksibelt virkemiddel som gir rom for å teste ulike metoder og undervisningsformer og legger til rette for nytenkning og innovasjon i undervisningen.
- Aktivitetene i prosjektene bærer preg av tett samarbeid mellom studenter og mellom studenter og forskere.
- Studentmobiliteten som inngår i prosjektene, er tett knyttet til pågående forskningsaktiviteter og involverer nært samarbeid mellom studenter og forskere.
- Studentmobiliteten i UTFORSK er i hovedsak av kortere varighet enn 3 måneder.
- Utdanningsaktivitetene er knyttet tett opp mot forskningsaktiviteter og legger til rette for studentaktiv forskning.
- Tett kobling mot arbeidsliv i utdanningsaktivitetene bidrar til å gjøre utdanningen mer relevant. Nesten 70 prosent av prosjektene har med partnere fra offentlige og/eller private virksomheter.
- Partnerskapene fra UTFORSK blir ofte videreført og utvidet ved hjelp av andre finansieringskilder.

med 258 studenter i 2019. For Canada er tallene lavere, med 138 registrerte helgradsstudenter og 162 registrerte utvekslingsstudenter i 2019, men også her har det vært en god økning de siste årene.

Norge ønsker fortsatt å styrke samarbeidet innenfor høyere utdanning og forskning med både USA og Canada, både på institusjons- og myndighetsnivå.

2.2.2.4 Sør-Amerika, Asia, Afrika

En stadig større andel av verdens kunnskapsproduksjon foregår utenfor Europa og Nord-Amerika. Samarbeid med land på andre kontinenter blir derfor viktigere for å videreutvikle det norske kunnskapssamfunnet. Samtidig gjør store geografiske avstander, språk, kulturforskjeller og ukjente systemer det særlig krevende for norske institusjoner å etablere og videreutvikle samarbeid med disse landene. Dette er bakgrunnen for at regjeringen i 2015 la frem *Panorama. Strategi for høyere utdannings- og forskningssamarbeid med Brasil, India, Japan, Kina, Russland og Sør-Afrika (2016–2020)* (Panorama-strategien). Strategien skal tilrettelegge for «et mer helhetlig og langsik-

tig samarbeid med de seks landene innen høyere utdanning og forskning, med sikte på mer samarbeid av høy kvalitet på områder av særlig interesse for Norge». ¹⁹ Målet er altså ikke først og fremst mer samarbeid, men et bedre og mer målrettet samarbeid som kobler høyere utdannings- og forskningssamarbeid, fremmer samspill med arbeids- og næringsliv, bidrar til god studentmobilitet og bygger opp under samarbeid Norge deltar i på multilaterale arenaer (for eksempel EUs programmer).

I Panorama-strategien slår regjeringen fast at den ønsker at flere norske studenter velger studier i Brasil, India, Japan, Kina, Russland og Sør-Afrika. Studentutveksling som inngår i et bredere institusjonelt samarbeid, tillegges særlig vekt. Utgangspunktet er at strategiske partnerskap på institusjonsnivå tilrettelegger for gjensidig mobilitet innenfor et bredere faglig samarbeid der høyere utdanning, forskning og innovasjon kan kobles på en hensiktsmessig måte. I tråd med dette er de økonomiske hovedtiltakene knyttet til strategien – samarbeidsprogrammene UTFORSK

¹⁹ Kunnskapsdepartementet (2015).

Boks 2.2 INTPART

INTPART ble etablert i 2015 som en helt ny type virkemiddel for internasjonalisering av norske akademiske fagmiljøer. Programmet administreres av Norges forskningsråd i samarbeid med Diku og skal bidra til å utvikle langsiktige institusjonelle partnerskap på tvers av tematiske satsinger. Det overordnede målet med INTPART er å bygge fagmiljøer i verdensklasse gjennom internasjonale partnerskap som integrerer utdanning, forskning og innovasjon, og som også involverer arbeids- og næringsliv. INTPART inngår i regjeringens satsing på å utvikle fremragende fagmiljøer i Norge og er et av de to hovedtiltakene under regjeringens Panoramastrategi. Programmet er rettet mot Norges åtte prioriterte samarbeidsland utenfor Europa (Brasil, Canada, Japan, India, Kina, Russland, Sør-

Afrika og USA). I tillegg ble det i 2017 etablert en INTPART-pilot rettet mot Tyskland og Frankrike. En gjennomgang av INTPART fra juni 2019 viser at programmet har gitt svært gode resultater etter fire utlysninger (2015–2018). Til sammen 90 prosjekter har mottatt støtte på til sammen 365 millioner kroner. Mange av prosjektene involverer også samarbeid med forskere og institusjoner fra tredjeland. Over halvparten av prosjektene har næringslivsrelevans og er attraktive også for næringsklyngene. INTPART bidrar også til utstrakt studentmobilitet gjennom direkte og indirekte involvering i internasjonale faglige samarbeid, med koblinger over mot arbeids- og næringsliv.

og Internasjonale partnerskap for fremragende utdanning, forskning og innovasjon (INTPART) – utformet for å fremme utvikling av langsiktige partnerskap mellom institusjoner og fagmiljøer i Norge og de seks landene. Programmene åpner derfor for både student- og ansattmobilitet. For studenter som tar hele utdanningen i utlandet, kan Lånekassen gi støtte til det første, og eventuelt andre, året av en bachelorgrad. Dette gjelder selv om året ikke kan gis generell godkjenning og uttelling i studiepoeng av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT). Vilåret er at den resterende delen av utdanningen kan gis generell godkjenning av NOKUT som likestilt med akkreditert norsk utdanning på bachelornivå. I tillegg til dette er utdanningsstøtte til språkopplæring gjennom Lånekassen for studenter i ikke-engelskspråklige land viktige tiltak i strategien for å fremme studentmobilitet til Kina, Russland, Japan og Brasil.

Gjennomganger av UTFORSK og INTPART viser at programmene brukes aktivt av norske fagmiljøer, og at de bidrar til å bygge opp under flere av de overordnede prioriteringene i Panoramastrategien (se boks). Når det gjelder målet om å få flere norske studenter til å velge studier i Brasil, India, Japan, Kina, Russland og Sør-Afrika, viser foreløpige gjennomganger at det først og fremst er kortere mobilitetsopphold som har økt etter at strategien ble lagt frem. Tallene varierer imidlertid fra land til land.

En evaluering av Panoramastrategien ble satt i gang i 2019 og ble ferdigstilt våren 2020. Som følge av positiv evaluering, har regjeringen besluttet å fornye Panoramastrategien for perioden 2021–2027. Dagens seks prioriterte samarbeidsland videreføres, men i tillegg innlemmes også Sør-Korea som nytt land, samt at de to allerede prioriterte landene i Nord-Amerika tas inn i strategien. Dagens hovedprioriteringer og prinsipper for samarbeid videreføres.

2.2.3 Samarbeid med land i sør**2.2.3.1 NORPART**

Norsk partnerskapsprogram for globalt akademisk samarbeid (NORPART) er finansiert av både Kunnskapsdepartementet og Utenriksdepartementet, og skal oppnå både kunnskapspolitiske og bistandspolitiske mål. Det overordnede målet for programmet er å styrke kvaliteten i høyere utdanning i Norge og i utviklingsland gjennom langsiktig akademisk samarbeid og gjensidig studentutveksling.

Det er formulert fire mål for programmet:

- styrkede partnerskap for utdanning og forskning mellom utviklingsland og Norge
- økt kvalitet og internasjonalisering i studieprogram ved de deltakende institusjonene
- økt studentmobilitet fra utviklingsland til Norge, også knyttet til arbeidslivspraksis

- økt studentmobilitet fra Norge til utviklingsland, også knyttet til arbeidslivspraksis

NORPART legger til rette for samarbeid med 39 land i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Dette innebærer et annet utvalg av land enn under kvoteordningen. BRIKS-landene (Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika) er ikke lenger inkludert. De dekkes nå av ordninger i Panorama-strategien. Land i Øst-Europa og Sentral-Asia er heller ikke med i NORPART. De fleste av disse landene dekkes av Dikus Eurasia-program, gjennom støtteordninger knyttet til EØS-midlene, eller gjennom Erasmus+.

Landene i NORPART er i hovedsak land som sendte kvotestudenter til Norge, i tillegg til enkelte andre land med historie eller potensial for akademisk samarbeid med norske institusjoner innenfor høyere utdanning. Av disse er to tredjedeler såkalte lavinntektsland, mens resten hører til i kategorien mellominntektsland.

Langsiktighet og fleksibilitet ble vektlagt i arbeidet med å utvikle NORPART-programmet. Fleksibilitet er viktig for å kunne møte behovene og mulighetene ved de høyere utdanningsinstitusjonene i Norge og i utviklingsland. Langsiktighet og forutsigbarhet er viktig for å styrke partnerskap, øke kvaliteten på akademiske programmer og utvikle strukturer som sikrer prosjektenes bærekraft, for eksempel systemer for gjensidig godkjenning av studiepoeng og utvikling av felles kurs og studieprogrammer. Dette er forutsetninger for studentmobilitet av høy kvalitet mellom Norge og partnerlandene.

Økt studentmobilitet fra utviklingsland til Norge er ett av fire mål i NORPART-programmet. To av de andre målene – styrkede partnerskap for utdanning og forskning mellom utviklingsland og Norge, og økt kvalitet og internasjonalisering i studieprogrammer ved de deltakende institusjonene – er vel så viktige ettersom de berører langt flere studenter enn dem som får anledning til å dra på utveksling til Norge.

I statsbudsjettet for 2020 ble NORPART-programmet styrket fra 40,3 til 54,7 millioner kroner over budsjettet til Kunnskapsdepartementet. Programmet ble i tillegg utvidet med ytterligere 15 millioner kroner over budsjettet til Utenriksdepartementet. Som ledd i styrkingen av NORPART-programmet foreslår regjeringen at programmet innenfor visse rammer kan dekke en hel grad i Norge for studenter fra det globale sør. Programmet skal samtidig jobbe for å sikre at studentene drar tilbake til hjemlandet etter studiene i Norge. Som et ledd i styrkingen av NOR-

PART og oppfølgingen av Panorama-strategien ble Sør-Afrika innlemmet i NORPART fra og med 2020.

2.3 Regelverk og finansiering

2.3.1 Nasjonalt regelverk og internasjonale konvensjoner

Ryddige og gode godkjenningsordninger, en god praktisering av regelverket og overholdelse av tiltrådte konvensjoner er svært viktig for at Norge skal kunne anerkjenne, ivareta og benytte oss av personer med utenlandsk utdanningskompetanse på en måte som kommer både den enkelte og samfunnet mest mulig til gode. Rammene for inngående og utgående studentmobilitet følger av både nasjonalt regelverk og internasjonale konvensjoner Norge har tiltrådt. I dette kapittelet gis det en overordnet fremstilling av regelverket. For øvrig gjøres det nærmere rede for regelverk og internasjonale forpliktelser i kapittel 9 *Godkjenning av utdanning fra utlandet*.

Universitets- og høyskoleloven²⁰ inneholder bestemmelser om godkjenning av utenlandsk høyere utdanning. Vedtak om generell godkjenning gjøres av NOKUT,²¹ mens godkjenningsvedtak som krever faglige vurderinger, gjøres av universitetene og høyskolene.²²

Ordningen med generell godkjenning av utenlandsk høyere utdanning er primært ment for personer som ikke ønsker å studere videre i Norge, men som ønsker å få en vurdering av om den utenlandske utdanningen i nivå og omfang kan anses som likestilt med akkreditert norsk høyere utdanning, slik at de kan bruke dette inn mot yrker som ikke er regulert.

Ordningen med faglig godkjenning av utenlandsk høyere utdanning er først og fremst ment for personer som ønsker å studere videre i Norge. Den faglige godkjenningen er basert på vurderinger av søkerens utdanning opp mot et gitt studium (eventuelt studier) som tilbys ved den norske utdanningsinstitusjonen som har mottatt søknaden.

I tillegg til ordningene for godkjenning av utenlandsk utdanning som følger av universitets- og høyskoleloven, finnes det ordninger for å godkjenne yrker som er regulert. Regulerte yrker skiller seg fra ikke-regulerte yrker ved at yrkesutøvere må ha en yrkesgodkjenning fra yrkesgod-

²⁰ Lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler.

²¹ Jf. Universitets- og høyskoleloven § 3-4.

²² Jf. Universitets- og høyskoleloven § 3-5.

kjenningsmyndighetene for å kunne utøve yrket. Ordningen med yrkesgodkjenning er forskjellig fra, og må holdes atskilt fra, ordningen for godkjenning av utenlandsk høyere utdanning som omtalt ovenfor og i kapittel 9, ettersom det er en godkjenning av *yrket* og ikke av *utdanningen*. En generell eller faglig godkjenning av utenlandsk utdanning innebærer ingen rett til å praktisere i lovregulerte yrker.

Godkjenning av en utenlandsk utdanning skal også være i samsvar med internasjonale avtaler som Norge har ratifisert. De aktuelle internasjonale avtalene er her *Lisboakonvensjonen*, som gjelder godkjenning av kvalifikasjoner innen høyere utdanning i den europeiske regionen, og den reviderte *Reykjavikerklæringen*, som gjelder gjensidig godkjenning av utdanning tatt i de nordiske landene.

2.3.2 Finansieringssystemet for universiteter og høyskoler

Finansieringssystemet for universiteter og statlige og private høyskoler gjelder for Kunnskapsdepartementets tildelinger til de statlige institusjonene og tilskudd til private institusjoner. Hver institusjon får en rammebevilgning som består av to deler: en basisdel og en del som reguleres etter prinsippet om resultatbasert uttelling. Den resultatbaserte uttellingen skal stimulere til resultater på områder som er sentrale for kvalitet i utdanning og forskning, og er basert på hva den enkelte institusjon har oppnådd på åtte kvantitative indikatorer. Uttellingen er basert på resultatene til institusjonene på åtte kvantitative indikatorer. Én av disse er utvekslingsindikatoren, som gir uttelling basert på antallet utvekslingsstudenter en institusjon har, i form av en sats per inn- og utreisende utvekslingsstudent. Indikatoren har åpen budsjettamme, som betyr at hver ekstra student medfører en økning i uttellingen med en fast sats, mens færre studenter medfører en reduksjon. Uttelling gis for mobilitet av minst tre måneders varighet. I 2019 mottok institusjonene 10 300 kroner per inn- eller utreisende utvekslingsstudent (ikke medregnet studenter med individuelle utvekslingsavtaler), mens satsen for utreisende Erasmus+-studenter var høyere, med 15 450 kroner per student. Uttellingen gis i statsbudsjettet to år etter at resultatene er oppnådd.

2.3.3 Utdanningsstøtte for studenter i utlandet

Å legge til rette for studier i utlandet gjennom statlig finansiering og statlige godkjenningsordninger er et viktig utdanningspolitisk virkemiddel. Utdanningsstøtte gjennom Lånekassen gjør at de fleste har mulighet til å ta utdanning. Formålet med utdanningsstøtteordningen er å bidra til like muligheter til utdanning uavhengig av geografiske forhold, alder, kjønn, funksjonsdyktighet eller økonomiske og sosiale forhold. Ordningen skal også sikre at samfunnet og arbeidslivet har tilgang på kompetanse, og at utdanningen skjer under tilfredsstillende arbeidsforhold, slik at studietarbeidet kan bli effektivt.

Staten og enkeltindividet deler kostnaden ved høyere utdanning. Studenter i utlandet har rett til støtte som er ment å dekke utgifter til livsopphold, på lik linje med studenter som studerer i Norge. Alle studenter som studerer i utlandet kan ha rett til støtte til livsopphold, skolepengestøtte og reise- støtte. Støtten gis delvis som lån og delvis som stipend. Det finnes egne ordninger for omgjøring av lån til stipend ved sykdom og fødsel. Videre har studenter med barn eller nedsatt funksjonsevne rett til særskilte stipend. Til visse mastergradsutdanninger i Frankrike og Tyskland kan det gis et rekrutteringsstipend.

Studenter som tar hele gradsstudier i utlandet, må studere på fulltid for å ha rett til støtte. For disse studentene er lånet rentefritt i studietiden. Studenter som studerer på deltid i Norge, har rett til utvekslingsopphold hvor de har samme deltidsprosent på studiet ute som i Norge. Når det gis lån eller stipend til deltidsutdanning, blir det lagt renter til gjeld fra tidligere utdanning.²³

Det gis støtte til utdanning i utlandet. Forutsetningen er at utdanningen kan gis generell godkjenning av NOKUT som likestilt med akkreditert norsk utdanning på bachelor- eller masternivå. For ph.d.-utdanning er forutsetningen at utdanningen kan gis generell godkjenning av NOKUT som likestilt med en akkreditert norsk ph.d.-grad. Utdanning i et annet nordisk land må normalt ha offentlig godkjenning og komme inn under støtteordningen i studielandet. Utdanningsstøtte fra Lånekassen gir ikke automatisk autorisasjon til å utøve lovregulerte yrker i Norge.

Det kan også gis støtte til utvekslingsopphold som er forhåndsgodkjent i Norge av et universitet, en vitenskapelig høyskole eller en høyskole.

²³ I referanselisten finnes lenker til reglene for utdanningsstøtte i utlandet.

Utdanningen må være en del av en bachelor- eller mastergrad. Fordelingen av stipend og lån er satt slik at den favoriserer delstudier og mastergrads-utdanninger, i den forstand at det for disse studiene er en høyere stipendandel når det gis støtte til skolepenger i utlandet.

Hovedkriteriene for å få støtte fra Lånekassen til gradsutdanning i utlandet, er at søkeren har oppnådd generell studiekompetanse, at han/hun er norsk statsborger²⁴, at han/hun har opptak i en støtteberettiget utdanning, og at han/hun oppfyller vilkår om tilknytning til Norge.

Ved utvalgte institusjoner av særlig høy kvalitet kan studenter få et tilleggsstipend, hvis skolepengene er høyere enn kr 133 752 for et helt undervisningsår (2019/2020). Det er Diku som utformer listen over utenlandske institusjoner som gir rett til stipend. Listen blir revidert hvert år.

Norsk utdanningsstøtte regnes for å være god i internasjonal sammenheng, og særlig gjelder det støtten til studenter i utlandet, fordi den har få restriksjoner. Den norske ordningen er omtalt mer utførlig i kapittel 8.

2.4 Norges omgivelser

De fleste land har iverksatt tiltak for å øke mobiliteten av studenter og har videre utarbeidet overordnede strategier med definerte mål og tiltak. De fleste av disse strategiene ser ut til å fokusere på inngående mobilitet. I motsetning til Norge, som ikke har noen uttalt strategi for inngående mobilitet, legger de fleste land betydelig mer vekt på å rekruttere studenter fra utlandet enn på å sende egne studenter ut. Dette er tilfellet med blant annet Nederland, Russland, Storbritannia, Finland, USA, Canada og Frankrike.

Tre momenter synes å være sentrale for å forklare hvorfor landene legger mer vekt på inngående enn på utgående studentmobilitet. For det første kan rekruttering av fremragende utenlandske studenter styrke kvaliteten ved utdanningsinstitusjonen og gjøre den mer attraktiv i internasjonal sammenheng. For det andre vil fremragende studenter på et senere tidspunkt kunne bidra til å styrke landets økonomi og innovasjonsevne ved at de tilfører høyt kvalifisert arbeidskraft. Av den

grunn er flere land, deriblant Danmark, Finland og Nederland, opptatt av at regler om opphold, arbeidstillatelse, trygderettigheter og så videre legger til rette for at man kan rekruttere høyt kvalifisert arbeidskraft. For det tredje bidrar utenlandske studenter til å finansiere høyere utdanning i vertslandet. Dette er særlig aktuelt i land hvor utdanning i betydelig grad finansieres på grunnlag av skolepenger, for eksempel i Storbritannia. Skolepenger fra utenlandske studenter kan dessuten gjøre det mulig å subsidiere nasjonale studenter. Spesifikt for Japan er det et ønske om flere innkommende studenter for å bøte på landets aldrende befolkning.

Til forskjell fra de fleste land, men i likhet med Norge, synes imidlertid Østerrike å legge størst vekt på utgående mobilitet, i tillegg til utvikling av nettverk og partnerskap. Til tross for dette har Østerrike en stor overvekt av innkommende studenter. Landet har formulert klare mål for utgående mobilitet av både studenter og akademisk ansatte. At studenter og ansatte som reiser ut, skal få nye perspektiver og en utvidet horisont, trekkes frem som et delmål med strategien. Hovedmålet er imidlertid å styrke Østerrike som vitenskaps-, forsknings- og næringsnasjon. At høyere utdanning i Østerrike i liten grad finansieres gjennom skolepenger, kan være med på å forklare hvorfor landet ser ut til å legge størst vekt på utgående mobilitet.

I verdens to mest folkerike land – India og Kina – er situasjonen i endring. På grunn av manglende kapasitet i egne utdanningsystemer, har det tradisjonelt reist et betydelig antall studenter fra Kina og India til utenlandske universiteter, og det har vært lite oppmerksomhet rettet mot innkommende mobilitet. Senere har India imidlertid opprettet en nettportal rettet mot utenlandske søkere, *Study in India*, som omfatter de 100 høyest rangerte utdanningsinstitusjonene i landet. I Kina tas det nå imot et betydelig antall utenlandske studenter, blant annet gjennom et omfattende investerings- og utviklingsprosjekt kalt *Belt & Road Initiative* (BRI). Kina har også innført en fleksibel opptakspolitikk for utenlandske studenter. Dette tyder på at India og Kina har begynt å rette mer oppmerksomhet mot inngående mobilitet. De fleste av de inngående studentene kommer fra naboland, eller fra land Kina og India ønsker tettere forbindelser med. Samtidig sender de i økende grad egne studenter til europeiske og nordamerikanske universiteter.

²⁴ På visse vilkår kan støtte også gis for borgere fra EØS- eller EFTA-land og deres familiemedlemmer.

3 Hvorfor studentmobilitet?

Studentmobilitet kan ha forskjellige positive effekter, for studentene, for samfunnet og eller for universitets- og høyskolesektoren. Hva ulike typer utenlandsopphold fører til, vil blant annet avhenge av lengden på oppholdet og hvordan oppholdet inngår i studieløpet.

Når man skal vurdere effekter, må det også tas hensyn til tidsdimensjonen: Noen effekter vises med en gang (for eksempel økte språkkunnskaper hos studentene), mens andre ikke kommer før etter mye lengre tid, kanskje mange år (for eksempel bedre omdømme for institusjonen, eller samfunnsøkonomisk gevinst). Tidsaspektet og det at andre faktorer kan spille inn, gjør det vanskelig å si sikkert hva ulike typer studentmobilitet fører til, men det finnes en rekke studier som belyser spørsmålet. Teksten nedenfor redegjør for sentrale funn i norsk og internasjonal faglitteratur om internasjonal studentmobilitet.

3.1 Effekter for studentene

En kan snakke om tre hovedtyper av effekter for studentene som reiser ut. Den første er effekter som har med kvaliteten på selve utdanningen å gjøre, i betydningen faglig læringsutbytte og motivasjon. Den andre er effekter som har med arbeidsrelevans å gjøre, altså det som gjelder om utenlandsoppholdet påvirker studentenes jobbmuligheter, karrierevalg, lønn eller lignende. Den tredje er effekter som har med generelle egenskaper, personlig utvikling og dannelse å gjøre, slik som samarbeidsevner, språkkunnskaper, selvstendighet, kreativitet og kulturell bevissthet. Denne siste typen effekt kommer med selve utenlandsoppholdet mer enn med innholdet i studiet eller praksisen. Også disse mer generelle ferdighetene og den generelle kompetansen og ferdighetene kan være relevante for og ha verdi i arbeidslivet.

3.1.1 Faglig læringsutbytte og motivasjon

Utenlandsopphold gir studentene nye faglige perspektiver på egne studier gjennom de kontrastene som en annen undervisnings- eller praksishver-

dag gir. De blir kjent med andre faglige tilnærminger og problemstillinger, andre lærings- og undervisningsformer, annet faglig innhold og andre oppfatninger av kvalitet enn dem de møter hjemme i Norge.¹ Å ta et studie- eller praksisopphold i utlandet, gir også tilgang til flere og andre studiemuligheter og en annen arbeidserfaring enn det som finnes her i landet. Studier viser at utenlandsopphold også gjør studentene mer motiverte.² Motiverte studenter vil gjøre det bedre på studiet, og det er mindre sannsynlighet for at de faller fra.

Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) gjennomførte i 2019 en undersøkelse blant studenter og institusjoner for å følge opp indikasjoner i Studiebarometeret på manglende faglig sammenheng mellom studieprogrammet hjemme og studentenes utvekslingsopphold.³ Det er imidlertid ikke slik at studenter alltid reiser ut for å studere emner som tilsvarende eller er identiske med emner hjemmeinstitusjonen tilbyr. Tvert imot kan det nettopp være en gevinst at utvekslingsstudentene tar emner som supplerer eller komplementerer studieprogrammet hjemme. Begrenset faglig sammenheng er derfor ikke til hinder for høy faglig relevans. Studentene reiser ofte ut i semestre det er lagt opp til at de skal ta valgfag, og i disse semestrene er det da mulighet for at de kan ta emner som ikke har den samme klare tilknytningen til studieprogrammet som de øvrige og obligatoriske emnene. For øvrig slår NOKUT fast at den faglige relevansen av utvekslingsoppholdet i hovedsak sikres gjennom to kanaler: medvirkning fra fagmiljøet når utvekslingsavtalene opprettes, og forhåndsgodkjenning av emner i forbindelse med de enkelte utvekslingsoppholdene.

Imidlertid viser NOKUTs undersøkelse, i likhet med andre analyser, at studentenes primære motivasjon for utveksling ikke er knyttet til det faglige utbyttet, men til kultur, språk, personlig utvikling og erfaringer.⁴

¹ Europakommisjonen (2019c).

² Diku & NOKUT (2018).

³ Nokut (2019a).

⁴ NOKUT (2019a), CIMO, SIU & UHR (2013).

3.1.2 Mobilitet og arbeidsmarkedet

Analyser av hvordan arbeidsgivere vurderer utenlandserfaring, er noe sprikende. Erasmus Impact Study fra både 2014 og 2019 konkluderer med at utveksling styrker kandidatene på arbeidsmarkedet.⁵ De mobile studentene får personlige ferdigheter som verdsettes og etterspørres i arbeidslivet, som evne til problemløsning, initiativ, kreativitet og samarbeids- og omstillingsevne. Videre får studenter med utenlandserfaring oftere internasjonalt rettede arbeidsoppgaver.⁶ Erasmus Impact Study fra 2019 slo fast at deltakere i Erasmus+ ble sysselsatt raskere og var mer tilfreds med arbeidet enn ikke-mobile studenter, og tydet også på at de fikk noe høyere inntekt enn gjennomsnittet. Videre viste undersøkelsen at 40 prosent av de som var på praksisopphold ble ansatt av eller fikk jobbtilbud fra sin vertsbedrift/-organisasjon. Det er imidlertid ikke grunnlag for å sammenlikne disse tallene med studenter med praksis i hjemlandet. Færre av Erasmus-studentene enn av andre studenter var arbeidsledig fem år etter fullført grad.

Forskningen på betydningen av utvekslingsopphold på arbeidsmarkedet er begrenset. To gjennomganger av forskning fra ulike land fra henholdsvis 2016 og 2018 konkluderer med at det er en positiv sammenheng mellom studier utenlands og attraktivitet på arbeidsmarkedet.⁷ NIFU og OsloMet har i sitt prosjekt International student mobility: drivers, patterns and impact gått gjennom relevant forskning på studentmobilitet og utfall på arbeidsmarkedet. De peker på et mye omtalt paradoks: Arbeidsgivere verdsetter i høy grad kompetanser og ferdigheter som internasjonale studieopphold kan bidra til, men prioriterer i liten grad utvekslingserfaring som sådan i rekruttering og ansettelser.⁸ Dels kan dette handle om at arbeidsgivere ikke er tilstrekkelig bevisst på hvilke kompetanser og ferdigheter utveksling og internasjonale studieerfaringer kan gi. I det perspektivet er det viktig å øke både studentenes, fagmiljøenes og studieprogrammernes bevissthet om relevante ferdigheter og kompetanser og om hvordan disse kan synliggjøres for omgivelsene. Dels kan arbeidslivets manglende prioritering av utveksling forklares med at andre relevante erfaringer verdsettes enda høyere. Her peker forskerne særlig på for praksis og samarbeidsaktivi-

teter hvor studentene er med å løse reelle problemstillinger. I tråd med dette konkluderes det at ikke all internasjonal erfaring vurderes likt, og at erfaring fra internships eller praksisopphold i utlandet gir større uttelling enn ordinære studieopphold.

Utteksling i form av praksisopphold i utlandet har en tilleggsverdi utover verdien av praksiserfaringen i seg selv. Studentene får oppleve andre arbeidskulturer og får kjennskap til de normer og verdier, formelle og uformelle, som regulerer arbeidslivet i andre land. I et stadig mer internasjonalt nærings- og samfunnsliv der krav om interkulturelle og internasjonale perspektiv øker, vil praksismobilitet kunne bidra med både internasjonal kunnskap og verdifulle nettverk. Det vil være nyttig for arbeid både i og utenfor Norge. Et av hovedfunnene i The Erasmus Impact Study at nesten en av ti studenter som hadde hatt praksis i utlandet, hadde startet egen bedrift, og at mer enn tre av fire studenter planla eller kunne se for seg å gjøre det.⁹ Studier viser også at praksisopphold gjør studentene sikrere på karrierevalg,¹⁰ og gode og sikre karrierevalg vil bety mindre frafall og mer strukturerte og målrettede studenter. Med tanke på potensialet i internasjonal praksis og at Norge i internasjonal sammenlikning benytter dette tiltaket i liten grad, bør dette få økt oppmerksomhet fremover.

En ny empirisk studie fra Norge bekrefter hovedbildet av at utvekslingsopphold har en relativt begrenset betydning for hvordan de tidligere studentene lykkes på arbeidsmarkedet. Forskerne søkte svar på hvorvidt studenter med utveksling eller liknende erfaring skilte seg fra øvrige studenter i omfanget av arbeidsledighet eller om de hadde mer eller mindre relevant arbeid i forhold til utdanningen. Hovedfunnet er at når man kontrollerer for relevante bakgrunnsvariabler, har utvekslingsopphold i beskjeden grad noen påvirkning på arbeidsledighet eller relevans i arbeidet. Fagområdet økonomi og administrasjon skiller seg noe ut fra dette, her kommer studenter med utveksling litt bedre ut på arbeidsmarkedet enn studenter uten slik erfaring. Videre tyder resultatene på at studenter med et sterke opptakskarakterer tenderer til å profitere mer på utveksling.¹¹

Når det gjelder studenter som tar en hel grad i utlandet, gjør de det relativt bedre på arbeidsmarkedet enn for noen år tilbake. Hovedresultatet i

⁵ Europakommisjonen (2014) og (2019c).

⁶ Wiers-Jenssen (2003).

⁷ Potts (2016), Roy et al. (2018).

⁸ Wiers-Jenssen et al. (2020).

⁹ Europakommisjonen (2019c).

¹⁰ Potts (2016).

¹¹ Wiers-Jenssen & Støren (2020).

NIFUs rapport *Betydningen av utdanning fra utlandet for tidlig karriere* fra 2019 er at personer som har tatt en hel masterutdanning i utlandet gjør det likt, eller på noen indikatorer bedre i arbeidsmarkedet enn dem som ikke har tatt utdanning i utlandet.¹²

Undersøkelser av hva norske arbeidsgivere prioriterer i rekruttering, bekrefter hovedbildet av at internasjonaliseringens ferdigheter og kompetanser verdsettes i og for seg samtidig som erfaring fra studier eller jobb i utlandet kommer godt ned på listen over det arbeidsgivere etterspør ved rekruttering.¹³ Tilsvarende viser NHOs kompetansebarometer fra 2019¹⁴ at arbeidsgivere etterspør kompetanser som utveksling og internasjonale studieopphold kan bidra til. Også i lys av dette er bevissthet og synliggjøring viktige utfordringer.

3.1.3 Personlig utvikling, dannelse og generelle ferdigheter

Studenter som reiser utenlands for å studere, må tilpasse seg nye livs- og læringsmiljøer. Det fremmer generelle ferdigheter og egenskaper, som evne til problemløsning, samarbeidsevner, selvtilit, toleranse og aksept for alternative fremgangsmåter, beslutningsdyktighet, aktivt medborgerskap, og engasjement for politikk og samfunn.¹⁵ Slike ferdigheter og egenskaper er selvsagt nyttige i utdannings- og jobbsammenheng, men de kan også ha stor verdi for den enkelte i livet for øvrig.

Studier utenlands kan også bidra til større kulturell forståelse.¹⁶ En del land opplever at det politiske klimaet har blitt mer polarisert og radikalisert, og dette tilsier at interkulturell kompetanse, empati og verdier som står opp mot radikalisering, vil bli enda viktigere i høyere utdanning fremover. Det gjelder ikke bare med tanke på at mange kommer til å jobbe i eller samarbeide med andre land, men også med tanke på å kunne håndtere kulturelle utfordringer i arbeidslivet og samfunnet ellers. Enten man arbeider i privat sektor eller offentlig tjenesteproduksjon, er interkulturell

forståelse en nyttig generisk ferdighet for morgendagens arbeidstakere. Denne ferdigheten vil også kunne opparbeides uten mobilitet, men utenlandsopphold er en måte å tilføre slik kompetanse på. Som noen studier har påpekt, gir ikke utenlandsopphold alltid interkulturell kompetanse. Det avhenger av at studenten er eller gjøres i stand til å reflektere over seg selv i møte med en annen kultur. Denne refleksjonsevnen ligger allerede der hos noen, mens andre kan trenge oppfølging gjennom organiserte forberedelser eller etterarbeid.¹⁷

Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at endringer i befolknings sammensetningen de siste tiårene har lagt til rette for at man kan få internasjonal og interkulturell erfaring også uten å reise utenlands. Sammensetningen av befolkningen og studentmassen i Norge tilsier at studenter i høyere utdanning i betydelig grad vil møte personer med en annen kultur-, utdannings- og erfaringsbakgrunn enn dem selv. Dette representerer i seg selv et verdifullt potensial for internasjonalisering.

Engelsk er det dominerende akademiske språket blant mobile studenter. Noen utreisende norske studenter følger også andre undervisningsspråk, og noen få innreisende studenter lærer seg norsk. Men det er i hovedsak engelskkunnskapene som forbedres i faglige sammenhenger. Det er for øvrig engelskkunnskaper som er mest etterspurt av norske bedrifter, viser NHOs kompetansebarometer for 2018.¹⁸ Nesten halvparten av bedriftene svarte at de har behov for engelskkunnskaper, mens den nest mest etterspurte språkkompetansen var tysk; 13 prosent etterspurte dette. Studentene som har lengre opphold eller et særskilt grunnlag, kan lære seg eller sterkt forbedre ferdighetene sine også i andre språk enn engelsk.

3.2 Effekter for samfunnet

Utover effektene for studentene og utdanningssektoren vil mobilitet bidra positivt i samfunnet for øvrig. Her handler det om demokratiske, kunnskapsdiplomatiske og økonomiske virkninger av at studenter reiser ut av og kommer til Norge.

¹² NIFU (2019b).

¹³ Støren et al. (2019).

¹⁴ NIFU (2019d).

¹⁵ CIMO, SIU & UHR (2013), Europakommisjonen (2019c), Potts (2016), Roy et al. (2018).

¹⁶ Potts (2016), Roy et al. (2018), Europakommisjonen (2019c).

¹⁷ Roy et al. (2018), Wikan & Klein (2017).

¹⁸ NIFU (2018).

3.2.1 Støtte opp under liberale demokratiske samfunn

Gjennom å styrke studentenes internasjonale orientering og interkulturelle kompetanse kan studentmobilitet være et bidrag til å motvirke nasjonale spenninger og antidemokratiske krefter. I EU blir Erasmus+ sett på som virkemiddel for å fremme samhold og positiv sosial atferd, motvirke ekstremisme og antidemokratiske strømninger samt øke inkludering av sårbare grupper i samfunnet.¹⁹ Det liberaldemokratiske aspektet ved studentmobilitet har i senere tid trådt frem som en viktig del av politikken, etter at det i noen år hadde kommet litt i skyggen av motiver knyttet til økonomi, arbeidsliv og næringsliv.

3.2.2 Landkunnskap og kunnskapsdiplomati

Interkulturell kompetanse og språkkunnskap ble trukket frem ovenfor som effekter av mobilitet som kommer den enkelte student til gode. Disse effektene er også gunstige for det norske samfunnet som sådan. I tillegg kommer kunnskap om det landet studentene reiser til og oppholder seg i. Slik landkunnskap er noe annet en interkulturell kompetanse, som er en generell evne til å manøvrere i flerkulturelle samfunn uavhengig av hvilke kulturer og land det er snakk om. Norge som samfunn har god nytte av at norske studenter får konkret landkunnskap. Blant annet i tilknytning til dette har det i mange år vært et mål i norsk kunnskapspolitikk å få utreisende studenter til å dra til prioriterte samarbeidsland. Internasjonale nettverk i kunnskapsfeltet kan bidra til å bygge felles identiteter og til å redusere eller løse konflikter og spenninger på andre, mer kontroversielle felt. Slik sett inngår studentmobilitet i det vi kan kalle kunnskapsdiplomati.

3.2.3 Arbeidsliv og samfunnsøkonomisk gevinst

Vår tid kjennetegnes av store samfunnsutfordringer som krever internasjonale løsninger, og et arbeidsmarked som blir stadig mer internasjonalt. Kunnskapen, ferdighetene og kompetansen studenter får gjennom internasjonale utvekslingsopphold generelt og praksismobilitet spesielt, er av særlig betydning når vi utdanner studenter for å møte morgendagens utfordringer og et arbeidsmarked i endring. Allerede i dag må norske arbeidstakere være i stand til å inngå i internasjo-

nalt sammensatte arbeidsfellesskap, og fremover vil dette gjelde for stadig flere yrker og bransjer. Det er ingen grunn til å tro at behovet for erfaringer og kompetanse fra utlandet vil minke i årene fremover. Derfor ønsker regjeringen at flere studenter reiser ut og får internasjonal erfaring, gjennom både studie- og praksisopphold.

I tillegg til at norske studenter som reiser ut, tar med seg nye kunnskaper, perspektiver og nettverk hjem, kan studenter som kommer til Norge, på sin side tilføre norsk arbeids- og næringsliv etterspurt kompetanse og innovasjonsevne, hvis de blir og jobber her etter at de er ferdige med graden. Innreisende studenter som fortsetter over i arbeidslivet i Norge, integreres raskere og mer effektivt enn utenlandsk arbeidskraft som ikke har noen erfaring fra Norge før de får jobb i landet. Å ta imot internasjonale studenter kan derfor være en effektiv måte å tilføre den norske kunnskapsøkonomien høyt utdannet arbeidskraft på.

Innovasjon er ofte resultatet av brytninger mellom ulike perspektiver, og kjennskap til de siste nyvinningene innenfor ulike fag. Dette kan fremmes gjennom både innkommende internasjonale og hjemvendte norske studenter.

Samtidig tyder mye på at man har å gjøre med en kommunikasjonsutfordring som gjør at den kunnskapen og den kompetansen studentene får gjennom internasjonale studieopphold, ikke utnyttes fullt ut. I den mye omtalte rapporten *Hidden Competences* fra finske CIMO i 2014 argumenteres det for at utenlandsopphold i stor grad bidrar til de egenskapene arbeidsgivere ser etter hos kandidater, men uten at arbeidsgiverne ser dette i sammenheng med internasjonal erfaring. Dette omfatter for eksempel språk- og kulturkunnskap, interkulturell forståelse og kommunikasjonsevne, evne til samarbeid og problemløsning, og entreprenørskap. Norske og andre internasjonale studier ser ut til å bekrefte at arbeidsgivere i liten grad verdssetter internasjonal kompetanse når de ansetter folk.²⁰ For Norges del er vår næringsstruktur med en stor andel mindre bedrifter en del av forklaringen på at vi har denne utfordringen.

Med den kommende stortingsmeldingen om arbeidsrelevans tar regjeringen sikte på å styrke samarbeidet mellom høyere utdanning og arbeidslivet. Et tettere samarbeid vil også bidra til at internasjonal kompetanse kan utnyttes bedre.

I tillegg til at internasjonal studentmobilitet fører til flyt av kompetanse over landegrensene, påvirker internasjonale studenter i Norge økono-

¹⁹ Europakommisjonen (2019c).

²⁰ NIFU (2016), NIFU (2019c), Van Mol (2017).

mien positivt, selv når de ikke betaler studieavgift. Dette skjer blant annet ved at de legger igjen penger i studietiden, og ved at de betaler skatt hvis de arbeider i Norge under eller etter studiene. Det finnes en rekke studier fra andre europeiske land som påviser dette. Ifølge en offisiell dansk rapport fra 2018 bidrar utenlandske studenter til landets offentlige finanser.²¹ Noe av det samme viser studier fra Finland, Nederland og Tyskland.²² Det positive økonomiske bidraget er først og fremst knyttet til de studentene som blir og arbeider i landet etter eksamen, men det kommer også fra arbeid under studiene og fra de pengene som internasjonale studenter (og ofte besøkende venner og familie) tilfører den nasjonale økonomien.

3.3 Effekter for utdanningssektoren

Studentmobilitet har betydning for universitetene og høyskolene utover den effekten det har for akkurat de studentene som reiser ut eller kommer inn. Mobile studenter kan blant annet gjøre utdanningene bedre, knytte fagmiljøer og institusjoner tettere sammen, bidra til mer internasjonale studiemiljøer og bedre institusjonenes omdømme. At studentmiljøene blir mer internasjonale, er særlig viktig for at studenter som i dag ikke selv reiser utenlands, skal få internasjonale impulser

3.3.1 Styrke institusjonelle samarbeid

Siden Kvalitetsreformen i 2003 har det vært et mål å knytte studentmobilitet til forsknings- og undervisningssamarbeid mellom fagmiljøer og mellom institusjoner. Målet har vært å gjøre utveksling mer integrert i studieprogrammene og dermed mer faglig relevant, men også å styrke faglig og institusjonelt samarbeid gjennom studentutveksling. Nettverkene som skapes og samhandlingen som skjer gjennom studentutveksling, gir grunnlag for faglige diskusjoner og på sikt kanskje også forskningssamarbeid. Institusjonene kan rekruttere dyktige studenter, og noen av disse vil senere bli stipendiater og faglig ansatte. Internasjonale nettverk av tidligere studenter er også nyttig med tanke på langsiktig forsknings- og undervisningssamarbeid. Institusjonsavtaler som omfatter både faglig samarbeid og studentutveksling vil underbygge dette.

²¹ Uddannelses- og Forskningsministeriet (2018).

²² CIMO (2014), CPB (2012), DAAD (2013).

Studentmobilitet kan også være nyttig med tanke på det å skaffe internasjonale praksisplasser, i den forstand at man kan skaffe slike plasser gjennom nettverket av de som har studert i Norge, og som senere får relevante stillinger i andre lands arbeidsmarkeder. Det finnes også eksempler på at et samarbeid i starten har dreiet seg om utdanning og/eller studentmobilitet, men at det senere har blitt bygget ut til også omfatte forskning og innovasjon.²³ Denne fremgangsmåten kan være spesielt egnet i land der norske fagmiljøer har få etablerte kontakter, men ønsker å utvikle faglig samarbeid.

3.3.2 Bedre og mer relevant utdanning og forskning

Utenlandsopphold som er tilpasset det enkelte studieprogrammet, vil kunne gjøre studieprogrammet bedre, for eksempel ved at det gir studentene mulighet til å ta moduler som hjemmeinstitusjonen ikke har, eller mulighet til å ta emner innenfor områder hvor partnerinstitusjonen er faglig sterkere. Innreisende studenter gir med sine perspektiver og sin kompetanse norske institusjoner en mulighet til å se sine utdanninger i komparativt perspektiv og måle seg mot andre land. I sine fremtidige yrkeskarrierer vil de fleste norske studenter dessuten måtte ta innover seg perspektiver fra utlandet. Dyktige innkommende studenter bidrar også til å heve nivået på forskningen.²⁴

3.3.3 Internasjonalisering hjemme

At noen studenter reiser ut og andre kommer inn, gir internasjonale impulser til de som ikke selv er mobile i løpet av utdanningen sin. De utenlandske studentene som kommer til Norge, kan bidra direkte til at studiemiljøet ved norske institusjoner blir mer internasjonalt, og de norske studentene som er utenlands, kan ta med seg erfaringene tilbake til studiemiljøet hjemme. Forutsetningen er at det er god samhandling mellom internasjonale og norske studenter, og at erfaringene til de som har vært utenlands, faktisk innlemmes i undervisningen hjemme. Denne effekten vil bli sterkere dersom mobiliteten er integrert i studieprogrammene, og dersom den er en del av et faglig samarbeid mellom en norsk og en utenlandsk institusjon.

²³ SIU (2013).

²⁴ British Council (2019).

3.3.4 Omdømme og synlighet

Studentmobilitet er en av indikatorene i internasjonale rangeringer og bidrar på den måten til å fremme institusjonens synlighet og omdømme. I et globalt og økende kommersielt utdanningsmarked med konkurranse om studenter,²⁵ blir omdømme stadig viktigere å ta hensyn til for de norske institusjonene. Det gjelder også med tanke på det å finne anerkjente internasjonale partnere for forskningssamarbeid.

Muligheten til å ta deler av studiene utenlands kan også bidra til å gjøre institusjonen mer attraktivt for norske studenter. Dette er blitt viktigere etter at den statlige finansieringen av norsk utdanning ble lagt om tidlig på 2000-tallet, slik at en del av finansieringen nå avhenger av antall studenter ved institusjonen, og antallet studiepoeng de avlegger.

3.4 Valg av virkemidler

Det finnes altså mange motiver for å satse på internasjonal studentmobilitet, og det finnes mange mulige positive effekter av slik mobilitet. I valg av politikk og virkemidler må det derfor være klart hva man ønsker å oppnå.

Det å tiltrekke seg utenlandske gradsstudenter for å rekruttere dem til norsk arbeids- og næringsliv etter endte studier er noe annet enn å satse på institusjonelt samarbeid om utveksling. Å få norske studenter på utveksling til partnerinstitusjoner i Europa fordi det er der de vitenskapelig ansatte har mest faglig samarbeid, er noe annet enn å få studenter til prioriterte samarbeidsland fordi disse landene også er viktige globale aktører og handelspartnere. Enda et annet hensyn er å sende studenter til utlandet på grunn av kapasitetsmangel hjemme, slik tilfellet er for eksempel i medisinstudiet. Den norske kunnskapspolitikken er basert på hensynet både til den enkelte student, til samfunnet og til utdanningsinstitusjonene.

En markant økning av antallet studenter som reiser på utveksling vil forutsette godt organiserte

studieopphold. Dette vil være gode rammer for faglig integrerte utvekslingsopphold ved samarbeidsinstitusjoner i utlandet. Samtidig vil det kunne føre til at utvekslingsstudenter i større grad enn tidligere er i et studiemiljø med medstudenter fra Norge, og at studentene dermed ikke møter samme type utfordringer knyttet til sosialisering og det å orientere seg i et ukjent miljø. Det er viktig at institusjonene er bevisst på hva slags læringsutbytte ulike utvekslingsopphold kan gi.

Et annet spørsmål er hvor nyttig utenlandsopphold er med tanke på arbeidsmarkedet. Her spriker forskningen noe. Verdien av utenlandsstudier og den generelle kompetansen de gir, bør derfor gjøres klarere for norske arbeidsgivere. Hvilken type mobilitet det er snakk om, vil dessuten bety mye for hvordan den virker inn på jobb etter studiene. Praksismobilitet ser ut til å ha sterkest og mest direkte effekt.²⁶ Trolig har lengde på oppholdet mindre betydning for effekter både på jobbmuligheter og på akademisk utbytte enn det har på generiske ferdigheter og språkkunnskaper, der lange utenlandsopphold vil gi mer utbytte enn korte.

De påfølgende kapitlene går nærmere inn på ulike typer mobilitet, og vil også ta for seg noen flere problemstillinger, deriblant bruken av engelsk versus andre språk, rekruttering av utenlandske studenter til norsk arbeidsmarked versus migrasjonskontroll og problemet med hjerneflukt fra land i sør, økt mobilitet som sådan versus mobilitet til spesifikke prioriterte samarbeidsland, og politiske ønsker og prioriteringer versus studenters rettigheter og frie valg.

De politisk satte målene for utgående mobilitet må nås samtidig som man er bevisst på hva en vil oppnå med mobiliteten – for studentene, for samfunnet og for universitets- og høyskolesektoren. I tillegg til å fremheve at studentmobilitet bidrar til personlig utvikling, må man synliggjøre det faglige læringsutbyttet, og relevansen det har for studieprogrammet. For institusjonene må både inn- og utmobilitet ha en sentral plass i arbeidet med å skape kvalitet og relevans i utdanningene, samtidig som mobilitetsopphold også har egenverdi for studentene og verdi for samfunnet for øvrig.

²⁵ Denne utviklingen henger sammen med at statlig finansiering synker og flere land åpner for bruk av skolepenger.

²⁶ Europakommisjonen (2019c).

4 Utveksling fra Norge

Norske universiteter og høyskoler har alltid hatt et internasjonalt tilsnitt til sin virksomhet, og det har vært inngått mange avtaler med institusjoner i utlandet som har omfattet studentmobilitet. Med innføringen av Kvalitetsreformen i 2003 og punktet om at alle studenter som ønsker det skulle tilbys et utenlandsopphold som del av sin norske grad, ble det likevel økt oppmerksomhet på dette feltet. Som følge av blant annet internasjonale føringer for hva som bør regnes som studentmobilitet og utveksling, er det utveksling av minst tre måneders varighet, og utveksling knyttet til institusjonelt samarbeid, som har vært høyest politisk prioritert.

Selv om det siden 2003 har vært satset mer på å legge til rette for at norske studenter skal kunne ta deler av utdanningen sin i utlandet, hadde bare 16 prosent av de uteksaminerte studentene i 2019 vært på slik utveksling. I årene før var det også bare en svak økning. Dette betyr likevel at Bologna-målet om at 20 prosent av studentene skal ha et studieopphold i utlandet i løpet av studietiden, er innen rekkevidde. Det langsiktige målet om at halvparten av studentene skal ha et studieopphold i utlandet, er et langt mer ambisiøst mål, og det vil kreve en kulturendring i hele sektoren med strukturelle og administrative tilpasninger. Alle studenter som ønsker det, skal i dag altså ha mulighet til å ta deler av utdanningen sin i utlandet. Når imidlertid kun én av seks benytter seg av muligheten, kan det tyde på at utveksling er for avhengig av at den enkelte student tar initiativ selv. For at mange flere skal reise ut, må utveksling bli en innarbeidet del av alle studieløp, og institusjonene må i mye større grad legge til rette for dette. Verdien av utveksling må også komme tydeligere frem for alle involverte. Noen institusjoner og studieprogrammer har allerede oppnådd eller nærmer seg målet om at 50 prosent av studentene skal reise ut. Dette viser at det er mulig å få til, og de institusjonene og programmene som har lykket, kan tjene som gode eksempler.

4.1 Hva motiverer og hva hindrer studentene i å reise ut.

Fordelene med å ha et studieopphold i utlandet i løpet av studietiden er mange, og kompetansen man tilegner seg, og utbyttet man har både faglig, personlig og språklig, er kjent. Likevel er det altså bare 16 prosent av norske studenter som har hatt et utvekslingsopphold i utlandet i løpet av studietiden. Det er derfor viktig å få kunnskap om hva som hindrer norske studenter i å reise på et utenlandsopphold. I Eurostudent-undersøkelsen fra 2018, en undersøkelse hvor det samles inn data om studenters livs- og studiesituasjon i europeiske land, svarte 21 prosent av norske studenter at de hadde planer om å dra på utveksling, mens 65 prosent av de spurte ikke hadde slike planer.¹ I undersøkelsen ble studentene også bedt om å ta stilling til mulige hindringer for å studere i utlandet. Økt økonomisk belastning, det å være borte fra familie og venner og tap av mulighet til å jobbe under studiene, listes som de største hindrene. Utenomfaglige grunner rangeres altså høyt blant hindrene for å reise ut, men en stor andel av studentene sier også at manglende informasjon, opplevelsen av at studiene ikke passer inn i det hjemlige studieprogrammet, og følelsen av at utenlandsoppholdet har liten nytte i den norske utdanningen, er viktige grunner til ikke å reise ut. Selv om de faglige hindringene ser ut til å være mindre viktige for studentene som har svart enn de utenomfaglige hindringene, er de faglige hindringene noe norske universiteter og høyskoler kan gjøre noe med.

Hvor godt institusjonene legger til rette for at et studieopphold i utlandet passer inn i studieprogrammet hjemme, varierer i følge studentenes svar både mellom institusjoner og mellom fagområder. Det samme gjelder hvor god informasjon studentene føler de har fått om muligheten for å ta et studieopphold i utlandet. Ved enkelte institusjoner svarer opp mot 20 prosent av studentene at de opplever manglende informasjon som et svært stort hinder. De samme resultatene ser vi i Studie-

---

¹ SSB (2018).

barometeret fra 2017, hvor hver femte student som ikke har vært på et studieopphold i utlandet, sier at informasjonen ikke var god nok.² Andelen som opplever det som et stort hinder at utveksling ikke passer inn i studieprogrammet, er jevnt over høyere, men her er det også forskjeller mellom fagområder. Blant annet svarer hver fjerde lærerstudent at et utvekslingsopphold ikke passer inn i studieprogrammet hjemme, mens det tilsvarende tallet for eksempel innenfor informasjons- og data-teknologi er 11 prosent. Dette kan tyde på at det er forskjeller i holdninger til mobilitet både mellom institusjoner og mellom fagområder.

I møter som har vært avholdt med studenter for å få innspill til meldingen, oppgir mange studenter at manglende motivering fra faglærere er en svært viktig faktor for at de ikke reiser ut. For studentene som har vært på utveksling, ble oppmuntring fra faglærere nevnt som en helt avgjørende faktor. Faglærere har altså en helt sentral rolle.

Selv om det er forskjeller både mellom institusjoner og mellom fagområder, er det viktig å ta med seg de overordnede resultatene inn i arbeidet med å få flere studenter til å dra på utveksling. Når det gjelder oppfatningen om at det er dyrt å reise på utveksling, er det viktig å informere studentene om de gode økonomiske støtteordningene som finnes gjennom Lånekassen og også særlig gjennom Erasmus+. De utenomfaglige elementene er det vanskeligere for institusjonene å gjøre noe med, men her vil arbeidet med å få til en kulturendring, og det å etablere en forventning hos både institusjoner og studenter fra dag én om at man skal reise ut, være svært viktig.

For studenter med nedsatt funksjonsevne er det i tillegg til de generelle hindrene en rekke hindre når det gjelder både praktisk tilrettelegging, informasjon, manglende kunnskap hos sentrale aktører og manglende samordning. Det er viktig å forsøke å gjøre noe også med tilleggsutfordringene denne gruppen opplever når man jobber for å øke mobiliteten blant studenter generelt.

4.2 Oversikter med tall

Det er minst to ulike måter å måle studentutvekslingen på. I denne meldingen har vi benyttet to grupper av tall fra Norsk senter for forskningsdata (NSD) Database for statistikk om høgre utdanning (DBH). Den første gruppen tall viser hvor stor andel av de uteksaminerte i et bestemt år,

altså de som gjør seg ferdig med en grad, som har hatt et utvekslingsopphold i studieperioden sin (uavhengig av hvilket år de gjennomførte utvekslingen). Disse tallene er her benyttet i oversiktene over hvilke institusjoner studentene har reist ut fra, og andelen innenfor de ulike fagområdene og utdanningsnivåene.

Den andre gruppen tall viser hvor mange studenter som hvert år har vært på utveksling det året, og hvilke land de reiser til. Disse tallene er her benyttet i oversikten over hvor mange studenter som reiser på utveksling, og hvilke land de reiser til.

4.2.1 Hvor mange studenter reiser på utveksling?

Tabell 4.1 gir en oversikt over hvor mange studenter som hvert år har vært på utveksling i perioden 2010–2019. Når vi benytter begge de to tallgruppene som er nevnt over, finner vi henholdsvis at omtrent 7 400 studenter reiste på utveksling i 2019, og at 7 900 av de uteksaminerte i 2019 hadde hatt et utvekslingsopphold i løpet av studieperioden sin (jf. punkt 4.2). Den første tallgruppen er benyttet i tabell 4.1. Det har vært en kontinuerlig stigning i antallet utreisende utvekslingsstudenter, med et unntak i 2015, da tallet lå stabilt sammenlignet med året før. Fra 2018 til 2019 var det en økning på 5 prosent, mens det over hele perioden var en økning på 47 prosent. Størst økning var det i årene 2010, 2011 og 2016.

Sammenliknet med endringen i antall studenter totalt i Norge, har den prosentvise økningen for antallet studenter som hvert år har vært på utveksling vært bortimot dobbelt så stor som den prosentvise økningen i antallet studenter totalt i Norge – 47 prosent mot 26 prosent. Økningen var også klart høyere i de fleste av de elleve enkeltårene i denne perioden. Unntaket var årene 2012–2015.

4.2.2 Hvilke land drar de til?

De engelsktalende landene Australia, USA og Storbritannia dominerer når det gjelder hvilke land de norske studentene foretrekker å dra på utveksling til (tabell 4.2). De tre landene har de siste ti årene sammenhengende ligget som topp tre blant populære utreisedestinasjoner. Alle har også hatt en kraftig økning i antallet utvekslingsstudenter fra Norge gjennom perioden, med Australia som landet med den kraftigste veksten av de tre. Landet var også den mest populære destinasjonen i 2019.

² NOKUT (2018b).

Tabell 4.1 Antall utreisende utvekslingsstudenter totalt per år (2010–19), antall studenter i Norge totalt per år (2010–19), og endring i prosent

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Endring i prosent 2010–2019
Antall utreisende utvekslingsstudenter	5 050	5 573	5 666	5 698	5 757	5 754	6 268	6 575	7 036	7 422	47 %
Endring i prosent fra foregående år	12 %	10 %	2 %	1 %	1 %	0 %	9 %	5 %	7 %	5 %	
Antall studenter i Norge	206 995	217 915	226 816	232 693	236 808	246 058	253 738	257 155	258 564	261 457	26 %
Endring i prosent fra foregående år	3 %	5 %	4 %	3 %	2 %	4 %	3 %	1 %	1 %	1 %	

Kilde: Norsk senter for forskningsdata.

Tabell 4.2 Utreisende utvekslingsstudenter per år (2010–19), per land, og endring i prosent

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Totalt	Endring i prosent 2010–19
Australia	627	627	690	668	744	799	919	1 022	1 098	1 263	8 457	101 %
USA	983	1 167	1 266	1 246	1 223	1 215	983	896	836	842	10 657	-14 %
Storbritannia	460	458	499	526	509	423	480	522	545	511	4 933	11 %
Frankrike	224	290	247	265	234	279	266	312	320	363	2 800	62 %
Spania	166	175	197	206	161	177	283	233	313	336	2 247	102 %
Danmark	257	279	237	262	269	215	264	292	310	323	2 708	26 %
Italia	87	102	88	89	121	114	157	178	230	308	1 474	254 %
Tyskland	224	196	228	212	259	255	361	311	257	287	2 590	28 %
Nederland	135	122	136	133	124	131	202	238	230	282	1 733	109 %
Tanzania	98	140	159	164	157	205	175	200	198	221	1 717	126 %
Canada	153	162	137	172	140	169	178	203	174	164	1 652	7 %
Portugal	75	55	70	62	70	73	70	95	167	161	898	115 %
Kina	69	112	90	88	91	104	83	102	129	149	1 017	116 %
Sør-Afrika	139	167	162	149	139	118	156	172	168	140	1 510	1 %
Sverige	113	150	137	133	112	125	153	121	123	129	1 296	14 %
Japan	54	47	63	29	68	59	76	122	154	123	795	128 %
Singapore	90	108	116	118	120	86	101	128	143	116	1 126	29 %
New Zealand	93	107	88	80	110	97	107	110	99	114	1 005	23 %
Andre	1 003	1 109	1 056	1 096	1 106	1 110	1 254	1 318	1 542	1 590	12 184	58 %
Totalt	5 050	5 573	5 666	5 698	5 757	5 754	6 268	6 575	7 036	7 422	60 799	47 %

Land med fler enn 100 studenter i 2019.

Kilde: Norsk senter for forskningsdata.

Tabell 4.3 Uteksaminerte 2019 og med utveksling, antall og prosent (2017–19)

Institusjon	Uteksami- nerte 2019	Uteksaminerte med utveksling				Endring i prosent- poeng 2017–19
		Antall 2019	Andel 2019	Andel 2018	Andel 2017	
Norges handelshøyskole	1 087	650	60 %	59 %	57 %	3
Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo	124	37	30 %	28 %	31 %	-1
Universitetet i Bergen	2 962	826	28 %	27 %	28 %	0
Universitetet i Oslo	4 625	1 065	23 %	22 %	20 %	3
Kunsthøgskolen i Oslo	192	41	21 %	13 %	11 %	10
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet	1 128	236	21 %	24 %	22 %	-1
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	7 468	1 463	20 %	18 %	19 %	1
Høgskulen i Volda	522	97	19 %	20 %	23 %	-4
Lovisenberg diakonale høgskole	222	42	19 %	16 %	23 %	-4
Universitetet i Agder	2 404	427	18 %	20 %	18 %	0
Handelshøyskolen BI	3 331	561	17 %	16 %	15 %	2
VID vitenskapelige høgskole	867	134	15 %	18 %	9 %	6
Norges musikkhøgskole	149	21	14 %	12 %	12 %	2
Universitetet i Stavanger	2 289	313	14 %	12 %	13 %	1
Norges idrettshøgskole	243	32	13 %	21 %	15 %	-2
Høgskulen på Vestlandet	3 167	394	12 %	14 %	13 %	-1
OsloMet – storbyuniversitetet	3 917	462	12 %	11 %	11 %	1
Universitetet i Tromsø - Norges arktiske universitet	2 756	305	11 %	9 %	8 %	3
Høgskolen i Innlandet	2 072	194	9 %	9 %	9 %	0
Universitetet i Sørøst-Norge	2 874	246	9 %	9 %	8 %	1
Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning	311	24	8 %	11 %	13 %	-5
Høgskolen i Østfold	1 054	88	8 %	7 %	11 %	-3
Høgskolen i Molde, vitenskapelig høgskole i logistikk	405	29	7 %	6 %	15 %	-8
MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn	163	10	6 %	6 %	6 %	0
Høyskolen Kristiania	1 462	80	5 %	6 %	7 %	-2
NLA Høgskolen	373	16	4 %	6 %	5 %	-1
Nord universitet	1 918	82	4 %	5 %	4 %	0
Totalt	48 333	7 892	16 %	16 %	16 %	0

Oversikten viser bare institusjoner med minst 100 kandidater. Totalsommene omfatter også studentene fra mindre institusjoner.
Kilde: Norsk senter for forskningsdata.

Alle landene i tabell 4.2 har hatt en prosentvis økning i antallet norske studenter fra 2010 til 2019. USA er unntaket med en liten nedgang når man sammenligner årene 2010 og 2019. USA er likevel fortsatt den nest mest populære destinasjonen for norske studenter, og antall norske utvekslingsstudenter til USA har vært nokså stabilt de siste årene. Italia, Japan og Tanzania har hatt størst økning i perioden, men disse landene mottok samtidig et lavt antall norske studenter i 2010. Blant de landene som allerede hadde minst 100 norske studenter i 2010, er det Nederland som har hatt den kraftigste økningen, med 109 prosent. Også Australia kan trekkes frem med en økning på 101 prosent og Spania med en økning på 102 prosent. Gjennom perioden har Sør-Afrika, Canada og USA hatt den svakeste veksten.

Norge har prioritert samarbeid innenfor høyere utdanning og forskning med utvalgte land i og utenfor Europa. I 2019 var en rekke av disse landene ikke-engelsktalende. Språkkompetanse utover engelsk er viktig for norsk samfunns- og næringsliv. Tallene i tabell 4.2 illustrerer at det er potensial for mer studentutveksling med slike land.

4.2.2.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen ønsker at en høyere andel norske studenter skal reise på utveksling til ikke-engelskspråklige land enn hva tilfellet er i dag.
- Regjeringen vil at flere norske studenter skal prioritere å reise på utveksling til de ikke-engelskspråklige landene blant Norges prioriterte samarbeidsland innenfor høyere utdanning og forskning.
- Regjeringen vil gjøre endringer i Lånkassens regelverk for å øke mobilitet til prioriterte samarbeidsland, og komme tilbake til de budsjettmessige konsekvensene i de årlige statsbudsjettene.

4.2.3 Hvilke norske institusjoner drar de fra?

Målene som er satt for hvor stor andel av studentene som skal reise på utveksling, det vil si 20 prosent innen 2020, og med ambisjon om 50 prosent på sikt, er nasjonale gjennomsnittsmål. Oversikten for 2019 viser at det er store forskjeller mellom institusjoner og fagområder. Landsgjennomsnittet på 16,3 prosent skjuler en kompleksitet som må tas hensyn til når det skal jobbes for å øke studentmobiliteten.

Tabell 4.3 viser at syv institusjoner har en mobilitetsandel på 20 prosent eller mer, altså i tråd med Bologna-målet. I den andre enden av skalaen finner

vi åtte institusjoner med en mobilitetsandel under 10 prosent. Over de siste tre årene har institusjonene generelt hatt ganske stabil mobilitetsandel. Størst økning har VID vitenskapelige høyskole og Kunsthøgskolen i Oslo hatt. Interessant nok har to av de fire institusjonene med høyest mobilitetsandel i Norge (Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo og Universitetet i Bergen) hatt en tilbakegang eller stått på stedet hvil i andelen de siste tre årene.

Det er altså betydelige forskjeller mellom institusjonene, men også internt på institusjonene og mellom samme fagområder ved ulike institusjoner er forskjellene store. Ved enkelte institusjoner og på enkelte fagområder er det et stort potensial for å øke studentmobiliteten.

4.2.4 Norske utvekslingsstudenters utdanningsnivå og fagområder

Tabell 4.4 viser andelen av de som avla en grad i 2019, som hadde vært på utveksling i løpet av studietiden. For de som avla mastergrad, teller også den utvekslingen de eventuelt hadde i løpet av bachelorgraden. Andelen studenter med et utenlandsopphold er dermed høyere på masternivået enn på bachelornivået.

Tabell 4.5 viser tall fra 2019 for de ulike fagområdene. Det er stor variasjon mellom fagområdene når det gjelder andelen av studentene som hadde et utenlandsopphold i løpet av studietiden, fra 8 prosent på lærerutdanning/pedagogikk til 25 prosent på samfunnsfag og juridiske fag.

4.3 Kulturendring

Som vist til i kapittel 1, er det overordnede målet med denne stortingsmeldingen å få til en kulturendring i hele sektoren slik at studentmobilitet i større grad enn i dag blir ansett som en viktig og naturlig del av en kvalitativt god utdanning. Regjeringen vil at studentmobilitet skal bli en integrert del både av studiene og av arbeidet for å øke kvaliteten i norsk høyere utdanning. Innspillene i forbindelse med meldingsarbeidet viser at sektoren i stor grad støtter de fem faktorene i innspillsbrevet som regjeringen mener må til for å få til en kulturendring (jf. kapittel 1).

4.3.1 Studentmobilitet som del av institusjonelt samarbeid

For å sikre at internasjonalisering av høyere utdanning bidrar til å øke kvaliteten på, relevansen av og attraktiviteten til norske utdanningsin-

Tabell 4.4 Antall uteksaminerte, uteksaminerte med utveksling og andel (2019). Utdanningstype og nivå

Utdanningsnivå	Totalt	Utteksling	Andel
<i>Lavere grads nivå</i>	31 853	3 878	12 %
Bachelor, 3-årig	29 545	3 681	12 %
Yrkesutdanning, 4-årig	2 052	178	9 %
<i>Høyere grads nivå</i>	12 026	2 365	20 %
Master, 2-årig	10 442	2 337	22 %
Master, erfaringsbasert, 1,5–2 år	1 336	19	1 %
<i>Integrert mastergrad/profesjon</i>	4 454	1 649	37 %
Master, 5-årig	3 423	1 349	39 %
Profesjonsstudium	1 031	300	29 %
<i>Totalsum</i>	48 333	7 892	16 %

Dataene rommer noen flere kategorier, men disse har så få uteksaminerte at de er tatt ut. Totalsummen omfatter også disse utelatte studentene.

Kilde: Norsk senter for forskningsdata.

stisjoner, er det viktig at studentmobiliteten er integrert i og basert på institusjonelt samarbeid, jf. St.meld. nr. 14 (2008–2009)³. Det er vesentlig at norske institusjoner har et godt samarbeid med utenlandske institusjoner, og at studentmobilitet inngår som en naturlig del av samarbeidet. Et slikt samarbeid bør omfatte ansatte og studenter, administrative så vel som faglige funksjoner, og ledelse. Avtalene bør inkludere forskningselementer der det er praktisk mulig og faglig hensiktsmessig. En omfattende avtaleportefølje med nøye utvalgte partnerinstitusjoner bør forvaltes både sentralt og på fakultets- og instituttnivå ved institusjonen, slik at internasjonalisering gjennomgående preger studieprogrammene og studiemiljøet ved institusjonen. Et initiativ som legger til rette for institusjonelt samarbeid er tiltaket *Europeiske universiteter*, jf. nærmere omtale i kapittel 4.3.5.

Gode samarbeidsavtaler er en forutsetning for et godt samarbeid mellom institusjonene. Det forventes at institusjonene vurderer nøye hvor mange avtaler de bør ha. Én strategi er å konsentrere arbeidet rundt færre og større avtaler, samtidig som man har et bredere tilbud av mindre avtaler for studenter med spesielle interesser. En annen tilnærming er å sikre at man har et tilstrekkelig antall avtaler, slik at studentene fordeles seg på disse uten for store opphopninger på én avtale. Uansett hvilken strategi som velges,

bør det legges opp til avtaler som gjør det lettere for studentene å ta stilling til det å skulle dra på utveksling. Når i tillegg fagmiljøet kjenner godt til studietilbudet ved den utenlandske institusjonen, vil også prosessen med forhåndsgodkjenning kunne forenkles, og studentene kan føle seg tryggere på at valgmulighetene er kvalitets-sikret.

Mange institusjoner ser utfordringer ved at de på egen hånd skal lete opp relevante samarbeidspartnere, innlede en dialog med disse og så etablere et samarbeid som treffer når det gjelder både relevans, kvalitet og attraktivitet, samtidig som det er produktivt og ikke blir hindret av for eksempel regelverk eller godkjenningprosedyrer. Ett eksempel på en slik utfordring er at det er ulik semesterinndeling både innad i Europa og i land utenfor Europa, og særlig ulik semesterstart og semesterslutt. Dette kan gjøre det vanskelig å legge til rette for studentmobilitet.

For små institusjoner og fagmiljøer kan det i tillegg være ekstra utfordrende å etablere gode avtaler med utenlandske institusjoner. I slike tilfeller kan felles avtaler med utenlandske institusjoner være hensiktsmessig. Dette vil lette den faglige kvalitetssikringen for institusjonene. Andre institusjoner med tilsvarende utdanninger kan deretter koble seg på slike fellesavtaler og benytte seg av de fordelene slike avtaler gir.

Det er viktig at samarbeidsavtalene i utgangspunktet forankres i de ansattes faglige nettverk. Institusjonene vil da i større grad velge samarbeidspartnere som kan bidra til å styrke utdan-

³ St.meld. nr. 14 (2008–2009) *Internasjonalisering av utdanning*.

Tabell 4.5 Uteksaminerte 2019 og uteksaminerte med utveksling, antall og prosent. Fagområde og nivå

Utdanning	Totalt	Utteksling	Andel
<i>Helse-, sosial- og idrettsfag</i>	11 230	1 330	12 %
Lavere grads nivå	8 762	957	11 %
Høyere grads nivå	1 617	186	12 %
Integrert mastergrad/profesjon	851	187	22 %
<i>Humanistiske og estetiske fag</i>	4 003	690	17 %
Lavere grads nivå	2 527	433	17 %
Høyere grads nivå	1 403	243	17 %
Integrert mastergrad/profesjon	73	14	19 %
<i>Lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk</i>	7 048	533	8 %
Lavere grads nivå	5 346	322	6 %
Høyere grads nivå	1 077	74	7 %
Integrert mastergrad/profesjon	625	137	22 %
<i>Naturvitensk. fag, håndverksfag og tekniske fag</i>	9 822	1 860	19 %
Lavere grads nivå	5 198	518	10 %
Høyere grads nivå	2 977	519	17 %
Integrert mastergrad/profesjon	1 647	823	50 %
<i>Samfunnsfag og juridiske fag</i>	6 033	1 520	25 %
Lavere grads nivå	3 362	659	20 %
Høyere grads nivå	1 465	386	26 %
Integrert mastergrad/profesjon	1 206	475	39 %
<i>Økonomiske og administrative fag</i>	9 201	1 882	20 %
Lavere grads nivå	5 999	956	16 %
Høyere grads nivå	3 157	913	29 %
Integrert mastergrad/profesjon	45	13	29 %
Totalsum	48 333	7 892	16 %

På grunn av lave kandidattall er følgende fagområder holdt utenfor oversikten: samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag, primærnæringsfag og uoppgitt fagfelt. Totalsummen omfatter også disse studentene.

Kilde: Norsk senter for forskningsdata.

nings- og forskningsvirksomheten i tråd med institusjonens egne strategiske prioriteringer. Sannsynligvis vil vitenskapelig ansatte som har et faglig eierskap til utvekslingsavtalene og et nært faglig samarbeid med de utenlandske institusjonene, være en god drahjelp for å motivere flere studenter til å reise ut. Gjennom å benytte fagmiljøenes internasjonale nettverk, vil institusjonene ha bedre forutsetninger for å lage gode utvekslingsavtaler. På den måten kan koblingen mellom

forskning og høyere utdanning styrkes, samtidig som det legges til rette for at studentene reiser ut på kvalitetssikrede, faglig forankrede avtaler.

Institusjonene bør i sitt internasjonale arbeid også legge til rette for et mer internasjonalt studiemiljø hjemme. Dette kan de gjøre gjennom flere ulike tiltak. For at studentene skal få de beste forutsetningene for å dra ut i løpet av studietiden, kan det legges til rette for at også de ansatte kan utvikle internasjonale fagnettverk gjennom avta-

lene. Videre vil også det å bruke utenlandske gjesteforelesere kunne stå sentralt i et internasjonalt samarbeid, og det kan legges til rette for at strukturen i studieprogrammene ved samarbeidsinstitusjonene stemmer overens. Et ytterligere tiltak kan være at institusjonene søker å opprette utvekslingsavtaler der det er felles forskningsinteresser.

For studenter som tar deler av utdanningen i utlandet, må institusjonene også være oppmerksomme på utfordringer rundt deling og overføring av personopplysninger med andre utdanningsinstitusjoner.⁴ Særlig kan det være utfordringer knyttet til det rettslige grunnlaget for å overføre personopplysninger til land som er utenfor EØS, såkalte tredjeland. Ved overføring av personopplysninger til tredjeland gjelder reglene i personvernforordningen kapittel 5. Hvilke vilkår som gjelder for overføring i disse tilfellene avhenger av hvilket land som er mottaker av personopplysningene.⁵ For land som er vurdert å ikke ha tilstrekkelig vernnivå⁶, kan en overføring bare skje dersom mottaker av opplysningene har gitt «nødvendige garantier», samt under forutsetning av at den registrerte har håndhevbare rettigheter og effektive rettsmidler, jf. personvernforordningen artikkel 46. Disse garantiene kan blant annet gis ved bruk og inngåelse av standardkontrakter (*Standard Contractual Clauses*) utarbeidet av Europakommisjonen.

4.3.1.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen forventer at norske institusjoner jobber strategisk med å etablere et gjensidig og langsiktig samarbeid med utenlandske institusjoner der studentutveksling er godt forankret.
- Regjeringen forventer at internasjonaliseringsarbeidet, samarbeidsavtalene og studentmobiliteten blir fullt ut integrert i de øvrige oppgavene ved institusjonen.
- Regjeringen forventer at samarbeidsavtaler forankres i de ansattes faglige nettverk, slik at de faglig ansatte føler et eierskap til dem.

⁴ Lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven). Denne loven inneholder også personvernforordningen.

⁵ Europakommisjonen har mandat til å ta en beslutning om at en tredjestat eller internasjonal organisasjon har et tilstrekkelig vernnivå (jf. personvernforordningen artikkel 45). Det vil si at staten har regler som ivaretar den registrertes rettigheter på en tilsvarende måte som land innenfor EØS.

⁶ Land som er vurdert å ha tilstrekkelig vernnivå er Sveits, Andorra, Færøyene, Guernsey, Jersey, Isle of Man, Argentina, Canada, Israel, New Zealand, Japan og Uruguay.

- Regjeringen vil oppfordre institusjonene (spesielt mindre institusjoner og/eller fag) til å inngå felles utvekslingsavtaler seg imellom.
- Regjeringen forventer at institusjonene er oppmerksomme på utfordringene knyttet til overføringsgrunnlaget for personopplysninger til tredjeland hvor det ikke foreligger en beslutning om tilstrekkelig beskyttelsesnivå og det ikke er mulig å inngå en standardkontrakt.

4.3.2 Integrering av studentmobilitet i studieprogrammer, og «aktiv avmelding»

For å nå regjeringens mål om at 50 prosent av de norske studentene på sikt skal ha et utenlandsopphold i løpet av sin studietid, og for å få til en nødvendig kulturendring i sektoren, må utvekslingsoppholdene være godt integrert i studieprogrammene. Regjeringen har som ambisjon at et utenlandsopphold i løpet av studietiden blir hovedregelen for norske studenter der slike utenlandsopphold gir et godt faglig utbytte og er praktisk gjennomførbare. Innspillene fra og møtene med institusjonene i forbindelse med arbeidet med denne meldingen, tyder på at dette er en ambisjon de fleste institusjonene støtter.

Det forventede læringsutbyttet av utenlandsoppholdet må defineres tydelig, og det må settes av et konkret tidspunkt i programmene der det passer å gjennomføre et utenlandsopphold. Alle studieprogrammer skal legges opp med ferdig definerte og faglig integrerte utenlandsopphold, og det skal innføres en ordning hvor studenten selv aktivt må melde seg av utenlandsoppholdet, såkalt aktiv avmelding. Institusjonene kan selv vurdere hvordan og når ordningen med aktiv avmelding innføres. Et utenlandsopphold skal være frivillig, og studenten skal ikke behøve å begrunne avmeldingen. Institusjonene skal på alle nivåer legge til rette for at studentene kan reise ut og aktivt oppfordre dem til å gjøre det. For å stimulere studenter til å reise ut, skal institusjonene blant annet øke bruken av forhåndsgodkjente emnepakker for utenlandsopphold og forbedre informasjonen om disse. De som av ulike grunner ikke har mulighet til å reise ut, skal tilbys et internasjonalt semester hjemme med for eksempel undervisning på engelsk i deler av studiet, undervisning sammen med internasjonale studenter, forelesningsrekker med internasjonale gjesteforelesere eller lignende.

Studentmobiliteten må være faglig forankret, og det må komme klart frem hvorfor et utenlandsopphold er relevant, og hvordan en slik erfaring bidrar til læring og kvalitet i studieprogrammet.

For å kunne nå ambisjonen om at studentmobilitet skal bli bedre integrert i studieprogrammene, og at studentmobilitet skal være hovedregelen, er det avgjørende at institusjonene tilbyr helhetlige studieprogrammer. Helhetlige studieprogrammer er også fremhevet i Kvalitetsmeldingen som en avgjørende faktor for kvalitet i utdanningen.⁷ Utenlandsoppholdet må tilpasses studiets egenart, og ulike former for utenlandsopphold vil kunne rette seg mot ulike deler av læringsutbyttet for studieprogrammet. For å få til en slik helhetlig tilnærming til studieprogrammene, og også til det samlede læringsutbyttet av et studieprogram, er det viktig med god studieprogramledelse. God studieprogramledelse vil være en viktig faktor for å lykkes med å integrere ulike internasjonaliseringselementer i et studieprogram.

Regjeringen vil i styringsdialogen med universitetene og høyskolene følge med på erfaringene institusjonen gjør seg med integrering av utenlandsopphold i studieprogrammene, og vil i den forbindelse vurdere eventuelle tiltak for at flere studieprogrammer kan legge bedre til rette for internasjonal studentmobilitet, herunder om det skal stilles økte krav om aktiv avmelding.

Fagmiljøene ved institusjonene må gjøre det klart for studentene hvordan et utenlandsopphold bidrar til faglig bedre og mer arbeidsrelevante utdanninger. En viktig forutsetning for dette er at institusjonene tydelig definerer det forventede læringsutbyttet av utenlandsoppholdet. Undersøkelser viser at studenter i mindre grad knytter utveksling til faglig læringsutbytte, men mer til personlig utvikling.⁸ Utvikling av personlige egenskaper er også en viktig del av utbyttet, og dessuten noe arbeidsgivere etterspør. Samtidig vil økt vekt også på det faglige læringsutbyttet kunne gjøre utenlandsopphold mer attraktivt både for studentene og for arbeidsgivere.

Alle studenter som ønsker det, skal kunne ta et studie- eller praksisopphold i utlandet i løpet av studiene. Dette prinsippet gjelder også for studenter med nedsatt funksjonsevne og for studenter med behov for tilrettelegging. Lånekassen har et eget ekstrastipend til studenter som ikke kan jobbe ved siden av utdanningen på grunn av nedsatt funksjonsevne. Studenter i utlandet har rett til ekstrastipend på samme vilkår som for studenter som studerer i Norge. Norske universiteter og høyskoler har også personer som jobber spesielt med studenter som har behov for til-

rettelegging, og noen kommuner gir støtte til brukerstyrt personlig assistanse under studier i utlandet.

I EUs utdanningspolitikk er tilrettelegging og inkludering et viktig aspekt. Alle utdanningsinstitusjoner som deltar i Erasmus+, har forpliktet seg til å legge til rette for personer med nedsatt funksjonsevne. Studenter som har behov for tilrettelegging, og som drar på Erasmus+-opphold i Europa, kan ha rett på Erasmus+-tilleggsstipend. Midlene skal dekke dokumenterte ekstraavgifter ved funksjonsnedsettelse, kroniske sykdommer eller andre forhold som medfører tilretteleggingsbehov.

Studenter med funksjonsnedsettelse kan ha stor nytte av å ha et utenlandsopphold i løpet av sin studietid. Det er derfor viktig at institusjonene har ekstra oppmerksomhet på disse studentene og legger til rette for at også denne gruppen studenter kan være mobile. Samordning av informasjon og kunnskap om virkemidler, støtteordninger og gode systemer for tilrettelegging er viktig, og det er viktig at de ulike aktørene, slik som utdanningsinstitusjonene, direktorater, kommuner og lokale støttetjenester, jobber sammen for å få dette til. Informasjon som gis til studentene om muligheter for utenlandsopphold gjennom for eksempel nettsider og internasjonalt kontor, må også omfatte informasjon til studenter med funksjonsnedsettelse.

4.3.2.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen har som ambisjon at alle institusjoner på sikt innfører en ordning hvor studenten selv aktivt må melde seg av utenlandsoppholdet, såkalt aktiv avmelding. Institusjonene kan selv bestemme hvordan og når dette innføres. Utenlandsoppholdet er frivillig, og studenten behøver ikke å begrunne en avmelding. Utdanningsinstitusjoner under Forsvarsdepartementets område unntas fra målet om forhåndsdefinerte studieopphold i utlandet og «aktiv avmelding».
- Regjeringen forventer at alle institusjoner legger opp til at utvekslingsopphold er godt integrert i studieprogrammene.
- Regjeringen har som ambisjon at et utenlandsopphold i løpet av studietiden blir hovedregelen for alle studenter der slike utenlandsopphold gir et godt faglig utbytte og er praktisk gjennomførbare.
- Regjeringen vil i styringsdialogen med universitetene og høyskolene følge med på erfaringene institusjonene gjør seg med integrering av utenlandsopphold i studieprogrammene, og

⁷ Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*.

⁸ CIMO, SIU & UHR (2013).

Boks 4.1 Eksempel på «aktiv avmelding»

Flere studieprogrammer ved norske institusjoner har ordninger med aktiv avmelding. Under følger noen eksempler:

Universitetet i Oslo: På master i europeisk kultur er det i dag en klar forventning til studentene om å ta et studieopphold i utlandet i løpet av studieprogrammet. Studentene kan søke om fritak fra utveksling («aktiv avmelding»), men de må da ha en plan for et alternativt opplegg hjemme, og de må ta et obligatorisk feltarbeids-emne med integrert ekskursjon. På bachelor i arabisk, kinesisk, japansk og hindi er det obligatorisk med ett semester språkundervisning i et land der språket brukes. Undervisningen er basert på fremforhandlede og kvalitetssikrede pakker hvor man har definert både pensum og ønsket læringsutbytte, og inngår som en obligatorisk del av studieprogrammet. Avtalene er fremforhandlet gjennom partnerbesøk der både administrativt og faglig ansatte har deltatt. De faglig ansatte får uttelling på arbeidsplikten. Incentivet for partnerinstitusjonene er tilbud om et tilsvarende antall utvekslingsplasser ved Universitetet i Oslo.

Universitetet i Bergen: Ved Universitetet i Bergen gjennomføres en prøveordning for å tilrettelegge for utveksling gjennom «aktiv avmelding». Tre fagmiljøer er med i ordningen: bachelorprogram i europastudium, bachelorprogram i tysk og bachelorprogram i religionsvitenskap. Bachelorprogram i europastudium er kommet lengst i prosessen. Programmet har avtaler som er godt forankret i fagmiljøene, og kan dermed gi forhåndsgodkjenning basert på institusjonen heller enn på emnene studenten skal ta ute. Når studenten reiser ut på en forhåndsgodkjent avtale og tar frie studiepoeng, faller behovet for forhåndsgodkjenning av emnene bort. I stedet for å søke om forhåndsgodkjenning får studentene informasjon om generelle prinsipper og emnevalg under oppholdet.

vil i den forbindelse vurdere eventuelle tiltak for at flere studieprogrammer kan legge bedre til rette for internasjonal studentmobilitet, herunder om det skal stilles økte krav om aktiv avmelding.

- Regjeringen forventer at fagmiljøene gjør det tydeligere for studenter og arbeidsgivere hvordan utenlandsopphold kan bidra til å gjøre utdanningene faglig bedre og mer arbeidsrelevante.

4.3.3 Ansattmobilitet og kobling mellom forskning og høyere utdanning

For å få til en kulturendring i hele sektoren, er det også sentralt å få flere ansatte til å reise på utveksling til utenlandske samarbeidsinstitusjoner. Studentmobilitet fremmes gjennom at faglig og administrativt ansatte også reiser ut. For å lykkes med kulturendringen hvor et utenlandsopphold blir normalen for norske studenter, har både de faglige og de administrativt ansatte en helt sentral rolle. Det er de ansatte som skal sikre at studentmobiliteten forankres faglig og administrativt, og som skal legge til rette for den faktiske gjennomføringen. Faglig ansatte har også en helt essensiell rolle i å motivere og oppfordre studentene til å ta et utenlandsopphold, og det er de som kan vise studentene hvordan et utenlandsopphold gir både ekstra faglig og ekstra personlig utbytte.

I innspillene til meldingen skriver institusjonene at erfaringer viser at faglig ansatte som selv har vært eller er mobile, i større grad oppfordrer og motiverer studentene til å ta et utenlandsopphold i løpet av studiet. De faglig ansattes kunnskap, erfaring, holdninger og oppmuntring, vil spille en viktig rolle i arbeidet med å oppnå ambisjonen om økt internasjonal studentmobilitet. Ved institusjonene og studieprogrammene der en høy andel av studentene reiser på utveksling, arbeides det med internasjonalt samarbeid på alle nivåer, fra institusjonsledelsen til det enkelte studieprogram, og det er godt samarbeid mellom faglig ansatte og administrasjon.

Strategisk ansattmobilitet er et viktig virkemiddel for å styrke samarbeid basert på felles faglige interesser og for å bygge opp kunnskap om gode og relevante utenlandske institusjoner og studieprogrammer å sende studentene til. Når ansatte har vært mobile, skaper dette også større muligheter for samarbeid om forskningsprosjekter, for gjesteforelesninger og for utvikling av delte studietilbud. Dette kan gjøre de faglig ansatte bedre i stand til å anbefale studieprogrammer med høy kvalitet og emner med faglig relevans for studieprogrammene hjemme.

Ansattes internasjonale kontaktflate, samarbeid og mobilitet er nødvendig for å utvikle kvaliteten og relevansen i norsk høyere utdanning, og

Boks 4.2 Utviklingssemester ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo

Da det ble innført nye bachelorprogrammer ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Oslo høsten 2017, ble det for samtlige studieprogrammer innført et såkalt utviklingssemester. I utviklingssemesteret legges det til rette for at studentene skal kunne velge ulike alternativer som utfyller utdanningen, for eksempel et utvekslingsopphold eller arbeidspraksis. Et slikt tilrettelagt semester kan gjøre studentene både mer oppmerksomme på og mer motivert for utveksling.

Etter denne omleggingen av studieprogrammene har det blitt betydelig flere bachelorstudenter som reiser på utveksling fra fakultetet. I årene 2014 til 2016 reiste et tredvetalls studenter på utveksling. I 2018 var tallet steget til om lag 60. Eksempelet viser hvordan et slikt utviklingssemester kan bidra til å øke studentutvekslingen.

Mobilitetstallene er hentet fra Norsk senter for forskningsdata.

for å sikre at norsk høyere utdanning holder høyt internasjonalt nivå. Slikt samarbeid og mobilitet bør starte allerede på ph.d.-nivået. Ansattmobilitet kan også være en viktig forutsetning for samarbeid mellom forskning og utdanning. De ansatte kan hente inn erfaring og kunnskap om hvordan både utdannings- og forskningssiden kan ha nytte av et nærmere samarbeid.

4.3.3.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen forventer at institusjonene gjennom samarbeidsavtaler som er nært knyttet til de faglige miljøene, og som integrerer studentmobilitet og internasjonalisering i helhetlige studieprogrammer, øker andelen vitenskapelig ansatte som reiser ut.
- Regjeringen ser videre at det er behov for økt mobilitet blant ph.d.-studentene.
- Regjeringen forventer at institusjonene så langt det er mulig, benytter eksisterende forskningssamarbeid til å inngå nye, kvalitets-sikrede og tilrettelagte avtaler om studentut-

veksling. I disse avtalene bør studentmobilitet kobles på forskernes internasjonale prosjekter og nettverk.

- Regjeringen forventer at institusjonene inngår internasjonale samarbeidsavtaler som gjerne omfatter forskningselementer dersom det er praktisk mulig og faglig hensiktsmessig.

4.3.4 Fellesgrader

En fellesgrad består i at to eller flere institusjoner arbeider tett sammen om å tilby et felles studieprogram, og dette regnes som den mest integrerte formen for internasjonalt institusjonelt utdanningssamarbeid. Siden tidlig på 2000-tallet har samarbeid om fellesgrader vært et satsingsfelt både i Norge og Europa. En fellesgrad innebærer at to eller flere institusjoner sammen eier et studieprogram og den tilhørende graden, og at det utstedes ett felles vitnemål fra institusjonene som deltar. Det skal fremgå tydelig hvilke deler av studieprogrammet de ulike institusjonene har ansvar for, og det er en forutsetning at studentene skal flytte på seg mellom de deltagende institusjonene i løpet av studietiden. Det er også en forutsetning at delene som skal inngå i en fellesgrad, er kvalitetssikret og godkjent som høyere utdanning i de respektive landene. I Norge er det ingen formelle juridiske hindre for at institusjonene kan etablere fellesgrader, heller ikke i samarbeid med utenlandske institusjoner, og regler for etablering og kvalitetssikring av fellesgrader omtales særskilt i studiekvalitetsforskriften og studietilsynsforskriften.⁹ Også i andre land i Europa åpner lovverket i stor grad for at institusjonene kan tilby fellesgrader.¹⁰

Til tross for at det er juridisk mulig å tildele fellesgrader, har man allikevel ikke lyktes med å etablere europeiske fellesgrader i like stor grad som man kunne ønske. Formelle og administrative hindringer eksisterer fortsatt; de er ofte knyttet til kvalitetssikring av studieprogrammene, betaling og fordeling av studieavgifter, og så videre. Mindre enn 25 prosent av institusjonene i Bologna-landene deltar i et fellesgradssamarbeid, og mindre enn fem prosent tildeler fellesgrader (det er signifikante forskjeller mellom land).¹¹ Dette viser at

⁹ Forskrift 1. februar 2010 nr. 96 om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning, Kapittel 4. Forskrift 7. februar 2017 nr. 137 om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning, § 2-5.

¹⁰ Europakommisjonen/EACEA/Eurydice (2018), kapittel 7, figur 7.3.

¹¹ Europakommisjonen/EACEA/Eurydice (2018), kapittel 7, figur 7.4 og 7.5.

det å få til et såpass formelt samspill på tvers av nasjonale regelverk er svært utfordrende, og at det er krevende både å etablere, drifte og videreutvikle fellesgrader.

Til tross for at det er klare utfordringer forbundet med både etableringen og driften av fellesgrader, mener regjeringen at de faglige gevinstene er såpass store at det fortsatt er ønskelig at norske universiteter og høyskoler inngår fellesgradssamarbeid med utenlandske institusjoner, inkludert med institusjoner i Norges prioriterte samarbeidsland i og utenfor Europa. For land Norge ikke har et sikkerhetspolitisk samarbeid med, er det nødvendig å ta spesielle hensyn siden studenter som studerer i disse landene, kan få problemer med sikkerhetsklarering for visse yrker. Gjennom fellesgrader kan institusjoner med ulike faglige styrker samarbeide om å tilby studentene internasjonale studieprogrammer av høy kvalitet som de ikke ville hatt mulighet til å tilby alene. Samtidig får studentene på et fellesgradsstudium et ferdigdefinert og forhåndsgodkjent opphold ved én eller flere utenlandske institusjoner i løpet av studieprogrammet, gjennom at de tar deler av utdanningen ved de andre institusjonene som inngår i fellesgradssamarbeidet.

Fellesgrader er sentralt i det europeiske og nordiske samarbeidet. *Erasmus+ Joint Master Courses (Erasmus Mundus)* er Europakommisjonens program for å stimulere til fellesgrader. Programmet har som overordnet mål å fremme Europa som verdens ledende aktør innen høyere utdanning. *Nordic Master Programme* er en tilsvarende ordning for samarbeid mellom institusjoner i de nordiske landene. Et eksempel på et fellesgradssamarbeid med støtte fra Erasmus Mundus, er den toårige mastergraden *European Master in Health Economics and Management (Eu-HEM)*. Fellesgraden er utviklet av Institutt for helse og samfunn ved Universitetet i Oslo i samarbeid med Universitetet i Bologna, Management Center Innsbruck og Erasmus University Rotterdam, og ved fullført grad får studentene et felles vitnemål fra de deltagende institusjonene.¹²

4.3.4.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen mener at de faglige gevinstene av fellesgradssamarbeid er såpass store at det til tross for administrative utfordringer fortsatt er ønskelig at norske universiteter og høyskoler prioriterer å delta i fellesgradssamarbeid med utenlandske institusjoner.

- Regjeringen vil vurdere om det skal stimuleres til fellesgradssamarbeid med prioriterte samarbeidsland. For land Norge ikke har et sikkerhetspolitisk samarbeid med, må det tas spesielle hensyn.

4.3.5 Europeiske universiteter

Etter toppmøtet blant EUs stats- og regjeringssjefer i desember 2017 lanserte Europakommisjonen et forslag til et nytt prestisjeprosjekt under Erasmus+-programmet, *Europeiske universiteter (European Universities)*. Som EØS-medlem kan Norge delta her på lik linje med EU-landene. *Europeiske universiteter* er foreslått som en integrert del av det nye Erasmus-programmet, og det er stor støtte til dette nye initiativet blant EUs medlemsland og programlandene i Erasmus+. *Europeiske universiteter* er et pilotprosjekt som finansieres med ca. 5 millioner kroner per allianse for tre år.

Europakommisjonens intensjon med *Europeiske universiteter* er å etablere nettverk, eller allianser, av universiteter som skal samarbeide om felles utdanningsprogrammer, utvikle innovative lærings- og undervisningsmetoder og tilrettelegge for student- og forskerutveksling. En slik allianse kalles et «europeisk universitet». Målet på sikt er å etablere «europeiske universiteter» som opererer uhindret av nasjonale regelverk. Disse universitetene skal videre fremme europeiske verdier og styrke den europeiske utdanningens konkurransekraft, og de skal samarbeide om mer internasjonale, tverrfaglige, fleksible og fremtidsrettede utdanningstilbud. De «europeiske universitetene» vil også bidra til å utvikle regionene de er lokalisert i, og samarbeide tett med arbeids- og næringsliv, og de vil være helt sentrale i utviklingen av EUs utdanningsområde innen 2025.

Mange «europeiske universiteter» har mål om (minst) 50 prosent studentmobilitet innenfor alliansen, og vektlegger ulike typer mobilitet som fysisk mobilitet, blandet mobilitet og virtuell utveksling (se nærmere omtale i kapittel 1). Det er imidlertid viktig å være klar over at prosjektet *Europeiske universiteter* dreier seg om mer en mobilitet, selv om mobilitet er sentralt. Institusjoner som inngår i et «europeisk universitet», forplikter seg til en langvarig strategi som naturlig nok er forskjellig for de 41 alliansene som fikk tildelt støtte som «europeisk universitet» i henholdsvis 2019 og 2020. Mobilitet for studenter og ansatte skal være sømløst integrert i de nye alliansene og skal ha effekter både for studentene og de ansatte selv, for institusjonene og for samfunnet som beskrevet i kapittel 3. Euro-

¹² <https://www.uio.no/english/studies/programmes/hem-master/>

Boks 4.3 Europeiske universiteter med norsk deltakelse

Den 26. juni 2019¹ tildelte Europakommisjonen midler til 17 «europeiske universiteter», blant dem to med norsk deltakelse, henholdsvis fra Universitetet i Bergen og Universitetet i Stavanger. Den 9. juli 2020² tildelte Europakommisjonen midler til 24 nye «europeiske universiteter», blant dem tre med norsk deltakelse, henholdsvis fra Universitetet i Oslo, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet og Norges Handelshøyskole. Universitetet i Oslo er i tillegg koordinator for sin allianse.

Universitetet i Bergen deltar i Arqus-alliansen³, Universitetet i Stavanger deltar i ECIU-alliansen⁴, Universitetet i Oslo deltar i Circle U.-alliansen⁵, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet deltar i ENHANCE-alliansen⁶ og Norges handelshøyskole deltar i ENGAGE.EU-alliansen⁷.

¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_3389.

² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1264.

³ <https://www.arqus-alliance.eu/>.

⁴ <https://www.eciu.org/>.

⁵ <https://www.circle-u.eu/>

⁶ <https://enhanceuniversity.eu/>.

⁷ <https://engageuniversity.eu/>.

pakommisjonen beskriver «de europeiske universitetene» som «Structured, Systemic and Sustainable»¹³. Regjeringen mener tiltaket *Europeiske universiteter* støtter opp under målet med denne stortingsmeldingen. De 17 alliansene som fikk tildeling i 2019 som «europeiske universiteter», dekket en rekke felt, blant annet

- integrert mobilitet for studenter og ansatte
- innovasjon og studentaktiv læring og undervisning
- problembasert læring på tvers av medlemsinstitusjonene i de «europeiske universitetene»
- universiteter som er åpne for alle med fleksible utdanningsprogrammer og mobilitet i nye former
- synergier mellom forskning og utdanning
- regional involvering
- åpenhet mot resten av verden
- hvordan vi kan nå bærekraftsmålene

¹³ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/epp-eur-univ-2020>

Kunnskapsdepartementet vi gå i dialog med institusjoner som deltar i prosjektet, og vurdere om det er konflikter mellom ønsket om økt fleksibiliteten og dagens norske regelverk, med sikte på å løse eventuelle problemer.

4.3.5.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen støtter Europakommisjonens nye tiltak *Europeiske universiteter* og oppfordrer norske institusjoner til å inngå i allianser innenfor dette tiltaket.
- Gjennom pilotperioden for *Europeiske universiteter* vil Kunnskapsdepartementet ha dialog med norske deltakerinstitusjoner dersom det oppstår hindre på grunn av norsk regelverk.

4.4 Innpassing i grad

En viktig forutsetning for at studentene skal kunne ta et studieopphold i utlandet, er at de får godkjent emnene de tar i utlandet som en del av graden hjemme, slik at de ikke blir forsinket i studiene. Før utreise gir hjemmeinstitusjonen en forhåndsgodkjenning av emnene studentene skal ta ved den utenlandske institusjonen. En slik forhåndsgodkjenning skal sikre at emnene studenten skal ta i utlandet, passer inn i studieprogrammet både med tanke på innhold og med tanke på læringsutbytte. En slik forhåndsgodkjenning er blant annet en forutsetning for å få lån og stipend i Lånekassen til utenlandsoppholdet. Dersom oppholdet inngår i et fast utvekslingsprogram som gir rett til støtte, trenger ikke studenten å sende inn egen søknad om godkjenning. For at et utvekslingsopphold skal bli godkjent for støtte i Lånekassen, er det et tilleggskrav at oppholdet ikke skal medføre at studenten blir forsinket i utdanningen.

Mange studenter viser til at en av hindringene for å reise ut er at det er usikkert om de får innpasset emnene de har tatt under et utvekslingsopphold, i graden hjemme.¹⁴ Dersom emnene ikke kan innpasses, kan det føre til at studentene mister tid og blir liggende etter i studieprogresjon. Dersom studentene er usikre på om de får godkjent emner tatt under et utenlandsopphold, eller de ikke finner relevante emner ved en utenlandsk institusjon, velger de ofte å ikke reise ut.

Ifølge studietilsynsforskriften fra Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT), skal alle studietilbud som fører frem til en grad ha ordninger for internasjonal studentutveksling. For å

¹⁴ SSB (2018).

få dette til må institusjonene organisere sine studieprogrammer slik at det er rom for studentmobilitet. Det må etableres tydelige såkalte mobilitetsvinduer, det vil si at det er laget bestemte rom i studieplanen da det er lagt særskilt til rette for at studentene kan reise på utveksling. Institusjonene må tilby godt tilrettelagte og integrerte utvekslingsopphold på både bachelor- og masternivået. Studieplanene bør inneholde anbefalte semestre for utveksling slik at et utenlandsopphold ikke går på bekostning av studieprogresjonen. Det å rydde plass for utvekslingsopphold i strukturen i studieprogrammene gjøres på ulike måter ved de ulike institusjonene og i de ulike studieprogrammene. Enkelte institusjoner viser til at de i sine bachelorprogrammer har et helt semester uten obligatoriske emner. Det å legge valgfrie emner og et mobilitetsvindu til samme semester letter arbeidet med innpassing, noe som i sin tur kan bidra til at de faglig ansatte aksepterer at studentene velger å reise ut. Det kan være vanskeligere å få aksept for at noen av de obligatoriske emnene tas under et utenlandsopphold, ettersom disse kan være vanskeligere å innpasse enn valgfrie emner. Dette underbygges også i NOKUTs rapport *Studentutveksling: faglighet under press?* (se nærmere omtale av denne i kapittel 3), og dessuten i EUROMA-prosjektet til NOKUT, som viser at master i samfunnsøkonomi ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) har oppnådd gode utvekslingstall ved å legge valgfrie emner og mobilitetsvinduet til samme semester.¹⁵ Andre institusjoner viser til at de har noen forhåndsgodkjente emner ved utvalgte utenlandske institusjoner de kjenner godt, noe som gjør at studentene kan ta både valgfrie og obligatoriske emner ute. Universitetet i Bergen viser til at dersom man har institusjonsbaserte avtaler som er godt forankret i fagmiljøene, kan man gi forhåndsgodkjenning basert på institusjon heller enn på emnene studenten skal ta ute.¹⁶ Når studenten reiser ut på en forhåndsgodkjent avtale og tar frie studiepoeng, faller behovet for en egen forhåndsgodkjenning av emnene bort.

Mange studenter og institusjoner uttrykker at de opplever godkjenningssedyrene som arbeidskrevende og kompliserte. Emnene må godkjennes før studenten reiser ut, men i tillegg må emnene studentene faktisk har tatt, godkjennes

etter at studentene har kommet hjem. Grunnen til dette er at studentene i en del tilfeller har tatt andre emner enn de har fått forhåndsgodkjenning for. Dette kan skyldes at emneporteføljen ved det utenlandske universitetet har blitt endret slik at det forhåndsgodkjente emnet ikke lenger er tilgjengelig, eller at studenten har funnet andre emner som er mer relevante. Dette gjør uansett godkjenningssedyrene tungvinte og arbeidskrevende, og det bør derfor etableres en enklere og mer forutsigbar godkjenningssedyrprosess både for studentene og for institusjonene. Institusjonene må, når de skal godkjenne emner tatt i utlandet, også være bevisste Lisboa-konvensjonens ordlyd om at utdanning tatt i utlandet skal godkjennes med mindre det kan bevises at det er betydelige forskjeller.

Institusjonene bør i større grad enn i dag tilby studentene sine forhåndsgodkjente emnepakker ved utvalgte utenlandske institusjoner. Fagmiljøene kan foreslå konkrete emner ved utenlandske institusjoner; emner de kjenner innholdet i, er trygge på kvaliteten til og vet at vil kunne passe inn i studieprogrammet ved deres egen institusjon. Disse forhåndsgodkjente emnepakkene vil gjøre det lettere for både de faglig og de administrativt ansatte å innpasse emnet i studieprogrammet hjemme, samt at det vil skape trygghet for studentene om at de får innpasset emnet etter utenlandsoppholdet. Dersom studentene kan velge mellom et visst antall kvalitetssikrede forhåndsgodkjente emnepakker, vil dette kunne gjøre det lettere for studentene å bestemme seg for å faktisk reise ut. Noen studenter har klare ønsker om hvilke land, byer og institusjoner de ønsker å reise til, og hvilke emner de ønsker å ta utenlands. De forhåndsgodkjente emnepakkene skal ikke erstatte muligheten for at disse studentene kan få oppfylt sine ønsker, og institusjonen må derfor ha avtaler som også ivaretar disse studentenes ønsker. Men dersom man skal lykkes med å øke andelen studenter som reiser ut, fra 16 prosent til halvparten, må man i større grad legge til rette for utvekslingsopphold også for de som ikke allerede har bestemt seg for å reise ut. Man må også få den såkalte «kanskje-studenten» til å reise ut. En større grad av trygghet, slik de forhåndsgodkjente emnepakkene representerer, vil kunne få flere også fra denne gruppen studenter til å reise ut.

I Studiebarometeret 2017 oppga omkring halvparten av studentene at de ikke oppfattet at det var god nok faglig sammenheng mellom utvekslingsoppholdet og studieprogrammet hjemme.¹⁷ Også i Eurostudent-undersøkelsen oppga studentene at det kan være vanskelig å se hvordan uten-

¹⁵ NOKUT (2017a).

¹⁶ Innspill fra Universitetet i Bergen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/invitasjon-til-akomme-med-innspill-til-stortingsmeldingen-om-internasjonalt-studentmobilitet/id2611424/>

¹⁷ NOKUT (2019a).

landsoppholdet passer inn i læringsutbyttet som er definert for studieprogrammet.¹⁸ Det er viktig at studentene er klar over på forhånd hva slags kompetanse de skal tilegne seg gjennom utenlandsoppholdet, og det er viktig at dette synliggjøres for dem. Å kunne synliggjøre kompetansen man har tilegnet seg utenlands, overfor blant annet arbeidsgivere, er også viktig. For å vise den faglige sammenhengen mellom studieoppholdet i utlandet og studieprogrammet hjemme, må institusjonene jobbe for å integrere studieoppholdene bedre i det hjemlige studieprogrammet og ikke minst synliggjøre sammenhengen overfor studentene. At studentene er klar over hva som forventes av dem i løpet av utenlandsoppholdet, og hvordan emnet de tar ute bidrar til det overordnede læringsutbyttet for studieprogrammet, er svært viktig for å få til et vellykket og faglig relevant mobilitetsopphold.

Det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket beskriver hva slags kompetanse alle studenter skal ha etter endt utdanning uavhengig av fagområde. Det er definert læringsutbyttebeskrivelser for alle de tre nivåene i høyere utdanning. Alle studenter som består et studieprogram, skal etter endt utdanning ha oppnådd læringsutbyttet definert for det nivået. Eksempler på slike overordnede læringsutbyttebeskrivelser er samarbeidsevner, grunnleggende kunnskap om fagets metoder og teorier, evne til problemløsning, evne til å kommunisere og så videre. Det nasjonale rammeverket har i dag ingen læringsutbyttebeskrivelser om internasjonal kompetanse. Å ta inn en læringsutbyttebeskrivelse om internasjonal kompetanse i det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket vil synliggjøre viktigheten av internasjonal kompetanse. Det vil være opp til institusjonene å legge til rette for at studentene oppnår denne kompetansen. Dette kan gjøres både gjennom et studieopphold i utlandet, gjennom internasjonalisering hjemme eller ved hjelp av for eksempel virtuell mobilitet. Å ta inn en slik læringsutbyttebeskrivelse i det nasjonale rammeverket vil sørge for at alle studieprogrammer må definere hvordan denne kompetansen skal oppnås i nettopp dette studieprogrammet, og det kan derfor være med og legge ytterligere til rette for studentmobilitet.

4.4.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen forventer at institusjonene organiserer alle sine studieprogrammer med tydelige mobilitetsvinduer, slik at det er klart for stu-

dentene når i løpet av studieprogrammet det er lagt opp til mobilitet.

- Regjeringen vil at institusjonene i større grad legger opp til forhåndsgodkjente emnepakker for studentmobilitet i studieprogrammene. Slike pakker skal sikre at studentene vet på forhånd at de får et kvalitetssikret utenlandsopphold som de får innpasset fullt ut i graden hjemme.
- Regjeringen forventer at institusjonene legger til rette for faglig relevante mobilitetsopphold med god faglig sammenheng mellom utenlandsoppholdet og det hjemlige studieprogrammet. Det må synliggjøres for studentene hva som er det forventede læringsutbyttet av utenlandsoppholdet, og hvordan emnene de tar ute bidrar til det overordnede læringsutbyttet for studieprogrammet.
- Regjeringen forventer at institusjonene i arbeidet med å godkjenne emner tatt i utlandet følger Lisboa-konvensjonens ordlyd om at utdanning tatt i utlandet skal godkjennes med mindre det kan bevises at det er betydelige forskjeller.
- Regjeringen vil ta inn en læringsutbyttebeskrivelse om internasjonal kompetanse i det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket for å understreke viktigheten av at alle som fullfører en grad skal ha internasjonal kompetanse.

4.5 Mobilitet under tre måneder

Siden det første Erasmus-programmet ble etablert i 1987, har semestermobilitet av minst tre måneders varighet vært normen for utvekslingsopphold. Bologna-prosessen fulgte dette, og knyttet sitt mål om 20 prosents mobilitet til opphold av minst tre måneders varighet.¹⁹ Også i Norge er det mobilitet over tre måneder som har telt med i statistikken og gitt økonomisk uttelling i finansieringssystemet for universiteter og høyskoler.²⁰

Ifølge Studiebarometeret 2017 hadde 9 prosent av studentene vært på utenlandsopphold som varte kortere enn tre måneder – for eksempel på kurs, feltarbeid eller praksis.²¹ Enkelte virkemidler for internasjonalt samarbeid legger i stor grad opp til ulike former for kortere utenlandsopphold. Eksempler på dette er partnerskapsprogrammer som UTFORSK og INTPART. En analyse av svar i

¹⁹ Se kapittel 2.1.1

²⁰ Kunnskapsdepartementet (2019b). For 2019 var summene 15 450 kroner for utreisende studenter på Erasmus+, og 10 300 kroner for alle andre utvekslingsstudenter. Utvekslingsstudenter omfatter også formaliserte utvekslingsavtaler av typen praksisprogram.

²¹ Se faktaboks i Diku (2019d), s. 34.

¹⁸ SSB (2018).

Studiebarometeret 2017, viste at studenter med kortere utenlandsopphold opplever like høyt faglig utbytte som studenter med utveksling på over tre måneder.²²

Mange relevante aktører understreker at utenlandsopphold under tre måneder også har verdi, men at denne typen opphold ikke synliggjøres eller verdsettes når det kun er opphold over tre måneder som teller med i statistikken og gir uttelling i finansieringssystemet. De fleste mener at også kortere opphold bør telles med, og at disse bør gi uttelling i finansieringssystemet. For studier med rammeplan hvor det er mange obligatoriske emner og mye obligatorisk undervisning, hevder mange institusjoner at det kan oppleves som krevende å legge til rette for et utenlandsopphold på et helt semester. Det kan også være krevende å legge til rette for studieopphold i mange land utenfor Europa, Nord-Amerika og Australia, for eksempel fordi de har en annen semesterinndeling eller en annen organisering av studiene. I en foreløpig rapport om studentmobilitet mellom Norge og Panorama-landene vises det til at det har blitt mer korttidsmobilitet mellom Norge og Panorama-landene siden 2012, og at det kan se ut som om det å legge til rette for mobilitet under tre måneder til disse landene er enklere enn å legge til rette for lengre opphold.²³ En analyse fra NOKUT og Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku) i 2018, pekte på at tettere kobling mellom utdanning og forskning og mellom studenter og lærere var en av grunnene til at studenter med kortere opphold rapporterte om høyt utbytte fra utenlandsoppholdet.²⁴ Dersom studentene har mulighet for fleksible eller tilrettelagte kortere opphold, kan det bli lettere for flere å reise ut.

I dag har ulike finansieringskilder ulike minstekrav til lengden på mobilitetsopphold. Finansieringssystemet for universiteter og høyskoler gir uttelling for mobilitet over tre måneder, Erasmus+ finansierer praksismobilitet ned til to måneder, og Lånekassen gir støtte til delstudier utenlands ned til fire uker. Det kan oppfattes som uklart hvorfor det er ulike krav innenfor de ulike finansieringskildene, og det bør derfor vurderes om disse kan samkjøres.

4.5.1 Utbytte ved kortere utenlandsopphold

Ulike typer utenlandsopphold gir ulikt læringsutbytte, og en vesentlig faktor her er lengden på

oppholdet (se nærmere omtale i kapittel 3). Innenfor noen fagområder er det semesterlange utvekslingsopphold på bachelornivå, mens man på masternivået gjerne har kortere opphold ute i forbindelse med for eksempel veiledning, laboratoriearbeid, feltarbeid eller annet. Også for de rammeplanstyrte utdanningene med mye obligatorisk undervisning, kan korttidsmobilitet gjennom for eksempel praksis i utlandet være svært verdifullt (se nærmere omtale senere i kapitlet). Korttidsmobilitet kan ha stor verdi i seg selv og kan samtidig føre til at studenter reiser ut på lengre mobilitetsopphold senere.²⁵

Både lengre og kortere former for internasjonal mobilitet bidrar til å forbedre norsk høyere utdanning. For en del studenter, og kanskje særlig innenfor profesjonsutdanningene, er alternativet til å reise på korttidsmobilitet ikke å reise på et lengre opphold, men å ikke reise ut i det hele tatt. Utbyttet studenten kan ha av korttidsmobilitet er stort sammenlignet med å ikke ha et utenlandsopphold i det hele tatt.

Den kortvarige mobiliteten på mastergrad kan på sin side knytte norske studenter og norsk høyere utdanning og forskning tettere til kunnskapsproduksjon og sterke fagmiljøer utenfor Norge, og den kan bidra til å styrke sammenhengen mellom utdanning og forskning.

4.5.2 Omfang av korttidsmobilitet i dag

Av de drøyt 48 000 uteksaminerte studentene i 2019 var det ifølge DBH 1 241 som hadde vært på utvekslingsopphold på under tre måneder i løpet av studietiden. Det tilsvarer 2,6 prosent. 7 892 studenter, som tilsvarer drøyt 16 prosent, hadde vært tre måneder eller mer. I dag er altså korttidsmobiliteten beskjeden sammenlignet med mobilitet på tre måneder eller mer, iallfall den korttidsmobiliteten som er organisert gjennom institusjonelle eller individuelle utvekslingsavtaler.²⁶

Dikus kontakt med institusjoner tyder på at kortvarig mobilitet kan være mer utbredt enn den offisielle statistikken tilsier. Det kan skyldes at rapportering til DBH av opphold på under tre måneder ikke gir uttelling i finansieringssystemet, og at disse heller ikke teller med i mobilitetsstatistikken. Rapporteringen av slike opphold blir derfor mindre fullstendig enn rapporteringen av mobilitetsopphold på tre måneder eller mer.

²² Diku & NOKUT (2018).

²³ Ideas2Evidence & Oxford Research (2019).

²⁴ Diku & NOKUT (2018).

²⁵ Diku & NOKUT (2018), Diku (2019b).

²⁶ I DBH registreres ikke andre typer kortere utenlandsopphold, som for eksempel feltarbeid, laboratoriearbeid eller annet samarbeid med utenlandske fagmiljø.

Tabell 4.6 Omfang av mobilitet. Antall uteksaminerte 2019, antall og andel med utveksling henholdsvis over og under 3 mnd. Fordelt etter utdanningsnivå.

	Uteksaminerte	Uteksling over 3 mnd.	Andel over 3 mnd.	Uteksling under 3 mnd.	Andel under 3 mnd.
2019 totalt	48 333	7 892	16,3 %	1 241	2,6 %
Lavere grads nivå	31 853	3 878	12,2 %	889	2,8 %
Høyere grads nivå	12 026	2 365	19,7 %	233	1,9 %
Integrert master/ profesjon	4 454	1 649	37,0 %	119	2,7 %

Tabellen viser hvor mange av de uteksaminerte som har vært på utveksling på ett eller annet tidspunkt i løpet av tiden som student. Det vil si at for uteksaminerte på mastergrad telles her også eventuell utveksling i løpet av bachelorstudiet.

Kilde: Norsk senter for forskningsdata.

4.5.3 Kriterier for telling og uttelling

Regjeringen mener at kortvarige utenlandsopphold kan være viktige bidrag til internasjonaliseringsarbeidet i sektoren, og at de kan inspirere til lengre utenlandsopphold senere. Flere av aktørene i sektoren som har gitt innspill, er opptatt av at mobilitet under tre måneder må synliggjøres mer i statistikken og stimuleres gjennom finansieringssystemet.

Mange av institusjonene opplever det som en viktig anerkjennelse av internasjonaliseringsarbeidet at korttidsmobilitet tas med i statistikken for eksempel i tilstandsrapporten for høyere utdanning og i Dikus og DBHs oversikter. For institusjonene kan arbeidet med å legge til rette for kortere opphold, ikke minst praksisopphold, være like krevende som arbeidet med semestermobilitet.

Lånekassen gir allerede støtte til studieopphold i utlandet når oppholdet varer i minst fire uker og er en godkjent del av en høyere utdanning som søkeren har begynt på i Norge eller i utlandet.²⁷ Det er et argument for å bruke samme grense i finansieringssystemet, slik at studentene og institusjonen får ett felles minstetidskrav å forholde seg til, og ikke flere, slik det er i dag. Med tanke på at det bør være gjensidighet i utvekslingen, og at systemet skal være ukomplisert og enklest mulig å forstå, bør økonomisk uttelling ved korttidsmobilitet gis for både inn- og utreisende studenter – slik det er i dag ved utveksling på minst tre måneder.

Også kortere opphold enn det Lånekassen gir støtte til i dag, det vil si under fire uker, kan være verdifulle for studentene og for institusjonelt samarbeid. Det gjelder for eksempel mobilitet knyttet

til feltkurs, ekskursjoner der faglig ansatte og studenter reiser ut sammen, eller lignende. Det å inkludere opphold under fire uker i statistikk og/eller i finansieringssystemet vil imidlertid kunne gi et for sterkt incentiv i retning av kort mobilitet, og dermed underminere ønsket om at institusjonene primært skal jobbe med å fremme mer langvarig mobilitet. Derfor er det viktig å unngå at kortere mobilitet prioriteres på bekostning av semestermobilitet.

4.5.3.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen forventer at institusjonene fortsatt jobber mest for å øke semestermobiliteten, det vil si utenlandsopphold av minst tre måneders varighet, men vil innføre uttelling for opphold på mellom én og tre måneder i finansieringssystemet så snart det lar seg gjennomføre.

4.6 Profesjonsutdanningene

4.6.1 Mobilitet i rammeplanstyrte utdanninger

Det er lav mobilitet i flere av de rammeplanstyrte utdanningene. De nasjonale kravene om å legge til rette for studentmobilitet er på plass både for høyere utdanning generelt og for de enkelte utdanningene gjennom de ulike rammeplanene. Likevel er det innenfor flere av profesjonsutdanningene at vi finner den laveste mobiliteten.

Fra utdanningene der det er fastsatt nasjonal rammeplan, har det kommet mange innspill som peker på at det er krevende å legge til rette for studentmobilitet, og særlig for mobilitet av minst tre måneders varighet. Det er fastsatt nasjonale rammeplaner for lærerutdanningene, ingeniørutdanningen og helse- og sosialfagutdanningene. I inn-

²⁷ Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2018-2019 § 5-1 *Delstudier i utlandet*

Tabell 4.7 Uteveksling i utvalgte profesjonsutdanninger. Andel av uteksaminerte 2019 med utvekslingsopphold i løpet av studietiden.

	Uteksaminerte	Andel med utveksling 3 mnd. eller mer	Andel med utveksling mindre enn 3 mnd.
Helsefaglige utdanninger (ikke master) ¹	6 212	11,3 %	3,7 %
Lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	7 048	7,6 %	6,2 %
Ingeniørutdanninger (ikke master)	2 691	8,6 %	0,3 %

¹ Kategorien Helsefaglige utdanninger (ikke master) er uteksaminerte på treårig bachelor og følgende studium: Audiografutdanning, Ergoterapeututdanning, Fysioterapeututdanning, Helsefag, Radiografutdanning, Sykepleierutdanning, Tannpleier, Vernepleierutdanning, Tannteknikerutdanning.

Kilde: Norsk senter for forskningsdata.

spillene til meldingen vises det til at de rammeplanstyrte utdanningene er underlagt strenge nasjonale føringer både når det gjelder innholdet i utdanningen, og når det gjelder kandidatens læringsutbytte. Det hevdes at blant annet mengden obligatorisk undervisning, obligatoriske emner og obligatorisk praksis gjør det utfordrende å legge til rette for studentmobilitet. Strukturen på studieprogrammene oppleves som stram, og det hevdes at det er vanskelig å rydde plass for mobilitetsvinduer. Samtidig er det flere som påpeker at det er vanskelig å finne emner ved utenlandske institusjoner som gir en såpass god match at de kan erstatte de obligatoriske emnene i utdanningen hjemme. At det er få valgfrie emner i utdanningen, oppleves også som en hindring for studentmobilitet. For enkelte utdanninger, slik som vernepleierutdanningen og til dels også barnehagelærerutdanningen, finnes det ikke tilsvarende utdanning på høyere utdannings nivå i andre land. Dette kan gjøre det vanskelig å finne emner ved utenlandske institusjoner som kan innpasses i graden.

Kravet fra Kvalitetsreformen om at alle høyere utdanningsinstitusjoner skal tilby studenter som ønsker det et studieopphold i utlandet som del av deres norske gradsstudium, ble gjort gjeldende for alle studieprogrammer og alle fagområder. Ved revideringen av de nasjonale rammeplanene for profesjonsutdanningene ble det tatt inn formuleringer i rammeplanene om at det skal legges til rette for studentmobilitet / innføres mobilitetsvinduer i studieprogrammene.²⁸ Det kan se ut som om institusjonene i for liten grad har lykket med å legge til rette for studentutveksling i profesjonsutdanningene. For eksempel oppgir hver fjerde lærerstudent at de opplever at utveksling ikke passer inn i deres studieprogram.²⁹ Selv om dette ikke nødvendigvis er riktig, er det problema-

tisk at det har festet seg et slikt inntrykk hos lærerstudentene. Dette betyr at de i løpet av studiet må ha møtt holdninger hos de faglig ansatte om at utveksling ikke passer inn i lærerutdanningen. Dersom man skal lykkes med å skape en kulturendring også innenfor profesjonsutdanningene slik at mobilitet blir hovedregelen, må det skapes en positiv holdning til utveksling også i disse utdanningene, og studentene må møte denne holdningen uansett hvilket nivå ved institusjonen det er snakk om.

Selv om svært mange av innspillene viser til utfordringer med utveksling i de rammeplanstyrte utdanningene, må det spørres om fagmiljøene selv har utviklet en for streng praksis når de vurderer om og eventuelt hvordan obligatoriske emner i profesjonsutdanningene kan erstattes av emner og/eller praksis tatt i utlandet. Dette har også kommet frem i innspill fra flere institusjoner.

Det er institusjonene selv og det enkelte fagmiljøet som er ansvarlig for at studenten oppnår det fastsatte læringsutbyttet for studiet og oppfyller de obligatoriske kravene. Institusjonene har selv frihet til å innpasse emner tatt i utlandet i graden hjemme. Det er et viktig prinsipp også for de rammeplanstyrte utdanningene at emner som er tatt i utlandet, skal være faglig på nivå med utdanningen hjemme, men det kan ikke forventes at emner tatt i utlandet er identiske med

²⁸ Forskrift 18. mars 2013 nr. 288 om rammeplan for lektorutdanning for trinn 8–13, § 3: «Institusjonene skal også legge til rette for at studentene kan ta deler av utdanningen i utlandet, og skal fastsette vilkår for at studentene kan få godkjent oppholdet som del av fagstudiet og av praksisopplæringen.»

Forskrift 3. februar 2011 nr. 107 om rammeplan for ingeniørutdanning, § 3 fjerde ledd: «Institusjonene skal legge til rette for et internasjonalt semester og et internasjonalt perspektiv i utdanningen.»

²⁹ SSB (2018).

emnene studenten ellers ville tatt hjemme. Tilleggskompetansen studentene tilegner seg i utlandet, må veies opp mot det at de ikke vil ha nøyaktig det samme læringsutbyttet som de ville fått dersom de tok hele utdanningen hjemme.

4.6.1.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen forventer at institusjonene strukturerer alle sine studieprogrammer med klart definerte mobilitetsvinduer, også profesjonsutdanningene.
- Regjeringen forventer at institusjonene bruker den faglige friheten og det handlingsrommet de har, og viser stor fleksibilitet i godkjenning av emner tatt i utlandet også for de rammeplanstyrte utdanningene.
- Regjeringen vil legge til rette for at det kan gjennomføres pilotprosjekter for å øke mobiliteten i de rammeplanstyrte utdanningene.

4.6.2 Obligatorisk praksis

Innenfor de rammeplanstyrte utdanningene kan det å legge til rette for at studentene kan ta den obligatoriske praksisen eller deler av denne i utlandet, være en mulighet for å stimulere flere studenter til å dra på utveksling. Den obligatoriske praksisen og kravene til denne er beskrevet i rammeplanene for de enkelte utdanningene. Den skal være veiledet og kvalitetssikret, og den er en

fullt ut integrert del av utdanningen. Dette gjelder også for obligatorisk praksis tatt i utlandet. I og med at det stilles en rekke krav til både innhold i og struktur på praksisen, kan det være krevende å legge til rette for å ta praksisen i utlandet. Institusjonene viser i sine innspill til at det er ressurskrevende å ha det faglige ansvaret for praksisstudier utenfor Norge, særlig i det globale sør. Dette forutsetter godt planlagte praksisopplegg og klare avtaler med praksispartnere og veiledere. Videre forutsetter det at man tar hensyn til studentenes sikkerhet og er bevisst på deres interkulturelle kompetanse.

I mange av innspillene til meldingen vises det til at det er krevende å få til praksis i utlandet av tre måneders varighet. Ofte er praksisperiodene kortere enn dette, og det påpekes at kravet om at oppholdet må vare minst tre måneder for at det skal gi uttelling i mobilitetsstatistikken og i finansierings-systemet, er u hensiktsmessig også for praksisfeltet. Praksisperiodene slik de er definert i rammeplanene, er en integrert del av utdanningen og er regulert i rammeplanene. Institusjonene viser til at praksisopphold fra fire til åtte uker gir studentene stort faglig utbytte, og for utdanninger med mye obligatorisk undervisning kan disse kortere praksisoppholdene i utlandet være lettere å legge til rette for i studieprogrammet og å innpasse i graden hjemme. Også for mange av studentene vil det å reise ut på kortere praksisopphold være et lettere steg å ta.

Boks 4.4 NOTED

NOTED – *Norwegian Partnership Programme for International Teacher Education* – ble etablert i 2017 som et ledd i oppfølgingen av strategien *Lærerløftet – på lag med kunnskapsskolen* og i forbindelse med innføringen av femårig grunnskolelærerutdanning.

Det overordnede målet med NOTED er å styrke kvaliteten i norsk lærerutdanning og bidra til en bedre skole. Programmet skal få flere studenter og ansatte til å dra på utveksling, inkludert praksisopphold. Utvekslingen skal skje innenfor rammen av strategiske partnerskap mellom institusjoner i Norge og andre land.

Det har vært tre utlysninger i NOTED, to i 2017 og én i 2019. Til sammen er 23 prosjekter innvilget. 12 av de 13 institusjonene som tilbyr grunnskolelærerutdanning, har fått tildelt prosjekter. Det er ingen særskilt prioriterte samarbeidsland, men de fleste prosjektene har partnere fra engelskspråklige land, og da først og

fremst fra Storbritannia, New Zealand, Nord-Amerika og en del afrikanske land.

Selv om det er stor variasjon i hvordan institusjonene arbeider med internasjonalisering, viser NOTED-prosjektene at det i større grad enn tidligere legges til rette for mobilitet i studieprogrammene på både bachelor- og masternivået. Det legges vekt på kvalitet ved at mobiliteten knyttes til faglig samarbeid mellom fagmiljøer. Skolene trekkes oftere inn som aktive partnere for å sikre god praksismobilitet.

Tilstandsrapporten for høyere utdanning 2020 viser en interessant og tydelig økning i antall utvekslingsstudenter innenfor lærerutdanning. Det kan være flere årsaker til dette, men det er grunn til å tro at økningen også skyldes at NOTED-programmet har vært med på å sette internasjonalisering høyere på dagsordenen i grunnskolelærerutdanningene.

Boks 4.5 Emnet *Kulturforståelse og komparativ pedagogikk* – barnehagelærerutdanningen – Høgskulen på Vestlandet

Høgskulen på Vestlandet (HVL) tilbyr emnet *Kulturforståelse og komparativ pedagogikk* i det tredje studieåret i barnehagelærerutdanningen, et valgfritt emne på 30 studiepoeng hvor et studieopphold i Kina på en måned inngår. Hovedfokuset i emnet er kinesisk barnehagepraksis i en kulturhistorisk sammenheng, og målet med studiet er å bidra til forståelse av sammenhenger mellom barnehagepraksis, kultur og samfunn, samt å utvikle kulturforståelse og flerkulturell kompetanse.

Emnet er organisert i tre hovedbolker: 1) Introduksjon med faglig forberedelse til studieoppholdet, 2) et studieopphold i Kina i en måned for studenter og faglærere organisert i samarbeid med Beijing Institute of Education, og 3) etterarbeid og eksamen ved HVL. Barnehager fra Kina og Norge er involvert i samarbeidet gjennom et eget barnehagenettverk som sikrer praksisutveksling i lokale barnehager. Siden 2004 har nærmere 300 studenter reist på et slikt opphold.

Studieoppholdet består av undervisning i temaer som kinesisk barnehagehistorie og praksis, seminarer med kinesiske studenter, kulturopplevelser, samt workshop innen kinesisk

språk, kalligrafi, kampsport, dans og drama. Studentene besøker en rekke barnehager og har barnehagepraksis over flere dager. Studieoppholdet inngår som en fullt ut integrert del av emnet og studentene får derfor en grundig faglig forberedelse til oppholdet. Studieoppholdet bearbeides i etterkant blant annet gjennom en teaterforestilling for barn og et skriftlig eksamensarbeid. Internasjonaliseringen foregår ikke bare i utenlandsoppholdet, men er en integrert del av hele emnet. Faglærerne deltar også i utvekslingsoppholdet, noe som bidrar til at de får god innsikt i studentenes læringsprosesser under oppholdet. Studieoppholdet har gitt faglærerne muligheter til å utvikle kontakter og samarbeid med forskere i Kina, noe som blant annet har resultert i kunnskapsutvikling og samskriving, samt utvikling av fellesemner på masternivå med digitaliserte undervisningsformer.

Samarbeidet med Kina har også ført til at kinesiske studenter kommer til HVL, og kinesiske studenter tar engelskspråklige emner på alle nivå ved HVL

Selv om det er utfordrende, er det flere institusjoner som med hell sender studenter på praksisopphold i utlandet, også i det globale sør. Disse institusjonene har utarbeidet gode ordninger og avtaler for at studentene skal kunne ta hele eller deler av den obligatoriske praksisen i utlandet, og norske institusjoner sender studenter til en rekke ulike land. Tilbakemeldinger fra studentene fra disse praksisoppholdene er til dels svært gode, og studentene forteller at dette er lærerike opplevelser. *Pedagogstudentene*, studentorganisasjonen for studentene innenfor lærerutdanningene, viser for eksempel til at lærerstudenter gir gode tilbakemeldinger på at de ved å ta praksis i utlandet får se hvordan deres profesjon utøves i andre land, og at de får muligheten til selv å prøve seg i andre rammer enn i Norge.³⁰ Prinsippet om at all praksis

skal være veiledet og kvalitetssikret ligger fast, også for praksisperioder tatt i utlandet, og kvaliteten på praksisperiodene er avgjørende for kvaliteten på utdanningen.

4.6.2.1 *Vurderinger og tiltak*

- Regjeringen mener at det er rom for å utnytte praksisperiodene innenfor de rammeplanstyrte utdanningene bedre som mobilitetsperioder enn det som gjøres i dag, og oppfordrer institusjonene til i enda større grad å legge til rette for at studentene kan ta obligatoriske praksisperioder i utlandet.
- Regjeringen forventer at innføring av uttelling for mobilitetsopphold på mellom én og tre måneder i finansieringssystemet vil bidra til at flere studenter tar den obligatoriske praksisen i profesjonsutdanningene i utlandet, se 4.5.3.1.

³⁰ Innspill fra Pedagogstudentene. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/invitasjon-til-akomme-med-innspill-til-stortingsmeldingen-om-internasjonalt-studentmobilitet/id2611424/>.

Boks 4.6 Emnet *Praksisstudier i utlandet* – bachelor i sykepleie – NTNU

I bachelor i sykepleie ved Institutt for samfunnsmedisin og sykepleie ved NTNU tilbys emnet *Praksisstudier i utlandet* (15 studiepoeng), et utvekslingsemne på til sammen 12 uker. Utvekslingen blir gjennomført i sjettemåneders semester av utdanningen. I forbindelse med praksis blir det også tilrettelagt for at studentene kan arbeide med bacheloroppgaven, hvis det er emner knyttet til praksis som også har relevans for oppgaven. Globaliseringen har ført til en ny multikulturell virkelighet også i helsevesenet. Dette må speiles i utdanningene ved at det utdannes kulturkompetente sykepleiere. Innholdet i emnet *Praksisstudier i utlandet* er knyttet til temaet *internasjonalt folkehelsearbeid*, hvor de globale helseutfordringene og det globale sykdomspanoramaet, samt helse og sykdom, ses i et kulturelt perspektiv. Utveksling gjennomføres i samarbeid med universiteter i lav- og middelinntektsland, for eksempel Nepal, Namibia, Nicaragua og Ghana. Dette er praksisarenaer som gir studentene kunnskap og kompetanse som er nyttig for å håndtere de felles globale helseutfordringene.

Det sendes ut om lag 35 studenter per år, og disse studentene må være motiverte og handlingskompetente. Studentene må søke om å delta, og når studentene blir valgt ut, blir det lagt vekt på både faglig og personlig kompetanse. Emnet har god søkning, og det kommer inn flere søknader enn antall plasser. Flere kvalifiserte studenter får derfor avslag.

Praksisforløpet er delt i tre faser:

Forberedelseskurs før utreise

Det gjennomføres et todagers forberedelseskurs før utreise. Undervisningen foregår både i fellesgruppe og i grupper for de respektive landene hvor studentene skal ha praksis. Målet med forberedelseskurset er å gi studentene kulturkunnskap og kulturforståelse slik at praksisen oppleves meningsfull og relevant i prosessen med å bygge en egen profesjonell kompetanse.

Oppfølging og veiledning i praksis

Veiledning i praksis er organisert i samarbeid med kontaktpersonen ved et partneruniversitetet. Ansvarlige lærere fra utdanningen veileder studentene ukentlig via videokonferanse, og hensikten er da å reflektere over møtene studentene har hatt i praksis, og å diskutere praktiske spørsmål om noen ønsker det. Studentene utformer en individuell læringslogg og det utarbeides emneplan for forventet læringsutbytte. Selvvurderingen inngår som ett av flere obligatoriske arbeidskrav.

Hjemkomstseminar

Etter at praksisen er ferdig, møtes alle studentene for et hjemkomstseminar (én dag). Her presenterer studentene erfaringer fra praksis og andre opplevelser. Hensikten med dette seminaret er tosidig: For det første skal de dele erfaringer fra praksis, og for det andre skal de få mulighet til å snakke ut om erfaringer de har opplevd som utfordrende personlig eller faglig.

4.7 Annen praksismobilitet

Praksismobilitet er både mindre utbredt og mindre innarbeidet enn annen mobilitet, spesielt i fag uten tradisjon for praksis. I det europeiske utdanningssamarbeidet er det en tydelig tendens til at det arbeides for å gjøre høyere utdanning mer arbeidslivsnær.³¹ Jf. også den kommende stortingsmeldingen om arbeidsrelevans i høyere utdanning. Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning* fremhever blant annet

betydningen av praksis i utdanningen. Internasjonal praksismobilitet er definert som ulike tiltak eller ordninger der studenter har et arbeidsopphold på en arbeidsplass i utlandet.

Kompetansen studenter får gjennom internasjonale utvekslingsopphold generelt og gjennom internasjonal praksismobilitet spesielt, er særlig viktig når studenter utdannes for å møte et stadig mer globalt arbeidsmarked. Målet med praksisopphold er å koble utdanning og arbeidsliv. På denne måten kan studentene blant annet forberede seg konkret på å tre inn i arbeidsmarkedet, der krav om interkulturelle og internasjonale perspektiver stadig øker.

³¹ Morley (2018).

Boks 4.7 Emnet *Arbeid med barn i et internasjonalt perspektiv* – barnehagelærerutdanningen ved Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning (DMMH)

I barnehagelærerutdanningen ved DMMH tilbys fordypningen *Arbeid med barn i et internasjonalt perspektiv*. Emnet består av et tremåneders utvekslingsopphold med 25 dager praksis i en lokal barnehage. Studentene rekrutteres gjennom informasjonsmøter, klassebesøk og aktiv bruk av sosiale medier. Det arrangeres også møter der tidligere utreisende studenter deler sine erfaringer med potensielle nye utvekslingsstudenter. Alle som søker fordypningen intervjues før endelig utvelgelse.

Utenlandserfaring i studiet gir i seg selv ikke nødvendigvis kompetanse som kan overføres til andre situasjoner. For å sikre profesjonsrelevant interkulturell kompetanse, legges det derfor vekt på å underbygge studentenes læring både før, under og etter utvekslingsoppholdet. Studentene begynner semesteret ved DMMH med å forberede seg på å møte barnehagepraksiser i andre land, og i løpet av utvekslingsoppholdet har studentene praksisoppgaver og digitale møter med praksisveilederne ved DMMH for å sikre og maksimere læringen. Når studentene returnerer til DMMH, bearbeider de erfaringer

gene fra utvekslingsoppholdet blant annet gjennom felles refleksjoner med medstudenter med erfaringer fra utenlandsopphold i andre land. Felles undervisning for utreisende og innreisende studenter bidrar også til gjensidig læring og kulturutveksling. DMMH samarbeider med en rekke institusjoner på fire kontinenter, og disse institusjonene gir tilgang til barnehager i sitt lokalmiljø. DMMHs langvarige, internasjonale forsknings- og utviklingsarbeid danner grunnlaget for samarbeidet, og et tett samarbeid mellom internasjonale partnere, faglærere og internasjonalt kontor er nøkkelen til å lykkes med utvekslingen.

DMMH har også et engelskspråklig tilbud til internasjonale studenter, og dette inkluderer praksis i barnehager i Trondheimsregionen. På grunn av positive erfaringer med internasjonale studenter, stiller praksisbarnehagene med praksislærere for utenlandske studenter hvert semester. At DMMH kan tilby barnehagepraksis til internasjonale studenter, gjør det enklere å fremforhandle praksisplasser for egne studenter hos de utenlandske partnerinstitusjonene.

Samtidig er det viktig å erkjenne at praksismobilitet er krevende. Blant annet er det en utfordring at norske institusjoner ikke alltid kjenner til gode fremgangsmåter for å finne samarbeidspartnere/bedrifter i utlandet. Videre kan det være vanskelig å kvalitetssikre oppholdet, særlig i land der utdanning og samfunns- og arbeidsliv er organisert annerledes enn i Norge. I tillegg kommer ulike praktiske utfordringer som visum, oppholdstillatelse og forsikringer, som ofte er mer kompliserte ved praksisopphold enn ved tradisjonell studentutveksling. Siden praksisstudenter ofte ikke får nytte av den samme infrastrukturen som vanlige utvekslingsstudenter, som studentbolig, studenttransport og så videre, kan det være dyrt å være i praksis i et annet land.

I flere av innspillene til meldingen påpekes det at kravet om minimumslengde på tre måneder for uttelling i mobilitetsstatistikken og i finansierings-systemet ikke er hensiktsmessig, og at grensen bør settes lavere enn tre måneder. Det vises til at praksisopphold fra fire til åtte uker gir studentene stort faglig utbytte, og at det vil være lettere for

studenter å reise ut igjen hvis de først har reist ut i en kortere periode.

Selv om internasjonal praksismobilitet er forholdsvis lite benyttet, og til tross for at slik praksis er ressurskrevende, har tallene for praksismobilitet gått opp de senere årene. Som et eksempel kan Høgskulen i Volda nevnes, hvor et forholdsvis høyt antall studenter velger å ta praksis i utlandet. Høsten 2019 hadde 34 prosent av bachelorstudentene i sosialfag praksis i utlandet. Høgskolen har samarbeidsavtaler med flere land som India, Tanzania, Kenya, Hellas og Irland. Studentene i utlandet får faglig oppfølging fra høyskolen underveis i praksisstudiet på samme måte som studenter med praksisplass i Norge, for eksempel ved at kontaktlærer besøker studentene på praksisplassen i løpet av praksisperioden. Praksismobilitet i sosialt arbeid i utlandet er med på å gi studentene verdifull innsikt i hvordan faget blir praktisert i andre land og i andre samfunn.

Det å bruke nettverk ved partnerinstitusjoner er en av de vanligste fremgangsmåtene blant norske universiteter og høyskoler for å inngå avtaler om praksisplasser i utlandet. Samarbeidsavtaler

Tabell 4.8 Totalt antall uteksaminerte og antall uteksaminerte studenter som har vært på utveksling over 3 måneder, utveksling under 3 måneder eller på praksisopphold i løpet av studiene. Fordelt på utdanningsnivå 2016-2019

Utdanningstype	Uteksaminerte		
	Totalt uteksaminerte	med utveksling over 3 måneder	Uteksaminerte med praksis
2016	44 600	6 911	489
Lavere grads nivå	28 815	3 520	456
Høyere grads nivå	11 578	2 014	30
Integrert mastergrad / profesjon	4 207	1 377	3
2017	46 404	7 225	556
Lavere grads nivå	30 715	3 731	502
Høyere grads nivå	11 357	2 029	54
Integrert mastergrad / profesjon	4 332	1 465	0
2018	47 336	7 706	569
Lavere grads nivå	31 428	4 046	484
Høyere grads nivå	11 668	2 164	76
Integrert mastergrad / profesjon	4 240	1 496	9
2019	48 333	7 892	751
Lavere grads nivå	31 853	3 878	632
Høyere grads nivå	12 026	2 365	93
Integrert mastergrad / profesjon	4 454	1 649	26
Totalt	186 673	29 734	2 365

Kilde: Norsk senter for forskningsdata.

mellom institusjonene åpner ofte dørene til både utdanning og det lokale arbeids- og næringslivet. I sine innspill til stortingsmeldingen skriver flere universiteter og høyskoler at de bruker sine partnernettverk og samarbeidsavtaler når de skal finne praksisplasser til sine studenter i utlandet. Andre oppgir at de bruker internasjonale alumninettverk for å finne praksisplasser i utlandet, og at de jobber systematisk med å motivere studenter til å reise ut gjennom fadderordninger, bedrifts-kontakter eller gjennom erfaringsdeling fra studenter som allerede har hatt praksis i utlandet.

I Europa er Tyskland og Frankrike prioriterte samarbeidsland både innenfor høyere utdanning og forskning og for næringslivet. Her vil norske studenter ha bedre forutsetninger for et vellykket praksisopphold siden de kulturelle forskjellene er relativt små. I andre prioriterte samarbeidsland utenfor Europa varierer forutsetningene for samarbeid om praksisopphold sterkt. Språklige og kulturelle forhold, manglende tradi-

sjon for praksisopphold slik det tenkes fra norsk side, og ulike syn på studentenes rolle, er blant faktorene som tilsier at arbeidet med å etablere og kvalitetssikre praksisopphold for eksempel i mange av Panorama-landene vil være mer arbeidskrevende.

4.7.1 Hva er omfanget av internasjonal praksismobilitet?

Som nevnt over er praksismobilitet et relativt lite benyttet virkemiddel innenfor høyere utdanning. Tabell 4.8 omfatter tre ulike utdanningsløp: lavere grad (bachelor), høyere grad (master) og integrert mastergrad (inkludert profesjonsutdanning på høyere grads nivå), og gir en samlet oversikt over utviklingstendenser både når det gjelder omfang av praksismobilitet i perioden 2016–2019, og omfanget av utveksling over tre måneder.

Tabellen viser at praksismobilitet er økende, men lite utbredt i perioden 2016–2019. Praksismo-

Tabell 4.9 Praksismobilitet fra nordiske land gjennom Erasmus+, utlysningen 2017

	Antall
Danmark	1 464
Finland	1 322
Sverige	959
Norge	320
Island	124

Kilde: Erasmus+ 2018 Annual Report Statistical Annex, Annex 15

bilitet er mer utbredt på lavere grads nivå enn på høyere grads nivå, og praksismobilitet i integrerte studieprogrammer er også mindre utbredt enn på lavere grads nivå. Praksismobilitet er også et svært mye mindre utnyttet virkemiddel enn ordinær utveksling. Dette kommer tydelig frem i tabell 4.8.

De senere årene har det blitt flere norske studenter som tar et praksisopphold i utlandet. Men dersom man sammenligner med de andre nordiske landene, har disse betydelig høyere praksismobilitet enn Norge, jfr. tabell 4.9. Danmark og Finland ligger langt over Norge, mens tallene for Sverige ikke er vesentlig mye høyere. Det er et stort potensial for vekst i internasjonal praksismobilitet fra Norge.

4.7.2 Hvilke virkemidler finnes?

Norske utdanningsinstitusjoner kan benytte EU-samarbeidet for å tilby internasjonal praksismobilitet. I nåværende Erasmus+-programperiode kan gradsstudenter (bachelor, master og ph.d.) reise på praksisopphold med varighet på mellom to og tolv måneder. Erasmus+ åpner for praksismobilitet både intereuropeisk og globalt³². Premisset er at den internasjonale praksismobiliteten må være basert på institusjonelle samarbeidsavtaler og bidra til kvalitetssikret læringsutbytte for studentene. Det skal skrives en læringsavtale som signeres av både hjemmeinstitusjonen, mottakerorganisasjonen og studenten.³³ Avtalen skal blant annet beskrive studentens oppgaver, forventet læringsutbytte, oppfølging og evalueringsplan. For studenter som drar på

praksis i Europa, er det også mulig å gjennomføre praksisopphold etter at graden er fullført.

En del norske institusjoner velger å benytte seg av andre rammeavtaler enn Erasmus+. Flere av institusjonene med høye tall for praksismobilitet bruker nasjonale virkemidler, i første rekke programmet *InternAbroad*, som er et pilotprosjekt, se nærmere omtale i boks 4.7.

Det er opp til hjemmeinstitusjonen å avgjøre om praksisoppholdet skal gi studiepoeng eller ikke, og hvordan studenten kan få praksisoppholdet godkjent og innpasset i studieprogrammet. En formalisert læringsavtale i Erasmus+ utløser finansiering gjennom programmet og praksisopphold gir bedre økonomiske betingelser enn studieopphold.³⁴ Alle høyere utdanningsinstitusjoner med *Erasmus+ Charter for Higher Education (ECHE)*³⁵ har mulighet til å søke finansiering.

En nylig gjennomført analyse, *Erasmus+ i norsk høyere utdanning 2019*, viser at studentmobiliteten stiger, men peker også på at det er utnyttede muligheter, særlig når det gjelder internasjonal praksismobilitet.³⁶ Av 2 684 utreisende studenter under Erasmus+-programmet i 2017, reiste kun 320 på praksisopphold. Det er stor variasjon i bruken av denne ordningen blant norske institusjoner. I 2017 sto for eksempel seks institusjoner for 70 prosent av all praksismobilitet³⁷, mens seks andre³⁸ ikke benyttet denne ordningen i det hele tatt. Tallmaterialet viser at de mest populære destinasjonslandene i Europa blant norske studenter for praksismobilitet er Tyskland, Storbritannia og Spania. Siden praksismobilitet innenfor tiltaket «global mobilitet»³⁹ ble innført først i 2018, gjelder det meste av det tilgjengelige tallmaterialet land i Europa.

Alle studenter som reiser ut innenfor rammene av Erasmus+-programmet, må besvare et spørreskjema når de er kommet tilbake, for å vurdere kvaliteten på oppholdet. På den måten uttaler de seg om relevansen av oppholdet, hvor tilfreds de var med oppholdet, og de vurderer læringsut-

³² Programland, i hovedsak EU/EØS
Les mer om programland og partnerland her: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about/who-can-take-part_en.

³³ Det gjelder egne regler for praksisplasser utenfor Europa.

³⁴ Praksisstudenter på europeisk mobilitet mottar 200 euro ekstra per måned utover ordinær stipendsats (siden 2019).

³⁵ Mer informasjon om ECHE finnes her: <https://diku.no/programmer/erasmus-charter-for-higher-education-eche>.

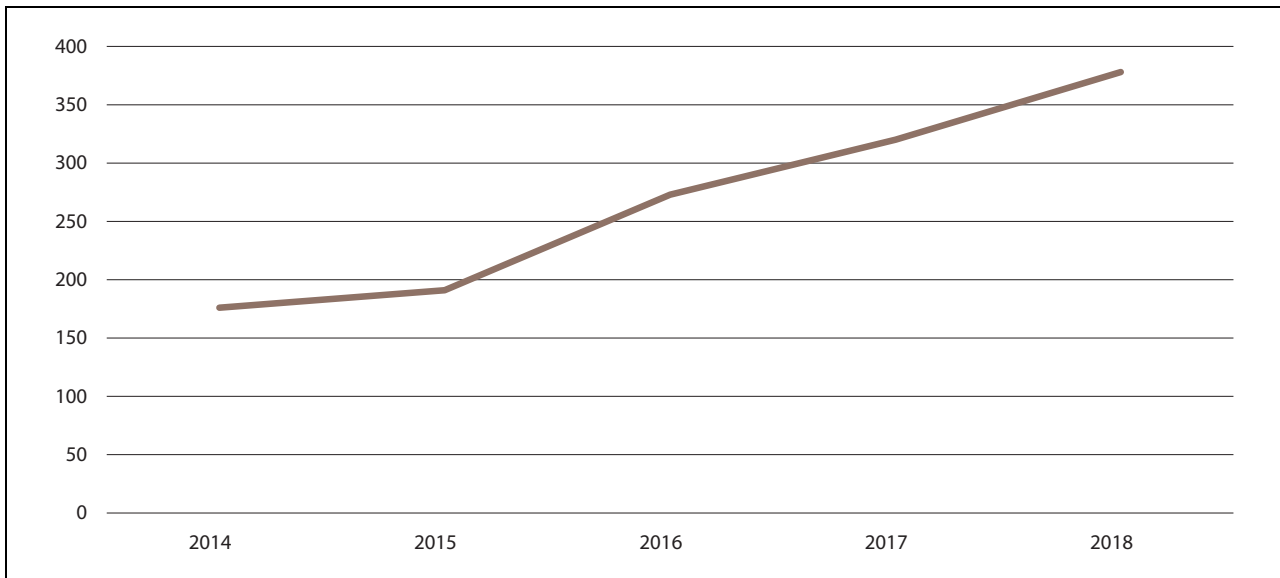
³⁶ Diku (2019i), s. 4.

³⁷ Norges handelshøyskole, Høgskolen i Innlandet, Universitetet i Oslo, Oslo Met – storbyuniversitetet, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

³⁸ Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning, Lovisenberg diakonale høyskole, Norges dansehøyskole, Kunsthøgskolen i Oslo, Norges idrettshøgskole og Norges musikkhøgskole

³⁹ <https://diku.no/programmer/erasmus-global-mobilitet-i-hoeyere-utdanning>.

Figur 4.1 Praksismobilitet i Europa 2014–2017

Kilde: Erasmus+, Sluttrapporter – Mobilitet for studenter og ansatte til partnerland.

byttet og andre aspekter. Alle institusjonene får tilgang til «sine» resultater. Disse tilbakemeldingene fra studentene kan gi en viktig pekepinn om kvalitet og relevans ved praksisoppholdene.

4.7.2.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen vil at institusjonene legger bedre til rette for internasjonale praksisopphold gjennom aktiv bruk av ordninger som Erasmus+, (ved deltakelse i programmet i perioden 2021–2027) og InternAbroad.
- Regjeringen forventer at innføring av uttelling for mobilitetsopphold på mellom én og tre måneder i finansieringssystemet vil bidra til at flere studenter tar praksisopphold i utlandet.

4.8 Informasjon

Å gi bedre informasjon til studenter og kommende studenter er et viktig element i arbeidet med å øke utvekslingen i norsk høyere utdanning. I innspillene til arbeidet med stortingsmeldingen har særlig studentene gitt tydelig uttrykk for at informasjonsarbeidet må forbedres. Informasjonen oppfattes som uklar, vanskelig tilgjengelig, fragmentert og til dels også mangelfull. Dette er også i tråd med annen kunnskap om forhold som hemmer studentutveksling.⁴⁰

⁴⁰ Jfr. punkt 4.1. om hva som hindrer studentene i å reise ut.

I dag er ansvaret for å informere delt, ved at det meste av informasjonsarbeidet ligger til og foregår ved institusjonene, mens Diku gjennom nettsiden *Utdanning i verden* gir offentlig, kvalitetssikret informasjon om ulike studieland og har lenker til utvekslingssidene til norske institusjoner. Diku drifter også *Study in Norway*, som er en nettside for innkommende studenter. Diku skal gjennom sitt arbeid inspirere, motivere og gi råd til studenter, og de vurderer for eksempel om det kan være hensiktsmessig med særskilte kampanjer for å rekruttere studenter til prioriterte satsingsland. I tillegg finnes *Utdanning.no*, som driftes av Kompetanse Norge, som er den nasjonale nettportalen med oversikt over det norske utdanningstilbudet, og med informasjon om utdanning og yrker.

Det er avgjørende at kommende studenter så tidlig som mulig får informasjon om internasjonale utdanningsmuligheter. Det vil være med og forbedre dem på og vise dem mulighetene for utveksling allerede før de møter til første studiedag. Mange studenter bruker *Utdanning.no* på veien inn i høyere utdanning. Dersom internasjonale studiemuligheter gjøres mer synlig på *Utdanning.no*, kan det gjøre at kommende norske studenter får mer kunnskap om og større bevissthet om utveksling allerede før de begynner på et universitet eller en høyskole.

4.8.1 Vurderinger og tiltak

- Nettstedet *Utdanning.no* bør i større grad synliggjøre mulighetene norske studenter har for å studere i utlandet både som gradsstudenter

Boks 4.8 Praksismobilitet gjennom *InternAbroad*-ordningen

InternAbroad er et pilotprogram og de første 16 *InternAbroad*-prosjektene startet opp våren 2018.

Porteføljen av prosjekter har utviklet seg fra i hovedsak å omfatte økonomi og ledelsesfag til nå å dekke et bredere spekter av fagområder.

Ordningen ble dimensjonert for 130 studenter i prosjektperioden 2018–2020. Av disse var om lag 40 prosent studenter på bachelornivå og om lag 60 prosent på masternivå. Praksisoppholdet må gjennomføres i ett av BRICS-landene¹, USA, Canada eller Japan.

Det stilles krav om at praksisordningen gir minimum 7,5 studiepoeng. Videre stilles det krav om at den er av minst to måneders varighet om studenten kun har praksis i utlandet, og av minst fire ukers varighet om praksisen kombineres med at studenten tar fag ved en partnerinstitusjon i utlandet. Om kombinasjonsmodellen velges, stilles det i tillegg krav om at totaloppholdet må være av minst tre måneders varighet. For begge variantene kreves det at ordningen skal være komponert på en måte som ikke forsinker studentene i studieløpet.

Via *InternAbroad* kan norske utdanningsinstitusjoner få midler til å utarbeide ordninger for studiepoenggivende internasjonal praksis som integreres i studieplanen ved hjemmeinstitusjonen.

Arbeidsplassene kan være både i norske firma med kontor i utlandet og i utenlandske

arbeidsplasser som har interesse av å lære om Norge. Mange av prosjektene har i løpet av 2018 utvidet bedriftsbasen, slik at de har fått mulighet til å sende flere studenter ut på sikt. Tett oppfølging og komplementerende aktiviteter for å bygge nettverk er blant faktorene som skal til for å lykkes med *InternAbroad* i land som har en annen sosiokulturell kontekst enn Norge.

De ni nye *InternAbroad*-prosjektene som startet opp i 2019, har i løpet av det første året jobbet med å utvikle og få godkjent nye fagplaner eller med å revidere eksisterende ordninger. Prosjektene har også brukt tid på å inngå kontrakter med bedriftene og oversette disse til lokalspråk, og på å lage veiledere for studenter med tanke på sikkerhet, forsikring, visum etc.

Erfaringer fra *InternAbroad* viser at de store forskjellene mellom landene gjør at både målet med og organiseringen av samarbeidet kan variere fra land til land. Det er derfor viktig å identifisere og ta hensyn til både muligheter og utfordringer i de forskjellige landene. Erfaringer med *InternAbroad* viser også at studentene får verdifulle læringsmuligheter som bør bygges videre på og studentene som har vært ute, rapporterer om godt utbytte av praksisen.

¹ Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika.

og som utvekslingsstudenter. Arbeidet med å legge til rette for helhetlig kommunikasjon overfor norske studenter, må gjennomføres i samarbeid med andre relevante aktører som Diku og Lånekassen.

4.9 Digitale løsninger for administrasjon av studentmobilitet

En kulturendring der internasjonal studentmobilitet er en integrert del av alle studier krever gode systemer, spesielt digitale systemer. Dette gjelder særlig med tanke på å håndtere søknader om og godkjenning av mobilitetsopphold, men også med tanke på informasjon generelt. Studenten skal settes i sentrum, og regjeringen har som mål at det på sikt skal etableres en felles digital inngangsport som håndterer alle sider av internasjonal student-

mobilitet, før, under og etter oppholdet i utlandet. Dette støttes og fremheves av alle institusjonene som har kommet med innspill til stortingsmeldingen. I innspillene argumenteres det for at prosessen rundt studentmobilitet bør bli enklere og mindre byråkratisk, slik at det administrative arbeidet rundt studentmobiliteten kan bli mer effektivt. Et viktig poeng som fremheves, er å digitalisere forskjellige sider av prosessen, særlig søknads- og godkjenningsrutinene. Universitetet i Bergen uttrykker den fremtidige ambisjonene treffende:

«Vi ønsker oss en prosess der alle steg en student må ta i forkant av et utvekslingsopphold er samlet i en og samme digitale løsning. Alt fra valg av utvekslingsavtale, automatisk forhåndsgodkjenning av oppholdet, og ikke minst søknad til Lånekassen. Når studenten velger en studieplass, bør det automatisk gå en søknad til Lånekassen.»⁴¹

Boks 4.9 Universitetet i Stavanger- Interaktivt kart med informasjon om utvekslingsmuligheter

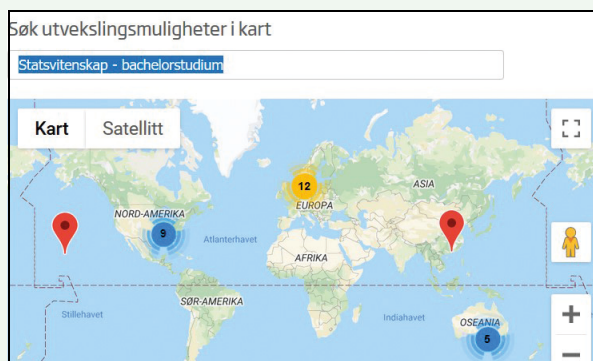
Universitetet i Stavanger (UiS) har lagt ned mye arbeid i forbedring og kvalitetssikring av informasjon om utveksling på sine responsive nettsider. Dette er del av arbeidet med å følge opp UiS sin utviklingsavtale med Kunnskapsdepartementet.

En av nyvinningene er en kartløsning for informasjon om utveksling som ble lansert i november 2019. I den nye kartløsningen kan studentene søke opp sitt studieprogram i et interaktivt kart, og få en visuell oversikt over hvor i verden de kan reise på utveksling. Videre kan studentene bruke kartet til å få mer informasjon om hver enkelt av de anbefalte institusjonene i utlandet, eller til å få mer spesifikk informasjon om muligheter og ordninger for utveksling i det aktuelle studieprogrammet. All informasjon i det interaktive kartet om anbefalte utenlandske institusjoner og om utvekslingsordninger i studieprogrammet, er hentet fra *Felles Studentsystem* (FS).

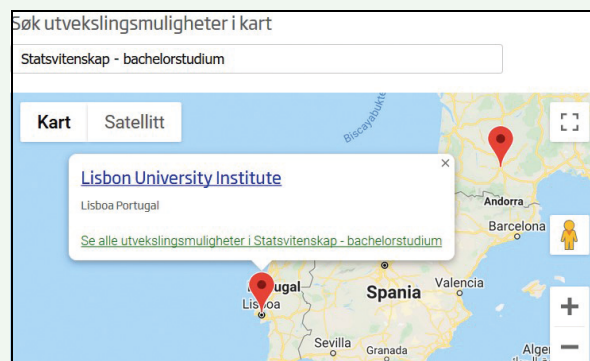
Denne løsningen har to klare fordeler:

1. Informasjonen om utvekslingsmuligheter blir lettere tilgjengelig ved å gi studentene muligheten til søke opp sitt studieprogram på en enkel måte, og å visualisere mulighetene for utveksling.
2. Plasseringen av all informasjon i én database gjør kvalitetssikringen av informasjonen enklere og bedre. Ved UiS brukes FS som verktøy for å lagre og publisere all øvrig studieinformasjon, og det er knyttet direkte opp til den årlige emne- og planrevisjonen. Ved å bruke FS til all informasjon om utveksling, vil man i tillegg øke forankringen og eierskapet til informasjonen og utvekslingsordningene i studieprogrammene.

Lett tilgjengelig og kvalitetssikret informasjon på nett om muligheter for utveksling vil forhåpentligvis gi resultater i form av økt studentmobilitet på sikt.

Figur 4.2 Eksempler fra kartløsningen til Universitetet i Stavanger

Figur 4.3 Eksempler fra kartløsningen til Universitetet i Stavanger

<https://student.uis.no/utveksling/hvor-og-naar-kan-jeg-reise/>

Regjeringen er opptatt av å forbedre brukeres møte med det offentlige, og et mål som uttrykkes i Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*, er at offentlige tjenester skal fremstå som sammenhengende og helhetlige for brukerne. Dette gjelder også for kunnskapssektoren. Kunnskapsdepartementet satte derfor ned en fag-

⁴¹ Innspill fra Universitetet i Bergen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/invitasjon-til-akomme-med-innspill-til-stortingsmeldingen-om-internasjonalt-studentmobilitet/id2611424/>.

gruppe for tjenestekjeder i Kunnskapssektoren våren 2019 hvor departementets ni underliggende virksomheter deltar.⁴²

Faggruppen ble initiert av Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning (Unit) og har deltakelse fra Diku, NOKUT, universiteter og høyskoler, Utdanningsdirektoratet og partnere i prosjektet *Erasmus Without Papers*, og den har nå utviklet en problembeskrivelse og anbefalte tiltak. Prosjektet er i startfa-

⁴² Kunnskapsdepartementet (2019).

sen, men har som mål at det administrative ved studentmobilitet skal digitaliseres, slik som

- søknaden
- informasjon til studentene
- avtaleporteføljen ved utenlandske institusjoner
- læringsavtalen
- læringsutbyttebeskrivelser
- dokumenter i forbindelse med forhåndsgodkjenning av emner

Digitaliseringen skal også legge til rette for at vedtak kan sendes direkte til Lånekassen, og at eksamensresultater og så videre kan oversendes raskere. Formålet med digitaliseringsprosessen er ikke bare å forenkle og effektivisere, men også å frigjøre tid til faglig veiledning av studentene.

4.9.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen vil arbeide for å forenkle studentenes og institusjonenes søknads- og godkjenningsprosess knyttet til studentmobilitet.

4.10 Ansvar for norske studenter i utlandet ved uforutsette hendelser

Dersom ambisjonene om økt studentmobilitet nås, vil det føre til at flere norske studenter oppholder seg ved utdanningsinstitusjoner i utlandet, også ved institusjoner i land som har et annet risikobilde enn Norge. Økt studentmobilitet medfører derfor økt risiko for at norske studenter kan bli rammet av uforutsette hendelser. Eksempler på slike hendelser er naturkatastrofer, ulykker, pandemier, terror, kriminalitet, nasjonal uro, voldelige demonstrasjoner, krigslignende tilstander eller krig. Det er utenriktjenesten som har ansvaret for å bistå norske borgere i utlandet ved uforutsette hendelser. Kunnskapsdepartementets ansvar er å bistå Utenriksdepartementet med informasjon om norske studenter i utlandet og å koordinere informasjon til statlige og private høyere utdanningsinstitusjoner som har utvekslingsstudenter i utlandet. Den enkelte studenten må selv vurdere om det er fornuftig å velge et studium i utlandet med tanke på risikoen for uforutsette hendelser. I tillegg har norske høyere utdanningsinstitusjoner et ansvar for å vurdere risikoen for uforutsette hendelser ved utvekslingsprogrammer i utlandet.

Institusjonene har et klart ansvar for å informere og veilede studentene om både muligheter og begrensninger i forkant av reisene. I tillegg bør

institusjonene tydeliggjøre hva studentene selv har ansvar for. Institusjonene har i utgangspunktet ikke et økonomisk ansvar for studenter som er på utveksling til andre land, men ved for eksempel avbrutt utenlandsopphold, har institusjonene likevel et ansvar for å sikre studentenes studiefremdrift.

Studenter som mottar støtte fra Lånekassen til studier i utlandet, er automatisk medlem i folketrygden under utenlandsoppholdet. Det vil imidlertid variere i hvilken grad den enkelte studenten har krav på yrkesskadeerstatning eller erstatning etter alminnelig erstatningsrettslige regler. Norske studenter i utlandet bør derfor tegne en egen forsikring for dette, samt sette seg inn i vilkårene for forsikringen.

4.10.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen forventer at universiteter og høyskoler vurderer og tar høyde for sikkerhetsrisikoen ved å sende norske studenter til utlandet i hvert enkelt tilfelle.
- Institusjonene har et klart ansvar for å informere og veilede studentene om både muligheter og begrensninger i forkant av reisene, samt tydeliggjøre hva studentene selv har ansvar for.

4.11 Et internasjonalt studieprogram

Studier i utlandet må ses i sammenheng med annen aktivitet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling ved institusjonene. Det gjelder ikke minst dersom man ønsker å skape en kulturendring der mobilitet og internasjonale perspektiver blir en integrert del av alle utdanninger. Selv om omfanget av studentmobilitet øker betydelig fremover, vil fortsatt en stor andel av norske studenter ikke ha en slik internasjonal erfaring i studieløpet sitt. Det er derfor viktig at studieprogrammet som helhet har en internasjonal profil.

Det finnes ingen samlet kunnskap om hvordan og i hvilken grad studieprogrammene ved norske universiteter og høyskoler preges av en internasjonal dimensjon. Sammen med Forskningsrådet presenterte NOKUT i 2018 en kombinert fagevalue-ring av forskning og utdanning på utvalgte fagområder ved ulike institusjoner.⁴³ Studieprogrammenes internasjonalisering var blant aspektene som ble vurdert. Vurderingen viste at det er store forskjeller mellom de ulike utdanningstilbudene, samtidig som det ble pekt på noen gjennomgående

⁴³ NOKUT (2018a).

Boks 4.10 *Nordic and International Perspectives on Teaching and Learning* – Nord universitet

Nordic and International Perspectives on Teaching and Learning er et engelskspråklig 30-studiepoengs emne som tilbys som valgemne for studenter ved Nord universitets grunnskolelærerutdanning og barnehagelærerutdanning på studiested Levanger. Det samme emnet tilbys også utenlandske studenter som går på lignende utdanningsprogram på sin hjemmeinstitusjon, og de innkommende studentene kommer hovedsakelig fra partnerinstitusjoner i Erasmus+ og North2North.

Studentene søker i dette emnet å utvide sine perspektiver på undervisning og læring i barnehage og skole, og naturen som læringsarena er et gjennomgripende tema i emnet. Studentene utvikler og utfordrer egne holdninger og verdier knyttet til både natur, kultur og utdanningens hensikt. Kunnskap om menneskers forhold til natur og kultur, skaper forståelse hos studentene for viktigheten av utdanning for en bærekraftig utvikling.

Midtveis i semesteret gjennomfører de norske studentene på emnet et fire ukers praksisopphold i utlandet hvor de blir kjent med en annen kultur, et annet utdanningssystem og et annet pedagogisk verdigrunnlag. Samtidig er de innkommende utvekslingsstudentene ute i norske skoler og barnehager. Gjennom semesteret skapes også møtepunkter med andre studenter i barnehagelærer- og/eller grunnskolelærerutdanningen, bl.a. i forbindelse med refleksjonsseminarer i etterkant av gjennomført praksis. Kurset gir lokale studenter, som av ulike årsaker ikke kan eller ikke ønsker å reise på semesterutveksling, mulighet til å ta aktiv del i et internasjonalt læringsmiljø ved institusjonen. Innkommende utvekslingsstudenter kom høsten 2019 fra Tyskland, Spania, Tsjekkia, Belgia, Sveits, Russland, Turkmenistan, Luxemburg og Nederland.

utfordringer. Det er en forutsetning for internasjonalisering av studiene at fagmiljøet i utgangspunktet har en internasjonal orientering og kontaktflate. Dette er imidlertid ikke alltid nok. Den kombinerte fagevalueringen viser at selv et sterkt internasjonalt orientert fag- og forskermiljø ikke alltid gjenspeiles i en tilsvarende internasjonal profil i utdanningene.

På et overordnet nivå viser vurderingen at ulike fagmiljøer og institusjoner har ulik oppfatning av hva internasjonalisering er, og at enkelte setter likhetstegn mellom internasjonalisering og utveksling. Mer spesifikt fremhever rapportene at mange av studietilbudene bør utvikle en mer internasjonal profil ved å trekke inn et mer internasjonalt pensum og gjøre større bruk av eksempler og kontekst fra andre land enn Norge. Samtidig peker rapportene på at noen allerede gjør dette målrettet og i høy grad.

Evalueringen er også opptatt av bruken av internasjonale lærerkrefter i undervisningen, og fremhever at dette utgjør et viktig og underbrukt potensial for internasjonalisering. Dette kan være institusjonenes egne lærerkrefter, personer med bi-stillinger eller internasjonale samarbeidspartnere som kan tilføre internasjonale perspektiv.

En fersk studie fra Finland viser at ideen om internasjonalisering hjemme bare i liten grad er kjent og forstått blant de faglig ansatte i den finske universitets- og høyskolesektoren.⁴⁴ NOKUTs og Forskningsrådets evaluering tilsier at bildet er mer sammensatt, og preget av variasjon. På samme måte som med mobilitet og utveksling må også denne typen internasjonaliseringstiltak tilpasses de ulike utdanningenes egenart. Det er likevel viktig at alle studieprogrammer vurderer hvordan en internasjonal dimensjon kan styrke utdanningen, og hva som må gjøres for å få dette til.

Norske universiteter og høyskoler på fastlandet bør i større grad benytte seg av det unike studie- og forskningsmiljøet innen polar- og naturvitenskap som finnes på Universitetssenteret på Svalbard (UNIS), også for studentmobilitet.

4.11.1 Digitalt samarbeid og utveksling uten fysisk mobilitet

Den teknologiske utviklingen mot mer digitalisering og kommunikasjon via internett åpner nye og

⁴⁴ Finnish Ministry of Education and Culture (2019), s. 21.

forsterker gamle muligheter for å samarbeide internasjonalt uten å treffe hverandre fysisk.

Fordelen med å bruke teknologi for å tilføre en internasjonal dimensjon til norsk utdanning er at alle studenter kan delta, uavhengig av det som eventuelt kan hindre dem fra å reise fysisk – som familie, helsestilstand eller økonomiske/jobbrelevante forhold. Teknologien gir derfor gode alternative muligheter for internasjonalisering hjemme.

En ulempe er at man mister noen av de positive effektene som fysisk mobilitet kan ha, eksempelvis knyttet til generelle ferdigheter, personlig utvikling og danning. Digital teknologi og virtuelt samarbeid bør derfor ikke komme i stedet for tradisjonell fysisk mobilitet, men heller være et supplement og noe som kan motivere til fysisk mobilitet. Selv om virtuelt samarbeid og mobilitet skal være et supplement til fysisk mobilitet, har Covid-19-pandemien ført til kraftig vekst i bruken av digitale løsninger i høyere utdanning, og ytterligere aktualisert bruken av virtuelle verktøy også i forbindelse med internasjonalisering og utveksling.

Enkelte fagmiljøer hevder at mengden obligatorisk undervisning og obligatoriske emner slik disse for eksempel kommer frem i nasjonale rammeplaner, gjør utveksling vanskelig. Virtuelt samarbeid sammen med bruk av korttidsmobilitet, kan være et supplement og et alternativ til mobilitet over tre måneder der dette er utfordrende å legge til rette for.

Et annet aspekt ved virtuell samarbeid og digitalt samarbeid som trekkes frem av en del institusjoner i innspillene til meldingen, er hvordan økt fysisk mobilitet kan kombineres med *det grønne skiftet*. Digitalt samarbeid kan i et bærekraftsperspektiv være et miljøvennlig alternativ til lange flyreiser.

OsloMet har et nært samarbeid med Amsterdam University of Applied Sciences og The Hague University of Applied Sciences om det som omtales som COIL. COIL står for en form for virtuelt internasjonalt samarbeid og utveksling, se nærmere omtale i boks 4.11. Her legges det vekt på læringselementet for studentene og det å nå ut til studenter som av ulike grunner ikke er mobile. Selv om regjeringen mener at virtuelt samarbeid ikke skal komme i stedet for tradisjonell fysisk mobilitet, har virtuelt samarbeid en verdi.

Internasjonalt er det ikke enighet om man skal kalle dette for virtuelt samarbeid og utveksling, for virtuell mobilitet, virtuell utveksling (Virtual Exchange) eller for eksempel global nettverklæring. European Association of Distance Teaching Universities (EADTU) viser til at i utlysningen til

Boks 4.11 COIL

Collaborative: peer to peer experiential learning with a focus on working together (team skills).

Online: learning how to work in a remote team and manage virtual tools in a professional manner.

International: cross cultural learning by bringing the world into your classroom, offering non mobile students an international experience.

Learning: enhancing existing curriculum with virtual collaboration and learning from peers around the world.

Kilde: Eva Haug, Amsterdam University of Applied Sciences.

arbeidsprogrammet for Erasmus+ for 2019 definerte Europakommisjonen virtuell mobilitet slik: «a set of activities supported by Information and Communication Technologies, including e-learning, that realise or facilitate international, collaborative experiences in a context of teaching, training or learning».⁴⁵ I skrivende stund er det ikke klart hvilken definisjon Europakommisjonen vil legge til grunn i neste programfase av Erasmus+.

Det er imidlertid enighet om at det ikke er teknologien i seg selv som er det viktigste, men hva teknologien muliggjør når det gjelder læring på tvers av land, og når det gjelder utvikling av interkulturell kompetanse.

Europakommisjonens nye initiativ *Europeiske universiteter* (se punkt 4.3.5) vektlegger også virtuelt samarbeid som et viktig virkemiddel.

4.11.2 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen forventer at institusjonene innarbeider en internasjonal profil tilpasset det enkelte studiet i alle studieprogrammene, og at det legges til rette for internasjonalisering også for studenter som ikke reiser på utvekslingsopphold. Regjeringen forventer at institusjonene vurderer hvordan de kan innpasse virtuelt samarbeid i sine studieprogrammer.

⁴⁵ https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/book/export/html/379_en.

5 Innkommende utvekslingsstudenter

5.1 Flere studenter ut, flere studenter inn

Gjennom Bologna-prosessen har Norge forpliktet seg til at innen 2020 skal 20 prosent av studentene ha et studie- eller praksisopphold i utlandet. På sikt ønsker altså regjeringen at dette skal gjelde ikke bare 20, men 50 prosent av studentene. Målet som er satt i Bologna-prosessen, gjelder utreisende studenter; det er ikke satt et tilsvarende mål for andelen innkommende studenter verken på europeisk nivå eller i Norge. Selv om det ikke er satt et mål for antallet innkommende studenter, er grunntanken bak studentutveksling at det skal være tilnærmet balanse i antallet inn- og utreisende studenter, derav betegnelsen «utveksling». Det vil si at det ligger som et utgangspunkt at antallet inn- og utreisende studenter ved en institusjon bør være av noenlunde samme størrelsesorden. I det internasjonale samarbeidet ligger det altså til grunn en tanke om gjensidighet. Når regjeringen nå setter et mål om at 50 prosent av norske studenter skal ha et studieopphold i utlandet i løpet av studietiden, må Norge i et gjensidighetsperspektiv også være beredt på å ta imot flere utenlandske utvekslingsstudenter.

Det er likevel et faktum at studentstrømmene i Europa i større grad går fra øst mot vest enn omvendt, og i Bologna-prosessen har landene blitt enige om å jobbe for å oppnå en bedre geografisk balanse i studentmobiliteten.¹ I dag ser man tendenser til at noen land i Europa blir klare mottakerland; det vil si at de mottar svært mange flere studenter enn de sender ut. Dette gjelder særlig Storbritannia, Danmark og Nederland. Andre land blir rene utsendelsesland som mottar få studenter, men

¹ Bologna-prosessen (2012 a).

sender ut mange. Dette gjelder særlig landene på Balkan, som Moldova, Kroatia og Albania, i tillegg til Aserbajdsjan og Andorra.² I denne sammenhengen hører Norge til landene som sender ut betydelig flere studenter enn de tar imot. Det er verdt å merke seg at i disse tallene er også gradsstudentene medregnet, altså studentene som tar hele graden sin i et annet land. For Norges del skyldes ubalansen i disse tallene at det reiser mange flere norske gradsstudenter ut enn det kommer internasjonale gradsstudenter til Norge, ca. 16 000 ut mot ca. 12 300 inn.³

Ser man kun på utvekslingsstudenter og ikke tar med de som tar en hel grad, er bildet motsatt. Ifølge tallene i *Tilstandsrapporten for høyere utdanning 2020* var det ca. 7 400 norske utvekslingsstudenter i utlandet. Antallet innreisende utvekslingsstudenter til Norge var på sin side drøyt 8 700.⁴ Det var altså en klar overvekt av innreisende utvekslingsstudenter til Norge i 2019.

Mange land har en aktiv politikk for å tiltrekke seg utenlandske studenter, og bruker kampanjer, dedikerte nettsteder, utenriktjenesten og studenter som tidligere har vært utvekslingsstudenter i landet, men nå har reist hjem, for å øke antallet innreisende studenter.⁵ Enkelte av kampanjene retter seg mest mot innreisende gradsstudenter, men for eksempel Tysklands kampanje «Study in Germany – land of ideas» har også delgradsstudenter som målgruppe. Også Nederland har hatt en klar strategi for å tiltrekke seg flere internasjonale studenter gjennom kampanjene «Make it in the Nether-

² Europakommisjonen/EACEA/Eurydice (2018), kapittel 7.

³ Statens lånekasse for utdanning og Diku (2020b)

⁴ Ibid.

⁵ Tyskland har kampanjen «Study in Germany – land of ideas» (<https://www.study-in-germany.de/en>).

Tabell 5.1 Innreisende utvekslingsstudenter til Norge, 2010–19. Antall

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Antall	5 711	5 906	6 375	6 583	6 935	7 666	8 478	8 683	8 950	8 767

Studenter som er på utveksling under en individbasert avtale, er ikke medregnet.

Kilde: Norsk senter for forskningsdata.

Tabell 5.2 Innreisende utvekslingsstudenter til Norge i perioden 2016–2019 etter type avtale.

Utvekslingsavtale	2016	2017	2018	2019
Erasmus+	5 977	6 392	6 658	6 724
Bilaterale avtaler	1 433	1 473	1 610	1 486
Nordplus	238	254	262	204
Andre avtaler	830	564	420	353
Sum	8 478	8 683	8 950	8 767

Merk: Studenter som er på utveksling under en individbasert avtale, er ikke medregnet.

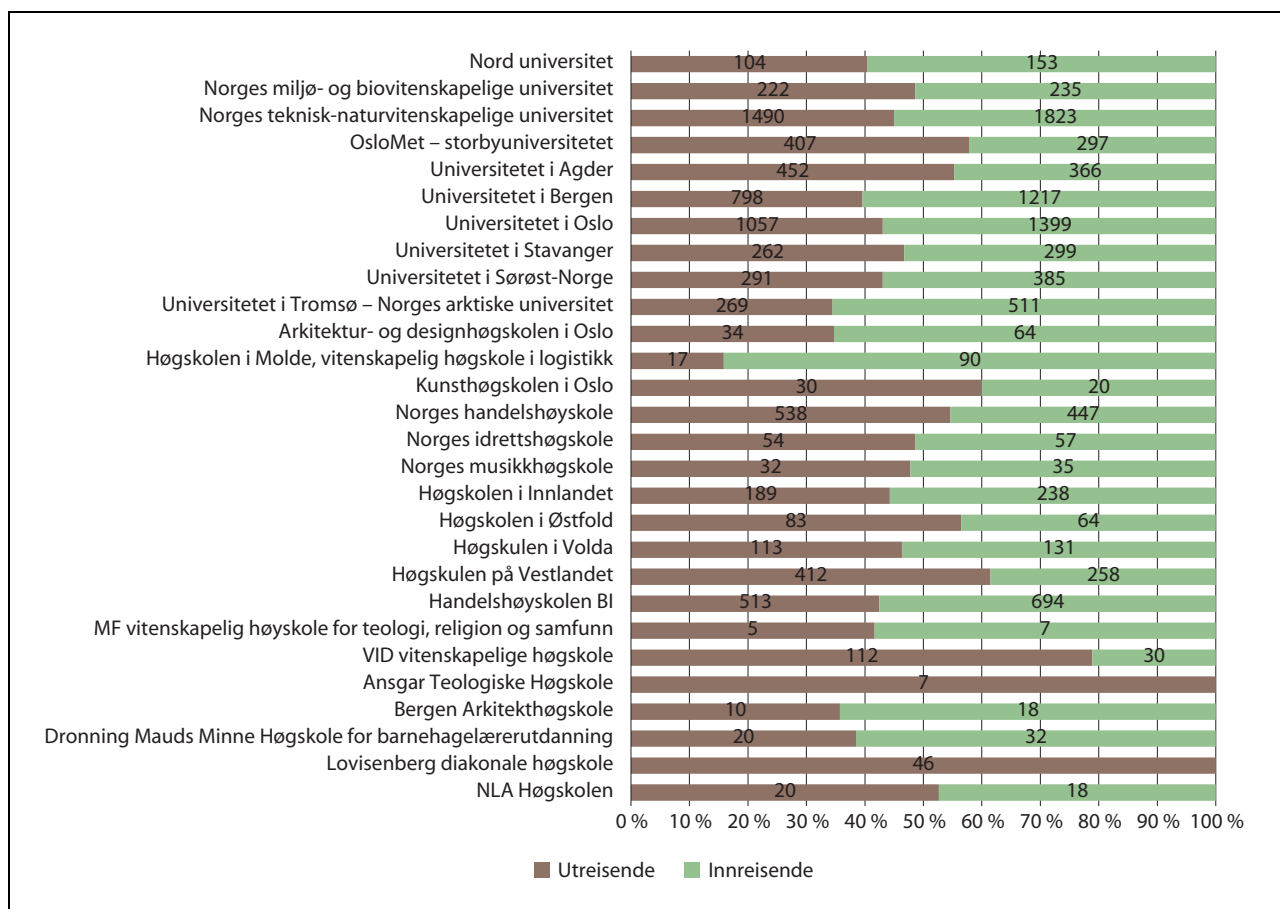
Kilde: Norsk senter for forskningsdata.

lands» og «Study in Holland», og Sverige har det samme gjennom nettstedet «Study in Sweden» og aktiv bruk av *Svenska institutet*⁶.

Et mål om at 50 prosent av norske studenter skal ha et utvekslingsopphold i utlandet, aktualiserer spørsmålet om balanse i antallet inn- og utreisende studenter. Dersom 50 prosent av norske

studenter skal reise ut, vil det å tiltrekke seg flere internasjonale studenter bli viktig for å få en tilnærmet balanse i utvekslingen. Flere aktører som har gitt innspill til stortingsmeldingen, viser til viktigheten av gjensidighet i studentutvekslingen, og de spør nettopp om hvilke konsekvenser en slik økning i antallet utreisende studenter vil kunne få for institusjonene, særlig økonomisk, dersom ikke antallet innkommende studenter øker tilsvarende. Universitets- og høyskolerådet

⁶ <https://www.studyinholland.nl/> og <https://studyinsweden.se/>.

Figur 5.1 Forholdet mellom innreisende og utreisende studenter ved norske universiteter og høyskoler

Merknad: Institusjoner der antall innreisende og/eller utreisende er 3 eller lavere er holdt utenom pga personvern hensyn.

(UHR) skriver for eksempel i sitt innspill at et mål om at halvparten av studentene skal reise ut, bør følges opp med et mål om å ta imot like mange studenter til Norge.⁷

Gjensidighet og balanse i studentutvekslingen er også en sentral del av institusjonelle partnerskap og et viktig element i internasjonale samarbeidsprogrammer som UTFORSK.⁸ En foreløpig rapport om studentmobilitet mellom Norge og Panorama-landene, viser at man gjennom UTFORSK-programmet samlet sett har klart å oppnå meget god balanse i mobiliteten mellom Norge og Panorama-landene selv om det er forskjeller mellom landene.⁹ Dette viser at man gjennom programmer som UTFORSK kan lykkes godt med balanse i studentmobiliteten.

Med et mål om å sende 50 prosent av norske studenter på et opphold i utlandet i løpet av studietiden, må norske høyere utdanningsinstitusjoner være klare til å ta imot og arbeide aktivt for å tiltrekke seg innreisende utvekslingsstudenter. Mange norske institusjoner jobber godt med å tiltrekke seg utenlandske utvekslingsstudenter, men det er store forskjeller mellom institusjonene, og enkelte institusjoner har ingen innreisende utvekslingsstudenter.

Selv om institusjonene jobber målrettet også med å tiltrekke seg utvekslingsstudenter, er fullstendig balanse i studentmobiliteten vanskelig å se for seg, og få land har derfor satt mål for antallet innreisende utvekslingsstudenter. Regjeringen ønsker heller ikke å sette et mål for antallet innreisende utvekslingsstudenter til Norge, men vil at norske høyere utdanningsinstitusjoner fortsatt jobber målrettet for å tiltrekke seg slike studenter.

5.1.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen vil at norske høyere utdanningsinstitusjoner fortsatt skal jobbe målrettet for å tiltrekke seg flere internasjonale utvekslingsstudenter, både gjennom sine samarbeidsavtaler med utenlandske universiteter og gjennom programmer som Erasmus+ (ved deltakelse i programmet i perioden 2021–2027), Nordplus, UTFORSK og Dikus kvalitetsprogrammer.

⁷ Innspill fra Universitets- og høyskolerådet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/invitasjon-til-a-komme-med-innspill-til-stortingsmeldingen-om-internasjonalt-studentmobilitet/id2611424/>.

⁸ Diku (2019).

⁹ Ideas2Evidence & Oxford Research (2019).

5.2 Faktorer studenter oppgir for valg av Norge som studieland

Det er ulike grunner til at utenlandske studenter velger Norge som studieland. Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku) gjennomfører jevnlig en spørreundersøkelse blant internasjonale studenter i Norge om deres grunner for å velge Norge som studieland, og deres forventninger til og erfaringer med å studere i Norge.¹⁰ Rapporten fra 2016 viser at engelskspråklige studieprogrammer er den viktigste faktoren for at utenlandske studenter velger Norge som studieland, fulgt av nasjonale kvaliteter som norsk natur og uberørt landskap.¹¹ Undersøkelsen viser også at det er flere studenter som velger Norge som studieland på grunn av kvaliteter ved norsk utdanning, enn det er som velger det på grunn av nasjonale kvaliteter som norsk natur. Samtidig viser undersøkelsen at kombinasjonen av disse faktorene er svært viktig. Dette er interessante og viktige funn med tanke på hvilke elementer universitetene og høyskolene bør legge vekt på i arbeidet med å rekruttere studenter. Undersøkelsen omfatter både grads- og utvekslingsstudenter, men utvekslingsstudentene utgjorde over 60 prosent av respondentene.

I undersøkelsen for 2019 var kun 43 prosent av respondentene utvekslingsstudenter, men resultatene er i stor grad de samme som i tidligere undersøkelser: Kvaliteten på utdanningen og engelskspråklige studieprogrammer, i tillegg til norsk natur, oppgis som de største motivasjonsfaktorene for å studere i Norge, sammen med det at Norge er et trygt og fredfullt land.¹² I undersøkelsen fra 2019 rangeres norsk natur enda høyere som motivasjonsfaktor for utvekslingsstudenter enn kvalitet i utdanningen. Når det gjelder hva som bestemmer valg av institusjon, svarer 73 prosent av utvekslingsstudentene at det er viktig at den norske institusjonen har en institusjonell avtale med hjemmeinstitusjonen, fulgt av muligheten for å studere et spesielt fag og kvaliteten på utdanningen.

I begge undersøkelsene oppgir studentene at internett er deres viktigste kilde til informasjon om Norge som studieland, fulgt av institusjonenes egne hjemmesider og faglig og administrativt ansatte ved hjemmeinstitusjonen. I undersøkelsen fra 2019 oppgir utvekslingsstudentene også andre

¹⁰ Undersøkelsen ble tidligere gjennomført av Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU).

¹¹ SIU (2016b).

¹² Diku (2019g).

Tabell 5.3 Innreisende utvekslingsstudenter 2010–2019. 10 største senderland per 2019. Rangert etter høyeste antall 2019

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tyskland	954	1 018	1 122	1 163	1 239	1 410	1 538	1 678	1 685	1 837
Frankrike	607	724	774	758	846	896	1 071	1 161	1 243	1 185
Nederland	291	279	316	312	319	471	558	624	667	689
Italia	261	286	250	285	320	367	427	443	573	586
Spania	427	500	545	579	520	482	573	586	613	580
Belgia	107	97	145	137	152	193	227	270	238	259
USA	189	215	197	186	174	229	296	315	304	258
Danmark	120	131	145	172	240	245	252	302	279	242
Storbritannia	116	96	171	152	153	152	209	215	235	229
Østerrike	148	158	147	177	157	208	202	229	212	219
Andre	2 491	2 402	2 563	2 662	2 815	3 013	3 125	2 860	2 901	2 683
Total	5 711	5 906	6 375	6 583	6 935	7 666	8 478	8 683	8 950	8 767

Tabellen viser totalt antall innreisende utvekslingsstudenter på årsbasis, med unntak av individbaserte avtaler og programmer på forskerutdanning.

Kilde: Norsk senter for forskningsdata.

studenter som en viktig kilde til informasjon. Nettsiden *Study in Norway* er i mye større grad en kilde til informasjon for gradsstudenter enn for utvekslingsstudenter. Det er naturlig ettersom denne nettsiden i stor grad omfatter informasjon om hele engelskspråklige studieprogrammer ved norske institusjoner, men i liten grad har informasjon om engelskspråklige kurs og utvekslingsmuligheter i Norge. Et felles nettsted med informasjon om utvekslingsmuligheter i Norge finnes ikke, ettersom dette i stor grad er opp til institusjonene selv.

5.2.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen vil vurdere om Diku bør få en tydeligere rolle i å samordne og forvalte informasjon til innreisende utvekslingsstudenter for å gjøre informasjonen bedre og lettere tilgjengelig for disse studentene. I forbindelse med dette vil det også kunne være aktuelt å gi Diku i oppdrag å gi råd om rekrutteringstiltak rettet mot denne gruppen.

5.3 Internasjonale utvekslingsstudenter i det norske studiemiljøet

Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning* satte som mål at studentene i norsk høyere utdanning bør være i et læringsmiljø som også omfatter utenlandske studenter. Selv om utvekslingen fra Norge øker betydelig fremover, vil dette målet bare kunne nås dersom de norske studentene som ikke har mulighet til å reise ut, møter og samhandler med internasjonale studenter i sin studiehverdag i Norge.

Norske studenter som har et studieopphold i utlandet i løpet av studietiden, bringer med seg internasjonal erfaring til hjemmeinstitusjonen og også erfaring med andre måter å undervise og lære på fra sitt opphold ved en utenlandsk institusjon. Utenlandske studenter ved norske institusjoner vil kunne bidra med noe av det samme til norske institusjoner ved at de bringer med seg andre måter å lære på, ved at de stiller spørsmål ved måten det undervises på ved norske institusjoner, og ved at de bringer med seg andre faglige og sosiale perspektiver. Slik bidrar internasjonale studenter med nye perspektiver og internasjonal kompetanse og erfaring til norske institusjoner. Internasjonale utvekslingsstudenter er en ressurs

for norske høyere utdanningsinstitusjoner, og deres erfaring og kompetanse kan i enda større grad benyttes i internasjonaliseringen av norske institusjoner og norske studenter.

Studier fra både Norge og andre land viser imidlertid at det ikke er tilstrekkelig bare å motta studenter fra utlandet for å skape et virkelig internasjonalt læringsmiljø der hjemlige og internasjonale studenter møtes faglig og sosialt.¹³ Det skylles flere forhold, men blant de viktigste i norsk sammenheng er språk og boligpolitikk.

Internasjonale studenter kan med noen få unntak ikke ha norsk som undervisningsspråk, og engelskspråklige tilbud er derfor en forutsetning for at de skal komme til Norge. Det er imidlertid en utfordring at norske og utenlandske studenter i mange tilfeller følger atskilte studietilbud; undersøkelser tyder på at norske studenter i mange tilfeller velger bort engelskspråklige tilbud der det er mulig. Dette er et funn blant annet i EUROMA-prosjektet, hvor det kommer frem at det tilbys parallelle studieprogrammer med både en integrert femårig mastergrad på norsk og en 3+2 variant der masterdelen foregår på engelsk. Ekspertpanelene i prosjektet mente dette kunne bidra til å segregere norske og utenlandske studenter.¹⁴ Undersøkelser rettet mot internasjonale studenter i Norge nyanserer bildet av atskilte studieløp noe. Dikus rapport *International Students in Norway. Contributors to Quality in Higher Education*, viser at utenlandske studenter i gjennomsnitt oppgir at mellom 40 og 50 prosent av medstudentene i studieprogrammet eller kurset er norske.¹⁵ Tallene er omtrent like for utvekslingsstudenter og gradsstudenter.¹⁶ Den mest vellykkede innkommende studentmobiliteten, med tanke på samhandling, er den der innreisende studenter tar de samme emnene som norske studenter. Når studieprogrammene har et bestemt semester avsatt til enten et utenlandsopphold eller et internasjonalt semester med undervisning på engelsk for de norske studentene, kan det være enklere å inkludere de internasjonale utvekslingsstudentene, siden de norske og de internasjonale studentene da kan ta de samme emnene. Men også i tilfeller der de nasjonale og de internasjonale studentene følger det samme studietilbudet, ser vi at det er en utfordring å sikre god samhandling og å etablere et fellesskap både faglig og sosialt mellom de norske og de internasjonale

studentene. Dette kommer tydelig frem i Studiebarometeret fra 2017 som viser at samhandlingen mellom norske og utenlandske studenter er for svak.¹⁷ For å oppnå de ønskede effektene, må institusjonene jobbe systematisk for å sørge for bedre interaksjon og samhandling mellom norske og utenlandske studenter på en rekke områder.

Svak faglig og sosial samhandling er ikke nødvendigvis noe problem for de internasjonale studentene. Disse studentene møter mennesker fra hele verden når de er i Norge, og opplever således internasjonale impulser og kan tilegne seg interkulturell kompetanse. For norske institusjoner og for studenter som ikke reiser ut, er dette imidlertid en dårlig utnyttelse av den ressursen internasjonale studenter representerer.

5.3.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen forventer at institusjonene blir flinkere til å utnytte ressursen de internasjonale studentene representerer med tanke på å skape en internasjonal dimensjon ved norske universiteter og høyskoler. Blant annet bør institusjonene legge bedre til rette for samhandling mellom norske og internasjonale studenter.

5.4 Boliger for utenlandske utvekslingsstudenter

Utenlandske studenter som kommer til Norge, har ved de aller fleste studentsamskipnader fortrinnsrett på studentbolig. Dette er nokså naturlig, siden det vil være vanskelig for utenlandske studenter å skulle finne bolig på det private markedet. Innreisende utvekslingsstudenter som kommer til Norge i ett semester, kommer ofte til Norge for å studere i høstsemesteret, og de benytter dermed studentboligen bare i høstsemesteret. Norske studenter drar på sin side ofte på utveksling i vårsemesteret. Et resultat av dette er at mange studentboliger står tomme i vårsemesteret (såkalt «tomgang»), siden det er vanskelig for studentsamskipnadene å få leid ut studentboliger bare for vårsemesteret. Dette er økonomisk utfordrende for samskipnadene og dårlig ressursutnyttelse. Norske studenter som ønsker å reise på utveksling, oppgir frykt for at de skal miste studentboligen sin i tiden de er ute som ett av hindrene for å reise ut. Disse studentene kan etter visse regler leie ut studentboligen sin i perioden de er på utveksling. Her ligger det et uutnyttet

¹³ CIMO, SIU & UHR (2013).

¹⁴ NOKUT (2017a, 2017b).

¹⁵ Diku (2019g).

¹⁶ Ibid.

¹⁷ NOKUT (2018b).

handlingsrom for å samordne reglene og prosessene knyttet til studentboliger for henholdsvis utreisende norske studenter og innreisende utenlandske utvekslingsstudenter. Institusjonene og studentsamskipnadene må i fellesskap legge til rette for god samordning av disse prosessene. Studenter som ønsker å reise ut, må få god informasjon om mulighetene som finnes for å fremleie sine studentboliger, og institusjonene og samskipnadene må i fellesskap legge til rette for og gjøre det så enkelt som mulig å fremleie studentboliger.

5.4.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen vil be samskipnadene legge til rette for mer fleksible leiekontrakter for studentboliger for å utnytte ressursene bedre med tanke på utreisende og innreisende utvekslingsstudenter. Her bør man se på muligheten for fremleie av studentboliger for norske studenter som er på utveksling i utlandet, også for å lette boligsituasjonen for innreisende utvekslingsstudenter.
- Regjeringen vil be institusjonene og studentsamskipnadene avklare de økonomiske virkningene av at studentboliger blir stående tomme i enkelte semestre som følge av at utvekslingsstudenter kommer og drar igjen (såkalt «tomgang»), og vil oppfordre institusjonene og studentsamskipnadene til å etablere avtaler som regulerer dette.

5.5 Studietilbud på engelsk

Et stort og variert tilbud av engelskspråklige emner på både bachelor- og masternivået er en av de viktigste faktorene og forutsetningene for å tiltrekke seg utenlandske studenter. Det har vært en klar økning i antall engelskspråklige tilbud ved de statlige institusjonene de siste ti årene. Engelskspråklige emner er også et viktig element i å tilby norske studenter som ikke reiser ut, en internasjonal dimensjon i utdanningen gjennom at de for eksempel kan følge undervisning på engelsk i ett semester sammen med internasjonale studenter.

Ifølge *Tilstandsrapport for høyere utdanning 2020* var prosentandelen fremmedspråklige utdanningstilbud av det totale fagtilbudet i 2019 på 25,8 prosent i statlig sektor, en økning fra omtrent 13,6 prosent i 2009.¹⁸ Det var imidlertid store variasjoner mellom institusjonene, mellom fagmiljø-

ene og innad på institusjonene. Enkelte institusjoner hadde ingen fremmedspråklige studietilbud, mens andre hadde godt over 30 prosent og helt opp i 60 prosent. De private institusjonene hadde til sammenligning et gjennomsnitt på 14,6 prosent fremmedspråklige utdanningstilbud av det totale fagtilbudet i 2019, og de hadde heller ikke hatt den samme utviklingen som de statlige institusjonene, ettersom det tilsvarende tallet for 2009 var 13,3 prosent.¹⁹

Flere av institusjonene erkjenner i sine innspillbrev at de har for få engelskspråklige emner, særlig på bachelornivået, og viser til at de må ha et mer omfattende emnetilbud på engelsk for å tiltrekke seg flere utenlandske studenter. Samtidig påpeker de at det kan være en utfordring for de ansatte å undervise på engelsk, og at det kan være utfordrende å få aksept for engelskspråklige emner både blant de faglig ansatte og blant norske studenter. De viser også til at det kan være vanskelig å planlegge hvilke emner som skal undervises på engelsk, siden antallet innkommende studenter varierer fra semester til semester, og at det er en krevende oppgave å finne en balanse mellom antallet engelskspråklige og antallet norskspråklige emner. De påpeker at det å utvikle og vedlikeholde en variert fagportefølje på engelsk er kostbart, og at det ofte er en ekstrakostnad for fagmiljøene.

I universitets- og høyskoleloven § 1-7 heter det at universiteter og høyskoler har ansvar for vedlikehold og videreutvikling av norsk fagspråk.²⁰ Språkrådet er i sitt innspill til meldingen bekymret over at det ikke er en større bevissthet i sektoren om valg av undervisningsspråk, og mener det er viktig med forutsigbarhet for studentene når det gjelder undervisningsspråk. Etter deres oppfatning kan det se ut til at «hensynet til at innkommende studenter skal kunne følge med på undervisningen, er viktigere enn hensynet til at norskspråklige studenter skal kunne beherske et norsk fagspråk når de går ut i arbeidslivet».²¹ Språkrådet foreslår at innkommende studenter bør få tilbud om undervisning i norsk kultur og språk selv om de kommer for bare ett semester, og videre at man må ha en plan for hvilke emner som skal undervises på engelsk, og hvilke som skal undervises på norsk, slik at man unngår adhocavgjørelser om undervisningsspråk. Språkrådet mener det kun er slik institusjonene

¹⁹ Ibid.

²⁰ Lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler.

²¹ Innspill fra Språkrådet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/invitasjon-til-a-komme-med-innspill-til-stortingsmeldingen-om-internasjonal-studentmobilitet/id2611424/>.

¹⁸ Diku (2020b), tabell V2.55

kan oppfylle kravet i universitets- og høyskoleloven om å vedlikeholde og videreutvikle norsk fagspråk. Universitets- og høyskolerådet sier på sin side at det vil være umulig å nå et mål om flere innreisende studenter uten at institusjonene har et bredt tilbud av engelskspråklige emner, og mener at språkdebatten i sektoren må ta høyde for dette.

Å få til en balanse i antall emner som undervises på henholdsvis engelsk og norsk, og å balansere hensynet og behovene til de innreisende og de norske studentene, er essensielt. Institusjonene må i sine språkstrategier være bevisste i denne balansegangen, og ha en strategisk tilnærming til hvilke emner som skal undervises på norsk, og hvilke som skal undervises på engelsk. Institusjonenes ansvar for norsk fagspråk er behandlet mer utførlig i Kulturdepartementets språkmelding.²²

5.5.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen forventer at institusjonene fortsatt jobber for å tilby tilstrekkelig antall engelskspråklige studietilbud til at de kan tiltrekke seg utenlandske studenter.
- Regjeringen forventer at det er en hensiktsmessig balanse mellom andelen emner som undervises på henholdsvis engelsk og norsk, og at institusjonene avklarer i god tid før semesterstart hvilke emner som undervises på engelsk, og hvilke som undervises på norsk.
- Regjeringen forventer at universiteter og høyskoler er bevisst og følger opp ansvaret de har for å vedlikeholde og videreutvikle norsk som fagspråk.

5.6 Praksis for utenlandske studenter innenfor profesjonsutdanningene.

For flere av profesjonsutdanningene er praksis en obligatorisk del av utdanningen. Den obligatoriske praksisen er definert i rammeplanene for de enkelte utdanningene; den skal være veiledet og kvalitetssikret, og den er en fullt ut integrert del av utdanningen. Institusjonene har ansvar for å finne praksisplasser til studentene i samarbeid med arbeids- og næringslivet. (Se også kapittel 4). Praksisplasser er et «knapphetsgode» i Norge, og det er utfordrende for institusjonene å skaffe nok praksisplasser til ordinære studenter i Norge, særlig innenfor helsefagene. For å avhjelpe dette,

sender en del norske institusjoner sine studenter på praksisopphold i utlandet.

Når norske universiteter og høyskoler etablerer avtaler med utenlandske institusjoner om å sende sine studenter for å ta praksis i utlandet, er det en forventning om gjensidighet i praksisavtalene – det vil si at de utenlandske institusjonene forventer å kunne sende sine studenter til norske institusjoner for å ta praksis ved for eksempel norske helseinstitusjoner, skoler, barnehager eller lignende. Dette understrekes også i flere av innspillene til meldingen. Enkelte institusjoner, slik som Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanningen (DMMH), viser til at praksis for innkommende studenter fungerer bra. DMMH har en vellykket ordning hvor utenlandske studenter har 35 dagers praksis i en norsk barnehage.²³ Se også boks 4.6. Likevel påpeker flere av institusjonene i sine innspill at det er utfordrende å finne praksisplasser for utenlandske studenter i Norge. Institusjoner som Lovisenberg diakonale høgskole, Høgskolen i Østfold og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) viser til at det kan være vanskelig skaffe praksisplasser for utenlandske studenter, og da særlig knyttet til at studentene må mestre norsk for eksempel for å delta i pasientbehandling. At norske institusjoner har begrensede muligheter til å ta imot innreisende studenter på praksis, gjør det krevende for dem å motivere samarbeidspartnere i utlandet til å ta imot norske studenter. Denne mangelen på gjensidighet kan føre til at det blir vanskelig å få til gode avtaler om praksis med utenlandske institusjoner. For at norske høyere utdanningsinstitusjoner og praksisinstitusjoner skal kunne opprettholde et godt samarbeid med utenlandske praksisinstitusjoner, er det viktig at det legges til rette for at de norske institusjonene også har kapasitet til å ta imot utenlandske studenter i praksis.

5.6.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen vil at institusjonene, når de samarbeider med utenlandske institusjoner om praksisperioder i utlandet, så langt det lar seg gjøre, arbeider for også å tilby praksisplasser for utenlandske studenter i Norge. De sentrale aktørene i arbeids- og næringslivet må være behjelpelige med å legge til rette for dette.

²² Kulturdepartementet (2020).

²³ Innspill fra Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/invitasjon-til-a-komme-med-innspill-til-stortingsmeldingen-om-internasjonalt-studentmobilitet/id2611424/>.

5.7 Statistikk

Tabell 5.4 Antall innreisende utvekslingsstudenter per institusjon 2010-2019 og andel av registrerte studenter 2019.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Innreisende 2019 som andel av reg. stud.
Norges handelshøyskole	282	280	296	316	330	331	368	416	456	447	12,9 %
Bergen Arkitekthøgskole	9	7	9	11	13	10	18	16	24	18	10,7 %
Arkitektur- og design- høgskolen i Oslo	39	48	59	62	47	64	58	55	58	64	9,0 %
Universitetet i Bergen	699	715	806	942	923	1 061	1 178	1 221	1 274	1 211	6,8 %
Norges idrettshøgskole	29	49	71	83	74	84	98	81	52	54	5,2 %
Universitetet i Oslo	993	966	1 079	1 144	1 198	1 267	1 408	1 413	1 401	1 390	5,2 %
Norges musikkhøgskole	22	23	17	16	18	23	19	21	20	35	4,5 %
Norges teknisk-natur- vitenskapelige universitet	1 122	1 161	1 294	1 346	1 420	1 577	1 654	1 531	1 741	1 750	4,5 %
Norges miljø- og biovitens- skapelige universitet	98	122	120	118	138	145	192	287	249	230	4,1 %
Høgskolen i Molde, vitenskapelig høgskole i logistikk	56	67	46	56	44	79	73	94	62	87	3,5 %
Handelshøyskolen BI	451	509	489	453	513	579	676	691	703	678	3,5 %
Høgskulen i Volda	64	73	91	105	74	112	118	134	117	128	3,2 %
Universitetet i Agder	207	228	239	246	277	296	317	307	384	365	3,2 %
Kunsthøgskolen i Oslo	12	17	17	20	19	20	22	26	22	18	3,2 %
Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet	366	372	403	393	428	436	451	443	536	511	3,1 %
Universitetet i Stavanger	162	186	196	169	215	273	322	341	306	299	2,8 %
Universitetet i Sørøst- Norge	253	235	274	299	326	334	382	418	410	385	2,5 %
Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehage- lærerutdanning	15	7	25	11	20	14	18	39	22	32	2,2 %
Høgskolen i Innlandet	132	146	108	107	166	178	238	248	234	234	1,8 %
Høgskulen på Vestlandet	187	173	173	149	173	228	218	269	244	258	1,8 %
Samisk høgskole	3	8	16	10	9	5	7	8	2	3	1,8 %
OsloMet – storby- universitetet	299	286	278	236	223	263	324	306	325	296	1,6 %
Nord universitet	114	107	127	156	146	156	153	150	150	153	1,5 %

Tabell 5.4 Antall innreisende utvekslingsstudenter per institusjon 2010-2019 og andel av registrerte studenter 2019.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Innreisende 2019 som andel av reg. stud.
Høgskolen i Østfold	68	70	93	88	90	72	99	92	110	64	1,0 %
NLA Høgskolen	9	7	17	5	8	5	4	5	17	18	0,7 %
VID vitenskapelige høgskole	9	27	26	22	25	21	26	23	25	30	0,6 %
MF vitenskapelig høgskole for teologi, religion og samfunn	8	12	6	12	2	22	9	16	3	7	0,5 %
Høgskolen Kristiania		2		4	7	9	24	24	1	2	0,0 %
Barratt Due Musikk- institutt					2		1	4	1		0,0 %
Lovisenberg diakonale høgskole	3	3		4	7	2	3	4	1		0,0 %
Sum	5 711	5 906	6 375	6 583	6 935	7 666	8 478	8 683	8 950	8 767	

Studenter på utveksling under individbaserte avtaler eller gjennom programmer på forskerutdanning er unntatt.

Kilde: Norsk senter for forskningsdata

6 Erasmus+

6.1 Om Erasmus+

Erasmus+ er Europakommisjonens program for utdanning, opplæring, ungdom og idrett for perioden 2014–2021. Erasmus+ er en sammenslåing av tidligere EU-programmer for utdanning, opplæring, ungdom og idrett. Norge har deltatt i flere av disse programmene siden 1992.

Programmet dekker hele utdanningsløpet og har tre hovedtiltak: mobilitet, samarbeidsprosjekter og politikktutforming. Under hvert av disse finnes enkelttiltak som dekker én eller flere sektorer. Programmet blir forvaltet desentralt gjennom nasjonalkontorer i programlandene, og delvis sentralt fra Europakommisjonen. Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku) er nasjonalkontor i Norge for utdanning, opplæring og idrett. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) er nasjonalkontor for ungdomsdelen av programmet.

Gjennom Erasmus+ kan norske fagmiljøer konkurrere nasjonalt og internasjonalt om utdanning og dermed bli målt opp mot andre land. Om lag 90 prosent av midlene fra Erasmus+ fordeles nasjonalt. Da programmet feiret sine første 30 år i 2017, hadde 9 millioner elever, lærlinger, studenter, ungdomsarbeidere og lærere fått stipend fra Erasmus+ eller et av forgjengerprogrammene. 83 000 av disse var norske. I perioden 2014–2018 tildelte Diku 843 millioner kroner til norske universiteter og høyskoler gjennom programmet. I tillegg mottar norske institusjoner midler direkte fra Europakommisjonen gjennom sentralt administrerte prosjekter, og midler gjennom partnerskap med institusjoner i andre land. Gjennom Erasmus+ har nesten 4 500 prosjekter med norsk deltakelse blitt innvilget. Norske partnere deltar i europeiske prosjekter som totalt er tildelt mer enn 5 milliarder kroner.¹ Dette beløpet omfatter midler til mobilitet og samarbeidsprosjekter. For samarbeidsprosjektene tilfaller ikke hele beløpet norske institusjoner, men det er en indikasjon på at norske elever, studenter og institusjoner som deltar i mobilitet og samarbeidsprosjekter, henter

betydelige beløp hjem til Norge all den tid Stortinget anslo totalbeløpet for Erasmus+ i perioden 2014–2020 til 3,3 milliarder kroner, jf. Innst. 153 S (2013–2014) og Prop. 43 S (2013–2014)².

Barne- og familiedepartementet er ansvarlig for programmets ungdomsdel. Hovedmål for ungdomsdelen av programmet er å gi ungdom muligheten til å delta aktivt i samfunnet, økt internasjonal forståelse, større toleranse og solidaritetsfølelse. Også ungdomsdelen av programmet har tiltak innenfor de tre hovedtiltakene. I inneværende periode (2014–2020) har Bufdir tildelt 224 millioner kroner til 685 prosjekter og 18 000 norske deltakere i mobilitetsprosjekter³.

Erasmus+ har en internasjonal del som omfatter nærmest alle land utenfor programlandene (EUs medlemsland, de tre EØS/EFTA-landene, Tyrkia, Nord-Makedonia og Serbia). Nesten en femtedel av Erasmus+ finansierer samarbeid med disse landene utenfor programlandene, og dette er samarbeid som omfatter både utveksling og partnerskap. Mye av midlene til Erasmus+ overføres fra EUs utenriks- og bistandsbudsjett og er rettet mot spesifikke regioner. Særlig mye midler er rettet mot EUs naboland i sør og øst og mot Asia.

Erasmus+ er det største og viktigste programmet for at en skal kunne nå regjeringens langsiktige mål om at halvparten av norske studenter som avlegger en grad, skal ha hatt et studieopphold i utlandet. Erasmus+ retter seg inn mot ungdom, elever, studenter, ansatte, samfunns- og arbeidsliv og nasjonale myndigheter. Erasmus+ baserer seg videre på institusjonelt samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner, noe som er helt essensielt for regjeringens mål for internasjonalt studentmobilitet i høyere utdanning.

¹ Diku (2019h).

² Innst. S. 153 (2013–2014) *Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) nr. 1288/2013 om programmet «Erasmus+»* og Prop. 43 S (2013–2014) *Samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) nr. 1288/2013 om programmet «Erasmus+»*.

³ Basert på tildelinger t.o.m. andre tildelingsrunde 2019 og estimat for resten av perioden.

6.2 Regjeringens mål for norsk deltakelse i Erasmus+ 2014–2020

6.2.1 Overordnede mål og resultater Erasmus+ 2014–2020

Overordnede mål

Denne stortingsmeldingen omhandler internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning, men siden Erasmus+ dekker hele utdanningsløpet, omtales også mål og resultater for hele utdanningsfeltet nedenfor, i tillegg til ungdom.

Det at Norge deltar i Erasmus+, skal bidra til at man når målene i norsk utdanningspolitikk, til kvalitetsutvikling i utdanningssektoren, og til å styrke det internasjonale utdanningssamarbeidet på alle nivåer. Erasmus+ bidrar til å gjøre utdanningen relevant og til å gjøre elever, lærlinger og studenter attraktive for arbeidsmarkedet, samtidig som den enkelte får muligheter til faglig og personlig utvikling. Godt internasjonalt samarbeid er viktig for kvaliteten i norsk utdanning og opplæring, og Erasmus+ er det viktigste virkemiddelet for dette.

Budsjettet for Erasmus+ økte med 40 prosent for perioden 2014–2020, sammenliknet med forrige budsjettperiode. Kunnskapsdepartementet utarbeidet en strategi i 2016,⁴ og her ble det satt ambisiøse mål for perioden som reflekterte budsjettøkningen. Daværende Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU), nå Diku, utarbeidet så en nasjonal handlingsplan som konkretiserte målene ytterligere.

Resultater Erasmus+ 2014–2020

Diku leverte i oktober 2019 en rapport hvor de analyserer og dokumenterer effektene av Erasmus+ for perioden 2014–2018/19.⁵ Det er Dikus rapport som danner grunnlag for resultatgjennomgangen nedenfor. Rapporten fra Diku viser resultater av Erasmus+ når det gjelder mål om økt mobilitet, prosjektsamarbeid, regional utvikling, innovasjon og konkurransevne. Generelt bidrar Erasmus+ også til europeisk integrasjon og gir tilgang til et bredt internasjonalt nettverk og viktig internasjonal kunnskap. Dikus resultatgjennomgang viser at målene for Erasmus+ 2014–2020 er nådd eller forventes å bli nådd innen utløpet av 2020.

Rapporten fra Diku viser at Erasmus+ bidrar til kvalitetsutvikling av norsk utdanning, og at dette skjer på følgende måter:

- mobilitet ved at studenter reiser ut og får erfaringer og kompetanse fra utenlandske institusjoner og/eller arbeidsplasser i form av andre kurs og annen fagkunnskap enn de får tilgang til i Norge, og i form av internasjonal erfaring, i tillegg til at de utvikler språklige og generelle ferdigheter
- bidrag til undervisning, gjennom utvikling av læringsmateriell og ved at norske institusjoner gjennomfører undervisningsopplegg og metoder, veiledning eller studieprogrammer i samarbeid med internasjonale samarbeidspartnere
- utvikling av politikk, regelverk og systemer som bidrar til kvalitetsutvikling og gir mulighet for at elever, studenter og ansatte kan studere og undervise på tvers av landegrenser
- kunnskapsdeling gjennom deltakelse i internasjonale nettverk

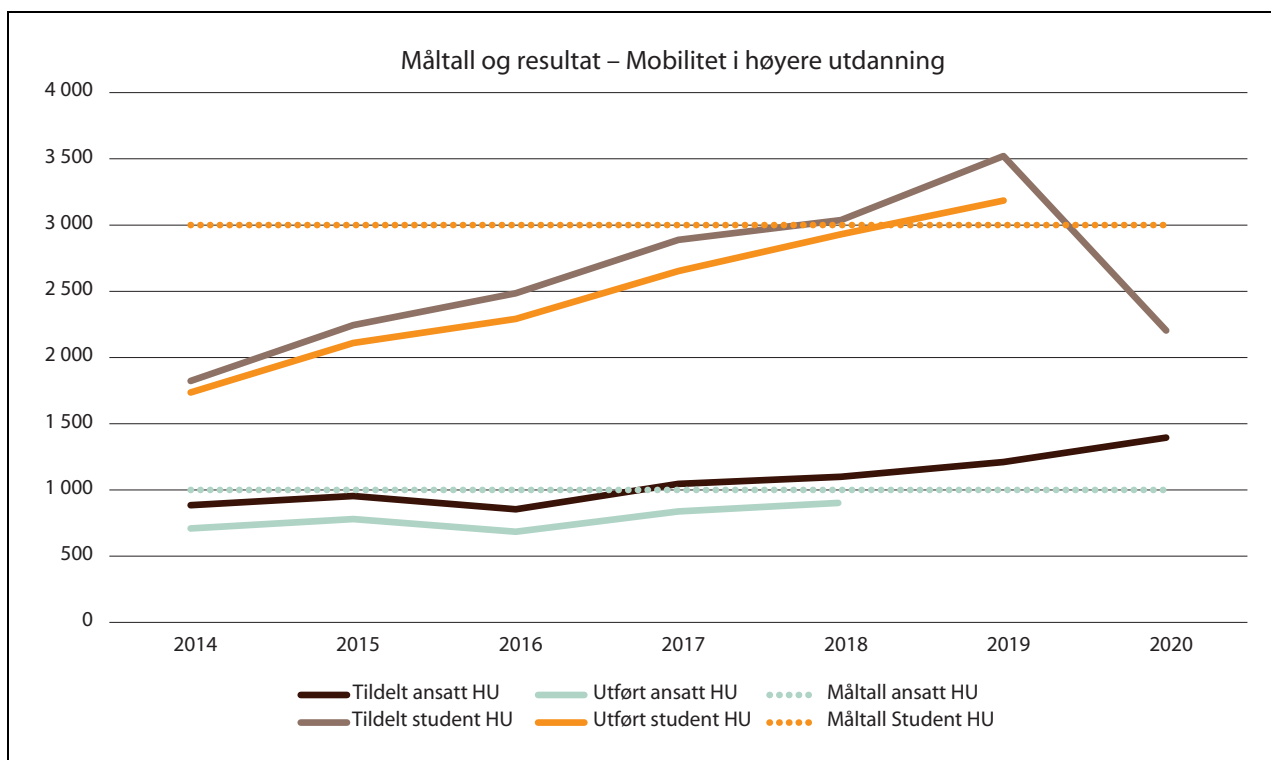
Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning* skisserer regjeringen sin forståelse av kvalitet som at studentene skal oppnå best mulig læringsresultater og personlig utvikling, møte relevante utdanninger som forbedrer dem godt for aktiv deltakelse i et demokratisk og mangfoldig samfunn og for en fremtidig yrkerkarriere og gjennomføre utdanningen mest mulig effektivt. Meldingen skisserer også kvalitetsutfordringer innenfor høyere utdanning knyttet til blant annet digitalisering, kobling til arbeidsliv og forskning, studentaktiv læring, og etter- og videreutdanning. Det er en stor overlapp mellom norske og europeiske mål, og Erasmus+ bidrar til å forene disse.

Når det gjelder grunnskolen og videregående opplæring, er sentrale mål å gi den enkelte og samfunnet nødvendige forutsetninger for fremtidig velferd, verdiskaping og en bærekraftig utvikling. Barnehager, grunnskoler og videregående skoler samarbeider eksempelvis faglig på en lang rekke områder. Deltakelse i Erasmus+ er også et relevant bidrag for at skolene skal kunne nå målene i den overordnede delen av læreplanverket som gjelder opplæringens verdigrunnlag (som identitet og kulturelt mangfold) og tverrfaglige temaer som demokrati og medborgerskap, og bærekraftig utvikling.

Erasmus+ gir også et tilbud som er med på å sikre livslang læring for alle. Dette skjer både gjennom at det legges til rette for mobilitetsopphold hvor enkeltpersoner får hevet kompetansen sin, og gjennom at det utvikles kurs og tjenester

⁴ Kunnskapsdepartementet (2016).

⁵ Diku (2019h).

Figur 6.1 Måltall og resultat – mobilitet i høyere utdanning (HU)

Kilde: Diku.

for en voksen målgruppe, både innenfor voksenopplæring og innenfor høyere utdanning.

Midtveisevalueringen av Erasmus+ i Norge⁶ viser at programmet har positiv effekt både på individnivå og på institusjonsnivå. På individnivå rapporteres det om at deltakelse i mobilitetsprosjekter bidrar til økt tverrgående kompetanse, forbedrede språkferdigheter og forbedret kulturforståelse. På institusjonsnivå rapporteres det om forbedret kompetanse hos undervisere, og internasjonale prosjekter blir trukket frem som en unik mulighet til å utvikle nye metoder og arbeide med langsiktig kvalitetsforbedring. Den europeiske studien av effektene av Erasmus+ innenfor høyere utdanning⁷ viser at samarbeid mellom universiteter støttet av Erasmus+ fører til økt kvalitet, relevans, nytenkning/innovasjon og tilgjengelighet i høyere utdanning i Europa. Nedenfor følger resultater innen forskjellige områder av Erasmus+programmet.

Mål om økt mobilitet

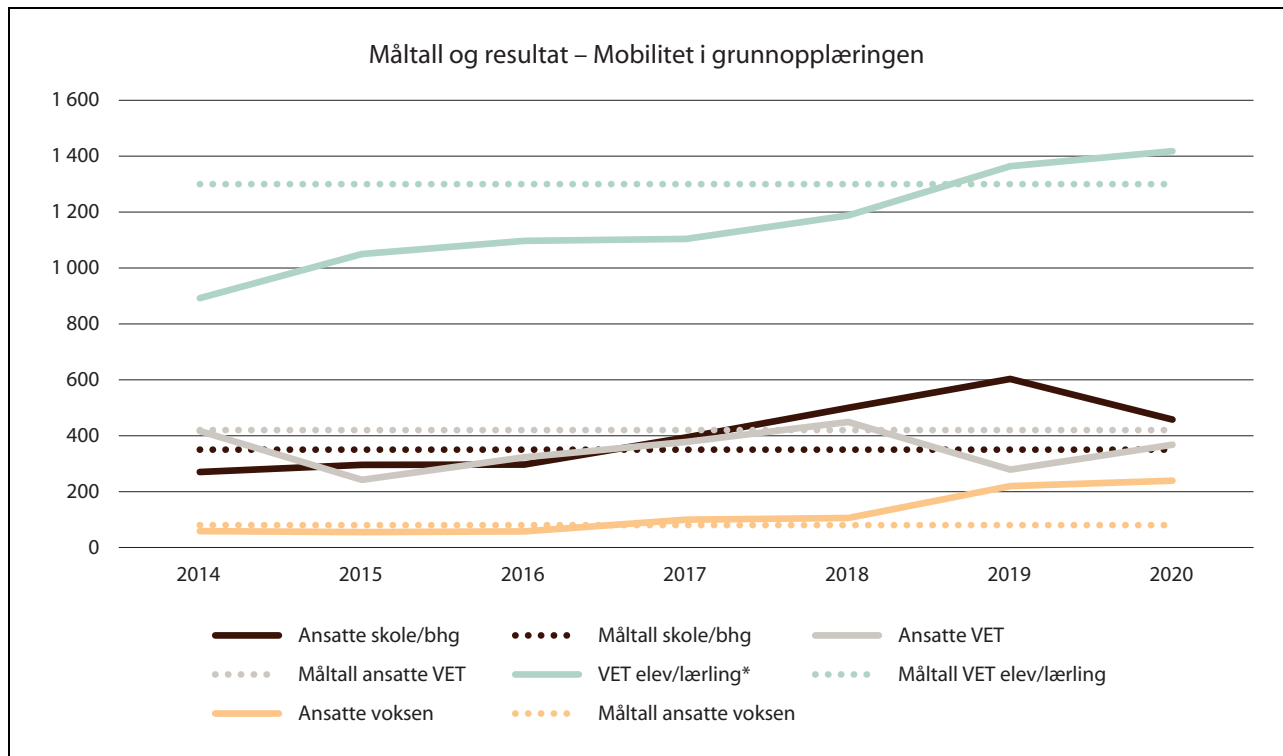
Kunnskapsdepartementet satte følgende kvantitative mål for perioden 2014–2020:

⁶ Ideas2evidence (2017).

⁷ Europakommisjonen (2014) og (2019c).

- økning i antallet norske mobile studenter som har er studie- og praksisopphold med Erasmus+ stipend, fra om lag 1 700 i 2014 til 3 000 i 2020
- økning i antallet administrativt og vitenskapelig ansatte som har utenlandsopphold, fra omtrent 700 i høyere utdanning i 2014 til 1 000 i 2020
- økning i antallet lærere og annet personell i skole og barnehage som har utenlandsopphold, fra 270 i 2014 til 350 i 2020
- økning i antallet lærere innenfor voksenopplæringen som har utenlandsopphold, fra 60 i 2014 til 80 i 2020
- økning i antall lærere og instruktører innenfor fag- og yrkesopplæringen som har utenlandsopphold, fra omtrent 320 i 2014 til 420 i 2020

Figur 6.1 og 6.2 viser resultatene som er oppnådd innenfor henholdsvis høyere utdanning og grunnopplæringen. I 2017 reiste 2 684 studenter på utveksling gjennom Erasmus+. I 2019 ble det tildelt 3 436 studie- og praksisopphold i Europa, og 3185 studenter var på studie- og praksisopphold slik at måltallet på 3 000 studenter årlig ble nådd. Nedgangen i tildelt mobilitet i 2020 skyldes Covid-19, og tall for 2019 er ikke ferdigrapportert, slik at tallet for 2019 kan være høyere. Når det gjelder ansatt-

Figur 6.2 Måltall og resultat – mobilitet i grunnopplæringen

BHG: barnehage

VET: yrkesfag

Kilde: Diku.

mobilitet i høyere utdanning, har Kunnskapsdepartementet fastsatt et mål om at fra 2020 skal 1 000 ansatte årlig ha et undervisnings- eller opplæringsopphold i utlandet. Totalt reiste 902 ansatte i universitets- og høyskolesektoren på slike opphold i 2018, en økning fra 691 i 2014. I 2019 ble det tildelt 1 224 stipender til utgående ansattmobilitet i Europa, men tall for 2019 er ikke ferdigrappportert. Det er derfor uklart om målet er nådd.

Studien Erasmus Impact Study (2014)⁸ viste at studenter i hele Europa med internasjonal erfaring gjorde det mye bedre på arbeidsmarkedet enn andre. Studenter i denne gruppen hadde 50 prosent mindre risiko enn andre studenter for å bli arbeidsledige over lang tid, og fem år etter fullført grad var arbeidsledigheten i denne gruppen 23 prosent lavere enn blant andre studenter uten internasjonal erfaring. De hadde fått nye kontakter, nye erfaringer og ny kunnskap som de kunne bruke i jobben sin eller i studier. Nye impulser og ideer og forbedrede språkkunnskaper ble også trukket frem som positive effekter av utenlandsopphold.

Når det gjelder barnehager og skoler, viser figur 6.2 at målet om at 350 ansatte skal reise på et

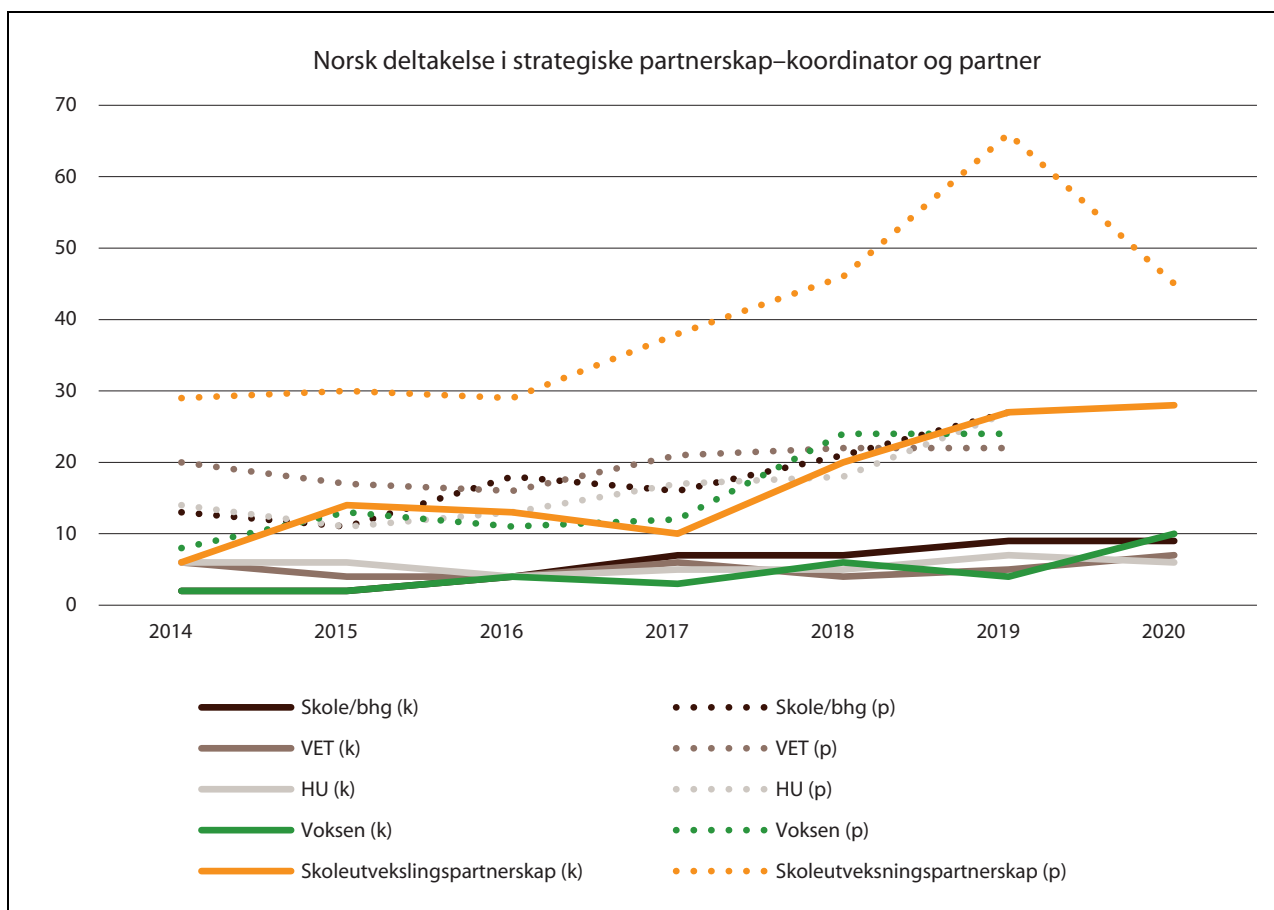
mobilitetsopphold årlig fra 2020 er nådd, til tross for en nedgang i 2020 som en følge av Covid-19. Det samme gjelder det tilsvarende målet om 80 ansatte i voksenopplæringen. Innenfor fag- og yrkesopplæringen tangerer man nesten målet om at 420 lærere og instruktører skal reise på et utvekslingsopphold. Når det gjelder elever og lærlinger, viser figuren at måltallet på 1 300 i Dikus arbeidsprogram er nådd.

Innen fag- og yrkesopplæring er utenlandsopphold for elever, lærlinger og ansatte et ettertraktet tilbud med stor søkning. En studie av et utvalg norske videregående skoler viser at praksisopphold i utlandet for elevene har stor betydning for deres motivasjon og personlige utvikling, og for at de skal få internasjonal erfaring. Skolene får også et internasjonalt nettverk gjennom arbeidet. Internasjonalt samarbeid bidrar dessuten til et positivt omdømme for skolene og gir inspirasjon til lærerne.

Internasjonal mobilitet i utdanningen er rettet mot enkeltindivider, men ansattmobilitet har også betydning for institusjonene. En studie⁹ av ansattmobilitet blant skoler med data fra Estland, Fin-

⁸ Europakommisjonen (2014).

⁹ Europakommisjonen (European Commission) (2019d).

Figur 6.3 Norsk deltakelse i strategiske partnerskap – koordinator og partner.

BHG: Barnehage

HU: Høyere utdanning

K: koordinator av et prosjekt

P: partner i et prosjekt

VET: yrkesfag

Kilde: Diku.

land, Litauen, Polen og Tyskland viser at lærerne er fornøyd med utbyttet når det gjelder profesjonell utvikling, og at de blir mer åpne for innovasjon i undervisningen. Deltakelse har også innvirkning på virksomheten i skolene ved at internasjonalisering kommer mer på dagsordenen. Når det gjelder betydningen av ansattmobilitet for virksomheten i skolene, blir det også trukket frem at ansatte som reiser ut, etablerer nye personlige kontakter, og at dette kan gi grunnlag for at skolene kan utvikle nytt samarbeid og nye prosjekter internasjonalt.

Samarbeidsprosjekter for innovasjon, relevans og økt kvalitet

Det at norske utdanningsinstitusjoner deltar i internasjonale samarbeidsprosjekter, skal bidra til innovasjon, relevans og kvalitet i utdanningen

innenfor både grunnpoplæringen og høyere utdanning. Dette gjelder både strategiske partnerskap og sentraliserte tiltak. Erasmus+ har finansiert mer enn 700 prosjekter siden 2014. Figur 6.3 viser norsk deltakelse i strategiske partnerskap fordelt på sektor. Det er regnet med både tilfeller der den norske institusjonen er koordinator, og tilfeller der den er partner. Budsjettene for strategiske partnerskap har holdt seg relativt stabile så langt i denne programperioden. Dette vises ved at deltakelsen har vært relativt stabil – med et unntak for kategorien partnerskap som retter seg mot barnehager og skoler. Det siste henger sammen med at Europakommisjonen i løpet av perioden senket terskelen for deltakelse i denne typen partnerskap. Nedgangen i skoleutviklingspartnerskap i 2020 skyldes Covid-19.

Strategiske partnerskap er samarbeidsprosjekter som finnes i alle deler av utdanningssektorene.

ren, og det er den vanligste prosjektsamarbeidstypen i Erasmus+. Så langt har norske aktører deltatt i litt mer enn 650 strategiske partnerskap, enten som koordinator eller som partner i prosjekt. Sammen med om lag 3 600 partnere i og utenfor Europa har prosjektene mottatt nærmere 115 millioner euro til kvalitetsutvikling. Nærmere 1 100 produkter er publisert og tatt i bruk i undervisning, eksempelvis i kurs, i læringsopplegg eller i nytt pensum. Innenfor prosjektene har det blitt utviklet over 100 eksempler på ny digital lærings-teknologi, og det har blitt publisert ett tyvetall policyanbefalinger og like mange vitenskapelige artikler.

Temaene i prosjektene er tett knyttet til europeisk så vel som norsk utdanningspolitikk. For eksempel omhandler 150 prosjekter inkludering og integrering, mens 57 prosjekter dreier seg om å utveksle og utvikle metoder for å forhindre frafall. Nesten 14 prosent av prosjektene har vært rettet mot IKT i undervisningen, og like mange har hatt språklæring på agendaen. Entreprenørskap har også vært et vanlig tema.

Sentralt utlyste samarbeidsprosjekter

Sentralt utlyste samarbeidsprosjekter forvaltes fra Europakommisjonen og det underliggende organet EACEA (*The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency*). Dette er store og konkurranseutsatte prosjekter med høy prestisje som stiller store krav til både ledelsen og fagmiljøene hos institusjonene som deltar. Noen tiltak er særlig vektlagt. Kunnskapsallianser er eksempelvis samarbeid mellom universitets- og høyskolesektoren og bedrifter for å skape innovasjon i høyere utdanning, mens sektorallianser er samarbeid mellom utdanning og arbeidsliv innen fag- og yrkesopplæring. Kapasitetsbyggingsprosjekter skal styrke utdanningssektoren i partnerlandene.

Samlet har det blitt flere norske institusjoner som deltar i sentraliserte tiltak, i løpet av programperioden, men det er variasjon mellom de ulike prosjekttypene. For eksempel er det en positiv trend de siste årene at en har gått fra å ha ingen norsk deltakelse i de første utlysningene av kunnskapsallianser til å ha norske prosjektkoordinatører i 2 av 33 innvilgede prosjekter i 2019. Disse prosjektene koordineres av henholdsvis Universitetet i Stavanger og bedriften Edtech Foundry. I tillegg til dette koordinerer Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) den første

norskledede sektoralliansen Lean 4.0, som ble innvilget i 2018.

Erasmus Mundus er et tiltak innenfor Erasmus+ som støtter universiteter og høyskoler som utvikler felles masterprogrammer og tilbyr disse til studenter fra hele verden. Det har vært en del utfordringer med tiltaket siden det startet opp i 2004, særlig av administrativ og finansiell art. Faglig ansatte har imidlertid gitt svært positive tilbakemeldinger på utbyttet av felles programmer og felles grader, og det samme har studentene gjort. Dette er grader som holder høy kvalitet, og som tiltrekker svært sterke studenter. Norske institusjoner har gjennom prosjektperioden fått innvilget 19 felles mastergrader under *Erasmus Mundus*-programmet, enten som partnere eller som koordinatører.

Europakommisjonens nye flaggskip-initiativ *Europeiske universiteter* har vekket stor interesse blant høyere utdanningsinstitusjoner i Europa, og hele fem norske institusjoner har fått tildelt status som «europeisk universitet» i de to første pilot-utlysningene i 2019 og 2020 (jf. nærmere omtale i kapittel 4).

Instrument for regional utvikling

Midtveiseevalueringen¹⁰ av Erasmus+ fra 2017 viser at Erasmus+ har gitt et tydelig bidrag til hvordan skoler og skoleeiere jobber med temaet frafall blant elevene, et tema som har høy prioritet både i Norge og i EU. Flere norske fylker har de senere årene jobbet systematisk med å koordinere skolenes deltakelse i Erasmus+ innenfor fag- og yrkesopplæring. Dette bidrar også til kompetanseheving og utvikling av skolene i fylkeskommunene, og til tettere tilknytning til arbeidslivet for de samme skolene. Erasmus+ prioriterer samarbeid på tvers av sektorer, og flere prosjektkategorier omfatter slike prosjekter. Det er flere eksempler på at fylkeskommuner eller skoler, i tett samarbeid med lokal industri, har laget prosjekter for å forbedre konkurranseevnen til lokal industri. Som følge av at fylkeskommunene har fått et utvidet mandat til å utvikle kompetanse i regionene, er det stort potensial for å bruke Erasmus+-programmet enda mer systematisk for å støtte opp om dette arbeidet. For eksempel har Blått kompetansesenter i Trøndelag utviklet et system for validering av uformell kompetanse og opplæringsmoduler innenfor havbruksnæringen.

¹⁰ Ideas2evidence (2017).

Innovasjonskapasitet og konkurranseevne

Erasmus+ har tiltak som har til formål å koble utdanning og arbeidsliv tettere sammen. I enkelte av ordningene er det et krav at virksomheter deltar på lik linje med utdanningsinstitusjoner. Siden 2014 har innovasjon og entreprenørskap blitt særlig fremhevet i Erasmus+ som et svar på EUs strategi for vekst og sysselsetting, Europa 2020. Strategiske partnerskap, praksisopphold i utlandet for elever og studenter, og ikke minst kunnskapsallianser og sektorallianser er alle tiltak som oppfordrer til, eller krever, at utdanningsinstitusjoner samarbeider med næringsliv og andre aktører utenfor utdanningssektoren. Edtech foundry er et eksempel på en norsk bedrift som koordinerer en Erasmus+-kunnskapsallianse. I alliansen de koordinerer, skal bedrifter og utdanningsinstitusjoner fra seks europeiske land bruke kunstig intelligens og chat-teknologi for å gjøre studenter mindre ensomme og dermed bidra til at færre faller fra i høyere utdanning.

Ungdomsdelen av Erasmus+

Målgruppen for ungdomsdelen av Erasmus+ er ungdom i alderen 13 til 30 år og de som jobber med ungdom. Som nevnt er hovedmålene for denne delen av programmet å gi ungdom muligheten til å delta aktivt i samfunnet, økt internasjonal forståelse, større toleranse og solidaritetsfølelse. Aktiv deltakelse dekker både samfunnsengasjement og deltakelse i demokratiske prosesser, og deltakelse i form av å ta del i utdanning og arbeidsliv, slik at ungdommene blir bedre i stand til å få gode liv og bli selvforsørgende voksne. Ungdomsdelen av Erasmus+ har en klar inkluderingsprofil, og aktiviteter av og for unge med færre muligheter har prioritet. Programmet skal også styrke ungdomsarbeid, bidra til å utvikle ungdomspolitik og fremme europeisk samarbeid på ungdomsfeltet.

Ikke-formell læring ligger til grunn for metoder og innhold i prosjektene innenfor ungdomsdelen av programmet. De pedagogiske målene skal nås gjennom involvering og delvis styring fra ungdommene selv. Et viktig mål for ungdomsdelen av programmet er å få anerkjent læringen og kompetansen som oppnås i frivillige aktiviteter og organisasjoner.

Programmet har god effekt når det gjelder å gjøre ungdom mer engasjert i samfunnet rundt seg, og bedre i stand til å fremme ideer og si sin mening. Midtveisevalueringen¹¹ av programmet konkluderer med at Erasmus+ er et godt virke-

middel for å stimulere til ungdomsdeltakelse i demokratiske prosesser. Også RAY-undersøkelsene gjort av RAY-nettverket¹² underbygger dette funnet. Deltakelse i programmet ser også ut til å motivere til utdanning eller å gjøre ungdom mer attraktive på arbeidsmarkedet. Programmet lykkes også relativt bra med å inkludere ungdom med færre muligheter. 18% av norske deltakerne opplever selv å ha noe eller færre muligheter enn sine jevnaldrende ifølge RAY-undersøkelsene. 30 % av søknadene som innvilges under ungdomsdelen er inkluderingsprosjekter.

Kommunene og fylkeskommunene bruker ungdomsdelen i Erasmus+ til å skape bedre tilbud for ungdom lokalt. De bruker programmet strategisk for å bygge kompetanse på ungdomsfeltet hos sine ansatte. Ungdom og Fritid, nasjonal sammenslutning av fritidsklubber, bruker Erasmus+ for å styrke anerkjennelsen av ungdomsarbeid, og har blant annet samarbeidet i nettverket Professional Open Youth Work in Europe (POYWE) om et strategisk partnerskap for å styrke sammenhengen mellom forskning, politikk og ungdomsarbeid.

6.3 Regjeringens ambisjoner for deltakelse i Erasmus+ 2021–2027

I juni 2018 la Europakommisjonen frem sitt forslag til EUs neste program for utdanning, opplæring, ungdom og idrett (Erasmus+¹³). Regjeringen har store ambisjoner for Norge som kunnskapsnasjon, og Erasmus+ er det tyngste og viktigste internasjonale virkemiddelet på utdannings-siden. Erasmus+ bidrar til å gjøre norsk utdanning og opplæring bedre på tvers av alle utdanningsnivåer. At norske universiteter og høyskoler deltar i internasjonale nettverk, er helt avgjørende for at de skal få tilgang til kunnskap som kan utvikle det norske samfunnet. Det er stort sammenfall mellom målene i Erasmus+ og målene i norsk utdannings- og opplæringspolitikk. Erasmus+ er det viktigste virkemiddelet for å nå regjeringens mål om en kulturendring i norsk høyere utdanning der et studieopphold i et annet land skal være integrert i alle studieprogrammer. Erasmus+ har i den inneværende programperioden gitt et bredt spekter av aktører fra hele utdanningsløpet tilgang til omfattende internasjonale nettverk. Dette har bidratt til å styrke kvaliteten på, relevansen av og attrak-

¹¹ Ideas2evidence (2017).

¹² <https://www.researchyouth.eu/>

¹³ Europakommisjonen (2018b).

tiviteten til det norske utdanningssystemet, og det har bidratt til økt kultur- og språkforståelse og økt toleranse og respekt for andre mennesker. Dette er verdier som er svært viktige både for norsk samfunnsliv og for at næringslivet skal fungere i en globalisert verden og en åpen verdensøkonomi.

Det nye programmet for utdanning, opplæring, ungdom og idrett ligger an til å bli betydelig større enn det nåværende programmet. Endelig budsjett for Erasmus+ ventes ikke å bli vedtatt før under det tyske formannskapet i EU høsten 2020, men det synes klart at kontingenten for å delta i neste programperiode vil bli høyere for EØS/EFTA-landene. Primært innebærer dette at flere vil kunne dra nytte av programmet, men det vil også forplikte de som i dag benytter seg av Erasmus+, til å øke innsatsen og mobiliseringen. Forslaget til nytt program er i hovedsak en videreføring av det eksisterende programmet, men programmet skal bli enklere og mer inkluderende, noe som betyr at nye grupper vil få tilgang til Erasmus+.

Regjeringens ambisjoner for deltakelse i Erasmus+ 2021–2027

Regjeringen foreslår at Norge deltar i EUs program for utdanning, opplæring ungdom og idrett (Erasmus+) 2021–2027, men vil ta endelig avgjørelse om dette når EUs langtidsbudsjett er vedtatt.

Økt mobilitet i høyere utdanning

Erasmus+ er det viktigste virkemiddelet for å nå regjeringens ambisjon om en kulturendring i høyere utdanning. Internasjonal studentmobilitet skal være en integrert del av alle studieprogrammer, og studentene skal eventuelt ta en aktiv beslutning om at de ikke skal ta deler av utdanningen sin i utlandet. For å sikre at internasjonalisering av høyere utdanning bidrar til å øke kvaliteten på, relevansen av og attraktiviteten til norske utdanningsinstitusjoner, er det et viktig element at studentmobiliteten er integrert og fundert i institusjonelt samarbeid. Dette sikrer Erasmus+. Institusjoner som deltar i Erasmus+, signerer et Erasmus Charter¹⁴ som regulerer alle forhold rundt studentmobilitet, både før, under og etter mobilitetsoppholdet, så vel som prosjektsamarbeid mellom deltakerinstitusjonene.

Regjeringen legger til grunn at internasjonaliseringsarbeidet ved norske institusjoner skal være fullt ut integrert i de øvrige oppgavene ved institusjonen. Dette kan gjennomføres på mange ulike måter. Ledelsen, sammen med faglig og administrativt ansatte, bør formidle en forventning til studentene om at et utvekslingsopphold bør være en del av studieløpet. Som det ble fastslått i Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*, er viktige elementer for internasjonalisering utveksling av studenter og ansatte, samarbeid om undervisningstilbud, samarbeid om utvikling av studietilbud og samarbeid om hele gradsstudier som dobbelt- eller fellesgrader. Erasmus+ legger til rette for alle disse elementene, og det er videre det viktigste virkemiddelet for at vi skal nå det langsiktige målet om at minst halvparten av alle studenter som avlegger en norsk grad, skal ha hatt et studieopphold i utlandet. I 2017 mottok om lag 40 prosent av de norske studentene som hadde utenlandsopphold, et Erasmus+ stipend, og med det forventede økte budsjettet vil Erasmus+ bidra til å virkeliggjøre regjeringens ambisjoner om at minst halvparten av alle studenter som avlegger en norsk grad, skal ha hatt et studieopphold i utlandet.

Prosjektsamarbeid og nye initiativer i høyere utdanning og yrkesfaglig utdanning

På slutten av programperioden har Europakommisjonen opprettet to nye viktige initiativ. Det ene heter *Europeiske universiteter* (European Universities) og er et nytt initiativ for å styrke samarbeidet mellom europeiske høyere utdanningsinstitusjoner, jf. nærmere omtale kapittel i 4.3.5. Det andre er sentre for fremragende yrkesutdanning (Vocational Centres of Excellence), som er et nytt initiativ for å styrke samarbeidet mellom yrkesopplæringsinstitusjoner og næringsliv i den hensikt å videreutvikle kvalitet og relevans i yrkesopplæringen. De nye initiativene blir fullt ut implementert i neste programperiode fra 2021.

Økt synergi mellom forskning og utdanning og andre programmer

I den inneværende programperioden har det vært for svak kobling mellom forskning og utdanning i EUs programmer. Som Diku rapporterer om, er det slik at selv om individuelle forskere deltar i både forsknings-, innovasjons- og utdanningsaktivitet, er det svake grenseflater politisk og organisatorisk og i finansieringsstrukturer både på nasjonalt og på europeisk nivå. På bakgrunn av

¹⁴ https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/documents/applicants/higher-education-charter_en.

dette har Kunnskapsdepartementet, Forskningsrådet og Diku etterspurt sterkere synergier mellom Erasmus+ og Horisont Europa¹⁵-programmene i neste programperiode¹⁶.

Allerede i dag er det mulig å skape synergier mellom programmene. Erasmus+ kan finansiere at studenter og ansatte drar på utveksling i tilknytning til Horisont 2020-prosjekter, og Erasmus+ prosjekter kan være en plattform for å forberede søknader til Horisont 2020. For eksempel kan en kunnskapsallianse bidra til å forberede alliansepartnerne på å delta i fremtidige KIC-prosjekter¹⁷ innenfor Horisont 2020, siden det er parallelle og delvis overlappende mål ved de to ordningene. Videre kan resultatene fra Horisont-2020 omsettes i utdanningstilbudet gjennom oppfølging av et Erasmus+-prosjekt. NTNU har for eksempel utviklet en Jean Monnet-modul¹⁸ innenfor europastudier. De deltar også i et større europeisk forsknings- og innovasjonsprosjekt knyttet til samme tema. Regjeringen har ambisjoner om at det skal blir flere synergier i neste programperiode.

Synergiene er ikke utelukkende innenfor høyere utdanning. Det er eksempler på synergier mellom skoleprosjekter i Erasmus+ og Horisont 2020. Høgskolen på Vestlandet har deltatt sammen med andre partnere innenfor skoleprosjekt i Erasmus+, i Horisont 2020 og i ordninger under EØS-midlene knyttet til kreative tilnærminger til realfag i skolen.

Regjeringens ambisjoner om at det skal bli flere synergier, er ikke begrenset til Erasmus+ og Horisont Europa. Nasjonale norske ordninger for globalt utdanningssamarbeid er fundert i Panorama-strategien for forsknings- og utdannings-samarbeid, jf. kapittel 2.2.2 eller i Norges prioriterte områder innenfor utenriks- og utviklingspolitikk. Blant ordningene som er fundert på sistnevnte måte, er det noen ordninger som administreres av Diku, og noen som forvaltes av Norad. Det er mulig å få til sterkere synergier mellom den internasjonale dimensjonen i Erasmus+ for samarbeid med land utenfor Europa på den ene siden og de norske ordningene på den andre, siden de i stor grad omfatter de samme landene.

EØS-midlene (EEA and Norway grants) har utdanning og opplæring som et av sine prioriterte felt. Gjennom egne utdanningsprogrammer kan midlene støtte blant annet partnerskap mellom institusjoner på alle utdanningsnivåer og stipendordninger innenfor yrkesopplæring og høyere utdanning. Prioriteringene er til dels sammenfallende med de som er satt for Erasmus+, og det bør være mulig å få til synergier. I denne programperioden er ett av målene med forskningsprogrammene under EØS-midlene å bidra til å styrke internasjonalisering og prosjekterfaring hos mottakere av EØS-midlene, noe som gjør de bedre skodd til å delta i Horisont 2020¹⁹. Regjeringen har ambisjoner om at det samme skal gjelde for utdanningsmidlene, dvs. at midler gjennom utdanningsprogrammene skal bidra til å styrke mottakernes deltakelse i Erasmus+. På norsk side forvaltes EØS-midlenes utdanningsprogrammer av Diku. Regjeringen vil også oppfordre til mer synergi mellom Erasmus+ og Nordplus-midler. Nordiske prosjektordninger kan for eksempel være en viktig plattform for å rekruttere deltakere til større Erasmus+-prosjekter. Nasjonale midler som NOTED må også vurderes med tanke på synergier med andre programmer, se nærmere omtale i kapittel 4.6.

Økte muligheter for mobilitet innenfor grunnopplæringen

Erasmus+ er det klart mest omfattende virkemiddelet i Norge for å gjøre grunnopplæringen mer internasjonal. Når det nye Erasmus+-programmet eventuelt trer i kraft fra 2021 for Norge, vil elever på studiespesialiserende studieretning få mulighet til å benytte seg av individuell mobilitet i Erasmus+-mobilitetsordninger og fag- og yrkesopplæring vil kunne delta i de globale mobilitetsinitiativene, noe de ikke har kunnet tidligere. Dette vil bidra til at man kan nå målet om at internasjonalisering skal være tilgjengelig for alle, og det vil være et viktig bidrag til å oppnå økt mobilitet i høyere utdanning når elevene en gang blir studenter.

Kobling til arbeidsliv

Dagens Erasmus+-program styrker samarbeidet mellom arbeidsliv og utdanning. Organisasjoner fra arbeidslivet kan delta i og koordinere prosjek-

¹⁵ Horisont Europa er EUs niende rammeprogram for forskning og innovasjon som starter opp 1. januar 2021.

¹⁶ Kunnskapsdepartementet (2018).

¹⁷ KIC står for Knowledge and Innovation Communities.

¹⁸ Jean Monnet-aktivitetene innenfor Erasmus+ har som mål å fremme verdensledende fagmiljøer for utdanning og forskning innenfor Europastudier.

¹⁹ Se eksempelvis omtale her: <https://www.forskningsradet.no/sok-om-finansiering/internasjonale-midler/eos-midlene/>.

ter på lik linje med aktører i utdanningssektoren i kunnskapsallianser og sektorallianser, men også innenfor nye initiativ som *Europeiske universiteter* og sentre for fremragende yrkesutdanning.

Praksismobilitet er et for lite brukt virkemiddel også i Erasmus+. Utveksling i form av praksisopphold i utlandet kan ha en tilleggsverdi utover verdien av praksiserfaringen i seg selv. Studentene får oppleve en annen arbeidskultur og får kjennskap til normene og verdiene, både de formelle og de uformelle, som regulerer arbeidslivet i et annet land. I et stadig mer internasjonalt nærings- og samfunnsnivå der kravene om interkulturelle og internasjonale perspektiver øker, vil det å ha hatt praksis i utlandet kunne gi merverdi i form av internasjonal kunnskap og kontakter. Norske studenter bør benytte seg mer av dette, på samme måte som norske bedrifter bør ta imot flere praksisstudenter fra andre land.

Legge til rette for deltakelse for ungdom

Ved en eventuell deltakelse i Erasmus+ vil undomdsdelen legge til rette for at sivilsamfunnsorganisasjoner, kommuner og fylkeskommuner får styrket sitt arbeid for ungdom. Programmet skal tilby en mulighet for internasjonal mobilitet og samarbeid som er inkluderende og med lav terskel. Regjeringen venter at et slikt arbeid vil være viktig for de ungdommene som deltar, og ha positive effekter for dem på kort og lang sikt.

Økt engasjement og nye deltakere

Norsk deltakelse i Erasmus+ 2021–2027 vil være en stor prioritering for regjeringen på politikkområdene utdanning, opplæring, ungdom og idrett. Selv om det nye programmet i hovedsak baserer seg på det som gjelder i dag, vil det være noe enklere og mer inkluderende. Dette vil medføre at enda flere studenter, elever, ungdommer, ansatte og andre aktører kan delta.

Erasmus+ har et bredt nedslagsfelt med effekter utover områdene til Kunnskapsdepartementet, Barne- og familiedepartementet og Kulturdepartementet. Aktører på områder som internasjonalt samarbeid, utviklingssamarbeid, integrering og lokal og regional utvikling, næringsliv og frivilling sektor bør eventuelt involvere seg sterkt i Erasmus+. For kommuner og fylkeskommuner kan et økt budsjett for Erasmus+ gi økte muligheter til å involvere seg både som skoleeiere og som ansvarlig for å utvikle regional kompetanse- og næringspolitikk.

Bedre utnyttelse av kontingent for Erasmus+

Om lag 10 prosent av kontingenten til Erasmus+ fordeles sentralt i Europakommisjonen gjennom konkurranse. For å stimulere norske aktører til å søke denne typen midler deler Diku ut prosjektetableringsstøtte som potensielle søkere kan bruke til søknadsskriving, reiser og møter i forbindelse med at de utarbeider søknaden. Erfaringer tilsier at denne støtten har vært positiv, til tross for at støtten på langt nær er på nivå med tilsvarende støtteordninger under Horisont 2020. Regjeringen vil vurdere nivået på prosjektetableringsstøtten²⁰ i Erasmus+ i kommende statsbudsjetteter.

Økt budsjett i Erasmus+ vil ved eventuell deltakelse medføre økt aktivitet og mer arbeid for Diku. Økte budsjetter vil blant annet føre til mer søknadsbehandling, veiledning, økonomiforvaltning, revisjon, kontroll og oppfølging av prosjekter. Det vil også bli mer arbeid med informasjon, kommunikasjon og resultatformidling og mer arbeid for å utvikle kunnskap og for å dokumentere resultater fra deltakelse i ny programperiode. Regjeringen vil vurdere å kompensere nasjonal-kontorene for dette merarbeidet.

6.3.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen foreslår at Norge deltar i EUs program for utdanning, opplæring ungdom og idrett (Erasmus+) 2021-2027, men vil ta endelig avgjørelse om dette når EUs langtidsbudsjett er vedtatt.
- Regjeringen vil, ved en endelig beslutning om deltakelse i Erasmus+ fra 2021, legge frem en samtykkeproposisjon for Stortinget om deltakelse i Erasmus+ med sikte på innlemmelse i EØS-avtalen senest i juli 2021. Regjeringen vil komme tilbake til de budsjettmessige konsekvensene i de årlige statsbudsjettene.
- Regjeringen vil, ved en endelig beslutning om deltakelse i Erasmus+ fra 2021, i kommende statsbudsjetter vurdere behovet for økte administrasjonsmidler til Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku) og til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) for å håndtere økt budsjett og aktivitet for Erasmus+.
- Regjeringen vil, ved en endelig beslutning om deltakelse i Erasmus+ fra 2021, i kommende statsbudsjetter vurdere behovet for eventuelle

²⁰ Om Erasmus+ prosjektetableringsstøtte (PES): <https://diku.no/programmer/erasmus-prosjektetableringsstoette-pes-sentraliserte-tiltak>.

stimuleringsmidler for å øke deltakelsen i Erasmus+ og behovet for forsterkningsmidler²¹ for å øke effekten av norsk deltakelse i programmet.

- Ved en endelig beslutning om deltakelse i Erasmus+ fra 2021, vil regjeringen utarbeide en ny strategi for hele programperioden 2021–2027, basert på endelig vedtatt program.

- Med forbehold om fremtidig deltakelse i nevnte programmer forventer regjeringen større grad av synergier mellom ulike mobilitetsprogrammer og andre internasjonale programmer som Horisont Europa, Nordplus, EØS-midlenes utdanningsprogrammer, NOTED, UTFORSK og INPART.
- Ved en endelig beslutning om norsk deltakelse i Erasmus+ forventer regjeringen god deltakelse fra universiteter, høyskoler og andre relevante aktører.

---

²¹ Egne midler som kan forsterke effekten av deltakelse i Erasmus+programmet i Norge.

7 Internasjonale gradsstudenter som kommer til Norge

Siden årtusenskiftet har det blitt mange flere som kommer til Norge for å studere. Veksten skyldes til dels eksterne forhold, som flere internasjonale studenter globalt og flere deltakere i EUs utdanningsprogrammer. Den kommer imidlertid også som følge av norske politiske prioriteringer og som følge av satsinger og tiltak ved norske utdanningsinstitusjoner, som flere engelskspråklige tilbud, flere og mer omfattende institusjonelle samarbeid med utenlandske institusjoner og fravær av studieavgifter.¹ I første utgave av OECDs *Indicators of Talent Attractiveness* kommer Norge svært godt ut på indikatorene for hvor attraktiv Norge er for internasjonale studenter. Norge på andreplass – etter Sveits, men foran Tyskland og Finland.² Noe av det som trekker opp for Norges del, er engelskspråklige kurs, fravær av studieavgifter og det at studentvisum gir anledning til å jobbe deltid ved siden av studiene. Som hovedregel har imidlertid ikke utenlandske studenter adgang til norsk studiefinansiering.

En undersøkelse blant internasjonale studenter i Norge i 2019 har gitt ytterligere kunnskap om hvilke motiver studenter har for å velge Norge. For gradsstudentene trer høy utdanningskvalitet frem som den viktigste faktoren. Nest mest vektlagt er oppfatningen av Norge som et fredelig og trygt samfunn. En fjerdedel av studentene pekte på muligheter til å arbeide i Norge etter at man er ferdig med utdanning.³

Norsk politikk har lagt særlig vekt på utveksling gjennom institusjonelt samarbeid. Det å tiltrekke seg helgradsstudenter har ikke vært prioritert, med unntak av i forbindelse med fellesgrader, som er i grenselandet mellom delgrads- og helgradsmobilitet. Kvotordningen, som nå er avviklet, omfattet stipender for å ta helgradsstudier i Norge, men det politiske motivet bak ordningen var bistand og kapasitetsbygging i sør heller enn å trekke studenter til norske institusjoner. Fra 2020 kommer det også midler til helgradsmobilitet gjennom NORPART. Andelen internasjo-

nale gradsstudenter av alle registrerte studenter i Norge har de siste ti årene gått litt opp og ned mellom 3 og 4 prosent.

Norge har tradisjonelt hatt en relativt stor andel av sine studenter på gradsstudier i utlandet, og fortsatt drar forholdsvis mange norske studenter utenlands for å studere til en hel grad – oppunder sju prosent av den totale studentmassen. Til sammenligning er gjennomsnittet i EU omtrent halvparten og i OECD-området en fjerdedel av dette.⁴ Selv om det kommer flere til Norge for å ta en grad enn før, utgjør disse studentene altså fortsatt bare omtrent halvparten så mange som de norske gradsstudentene utenlands. Dette skiller oss fra mange andre europeiske land, for eksempel Tyskland, Frankrike, Spania, Italia, Nederland, Østerrike, Danmark og fremfor alt Storbritannia, som tiltrekker seg flere gradsstudenter enn de sender reiser ut.⁵

Flere av landene som Norge har kunnskaps-samarbeid med, legger betydelig mer vekt på å tiltrekke seg studenter fra utlandet enn å sende egne studenter ut. Det gjelder blant andre Finland, Nederland, Frankrike, Storbritannia, Canada og Russland. Også i land som Kina og India, som til nå i overveiende grad har sendt ut studenter, er det økende oppmerksomhet rettet mot inngående studentmobilitet. For mange er det å tiltrekke seg gradsstudenter del av en større strategi for å tiltrekke seg høyt kvalifisert arbeidskraft.⁶

7.1 Verdien av innkommende gradsstudenter

Fra et kunnskapspolitisk ståsted utgjør de innreisende gradsstudentene en verdifull ressurs for å gjøre studiemiljøene i Norge mer internasjonale. De kan bidra til at Norge når målet om at alle norske studenter skal ta del i et læringsmiljø som også omfatter utenlandske studenter. Sammenlig-

¹ Wiers-Jenssen (2018).

² OECD (2019).

³ Diku (2019g).

⁴ OECD (2018), s. 230.

⁵ DAAD (2019), s. 21; Europakommisjonen/EACEA/Eurydice (2018), kapittel 7.

⁶ Europakommisjonen (2019b).

net med innkommende utvekslingsstudenter vil internasjonale helgradsstudenter kunne bidra enda mer til internasjonalisering av studiemiljøet, siden de oppholder seg lenger i Norge. Det er til fordel både for institusjonene, for fagmiljøene og for det store flertallet av norske studenter som ikke drar utenlands i løpet av studiene.

Analysen og undersøkelser tyder imidlertid på at internasjonale studenter i dette perspektivet er en underutnyttet ressurs.⁷ Norske institusjoner har kommet langt i å tilrettelegge for og motta internasjonale studenter. Det er likevel fortsatt slik at norske og internasjonale studenter i mange tilfeller har begrenset kontakt, og at det internasjonale læringsmiljøet ikke utnyttes fullt ut. Det er derfor viktig at institusjonene arbeider målrettet for å styrke samhandlingen og kontakten mellom internasjonale og norske studenter.

Dersom gradsstudentene blir og jobber i Norge etter at de har avlagt en grad, utgjør de et positivt bidrag til norsk økonomi og arbeidsliv. Sammenlignet med andre arbeidsinnvandrere er disse bedre rustet, etter å allerede ha tilbrakt minst to år i landet. Mange vil også ha lært seg en del norsk, selv om de fleste har hatt engelsk som studiespråk, og vil lettere kunne fungere i et norsk arbeidsliv enn dem som aldri har vært i landet før. Denne potensielle verdien av internasjonale studenter som har avlagt en grad, har imidlertid kommet i bakgrunnen av andre hensyn.

Det å unngå at mennesker med høy utdanning slår seg ned utenfor hjemlandet sitt for godt (såkalt hjerneflukt), har historisk vært et viktig politisk motiv for Norge.⁸ På dette området er det imidlertid stor forskjell mellom hvordan Norge forholder seg til henholdsvis kunnskapspolitisk prioriterte samarbeidsland og utviklingsland i det globale sør.⁹ En nasjonal politikk for rekruttering av studenter kan ta hensyn til slike forskjeller. En mer strategisk og helhetlig tilnærming til rekruttering av internasjonale studenter må baseres på en bevisst balansering av kunnskaps- og kompetansepoltiske interesser med bistands- og migrasjonspoltiske mål.

7.1.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen vil at institusjonene styrker arbeidet med å skape et internasjonalt læringsmiljø der det legges best mulig til rette for samhandling mellom norske og utenlandske studenter i både faglige og utenomfaglige sammenhenger.

7.2 Nasjonal politikk for å trekke studenter til Norge

Norge viser åpenhet for internasjonale gradsstudenter gjennom at Norge tilbyr engelskspråklige mastergrader og har et system for full statlig finansiering av utdanning til alle – inkludert studenter fra utenfor EU/EFTA-landene. Internasjonale fellesgrader er dessuten en politisk prioritering som innebærer det å få internasjonale studenter til gradsstudier, selv om fellesgrader også dreier seg om semestermobilitet mellom de involverte institusjonene.¹⁰

Det har imidlertid ikke til nå vært utformet nasjonale mål eller strategier for internasjonale gradsstudenter i Norge. For å oppnå en mer helhetlig nasjonal politikk for rekruttering av internasjonale gradsstudenter, er det viktig med en god balanse mellom ulike politikkområder, og i rekrutteringen av internasjonale studenter må det formidles tydelige og enhetlige signaler.

7.2.1 Retur og videre opphold i Norge

Studenter fra EU/EFTA-området som følger undervisningen hos en godkjent utdanningsinstitusjon i Norge har oppholdsrett¹¹ og trenger ikke søke om oppholdstillatelse i Norge. De må imidlertid registrere seg hos utlendingsmyndighetene hvis de skal studere i Norge i mer enn tre måneder. I tillegg må de ha sykeforsikring og tilstrekkelige midler til å dekke sitt underhold.

Studenter fra land utenfor EU/EFTA-området må søke om oppholdstillatelse for studenter. Slik oppholdstillatelse som student innvilges under «en klar forutsetning om at søkeren skal forlate Norge ved tillatelsens utløp».¹² Utlendingsmyndighetene skal vurdere søkerens «returforutsetninger», og i denne vurderingen skal «både individu-

⁷ Diku (2019g).

⁸ Se blant annet St.meld. nr. 18 (2007–2008) *Arbeidsinnvandring*, kapittel 14, og St.meld. nr. 13 (2008–2009) *Klima, konflikt og kapital. Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom*, kapittel 3.4.

⁹ Brekke (2006).

¹⁰ Hovedtanken bak EUs Erasmus Mundus-program var å skape attraktive engelskspråklige mastergrader for å tiltrekke seg studenter fra resten av verden.

¹¹ Utlendingsdirektoratet (2011).

¹² Utlendingsdirektoratet (2010)

elle forhold ved søkeren og generelle forhold i søkerens hjemland være av betydning».

Forutsetningen om at søkeren skal forlate Norge når tillatelsen utløper, er imidlertid ikke absolutt. Siden 2001 er regelverket liberalisert i flere omganger, og de som avlegger en grad, kan under visse forutsetninger søke om å få bli i Norge i tolv måneder for å finne arbeid eller starte opp egen virksomhet.¹³ Til sammenligning gir Tyskland de internasjonale studentene som har avlagt grad i landet, tre år til å finne arbeid eller starte opp egen virksomhet.

Tyskland, som i likhet med Norge ikke tar skolepenger fra internasjonale studenter, har som mål å tiltrekke seg flere gode studenter fra hele verden, og å få dem til å bli og jobbe i landet etter studiene.¹⁴ Det er del av Tysklands strategi for å forbli en av de mest innovative og konkurransedyktige kunnskapsøkonomiene i verden.

Mange av de internasjonale gradsstudentene som kommer til Norge, vurderer eller har et ønske om å bli værende i Norge og arbeide etter endt utdanning, og andelen har økt de siste årene. I en undersøkelse fra Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku) blant internasjonale studenter i 2019 oppga så mange som 70 prosent av gradsstudentene at de ønsket dette, mot 62 prosent i 2016.¹⁵

7.2.2 De rette søkerne?

Tallmessig er tilgangen på internasjonale gradsstudenter som søker seg til Norge, god.¹⁶ Men et stort antall søkere er ikke uten videre et uttrykk for at institusjonene klarer å tiltrekke seg de studentene de helst vil ha. Det at det norske arbeidet med å tiltrekke seg studenter ikke er strategisk innrettet, kan bidra til at institusjonene ikke får de studentene de helst ønsker, og at tilgangen på internasjonale studenter i liten grad følger nasjonale geografiske prioriteringer eller er relevant med tanke på hvilken kompetanse Norge har mest behov for. Dikus undersøkelse blant de norske universitetene og høyskolene viser at et stort antall søkere ikke nødvendigvis oppfattes som et

gode av institusjonene. Institusjonene savner bedre søkere og flere søkere fra de landene de har mest faglig samarbeid med, ikke minst fra EU/EFTA-området.¹⁷ Strategiske grep på institusjonsnivå og klare nasjonale signaler kan gi en felles retning på arbeidet.

Det kan være flere grunner til at Norge til nå har lagt mindre vekt på rekruttering av internasjonale gradsstudenter enn land i våre omgivelser.¹⁸ Det at Norge ikke har studieavgifter, kan være ett element, den sterke økonomiske situasjonen et annet. I Sverige, der antallet studenter fra utenfor Europa falt kraftig etter at landet innførte studieavgifter i 2011, har både utdanningsmyndighetene og institusjonene selv sett det som nødvendig å sette inn ressurser og ha en mer aktiv politikk for å forsøke å gjenopprette antallet internasjonale studenter, eksempelvis gjennom økt markedsføring og stipendprogrammer. Imidlertid er det noen land, blant annet Tyskland, som ikke har studieavgifter, og som samtidig har en aktiv politikk for å tiltrekke seg internasjonale gradsstudenter.¹⁹

Samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og tiltak for økt studentutveksling har utgjort kjernen i norsk internasjonaliseringspolitikk de siste ti årene. Det å tiltrekke seg gradsstudenter har i liten grad vært en politisk prioritering. Andre lands mer aktive politikk på området fører til økt konkurranse om internasjonale gradsstudenter. Norge bør innta en tydeligere posisjon for å være rustet til å rekruttere de mest attraktive internasjonale studentene.

7.2.3 Rekruttering med tanke på Norges kompetansebehov

Nesten halvparten av EU-landene prioriterer både det å tiltrekke seg internasjonale studenter, særlig gradsstudenter, og det å få dem til å bli etter at de har avlagt en grad.²⁰ En mer bevisst rekrutteringspolitikk må utformes for å møte behov på tvers av sektorer og vurdere og rangere flere hensyn: kunnskapspolitiske (tiltrekke seg de beste studentene, eller de fra våre prioriterte samarbeidsland), arbeids- og næringspolitiske (innovative studenter, innenfor visse fagområder, fra land som norsk næringsliv har mye samarbeid og handel med), innvandringspolitiske (unngå at oppholdstillatelse som student blir utnyttet for andre formål, fremme ønsket og hindre uønsket arbeids-

¹³ Ifølge EUs student- og forskerdirektiv fra 2016 skal studenter ha rett til å bli i minst ni måneder etter at de har avlagt eksamen, for å få seg jobb eller etablere en virksomhet.

¹⁴ DAAD (2019).

¹⁵ Diku (2019g).

¹⁶ «Mange utenlandske studenter kommer også til Norge for å ta en hel grad. Sammenlignet med andre land har norske universiteter og høyskoler stor pågang fra utenlandske søkere, særlig til mastergradsutdanninger som undervises på engelsk» (Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*, s. 65).

¹⁷ SIU (2018a).

¹⁸ British Council (2019), Europakommisjonen (2019b).

¹⁹ DAAD (2019).

²⁰ Europakommisjonen (2019b).

innvandring), bistandspolitiske (tiltrekke seg studenter og utdanne dem, kapasitetsbygging, unngå hjerneflukt) og utenrikspolitiske (nettverk og diplomatiske forbindelser i nåværende og fremtidige samarbeidsland).

Ideen om en mer aktiv politikk på området er lansert tidligere. I regjeringens strategi for eksport og internasjonalisering fra 2017²¹ argumenteres det for at studentmobilitet, både innkommende og utgående, bør bli sett på som en langsiktig investering i det å videreutvikle Norge som kunnskapsnasjon. I strategien vises det til en global kamp om «dei kloke hovuda» og om å rekruttere «dei mest talentfulle studentane» i verden. Dels ses rekrutteringen her i sammenheng med langtidsplanen for forskning og utdanning²² og ambisjonene om å bygge verdensledende fagmiljøer. Dels er tanken om forsterket rekruttering knyttet til å styrke Norges omdømme og å øke landets attraktivitet for utenlandske investeringer og bedrifter. Strategien er utgitt av Nærings- og fiskeridepartementet men underskrevet av seks ministre – for henholdsvis næring, fiskeri, utenriks, olje og energi, miljø og klima, og kunnskap. Det å rekruttere talentfulle studenter til Norge og å tilrettelegge for at de kan jobbe i landet under og særlig etter utdanningen, er viktige tiltak med tanke på Norges kompetansebehov.

7.2.4 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen vil ha en tydeligere og mer strategisk nasjonal politikk for hvilke internasjonale gradsstudenter Norge skal tiltrekke seg, og vil derfor opprette en arbeidsgruppe som skal vurdere en mer bevisst politikk overfor utenlandske gradsstudenter ved norske institusjoner. Politikken skal bygge på overordnede kunnskaps-, nærings-, innvandrings-, bistands- og sikkerhetspolitiske føringer og rammer. Utmeislingen av en slik politikk skal skje med tanke på nasjonale kompetansebehov hvor også aktører utenfor universiteter og høyskoler skal delta, som Nærings- og fiskeridepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Justis og beredskapsdepartementet, Forsvarsdepartementet, Utenriksdepartementet og partene i arbeidslivet. Utredningen skal bygge på de overordnede nasjonale prioriteringene som går

frem av langtidsplanen for forskning og utdanning (jf. Meld. St. 4 (2018–2019)) og av strategien for eksport og internasjonalisering (jf. Nærings- og fiskeridepartementet 2017).

- Regjeringen vil at mulighetene for å søke jobb eller starte opp egen virksomhet i Norge i ett år etter at man har avlagt en grad, gjøres mer synlig i arbeidet for å tiltrekke seg studenter. Regjeringen oppfordrer Diku og utdanningsinstitusjonene til å informere internasjonale gradsstudenter om denne muligheten.

7.3 Antall, opprinnelse og studiested

I 2015 kom det fire ganger så mange studenter med utenlandsk statsborgerskap i Norge som i 2000. En del av disse kom hit opprinnelig av andre grunner enn studier, for eksempel for å jobbe, som flyktninger eller sammen med utenlandske foreldre. Om man ser bort fra disse, har det likevel vært en kraftig vekst. I stedet for tall for utenlandske statsborgere brukes det her tall for det OECD kaller *internasjonale gradsstudenter*, som er de studentene som man antar har kommet til Norge med det formålet å studere til en grad. Delgradsstudenter og utenlandske gradsstudenter som har kommet til Norge av andre grunner enn studier, holdes altså utenfor.

Etter noe nedgang fra 2015 til 2017 økte tallet på internasjonale gradsstudenter i Norge igjen i 2018 og 2019 til drøyt 12 300. Figur 7.1. viser de landene som det kommer flest fra.²³

Også antallet russiske gradsstudenter har gått ned, og er mer enn halvert de siste fem årene. En av grunnene til dette er avviklingen av kvoteordningen for studenter fra utviklingsland, land på Vest-Balkan, i Øst-Europa og i Sentral-Asia, som frem til 2015 omfattet omtrent 150 russiske studenter; i 2018 var det færre enn 20 som fortsatt var inne i ordningen.²⁴ Land i Afrika hadde i 2018 drøyt 900 gradsstudenter i Norge, noe som er like mange som ti år tidligere. Det viser at kvoteordningen hadde begrenset betydning for å trekke studenter fra afrikanske land til Norge.

Tabell 7.1 viser antallet internasjonale gradsstudenter ved norske universiteter og høyskoler. Universitetet i Oslo og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) mottar klart flest, henholdsvis 1 844 og 2 093.

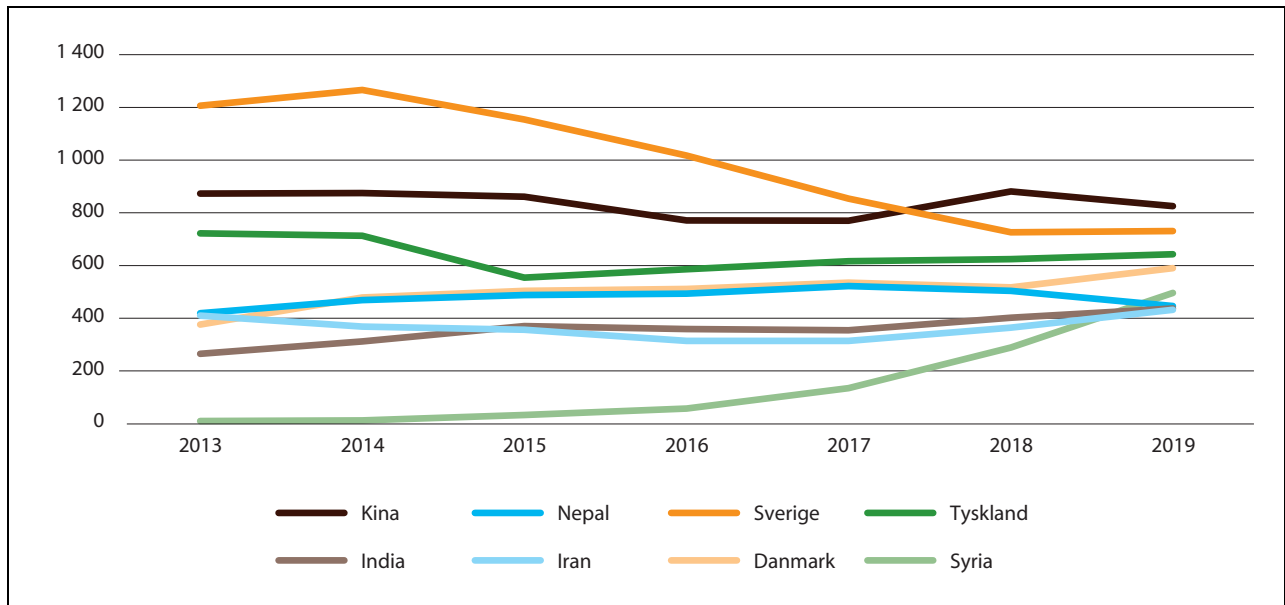
Flest studenter kommer det (per 2019) fra Kina og Sverige, fulgt av Tyskland og Danmark. I

²¹ Nærings- og fiskeridepartementet (2017).

²² Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028*.

²³ Diku (2020b).

²⁴ Diku (2018).

Figur 7.1 Internasjonale gradsstudenter i Norge 2013–2018. De åtte største senderlandene per 2019

Tallene omfatter studenter som har videregående utdanning fra utlandet eller utenlandsk landbakgrunn i SSB eller utenlandsk statsborgerskap. Utsvekslingsstudenter og studenter som har bodd i Norge i mer enn fem år på talletidspunktet, er holdt utenfor.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk.

2015 var det klart flest svensker, men i årene etter sank antallet. Nedgangen sammenfaller med en parallell reduksjon i arbeidsinnvandring fra Sve-

rige. Det skyldes blant annet at arbeidsledigheten gikk ned i Sverige i perioden.

Tabell 7.1 Internasjonale gradsstudenter i Norge, per institusjon 2013–19 og andel av registrerte studenter 2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Internasj. 2019 i % av antall
Kunsthøgskolen i Oslo	93	106	123	125	136	146	150	26 %
Norges musikkhøgskole	104	102	117	114	124	125	124	16 %
Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo	78	80	114	116	118	105	97	13 %
MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn	66	57	209	225	228	189	154	12 %
Samisk høgskole	26	30	34	37	39	30	19	11 %
Andre høyskoler ¹	273	329	286	243	276	303	392	9 %
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet	698	703	668	634	536	513	458	8 %
Universitetet i Oslo	1 793	1 829	1 903	1 900	1 871	1 910	1 844	7 %
Universitetet i Stavanger	669	711	750	742	836	809	786	7 %
Norges handelshøgskole	456	231	200	198	205	205	238	7 %
Universitetet i Bergen	823	854	890	878	941	955	1 058	6 %
Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet	1 045	1 111	1 164	950	1 005	956	915	6 %

Tabell 7.1 Internasjonale gradsstudenter i Norge, per institusjon 2013–19 og andel av registrerte studenter 2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Internasj. 2019 i % av antall
Handelshøyskolen BI	883	876	865	829	923	992	1018	5 %
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	2 175	2 474	1 877	1 990	1 968	1 982	2 093	5 %
Nord universitet	547	494	571	695	639	524	434	4 %
Universitetet i Sørøst-Norge	527	587	649	680	703	607	626	3 %
Høgskolen i Molde, vitenskapelig høgskole i logistikk	64	98	101	87	101	127	81	3 %
Universitetet i Agder	261	251	284	280	254	329	349	3 %
OsloMet – storbyuniversitetet	525	607	538	509	465	478	545	3 %
PolitiHøgskolen	2	6	6	3	19	40	65	2 %
Høgskolen i Østfold	83	96	69	119	90	123	129	2 %
Høgskulen i Volda	64	66	71	64	69	77	73	2 %
VID vitenskapelige høgskole	85	89	96	77	69	72	78	2 %
Høgskolen i Innlandet	162	196	234	250	261	219	223	2 %
NLA Høgskolen	14	13	25	24	42	41	39	1 %
Norges idrettshøgskole	20	34	25	20	25	21	14	1 %
Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning	5	5	9	8	3	6	18	1 %
Høyskolen Kristiania	72	96	99	103	72	80	108	1 %
Høgskulen på Vestlandet	216	207	275	266	189	159	168	1 %
Bjørknes Høyskole AS	10	3	9	8	5	7	9	0 %
Forsvarets høgskole	7	7	10	5	4	5	1	0 %
Sum	11 846	12 348	12 271	12 179	12 216	12 135	12 306	

Tallene omfatter studenter som har videregående utdanning fra utlandet eller utenlandsk landbakgrunn i SSB eller utenlandsk statsborgerskap. Utsveklingsstudenter og studenter som har bodd i Norge i mer enn fem år på talletidspunktet, er holdt utenfor. Tabellen inkluderer institusjoner som er i drift 2019, eller som har lagt ned etter 2013. Institusjoner som ila 2013–2019 er slått sammen med andre institusjoner eller har byttet navn vil ligge under nåværende(2019) institusjonsstruktur/navn.

¹ Inneholder institusjoner som er lagt ned i perioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk

De spesialiserte institusjonene har relativt sett flest internasjonale studenter: Kunsthøgskolen i Oslo, Norges musikkhøgskole og Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo har henholdsvis 26, 16 og 13 prosent, mens MF vitenskapelig høyskole og Samisk høgskole har i overkant av 10 prosent.

Lavest andel internasjonale gradsstudenter, med under 2 prosent, er det på de statlige og de private høyskolene (Høgskulen på Vestlandet, Høyskolen Kristiania, Dronning Mauds Minne Høgskole, Norges idrettshøgskole og NLA Høgskolen).

7.4 Mer strategisk arbeid for å trekke utenlandske gradsstudenter til Norge

I Kirke- utdannings- og forskningskomiteens behandling av statsbudsjettet for 2016 ba flertallet regjeringen om å «igangsette et arbeid med å etablere en egen strategi for hvordan Norge kan tiltrekke seg dyktige utenlandske gradsstudenter på masternivå».²⁵ Rapporten som Kunnskapsdepartementet bestilte fra Senter for internasjonalise-

ring av utdanning (SIU), nå Diku,²⁶ var et resultat av dette vedtaket, og regjeringen vil at arbeidet med en mer tydelig politikk på området tas videre.

Internasjonale gradsstudenter bør rekrutteres av akademiske hensyn, slik som behovet for å ta opp gode studenter og behovet for å internasjonalisere studiene. Samtidig bør behovene til norsk arbeids- og næringsliv tas med i diskusjoner om hva som skal være formålet med å tiltrekke seg internasjonale gradsstudenter. Det gjelder hvordan man strategisk bør innrette ordningene for innkommende gradsstudenter, med tanke på både selve studietiden og tiden etterpå. Studier fra andre land viser at utenlandske studenter lønner seg samfunnsøkonomisk, også når man ser bort fra eventuelle studieavgifter. Det henger først og fremst sammen med at mange av disse studentene deltar i arbeidslivet under og etter studiene.

7.4.1 Geografiske prioriteringer

Det er et viktig skille mellom studenter fra innenfor og utenfor EU/EFTA-området. Rent praktisk er det i dag mye enklere for studenter fra EU-/EFTA-land enn for andre studenter å komme til Norge for ta en hel grad. Studenter fra andre land står overfor mer omfattende krav med hensyn til visum og oppholdstillatelse, noe som for dem gjør veien fra søknad til oppmøte lengre, mer usikker og mer kostbar, enn for studentene fra EU-/EFTA-området. Likevel kommer i dag 66 prosent av de internasjonale gradsstudentene fra land utenfor dette området.²⁷ En del av institusjonene ønsker som omtalt ovenfor å tiltrekke seg flere europeiske studenter.

Regjeringen vil at mastergradsstudenter fra EU/EFTA-land utgjør en større andel av de internasjonale gradsstudentene i Norge. Dette vil være i tråd med mange av innspillene fra sektoren til denne meldingen, og det vil kunne bidra til at flere blir og jobber i Norge etter avlagt grad, fordi det er praktisk enklere for personer fra EU/EFTA-området både å studere og jobbe i Norge. En større vekt på Europa kan styrke både universitets- og høyskolesektoren og Norges internasjo-

nale nettverk og posisjon i viktige samarbeidsland, og det kan bidra til felles europeiske mål om sirkulasjon av arbeidskraft.

Det er imidlertid ikke et mål at mobiliteten av gradsstudenter til Norge skal begrenses til Europa og EU/EFTA-landene. Det å rekruttere faglig sterke studenter fra våre prioriterte samarbeidsland utenom Europa er et viktig tiltak for å realisere målene om internasjonalt kunnskaps-samarbeid som er uttrykt for eksempel i Panorama-strategien.²⁸ I innspillene gir flere institusjoner uttrykk for at de ønsker å rekruttere flere gradsstudenter fra samarbeidsland utenfor Europa.

En viktig årsak til at KUF-komiteen ba regjeringen om å utarbeide en strategi for rekruttering, var nedleggningen av kvoteordningen og oppstarten av NORPART. Endringen medførte en omprioritering fra at det ble gitt stipender for helgradsstudier, til at det ble gitt støtte for innkommende delgradsstudenter som del av et institusjonelt samarbeid. Fra 2020 bevilges det igjen penger til at studenter fra det globale sør kan ta gradsstudier, denne gangen gjennom NORPART. Også dette tiltaket svarer til et ønske betydelige deler av sektoren har uttrykt etter at kvoteordningen ble avvirket. Flere institusjoner og fagmiljøer er opptatt av at gradsstudenter fra enkelte utviklingsland i det globale sør er et viktig element i arbeidet deres for å internasjonalisere studiene.

7.4.2 Internasjonal andel i forskerutdanningene

I 2018 hadde 42 prosent av de som avla doktorgrad i Norge, utenlandsk statsborgerskap.²⁹ Dette er ny rekord, og det viser hvor viktig det er med utenlandsk rekruttering til norsk akademia. Samtidig har det vært diskusjoner om hvorvidt andelen utenlandske ph.d.-studenter og doktorander kan bli for høy, særlig innenfor noen fagområder. Høyest er andelen innenfor matematiske, naturvitenskapelige og teknologiske fag (MNT-fag), der utlendinger sto for omtrent to av tre avlagte doktorgrader i årene 2016–2018.

Regjeringen mener at det ikke skal settes noe nasjonalt tak på andelen utenlandske doktorander, og at det fortsatt må være opp til institusjonene å vurdere hvem de ansetter, i tråd med de lover og regler som gjelder, for eksempel for ansettelse innen EU/EFTA.

²⁵ Innst. 12 S (2015–2016) *Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2016, kapitler under Kunnskapsdepartementet og Kulturdepartementet samt forskningskapitler under Nærings- og fiskeridepartementet og Landbruks- og matdepartementet (rammeområde 16)*, s. 71. Flertallet besto av medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre.

²⁶ SIU (2018a).

²⁷ Diku (2019d). Beregnet ut fra tallene i tabell V2.37.

²⁸ Kunnskapsdepartementet (2015).

²⁹ NIFU (2019a).

7.4.3 Kunnskapsgrunnlag og rekruttering

En mer målrettet rekrutteringsstrategi må utvikles og løpende oppdateres på grunnlag av kunnskap. Hva skjer med internasjonale gradsstudenter etter at de har avlagt eksamen? Hvor mange reiser hjem eller til andre land, hvor mange blir i Norge, og hvor mange av disse siste bidrar i norsk arbeids- og næringsliv?³⁰ Internasjonale studenter er en ressurs i norsk høyere utdanning, men de bidrar også i andre deler av samfunnet.³¹ Det behøves mer kunnskap om hva de betyr for norsk økonomi og arbeidsliv og for Norges internasjonale relasjoner.

7.4.4 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen ønsker at en større andel av helgradsstudentene til Norge kommer fra EU/EFTA-området og fra Norges prioriterte samarbeidsland utenfor Europa. Videre bør institusjonene bruke mulighetene som ligger i samarbeidsprogram med det globale sør, for å styrke mobilitet og samarbeid med utviklingsland i det globale sør på mastergradnivå.
- Regjeringen vil vurdere å gjennomføre en sosiøkonomisk analyse av hva internasjonale gradsstudenter betyr for norsk økonomi, arbeidsliv og samfunn, både under og etter studiene. Analysen vil også omfatte utenlandske studenters betydning for norsk høyere utdanning, inkludert hvilken betydning de har for internasjonalisering hjemme. Det er videre naturlig å vurdere om en slik analyse skal gjøres på jevnlig basis og også omfatte utenlandske ph.d.-studenter.

7.5 Velkommen til Norge

En fersk studie fra British Council av elleve europeiske land viser at jo bedre det legges til rette for internasjonale studenter (vurdert gjennom enkle rutiner for studentvisum, muligheter for arbeid etter studiene og stipender) desto mer øker studentstrømmen til landet.³² Nasjonal politikk både for rekruttering og for å få studenter til å bli etter

³⁰ NIFU er i gang med et forskningsprosjekt som ser på dette, se <https://www.nifu.no/projects/international-student-mobility-drivers-patterns-and-impacts-mobility/>.

³¹ Jf. referanser i kapittel 3 til slike analyser gjort i andre europeiske land.

³² British Council (2019). De 11 inkluderte landene i studien er Frankrike, Tyskland, Hellas, Nederland, Russland, Storbritannia, Bulgaria, Polen, Irland, Italia og Spania.

avlagt grad påvirker altså i stor grad hvor mange som kommer, og hvor mange som blir.³³

7.5.1 Krav om oppholdstillatelse

Studenter fra land utenfor EU/EFTA-området må søke om oppholdstillatelse for studenter dersom de skal ta utdanning i Norge i mer enn tre måneder.³⁴ Søkeren må være tatt opp til et fulltidsstudium ved en godkjent norsk utdanningsinstitusjon. For å få fornyet oppholdstillatelsen må studenten kunne vise til «tilfredsstillende studieprogresjon». Behandlingsgebyret for søknaden om oppholdstillatelse til studenter var i 2019 på 5 300 kroner, og i statsbudsjettet for 2020 ble den redusert med 400 kroner. Studenten må betale behandlingsgebyret på nytt ved hver årlige fornyelse av oppholdstillatelsen, og dersom han eller hun skal søke om oppholdstillatelse til nyutdannede for å søke arbeid som faglært etter å ha avlagt gradseksamen. For å fylle krav om oppholdstillatelse må studenten også være sikret bolig, noe som de fleste får dekket gjennom boliggarantien ved utdanningsinstitusjonene. Flere institusjoner viser i innspillene til at de opplever behandlingsgebyret som et hinder for rekruttering.

Studenter fra land utenfor EU/EFTA-området må også innfri underholds kravet. Det innebærer at de må ha nok midler til å dekke levekostnader i den tiden oppholdstillatelsen skal gjelde. I studieåret 2019/2020 er kravet på 121 000 kroner – det samme som den basisstøtten norske studenter får. Regjeringen legger ikke opp til å endre dette.

En annen side ved oppholdstillatelsen er selve behandlingstiden, som forlenger prosessen fra opptak til oppstart på studiet for studenter fra land utenfor EU/EFTA-området. Lang behandlingstid kan skape problemer for studentene, eller det kan føre til at de faller fra allerede under behandlingsperioden fordi de underveis i denne får bekreftet at de kan studere i et annet land. Et samlet opptak av internasjonale studenter som søker mastergradsstudier i Norge, kan forkorte behandlingstiden for søknader om studieplass. Dette omtales nærmere nedenfor. For å utnytte dette fullt ut er det viktig at også søknadsprosessen knyttet til oppholdstillatelse er effektiv, slik at ikke institusjonene mister gode søkere til andre land i behandlingstiden.

Som følge av krav om oppholdstillatelse og fordi det ofte tar lang tid for de potensielle studen-

³³ European Commission (2019b).

³⁴ Utlendingsdirektoratet (2010)

tene å oppfylle vilkårene og få søknaden behandlet, mister institusjonene gode søkere og studenter fra land utenfor EU/EFTA-området. Norge må være minst like gode som land Norge konkurrerer med, til å tiltrekke oss internasjonale gradsstudenter.

Internasjonale gradsstudenter som har kommet til Norge fra et land utenfor EU/EFTA-området, kan under visse forutsetninger reise på utveksling fra Norge til et tredjeland uten at det påvirker oppholdstillatelsen deres. Gitt at hoveddelen av utdanningen tas i Norge, skal ikke litt ferie i hjemlandet og utveksling til et annet land enn Norge skape problemer for oppholdstillatelsen.

7.5.2 Felles mastergradsopptak for internasjonale studenter

Institusjonene bruker i dag mye tid på å verifisere og godkjenne vitnemål fra utlandet. Det krever spisskompetanse og god kjennskap til en del av de landene som søkerne kommer fra, i tillegg til språkkunnskap. Regjeringen vil at det etableres et felles opptak for internasjonale mastergradsstudenter der vurderingene av grunnlaget for å bli tatt opp i norsk høyere utdanning gjøres samlet og kun én gang per søker. Mange av institusjonene bekrefter i innspillene sine at dette vil kunne frigjøre ressurser ved institusjonene slik at de kan bruke mer tid på å tiltrekke seg de studentene de ønsker, eller jobbe mer med andre typer studentmobilitet. Et felles mastergradsopptak for internasjonale studenter vil også gjøre det lettere å markedsføre norsk høyere utdanning – for eksempel gjennom felles søknadsfrist. Videre vil det data- og statistikkgrunnlaget et slikt opptak gir, kunne gi oss mer kunnskap om internasjonale studenter i Norge, om søkere og om interessen for norsk høyere utdanning internasjonalt.

Regjeringen viser til at det er etablert et samarbeidsprosjekt mellom Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning (Unit) og høyere utdanningsinstitusjoner med ambisjoner om et felles masteropptak for alle studenter. Regjeringen vil arbeide med å få på plass et felles opptak av utenlandske masterstudenter starter opp så snart som mulig. Arbeidet må koordineres med Diku med tanke på informasjon, markedsføring og datainnhenting overfor utenlandske studenter. Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) må involveres med tanke på deres rolle knyttet til å vurdere utenlandske høyere utdanningsnivå og ekthet, samt NOKUTs

ansvar for å vedlikeholde GSU-listen (generell studiekompetanse for utenlandske søkere).

7.5.3 Bruk av norsk og bruk av engelsk

Som en liten språknasjon må Norge tilby kurs og grader på engelsk for å kunne trekke til seg internasjonale studenter i særlig antall. Dette har også vært en politisk prioritering i flere tiår, og ved institusjonene finnes det i dag et bredt engelskspråklig fagtilbud som omfatter mer enn tre hundre engelskspråklige mastergrader (på den andre siden tilbys det bare et titalls engelskspråklige grader på bachelornivå). Som omtalt i kapittel 5 ønsker ikke regjeringen å øke den samlede bruken av engelsk som undervisningsspråk i norsk høyere utdanning, men regjeringen ønsker at universitetene og høyskolene skal et bevisst forhold til valg av undervisningsspråk. Selv om internasjonale studenter ikke kan forventes å mestre norsk som undervisningsspråk, og engelskspråklige tilbud derfor er en forutsetning for å tiltrekke seg gradsstudenter, bør institusjonene tilby og oppfordre til norskopplæring. Dersom internasjonale studenter mangler norskkunnskaper, blir det vanskeligere med integrering i det akademiske miljøet på campus under studiene, og ikke minst i det norske arbeidslivet etter at de har avlagt eksamen.

7.5.4 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen vil at arbeidet med å få på plass et felles mastergradsopptak av internasjonale studenter kommer i gang så snart som mulig.

7.6 Profilering av Norge som kunnskapsnasjon

Diku har et overordnet ansvar for å profilere norsk utdanning i utlandet, mens institusjonene selv har ansvaret for å rekruttere internasjonale studenter. Gjennom nettstedet *Study in Norway*³⁵ gir Diku og institusjonene informasjon om engelskspråklige studier. Strategisk markedsføring rettet mot internasjonale mastergradsstudenter har til nå vært lavt prioritert, men kan trappes opp som del av en tydeligere politikk for å tiltrekke seg studenter i tråd med geografiske og andre prioriteringer.

Til forskjell fra Norge har våre naboland Finland, Sverige og Danmark politiske føringer for hvordan landet skal profileres som kunnskapsna-

³⁵ www.studyinnorway.no

sjon. I Finland inngår målene i arbeidet med rekruttering i en nasjonal strategi som dekker flere politikkområder og departementer. Rekruttering av «talent» blir der knyttet til vekst, internasjonalisering og innovasjon i det finske arbeidsmarkedet. Også i Sverige inngår rekrutteringsarbeidet i profileringen av Sverige som kunnskapsnasjon.

7.6.1 Overordnede mål og prioriteringer

Flere av nabolandene våre har endret hva de har vektlagt i sitt nasjonale profileringsarbeid, i takt med de siste årenes internasjonale utvikling. Regjeringen støtter institusjonene som i innspillene sine etterlyser en mer overordnet profilering av Norge som utdanningsnasjon fordi dette vil kunne gi nasjonal drahjelp til deres eget arbeid for å tiltrekke seg internasjonale studenter. De overordnede mål og prioriteringer for de kommende årene bør gjennomgås, og det må avklares i hvilken grad internasjonale gradsstudenter skal prioriteres i det nasjonale profileringsarbeidet. Noen overordnede føringer finnes allerede, i regjeringens strategi for eksport og internasjonalisering (2017)³⁶ og i langtidsplanen for forskning og høyere utdanning (2018)³⁷.

³⁶ Nærings- og fiskeridepartementet (2017).

³⁷ Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028*.

7.6.2 Nasjonalt alumninettverk

Det kan være hensiktsmessig å etablere et nasjonalt alumninettverk for internasjonale studenter, med tanke Norges omdømme som kunnskapsnasjon, Norges internasjonale kontaktnettverk og arbeidet med å etablere praksisplasser utenlands. Det finnes allerede noen slike nettverk ved de enkelte institusjonene. I Norge er det allerede Noralumni, en plattform for alumninettverk i regi av Forskningsrådet og Innovasjon Norge. I dag finnes det slike Noralumni-nettverk for Kina og Japan. En del andre land har etablert alumninettverk, ofte knyttet til nasjonale stipendordninger.

7.6.3 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen vil at det etableres en arbeidsgruppe som består av Kunnskapsdepartementet (sekretariat), andre relevante departementer og nasjonale aktører som Diku, Forskningsrådet og Innovasjon Norge, samt institusjonene. Gruppen skal få ansvar for å foreslå overordnede mål og prioriteringer for profileringen av Norge som kunnskapsnasjon i utlandet, i tråd med gjeldende overordnede politiske føringer.
- Regjeringen vil utrede nytten av å etablere et nasjonalt alumninettverk for internasjonale studenter. Dette innebærer blant annet å kartlegge eksisterende alumniarbeid på institusjonene og vurdere om det å etablere et nasjonalt nettverk kan styrke arbeidet med å profilere Norge som kunnskapsnasjon og arbeidet med å etablere praksisplasser i utlandet.

8 Norske helgradsstudenter i utlandet

Norske studenter som tar en hel grad i utlandet, er en viktig del av norsk utdanningspolitikk. De er også viktige for norsk arbeidsliv, i og med at de supplerer arbeidstakere som har tatt utdanning ved en norsk institusjon, både ved at de har særegen kompetanse, og ved at de tilfører arbeidsmarkedet nødvendig arbeidskraft på spesifikke områder. At Norge har en del helgradsstudenter i utlandet, er også viktig for at Norge skal kunne nå målene som er satt når det gjelder internasjonal studentmobilitet. Rundt seks prosent av de norske studentene tar en hel grad i utlandet, og de fleste av disse vil til fulle oppleve de positive effektene som studentmobilitet har på det personlige plan, som for eksempel personlig utvikling, dannelse og språkkunnskaper. I Norge er det derfor etablert en utdanningsstøtteordning som er svært god for norske studenter som tar en hel grad utenlands, spesielt sammenlignet med utdanningsstøtten i sammenlignbare land. Utdanningsstøtten er også godt tilrettelagt for å være et virkemiddel for å utøve ønsket politikk, som økt internasjonal mobilitet blant norske studenter, økte språkkunnskaper, interkulturell kompetanse og landkunnskap.

8.1 Hva er verdien av norske helgradsstudenter i utlandet?

Kapittel 3 omhandler de positive effektene av internasjonal studentmobilitet og målene Norge har satt seg når det gjelder slik mobilitet. Når det gjelder norske helgradsstudenter i utlandet, er det særlig positive effekter for studentene selv og for samfunnet generelt som er mest relevant. De positive effektene for universitetene og høyskolene vil i mindre grad komme som følge av at norske studenter tar en hel grad i utlandet, i og med at norske utdanningsinstitusjoner i liten grad blir involvert i denne formen for studentmobilitet, sammenlignet med hvor involvert de blir i forbindelse med studentutveksling.

Når det gjelder positive effekter for studenten selv, er derimot potensialet større ved denne formen for utenlandsopphold enn ved et opphold som varer et semester eller kortere. Dette gjelder

spesielt effekter som personlig utvikling, dannelse og generelle ferdigheter, i tillegg til interkulturell kompetanse og språkkunnskaper. Disse effektene vil stort sett bli sterkere jo lengre utenlandsoppholdet varer. Studentene kan også oppleve positive effekter i form av faglig læringsutbytte og motivasjon, men dette vil i større grad være avhengig av den individuelle utdanningsinstitusjonen og kvaliteten på undervisningen og det faglige miljøet der. Videre kan det å ha tatt en hel grad i utlandet gjøre studenten mer attraktiv på arbeidsmarkedet. Dessuten er det enkelte av de norske helgradsstudentene i utlandet som tar med seg relevant arbeidserfaring fra studielandet. Dette er nærmere omtalt i kapittel 3.

Dette siste momentet er en side ved helgradsmobilitet som kan gi positive effekter for samfunnet generelt. Helgradsstudentene vil ha landkunnskap, det vil si kunnskap om landet de studerer i, og de vil ha nettverk, relasjoner og en tilknytning til landet som kan være verdifull for både norsk samfunn og norsk arbeids- og næringsliv. Norske studenter med en hel grad fra utlandet vil videre kunne tilføre norsk arbeids- og næringsliv etterspurt kompetanse og innovasjonsevne. I noen tilfeller vil også deler av norsk næringsliv ha behov for flere utdannede personer innenfor et spesifikt område/yrke enn det eksisterer studie-plasser for dette faget i Norge. Studenter som da har tatt en hel grad i utlandet, og som vender tilbake til det norske arbeidsmarkedet, vil bidra til å dekke dette behovet.

8.2 Oversikt med tall fra Lånekassen

8.2.1 Hvor mange norske studenter tar en hel grad i utlandet?

I tabell 8.1 er det en oversikt over hvor mange studenter som hvert år har tatt en hel grad i utlandet i perioden 2010/2011 til 2019/2020. I denne tiårsperioden har det årlige antallet som har tatt en slik grad, økt med ni prosent. Mellom 15 000 og 17 500 studenter har årlig tatt en hel grad i utlandet de siste fem årene. Økningen kom i den første delen av tiårsperioden, mens det siden toppåret

Tabell 8.1 Antall helgradsstudenter i utlandet per år 2010–11 – 2019–20 og endring i prosent

	2010–11	2011–12	2012–13	2013–14	2014–15	2015–16	2016–17	2017–18	2018–19	2019–20	Endring i prosent
Helgradsstudenter	14 154	15 328	16 260	16 910	17 482	17 468	16 957	16 635	15 941	15 364	9 %
Endring i prosent	9,2 %	8,3 %	6,1 %	3,9 %	3,4 %	-0,1 %	-2,9 %	-1,9 %	-4,2 %	-3,6 %	

Kilde: Lånekassen

2014/2015 har vært en markant nedgang. Den prosentvise økningen i tiårsperioden som helhet er lavere enn økningen i studentmassen i samme periode (30 prosent). Økningen i perioden er også mindre enn den tilsvarende økningen i antallet studenter som hvert år har vært på utveksling (47 prosent).

8.2.2 Hvor mange av helgradsstudentene i utlandet betaler skolepenger?

I tabell 8.2 er det en oversikt over antallet og andelen av norske helgradsstudenter i utlandet som betalte skolepenger for sin utdanning, i perioden 2010/2011 til 2019/2020. I tiårsperioden har andelen gjennomgående ligget på mellom 70 og 80 prosent av det samlede antallet helgradsstudenter, men tabellen viser at andelen har økt med om lag to prosentpoeng i perioden. Økningen har år for år vært ganske stabil, med unntak av at det var en liten nedgang i henholdsvis studieårene 2013/2014, 2017/2018 og 2019/2020.

I tabell 8.3 er det en oversikt over det totale antallet summer utbetalt av Lånekassen til dekning av skolepenger for norske helgradsstudenter i

utlandet, gjennomsnittskostnaden per student som betaler skolepenger, og endring i prosent for perioden 2010/2011 til 2019/2020. De totale utgiftene har steget med 54 prosent i tiårsperioden, og de har økt årlig med unntak av i studieåret 2016/2017, samt de to siste årene. I den samme perioden har antallet helgradsstudenter i utlandet som betaler skolepenger, økt med 11 prosent. Den kraftige svekkelsen av kroneverdien etter sommeren 2014 bidro til det utgiftshoppet som kan sees i de to påfølgende studieårene. Den reduserte kroneverdien medførte også at flere utenlandsstudenter enn tidligere selv måtte dekke skolepenger utover utdanningsstøtten de fikk fra Lånekassen. Etter at det ble innført et tilleggs lån på inntil 100 000 kroner fra høsten 2017, har færre vært avhengige av alternative måter å finansiere studiene på.

8.2.3 Hvilke land drar de til?

Når det gjelder hvilke land de foretrekker å studere i, har de norske studentene som tar en hel grad i utlandet, langt på vei de samme preferansene som studentene som reiser på kortere utenlandsopphold i studietiden. De engelsktalende landene Stor-

Tabell 8.2 Antall og andel helgradsstudenter som betaler skolepenger i utlandet per år 2010–11 – 2019–20 og endring i prosentpoeng

	2010–11	2011–12	2012–13	2013–14	2014–15	2015–16	2016–17	2017–18	2018–19	2019–20
Betaler skolepenger	10 403	11 358	12 226	12 569	13 351	13 513	13 192	12 881	12 252	11 533
Helgradsstudenter	14 154	15 328	16 260	16 910	17 482	17 468	16 957	16 635	15 941	15 364
Andel	73 %	74 %	75 %	74 %	76 %	77 %	78 %	77 %	77 %	75 %
Endring i prosentpoeng (pp)	1 pp	1 pp	1 pp	-1 pp	2 pp	1 pp	1 pp	-1 pp	0 pp	-2 pp

¹ pp = prosentpoeng

Kilde: Lånekassen

Tabell 8.3 Totalt utbetalt beløp til skolepenger for norske helgradsstudenter i utlandet, og gjennomsnittskostnaden per student som betaler skolepenger per år 2010–11 – 2019–20 i NOK og endring i prosent

	2010–11	2011–12	2012–13	2013–14	2014–15	2015–16	2016–17	2017–18	2018–19	2019–20
Totalt antall utbetalte utgifter til skolepenger ¹	923	1 052	1 177	1 208	1 388	1 482	1 426	1 491	1 424	1 418
Gjennomsnittskostnaden per student	88 693	92 612	96 247	96 128	103 999	109 656	108 080	115 716	116 198	122 971
Endring i den totale utgiften	10 %	14 %	12 %	3 %	15 %	7 %	-4 %	4 %	-4 %	0 %
Endring i gjennomsnittskostnaden	-1 %	4 %	4 %	0 %	8 %	5 %	-1 %	7 %	0 %	6 %

¹ Beløp i mill. kroner.

Kilde: Lånekassen. Indeksjusterte 2019-kroner.

Tabell 8.4 Helgradsstudenter per land og per år 2010–11 – 2019–20 og endring i prosent

Land	2010–11	2011–12	2012–13	2013–14	2014–15	2015–16	2016–17	2017–18	2018–19	2019–20	Endring i prosent
Storbritannia	3 527	4 139	4 657	5 023	5 296	5 077	4 569	4 327	4 059	3 887	10 %
Danmark	2 529	2 748	2 791	2 816	2 772	2 774	2 531	2 454	2 369	2 409	-5 %
USA	1 255	1 441	1 650	1 834	2 096	2 096	1 974	1 910	1 858	1 751	40 %
Polen	1 383	1 478	1 521	1 530	1 571	1 614	1 555	1 528	1 538	1 580	14 %
Ungarn	751	802	814	863	959	1 004	1 045	949	873	767	2 %
Australia	1 446	1 329	1 189	1 083	982	926	909	906	847	713	-49 %
Sverige	750	735	772	673	674	573	604	628	602	514	-31 %
Nederland	361	372	387	385	379	406	451	519	599	614	70 %
Slovakia	307	353	455	538	560	551	580	611	576	543	77 %
Tyskland	205	219	227	238	235	221	248	279	316	318	55 %
Spania	107	118	136	146	196	278	263	304	289	357	234 %
Tsjekkia	257	289	313	350	352	337	312	284	246	211	-18 %
Frankrike	240	253	251	256	221	262	253	224	206	194	-19 %
Latvia	73	103	124	115	168	165	180	180	191	188	158 %
Indonesia								207	190	144	-30 % ¹
Canada	163	145	140	156	143	160	165	154	149	137	-16 %
Italia	61	73	88	87	80	88	92	94	102	107	75 %

¹ Gjelder ikke for hele perioden.

Kilde: Lånekassen. Oversikten viser bare land med minst 100 norske helgradsstudenter i 2019-20.

Tabell 8.5 Fagområde for norske helgradsstudenter i utlandet. Antall per fag og per år 2010–11 – 2019–20 og endring i prosent

Fagområde	2010–11	2011–12	2012–13	2013–14	2014–15	2015–16	2016–17	2017–18	2018–19	2019–20	Endring i prosent
Helse- og sosialfag	4 601	4 865	5 084	5 125	5 202	5 208	5 068	4 890	4 794	4 729	3
Økonomiske og administrative fag	2 631	2 967	3 248	3 610	3 775	3 801	3 554	3 401	3 175	2 953	12
Samfunnsfag og jus	2 407	2 730	2 982	3 119	3 191	3 271	3 174	3 101	2 988	2 988	24
Naturvitenskap og teknologi	1 469	1 547	1 607	1 743	1 846	2 054	2 149	2 219	2 205	2 185	40
Humanist/estetisk	2 313	2 436	2 456	2 461	2 435	2 355	2 100	1 962	1 930	1 828	-21
Fagområde ikke spesifisert	195	166	253	333	347	454	621	657	449	236	21
Forsker	171	182	184	-	185	188	191	258	274	302	77
Lærerutdanning og pedagogikk	112	111	102	99	98	93	103	105	107	98	-13
Primærnæring	33	46	48	56	41	44	34	42	44	45	36

Kilde: Lånekassen

britannia, USA og Australia er blant de mest populære destinasjonene også for helgradsstudentene. Utdanningsinstitusjoner i Storbritannia er overlegent den hyppigste destinasjonen. Disse institusjonene har også opplevd en økning i antallet norske helgradsstudenter på 10 prosent de siste ti årene, selv om tallet har minket med 27 prosent siden toppåret 2014/2015. USA nærmer seg andreplassen, og har nesten doblet antallet norske helgradsstudenter i perioden, selv om det også her har vært en nedgang de siste årene. Danmark har ligget stabilt gjennom hele perioden. Australia var tidligere et topp-tre-land, men har opplevd et fall på nesten 50 prosent i tiårsperioden.

De klassiske destinasjonslandene for norske studenter som tar en hel grad innenfor helsefagene, Polen og Ungarn, har også hatt en økning i norske helgradsstudenter gjennom perioden, henholdsvis 14 og 2 prosent, og landene har hele tiden vært blant de mest populære destinasjonene.

De fleste landene i tabell 8.4 har hatt en prosentvis økning fra 2009 til 2020, selv om de aller fleste landene, spesielt de med flest norske studenter, har hatt nedgang siden toppåret 2014/2015. Latvia, Spania, Slovakia, Nederland og Italia har hatt størst økning i perioden. Australia, Sverige, Canada, Frankrike, Danmark og Tsjekkia har hatt en nedgang i perioden.

8.2.4 Hvilke fagområder har de norske helgradsstudentene i utlandet?

Tabell 8.5 viser utviklingen fra 2010/2011 til 2019/2020 i hvilke fagområder de norske studentene som tar en hel grad i utlandet, hører til. Gjennom hele perioden har det vært klart flest helgradsstudenter i utlandet fra helse- og sosialfagene. Men økningen har vært relativt flat sammenlignet med økningen innenfor de andre største fagområdene. Både økonomiske og administrative fag, sam-

Boks 8.1 ANSA

Association of Norwegian Students Abroad (ANSA) er en interesseorganisasjonen for norske studenter i utlandet. ANSA får offentlig støtte, og har tilbud og tjenester for utenlandsstudenter både før de reiser ut, underveis i studiene og etter studiene.

Før studiene

Veiledning og informasjonstilbud

ANSAs informasjonssenter er en nasjonal og offentlig støttet informasjonstjeneste som tilbyr nøytral og gratis veiledning om studiemuligheter i utlandet. Informasjonssenteret representerer ingen land eller universiteter, og gir heller ingen anbefaling om utenlandske institusjoner. Mange av tjenestene er nettbaserte. Gjennom prosjektet «Oppdag verden» har ANSA tatt med seg godkjente agenter, Lånkassen og andre relevante aktører til videregående skoler for å informere om muligheten til å studere i utlandet. ANSA jobber også konkret opp mot prioriterte samarbeidsland gjennom blant annet promotering av Tyskland som studieland, besøk til kinesiskklasser for å anbefale Kina som studieland, intervjuer med studenter i Panorama-landene og så videre.

ANSA godkjenner bransjeorganisasjoner

ANSA har lansert etiske retningslinjer for leverandører av studier og skolegang i utlandet. Disse inneholder blant annet krav til hvordan leverandørene skal kvalitetssikre veiledningen og oppfølgingen av studentene og elevene. Retningslinjene beskriver også utdanningsleverandørens forpliktelser og krav i forbindelse med forretningspraksis og personlig atferd. Flere leverandører av studier og skolegang i utlandet har nå rutiner som er i tråd med de etiske retningslinjene.

Under studiene

Psykologtilbud

Studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT) omfattet i 2018 for første gang også utenlandsstudentene. I undersøkelsen svarte 14 prosent av disse at de hadde litt under middels livskvalitet, 10 prosent at de hadde dårlig eller svært dårlig livskvalitet, 16 prosent at de hadde alvorlige psykiske problemer, og 11 prosent at de hadde alvorlige og mange psykiske problemer. Samtidig sa 71 prosent

av utenlandsstudentene med alvorlige og mange plager at de ikke hadde søkt hjelp. Blant annet på bakgrunn av dette mottok ANSA i 2018 760 000 kroner for å drive arbeid rettet mot psykisk helse blant utenlandsstudenter, og ANSA tilbyr nå gratis psykologhjelp til norske studenter i utlandet på lik linje med tilbudet studenter får ved norske utdanningsinstitusjoner.

Sosialveileder

ANSA har en sosialveileder med taushetsplikt. Sosialveilederen tar imot alle typer henvendelser, og er et tilbud til de medlemmene som ikke nødvendigvis ønsker å snakke med en psykolog.

Beredskap

ANSA har en beredskapsgruppe som oppretter kontakt med Utenriksdepartementet, Sjømannskirken og andre relevante aktører ved akutte hendelser i utlandet. ANSA har ofte lokale representanter gjennom sine tillitsvalgte ved utenlandske institusjoner. Mange av de tillitsvalgte har fått opplæring i hvordan man håndterer beredskapssituasjoner.

Nettverk i utlandet

ANSA har 27 såkalte «ANSA-land» som har et eget landsstyre. Noen av ANSA-landene har også lokallag, og det var totalt 110 lokallag i 2018. Både landsstyrene og lokallagene er sammensatt av frivillige som skaper sosiale og faglige møteplasser for utenlandsstudentene.

Etter studiene

Karriere

De aller fleste som studerer i utlandet, ønsker å komme hjem til Norge for å jobbe og etablere seg, og ANSA jobber for å belyse verdien av internasjonal kompetanse generelt. For å gi utenlandsstudentene en lettere overgang til arbeidslivet i Norge jobber ANSA med karrieremuligheter. Både i Norge og i utlandet arrangerer de hvert år karrieredager hvor studentene kan møte potensielle arbeidsgivere, og de arrangerer også CV- og søknadskurs og karriereveiledning. ANSA arrangerer også «Juvenarte» hvert år, en utstilling hvor norske kunsthøgskole- og designstudenter som har tatt hele eller deler av sin utdanning i utlandet kan få vist frem arbeidet sitt i Norge.

funnsfag og jus, i tillegg til naturvitenskap og teknologi, har økt med over 10 prosent i perioden.

For fagområdene humanist/estetisk, og lærerutdanning og pedagogikk har det vært en nedgang, men det er nyttig å ta med seg at det er ganske få studenter innenfor lærerutdanning og pedagogikk sammenlignet med hva det er innenfor de fleste andre fagområdene i tabellen.

Antallet studenter som har tatt en hel grad i utlandet innenfor primærnæringene, har økt gjennom perioden.

8.3 Utdanningsstøtte for norske helgradsstudenter i utlandet

8.3.1 Utdanningsstøtte

Norske studenter som tar en hel grad i utlandet, er en viktig del av norsk utdanningspolitikk og norsk arbeidsliv. Samtidig er det høye utgifter knyttet til utdanningsstøtten som disse studentene mottar. Det er derfor naturlig å innrette bruken av disse midlene på en best mulig måte, også med hensyn til nasjonale behov og interesser i et bredere perspektiv. Utdanningsstøtteordningen bærer preg av at det har vært innført ulike støtteordningstiltak på ulike tidspunkter for å oppnå ulike ønskede effekter. En konsekvens av dette er at utdanningsstøtteordningen ikke nødvendigvis fremstår som helhetlig og sammenhengende. Det kan være vanskelig for studentene å orientere seg i den og å få oversikt over hva de faktisk vil få av lån og stipend til studier i ulike land og ved ulike institusjoner.

Etter gjeldende regelverk for studieåret 2019/2020 kan det gis tilleggsstipend til utdanning ved 141 utenlandske institusjoner. Stipendet gis imidlertid bare dersom skolepengene er høyere enn 133 752 kroner for et helt undervisningsår. Dette innebærer at utdanning ved en del utenlandske institusjoner ikke utløser rett til tilleggsstipend fordi skolepengene ikke er høye nok. Det er i all hovedsak utdanning i engelskspråklige land som kan gi rett til tilleggsstipend, mens utdanning i prioriterte, ikke-engelskspråklige samarbeidsland som hovedregel ikke gir rett til stipendet. Flere norske studenter bør ta utdanning i Norges prioriterte samarbeidsland, blant annet med tanke på å få en større bredde i norske studenters språk- og kulturkompetanse, og midlene fra Lånekassen er et viktig strategisk virkemiddel for å oppnå dette.

Det er viktig å vurdere om dagens utdanningstøtteordning har de rette tiltakene for nå målene regjeringen har med studentmobilitet, blant annet målet om at flere studenter skal studere i Norges prioriterte samarbeidsland. Samti-

dig er det viktig å sørge for at de ulike delene av ordningen er sammenhengende og oversiktlige også for studentene. Regjeringen vil derfor vurdere å gjennomgå utdanningsstøtteordningen for studenter i utlandet.

En del norske statsborgere får støtte til skolepenger (i tillegg til basisstøtte) for å studere ved såkalte «for profit»-institusjoner utenlands. Dette er institusjoner som betaler utbytte til eierne sine. De er et lite segment av de private institusjonene, ettersom de fleste private institusjonene ikke er «for profit». Flertallet lar overskuddet gå tilbake til driften av institusjonen, og midlene kommer dermed de ansatte og studentene til gode. I universitets- og høyskoleloven¹ står det at private universiteter og høyskoler som mottar statstilskudd, «skal la tilskudd og egenbetaling komme studentene til gode. Private universiteter og høyskoler som mottar statstilskudd, kan ikke foreta utdelinger» (§ 8-3 tredje ledd). I Norge skal altså ikke deler av et statstilskudd kunne tas ut som utbytte for «for profit»-institusjoner. Det er betenkelig når en konsekvens av systemet kan være at den støtten Lånekassen gir enkelte studenter til dekning av skolepenger, kan være en kilde til økonomisk utbytte for utenlandske «for profit»-institusjoner. Samtidig er det ikke en klar grense mellom slike institusjoner og ideelle institusjoner. Det bør derfor kartlegges hvilket omfang det er av støtte til studenter ved slike institusjoner, og regjeringen vil vurdere om det fremover skal avgrenses hva slags institusjoner det kan gis støtte til å studere ved. Studenter som allerede er i gang med et gradsstudium ved en «for profit»-institusjon, skal uansett få fullføre studiet sitt med den samme skolepengestøtten som i dag.

8.3.1.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen mener det vil være viktig å legge opp til en mer strategisk bruk av midlene fra Lånekassen som går til norske studenter som tar en hel grad i utlandet. Dette gjelder spesielt med tanke på kvaliteten på universitetene studentene velger, hvilke land universitetene ligger i, og kostnadsnivået ved universitetene.
- Regjeringen vil gjøre endringer i Lånekassens regelverk for å øke mobilitet til prioriterte samarbeidsland, og komme tilbake til de budsjettmessige konsekvensene i de årlige statsbudsjettene.
- Regjeringen vil at flere norske helgradsstudenter skal velge å studere i Norges prioriterte

¹ Lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler.

samarbeidsland innenfor høyere utdanning og forskning.

- Regjeringen vil at flere helgradsstudenter skal velge studieland med lavere studiekostnader, slik at gjeldsnivået blant disse studentene begrenses.
- Regjeringen vil vurdere å gjennomgå utdanningsstøtteordning for studenter i utlandet med tanke på å se på å gjøre disse mer sammenhengende og oversiktlige. Ordningen bør være innrettet slik at flere studenter velger studier i Norges prioriterte samarbeidsland på utdanningsfeltet, det vil i denne sammenhengen også være aktuelt å vurdere språkstipendet.
- Regjeringen vil se på forholdet mellom informasjonsbehovet og dagens informasjonstilbud når det gjelder gjeldskonsekvensene ved valget av studiested, og om det faktiske støttenivået (stipendandelen) når man søker støtte. Deretter vurderes mulige informasjonstiltak som imøtekommer et eventuelt misforhold.
- Regjeringen vil kartlegge hvilket omfang det er av støtte til studenter ved «for profit»-institusjoner, og se på mulighetene for å avgrense ordningen som gjør at norske helgradsstudenter som studerer ved slike institusjoner i utlandet, kan få skolepengestøtte.

8.3.2 Norsk utdanningsstøtte sett i forhold til støtten i noen utvalgte land

Under følger en oversikt over utdanningsstøtten i Norge sammenlignet med støtten i noen utvalgte land – Danmark, Sverige, Finland, Island, Nederland og Tyskland. For å få et helhetlig bilde er det tatt med eksempler både for utdanningsstøtten til utvekslingsstudenter og for utdanningsstøtten til norske studenter som tar en hel grad i utlandet.

8.3.2.1 Forutsetninger og forenklinger som legges til grunn for beregningene i eksemplene

- Alle støttebeløpene har blitt regnet etter hvert lands regelverk for studieåret 2018/2019.
- Lånekassens valutakurser for undervisningsåret 2018/2019 har blitt lagt til grunn ved omregning av støttebeløp fra utenlandsk valuta til norske kroner.
- Støttebeløp er avrundet til nærmeste krone.
- Etter Lånekassens regelverk kan skolepenge-støtten valutajusteres. I eksemplene legges det imidlertid til grunn at den ikke valutajusteres.
- Etter Lånekassens regelverk behøvsprøves enkelte stipender mot inntekt, formue og trygd. I eksemplene legges det til grunn at stipend ikke blir redusert.
- Støttebeløpene er ikke justert for kjøpekraft.
- Eksemplene tar for øvrig ikke hensyn til tilbakebetalingsordningene i hvert enkelt land.

8.3.2.2 Eksempler

Eksempel 1:

Christian er 23 år og tar en bachelorgrad. Han vil gjennomføre et utvekslingsopphold i et høstsemester (fem måneder) i Frankrike. Han må betale 4 000 euro i skolepenger, og han vil ikke bo sammen med sine foreldre i Frankrike. Hvor mye kan Christian få i utdanningsstøtte? Se tabell 8.6.

Eksempel 2:

Nadia er 22 år og ugift. Hun ønsker å studere en treårig bachelorgrad i Storbritannia. Hun bor ikke sammen med sine foreldre i Storbritannia. Hun betaler £ 10 000 i skolepenger per år. Hvor mye kan Nadia få i støtte for hele bachelorgraden? Se tabell 8.7.

Tabell 8.6 Eksempel 1 – fordeling lån/stipend (tall i norske kroner)

Ytelse	Danmark	Sverige	Finland	Island	Nederland	Tyskland	Norge	Norge ¹
Lån	30 899	94 751	32 572	108 656	61 604	20 501	48 880	48 880
Stipend	67 366	16 028	27 796	0	23 562	58 822	46 029	67 395
Totalt	98 265	110 779	60 368	108 656	85 166	79 323	94 909	116 275

¹ Eksempelet viser en støtteordning for studenter som tar utveksling i ikke-engelskspråklige land, som tar språkkurs, og som oppfyller vilkår for språkstipend.

Tabell 8.7 Eksempel 2 – fordeling lån/stipend (tall i norske kroner)

Ytelse	Danmark	Sverige	Finland	Island	Nederland	Tyskland	Norge
Lån	137 960	641 685	144 085	634 944	437 906	134 859	443 688
Stipend	269 623	89 296	181 902	0	160 223	178 928	245 603
Totalt	407 583	730 981	325 987	634 944	598 129	313 787	689 291

Eksempel 3:

Lise er 28 år og gift, og hun har ett barn. Hun ønsker å ta en toårig mastergrad i USA. Hun planlegger å flytte med mann og barn til USA. Utdanningen koster 25 000 dollar i skolepenger per år. Hvor mye kan Lise få i støtte for hele mastergraden? Se tabell 8.8.

8.3.2.3 *Vurdering av norsk utdanningsstøtte sett i forhold til støtten i noen utvalgte land*

Sammenlignet med land det er naturlig å sammenligne oss med, kommer den norske utdanningsstøtteordningen svært godt ut, både med tanke på helgradsstudenter og med tanke på utvekslingsstudenter. Begge eksemplene som gjelder helgradsstudenter, viser at man som norsk student får den høyeste eller nest høyeste utdanningsstøtten. I tillegg er størrelsen på stipendet gjennomgående høyest eller nest høyest for norske studenter, sammenlignet med hva den er for studenter fra de andre landene.

Utover dette er det verdt å merke seg følgende:

- Helgradsstudenter kommer spesielt godt ut i den norske ordningen.
- Den norske utdanningsstøtteordningen, som gir tilgang til tilleggsstipend til utdanninger ved enkelte utenlandske institusjoner og tillegsslån til alle utenlandske institusjoner, er romslig.
- Lånebelastningen for norske studenter kan bli høy.

- Søkere som får støtte fra andre til skolepenger, får redusert lån og stipend fra Lånekassen. Lånet reduseres først, deretter reduseres eventuelt stipendet. Dette kan bidra til at gjeldsbelastningen reduseres.
- Den tyske utdanningsstøtteordningen bygger ikke på universelle prinsipper.

8.3.2.4 *Vurderinger og tiltak*

- Regjeringen mener at utdanningsstøtten i Norge er svært god for norske studenter, både vurdert selvstendig og sammenlignet med støtten i sammenlignbare land. Utdanningsstøtten er også godt tilrettelagt for å være et virkemiddel for å utøve ønsket politikk, som økt internasjonal mobilitet blant norske studenter, økte språkkunnskaper, interkulturell kompetanse eller landkunnskap. Den er også innrettet for å bidra til at norske studenter får en god og relevant utdanning.
- Regjeringen vil at flere studenter skal velge studieland og studiesteder med lavere studiekostnader, slik at gjeldsnivået blant helgradsstudentene kan gå ned. Det er en kjent utfordring at studenter som tar en hel grad ved utenlandske studiesteder som tar høye studieavgifter, vil sitte igjen med stor gjeld etter endt studietid.
- Studentene må selv være bevisst ansvar for de har for valg av studiested. I vurderingen av studiesteder må studentene ta hensyn til kvalitet, egnethet og relevans, men like viktig er det at de tar studiekostnadsnivået ved studiestedet med i betraktningen.

Tabell 8.8 Eksempel 3 – fordeling lån/stipend (tall i norske kroner)

Ytelse	Danmark	Sverige	Finland	Island	Nederland	Tyskland	Norge	Norge ¹
Lån	271 794	424 270	92 352	708 773	283 351	–	457 734	332 231
Stipend	285 324	61 713	137 906	0	103 674	–	236 293	361 796
Totalt	557 118	485 983	230 258	708 773	387 025	–	694 027	694 027

¹ Eksempel 3 viser fordeling mellom lån og stipend for utdanning ved en institusjon som står på tilleggsstipendlisten.

8.4 Måltall for studenter i utlandet, inkludert helgradsstudenter

Måltallene som er satt for internasjonal studentmobilitet, henholdsvis at 20 prosent (Bologna-prosessen) og 50 prosent (Kvalitetsmeldingen) av studentene skal ha et utenlandsopphold i løpet av studietiden, er førende for tiltakene i denne meldingen. I disse målsettingene er det imidlertid ikke tallfestet et eget måltall for norske helgradsstudenter i utlandet. Ambisjonen i denne meldingen er å få flere norske studenter til å ha et utenlandsopphold i løpet av studietiden, ikke nødvendigvis til å ta en hel grad ute. Hvis Norge skal nå målet om 20 prosent, og nærme oss målet i Kvalitetsmeldingen, ligger det største potensialet i å få flere av de som i dag ikke har et utenlandsopphold overhodet i løpet av studietiden, til å reise ut.

Videre er det slik at hovedargumentet for å styrke internasjonaliseringen av de norske høyere utdanningsinstitusjonene, og som en del av dette få flere norske studenter på utvekslingsopphold utenlands, er å styrke kvaliteten på, relevansen av og attraktiviteten til norske utdanningsinstitusjoner. Når en student tar en hel grad ved en utenlandsk utdanningsinstitusjon, gir det mange positive effekter. Disse er imidlertid først og fremst spesielt relevante for studentens egen utvikling, i tillegg til at det kan gi positive effekter for samfunns- og arbeidslivet. Regjeringens vurdering er at mobilitetsopphold som er godt integrert i studieprogrammer, og som er en del av en større internasjonaliseringsprosess ved institusjonen, bidrar mest til å styrke institusjonenes kvalitet, relevans og attraktivitet.

8.4.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen mener at måltallene for internasjonal studentmobilitet bør omfatte alle studieopplegg som leder frem til en grad, og at de som tar en hel grad utenlands, også bør tas med i beregninger av mobilitetsandel.

- Regjeringen vil ikke innføre egne måltall for norske studenter som tar en hel grad i utlandet i denne meldingen. Imidlertid vil regjeringen sørge for at måltallene fremover gjennomgående også omfatter norske helgradsstudenter i utlandet, og dermed inngår i resultatene som blir brukt til å vurdere i hvilken grad Norge har nådd henholdsvis «Bologna-målet» og målet satt i Kvalitetsmeldingen.

8.5 Forum for studentmobilitet

God og tilrettelagt informasjon om studier i utlandet er et sentralt virkemiddel for at studenter skal kunne gjøre gode studievalg. Kunnskapsdepartementet opprettet i 2015 en arbeidsgruppe som skulle se på modeller for hvordan aktører i utdanningssektoren kan samarbeide om å gi mer samordnet informasjon til studenter som planlegger å ta utdanning i utlandet. Gruppen består av representanter for ANSA, Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku), Helsedirektoratet, Lånkassen, Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) og Universitets- og høyskolerådet (UHR). Diku leder gruppens arbeid. Kunnskapsdepartementet gjennomgår hvilke medlemmer som skal delta videre i gruppen, og om sammensetningen skal endres. Kompetanse Norge bør inngå som medlem av gruppen.

8.5.1 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen vil videreføre arbeidsgruppen for samordnet informasjon til norske studenter i utlandet, og vil dessuten utvide mandatet slik at gruppen settes sammen av representanter fra ledelses- og følgelig også beslutningsnivået.

9 Godkjenning av utdanning fra utlandet – regelverk og utfordringer

Ambisjonen om at en større andel av norske studenter skal gjennomføre et utvekslingsopphold i utlandet, stiller universitets- og høyskolesektoren overfor problemstillinger av ulik art knyttet til godkjenning av utdanning og yrkeskvalifikasjoner.

9.1 Godkjenning av høyere utdanning og yrkeskvalifikasjoner tatt i utlandet

Systemet for godkjenning av høyere utdanning og kvalifikasjoner fra utlandet er i Norge organisert etter formålet med godkjenningen. Dette er i tråd med Lisboakonvensjonens prinsipper. Dersom formålet er godkjenning av høyere utdanning inn mot yrker som ikke er regulert, er det Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) som vurderer utdanningen (generell godkjenning). Dersom formålet er godkjenning for å oppnå en norsk grad eller innpassing for videre studier i Norge, skal universitetet eller høyskolen det gjelder, behandle søknaden (faglig godkjenning). Dersom formålet er autorisasjon eller yrkesgodkjenning av den utenlandske yrkeskvalifikasjonen for å få adgang til å utøve et regulert yrke, er det den aktuelle yrkesgodkjenningsmyndigheten som skal behandle søknaden (yrkesgodkjenning). Disse godkjenningsordningene sorterer under ulike fagdepartementer.

Ved godkjenning av utenlandsk høyere utdanning skal bestemmelsene i universitets- og høyskoleloven og konvensjonen om godkjenning av kvalifikasjoner vedrørende høyere utdanning i Europaregionen (Lisboakonvensjonen) legges til grunn.

9.1.1 Godkjenning av høyere utdanning

Bestemmelsene i dagens universitets- og høyskolelov § 3-4 og § 3-5 skal sikre at personer som gjennomfører utdanning ved ulike norske institusjoner og på tvers av landegrensene, kan få uttel-

ling for den utdanningen de har tatt. Godkjenning av utdanning er aktuelt når personen ønsker å studere videre ved et annet universitet eller en annen høyskole (§ 3-5), eller for eksempel ønsker å jobbe i et uregulert yrke i Norge (§ 3-4).¹

Personer som har tatt utdanning i utlandet, og som ønsker å benytte seg av denne kompetansen i yrker som ikke er regulert i Norge, kan søke NOKUT om å få en generell godkjenning av utdanningen.² I forbindelse med studentmobilitet er det primært faglig godkjenning og yrkesgodekjenning som blir brukt, slik at generell godkjenning er ikke nærmere omtalt i denne meldingen.

Studenter som tar deler av sin norske utdanning i utlandet, eller personer som har tatt en utenlandsk høyere utdanning, og som ønsker å fortsette sine studier i Norge eller å få en fullført utdanning vurdert som faglig jevn god med en utdanning i Norge, har behov for en vurdering av det faglige innholdet i sin utdanning opp mot en spesifikk akkreditert norsk høyere utdanning, jf. universitets- og høyskoleloven § 3-5 annet ledd. En faglig godkjenning skiller seg dermed fra en generell godkjenning ved at den sier noe om i hvilken grad en utenlandsk utdanning i faglig innhold og nivå tilsvarer hele eller deler av et bestemt studieprogram ved et bestemt universitet eller en bestemt høyskole.³

¹ En person med yrkeskvalifikasjoner fra utlandet, og som ønsker å jobbe i et lovregulert yrke i Norge, må forholde seg til den aktuelle yrkesgodkjenningsmyndigheten for å få en yrkesgodkjenning eller autorisasjon. Se omtalen av dette senere i kapittelet.

² Vedtak om generell godkjenning kan ikke brukes av utdanningsinstitusjoner for å få en godkjenning av utdanningen, jf. formuleringen i § 3-4 i om at det er enkeltpersoner som kan søke om slik godkjenning. Utdanningsinstitusjoner må i så fall søke om akkreditering, jf. § 3-1. Det er heller ikke meningen at vedtak om generell godkjenning skal benyttes av yrkesgodkjenningsmyndighetene ved vurdering av søknader om yrkesgodkjenning.

³ Ved godkjenning av hele utdanningen, er det snakk om en jevn godhetsvurdering i henhold til universitets- og høyskoleloven § 3-5 tredje ledd, ved godkjenning av deler av en utenlandsk utdanning, er det snakk om en vurdering om fritak som gjøres etter universitets- og høyskoleloven § 3-5 annet ledd.

Fritaksbestemmelsen i § 3-5 annet ledd er en *kan*-bestemmelse og gir ikke institusjonen plikt til å gi fritak. Institusjonen kan godkjenne den utenlandske høyere utdanningen som del av egne studier. Godkjenningen innebærer en faglig vurdering av om studenten har oppnådd et bestemt faglig nivå, det vil si et læringsutbytte tilsvarende det som er fastsatt for de aktuelle emnene ved den aktuelle institusjonen. En slik godkjenning innebærer at studenten skal få uttelling i studiepoeng tilsvarende dette faglige nivået. Hvorvidt det bør gis fritak for den utenlandske utdanningen, er derfor opp til institusjonens faglige vurdering. Men for utdanning tatt i land som har tiltrådt Lisboakonvensjonen⁴, må prinsippene i konvensjonen også legges til grunn. Lisboakonvensjonen er tiltrådt av medlemslandene i Europarådet og UNESCOs europeiske region; det er også åpnet for at konvensjonen kan tiltres av land utenfor disse områdene.⁵

Formålet med Lisboakonvensjonen er å legge til rette for større akademisk mobilitet landene imellom og å utvikle felles løsninger på praktiske problemer når det gjelder godkjenning av høyere utdanning. Det grunnleggende prinsippet i konvensjonen er at godkjenningsmyndighetene i ett land skal godkjenne en utdanning fra en annen konvensjonspart som likeverdig med egen utdanning med mindre det kan vises til *betydelige forskjeller* mellom utdanningene. Når et land godkjenner en avsluttet utdanning fra en annen konvensjonspart, skal det også gi studenten det gjelder, mulighet til å studere videre på like vilkår med landets egne kandidater. En godkjenning innebærer også at studenten får rett til å bruke en eventuell akademisk tittel i samsvar med lover og

forskrifter som gjelder i landet utdanningen er blitt godkjent i.⁶

Bestemmelsene i universitets- og høyskoleloven vil bli nærmere gjort rede for under omtalen av gjeldende rett i kapittel 31 i NOU 2020: 3 Ny lov om universiteter og høyskoler.⁷

9.1.2 Godkjenning av yrkeskvalifikasjoner

Personer som ønsker å utøve et lovregulert yrke i Norge, vil trenge å få godkjent sine yrkeskvalifikasjoner (yrkesgodkjenning). Regulerte yrker skiller seg fra ikke-regulerte yrker ved at myndighetene har regulert bestemte kvalifikasjonskrav for retten til å benytte yrkestittel og/eller utøve yrket. Antall regulerte yrker varierer fra land til land, og de fleste i Norge er innenfor helse. Det er i alt 29 helsepersonellgrupper som har beskyttet titler og disse fremgår av helsepersonelloven § 48 første ledd. For å kunne benytte disse titlene kreves det autorisasjon eller lisens.⁸

Ordningen med yrkesgodkjenning innenfor EØS-området er forskjellig fra, og må holdes atskilt fra, ordningen for godkjenning av utenlandsk høyere utdanning. Verken generell eller faglig godkjenning av utenlandsk utdanning innebærer rett til å praktisere i lovregulerte yrker. Direktiv 2005/36/EF om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner (yrkeskvalifikasjonsdirektivet) er gjennomført i norsk rett i yrkeskvalifikasjonsloven⁹ for alle yrker unntatt for helsepersonell- og dyrehelsepersonellyrker. For disse yrkene er direktivet gjennomført i forskrift om helsepersonelloven¹⁰ og dyrehelsepersonelloven.¹¹

⁴ https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/uh/lisboakonvensjonen/f4260_web.pdf.

⁵ Oversikt over stater som har ratifisert the Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region ETS. No. 165 (Lisboakonvensjonen):

Medlemmer av Europarådet:

Albania, Andorra, Armenia, Østerrike, Aserbajdsjan, Belgia, Bosnia-Hercegovina, Bulgaria, Kroatia, Kypros, Tsjekkia, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Georgia, Tyskland, Ungarn, Island, Irland, Italia, Latvia, Liechtenstein, Litauen, Luxembourg, Malta, Montenegro, Nederland, Nord-Makedonia, Norge, Polen, Portugal, Moldova, Romania, Russland, San Marino, Serbia, Slovakia, Slovenia, Spania, Sveits, Tyrkia, Ukraina, Storbritannia.

Ikke-medlemmer av Europarådet:

Australia, Hviterussland, Canada, Vatikanstaten, Israel, Kazakhstan, Kurdistan, New Zealand, Tadsjikistan.

Stater som ikke har ratifisert konvensjonen:

USA (som bare har signert konvensjonen – den er da ikke juridisk bindende for USA)

⁶ De nordiske landene har samarbeidet på utdanningsfeltet i mange år. Nordisk ministerråd for utdanning og forskning har en avtale om kulturelt samarbeid som har til hensikt å gjøre det lettere for studenter innenfor høyere utdanning og andre å studere og avlegge eksamen ved utdanningsinstitusjoner i andre nordiske land. I tillegg skal avtalen sikre gjensidig godkjenning av eksamener, deleksamener og annen dokumentasjon på gjennomført utdanning (Reykjavikkerklæringen).

⁷ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-3/id2690294/>

⁸ Forskjellen på autorisasjon og lisens er at autorisasjon gir fulle rettigheter til å utføre yrket inntil man fyller 80 år, mens lisens gir en begrenset rettighet til å utføre yrket, og er oftest tidsbegrenset.

⁹ Lov 16. juni 2017 nr. 69 om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner.

¹⁰ Forskrift 8. oktober 2008 nr. 1130 om autorisasjon, lisens og spesialistgodkjenning for helsepersonell med yrkeskvalifikasjoner fra andre EØS-land eller fra Sveits.

¹¹ Forskrift 19. januar 2009 nr. 77 om rett til å arbeide som dyrehelsepersonell eller seminpersonell etter EØS-avtalen.

9.2 Internasjonalt arbeid

9.2.1 UNESCOs globale konvensjon

UNESCOs globale konvensjon for godkjenning av kvalifikasjoner i høyere utdanning ble vedtatt 14. november 2019. Konvensjonen er ment å bygge bro mellom UNESCOs ulike regionale godkjenningkonvensjoner, deriblant Lisboa-konvensjonen.

Norge har vært en svært aktiv bidragsyter i utviklingen av konvensjonen, gjennom både økonomiske og faglige bidrag. Som første land i verden tiltrådte Norge konvensjonen i juni 2020.

9.2.2 Europeisk og globalt kvalifikasjonspass for flyktninger

Etter en idé fra NOKUT, som i 2016 hadde testet kvalifikasjonspass i Norge, satte Europarådet i 2017 i gang et pilotprosjekt for å utvikle et europeisk kvalifikasjonspass for flyktninger. Prosjektet er forankret i Lisboa-konvensjonens artikkel VII, som sier at land skal legge til rette for at flyktninger og sårbare migranter skal kunne få sine kvalifikasjoner vurdert selv om de ikke kan dokumenteres. I tillegg til Norge har blant annet Hellas, Italia og Belgia deltatt aktivt i utviklingen og bidratt økonomisk. Prosjektet har vært svært vellykket. På bakgrunn av de gode erfaringene fra Europarådets prosjekt foreslo Norge i 2018 at UNESCO skulle undersøke muligheten for å utvikle et globalt kvalifikasjonspass. Et pilotprosjekt ble gjennomført i Zambia høsten 2019, og 13. november 2019 ble de elleve første globale kvalifikasjonspasene undertegnet i Paris. UNESCOs pilotprosjekt ble gjennomført med finansiering fra Kunnskapsdepartementet og har vist seg så vellykket at det nå er videreført som et ordinært prosjekt i UNESCO med finansiering også fra andre givere.

9.2.3 Arbeidet med en gjensidig automatisk godkjenning av utdanning

NOKUT etablerte i 2018 en ordning med frivillig automatisk godkjenning av kvalifikasjoner fra Norden. Ordningen gjelder for utvalgte, nye kvalifikasjoner på bachelor-, master- og ph.d.-nivå¹². I 2019 ble ordningen utvidet til å inkludere kvalifikasjoner fra Polen og Litauen, og NOKUT vil

¹² Mer informasjon om ordningen, og full liste over kvalifikasjoner som ordningen per nå omfatter finnes på: <https://www.nokut.no/utdanning-fra-utlandet/automatisk-godkjenning-utvalgte-grader/>

utvide tilbudet til å omfatte enda flere land. NOKUTs automatiske godkjenning er standardiserte uttalelser fra NOKUT om hva en utenlandsk kvalifikasjon tilsvarer i det norske utdanningssystemet, basert på vurderinger NOKUT har gjort om en kvalifikasjon fra et land i en tidsepoke. I denne prosessen foregår det ingen saksbehandling, og det utstedes ikke vedtak. Det er et valgfritt alternativ til normalprosedyren som er at enkeltpersoner søker (det vil si at de får en individuell saksbehandling). En fordel med automatisk godkjenning vil da være at en søker vil kunne få et dokument som viser hva søkers kvalifikasjon tilsvarer i Norge ved et par tastetrykk i stedet for tiden som en saksbehandling vil ta. Uttalelsen kan lastes ned som et valgfritt alternativ til å søke om generell godkjenning fra NOKUT på ordinært vis.

Europeiske land har lenge jobbet for å harmonisere utdanningssystemene sine, slik at det skal bli lettere å kunne ta med seg utdanningen sin over landegrensene. I 2015 vedtok utdanningsministrene fra alle de 48 landene som deltar i Bologna-samarbeidet sammen med Europakommisjonen et felles mål om automatisk godkjenning av sammenlignbare kvalifikasjoner i det europeiske høyere utdanningsområdet innen 2020.

Europakommisjonen publiserte derfor 22. mai 2018¹³ en rådsanbefaling om gjensidig automatisk godkjenning. Denne har som mål at alle elever og studenter i videregående opplæring og høyere utdanning skal få automatisk godkjent et læringsopphold i et annet EU-land uten å måtte gå gjennom særskilte godkjenningprosedyrer. Ifølge rådsanbefalingen har landene forpliktelser de må oppfylle for at automatisk godkjenning skal være mulig.

Rådsrekommendasjonen bygger på pågående prosesser som Norge og NOKUT deltar i gjennom ENIC-NARIC-nettverket¹⁴, Bologna-prosessen og arbeidet med å utvikle Lisboa-konvensjonen. Innenfor høyere utdanning oppfyller Norge i hovedsak allerede forpliktelsene. Norge har også etablert nasjonale retningslinjer for godkjenning av utenlandsk videregående opplæring for opptak til høyere utdanning, og Norge godkjenner allerede kvalifikasjoner fra EU-land som oppfyller kriteriene.

¹³ Vedtatt november 2018 i Rådet for den europeiske union <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13955-2018-INIT/en/pdf>.

¹⁴ ENIC og NARIC er nettverk av nasjonale kontorer som informerer om godkjenning av utenlandsk utdanning og utdanningssystemer i ulike land. NOKUT er Norges ENIC-NARIC-kontor.

9.3 Utdringer

Mange studenter fremhever at et av hindrene for å studere utenlands er at de er usikre på om utdanningen de tar i utlandet, vil bli godkjent hjemme. Faglig godkjenning av utenlandsk utdanning er det institusjonene selv som har ansvar for å vurdere, og de har stor frihet til å gi fritak for emner selv om de er bundet av regelverk og konvensjoner. Det er viktig at institusjonene skaper en fleksibel praksis for godkjenning av fag som del av norsk utdanning. Mye tyder på at en del institusjoner og fagmiljøer legger en unødvendig streng tolkning til grunn når de vurderer utdanning tatt i utlandet, jf. Lisboakonvensjonens krav om at en utenlandsk utdanning skal godkjennes så lenge det ikke foreligger «betydelige forskjeller» mellom den utenlandske og den nasjonale utdanningen.

Selv om dette kravet i utgangspunktet bare gjelder mellom konvensjonsstatene (det vil si de som har ratifisert konvensjonen), bør utdanningsinstitusjonene vurdere om det kan være aktuelt å la retningslinjene i konvensjonen også gjelde for ikke-konvensjonsstater, som for eksempel USA, som ikke har ratifisert konvensjonen.¹⁵

Enkelte norske studenter som tar hele utdanningen i utlandet har opplevd problemer med å få en yrkesgodkjenning eller autorisasjon ved retur til Norge etter studier i utlandet. Dette kan skyldes at studenten har misforstått eller ikke har blitt godt nok informert om hva den utenlandske utdanningen kvalifiserer til. For utdanning tatt i land utenfor EØS-området, har det spesielt vært problemer rundt helseutdanning som i mange tilfeller innebærer at det er nødvendig å ta komplementerende utdanning og praksis i Norge for å oppfylle kravene til å få autorisasjon og slik kunne utøve yrket i Norge.

NOKUT har nylig kartlagt godkjenningsordningene for regulerte yrker på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet.¹⁶ NOKUT viser blant annet til at kartleggingen har avdekket at det er forskjeller i praktiseringen av regelverket og i praksis mellom de ulike yrkesgodkjenningsmyndighetene. NOKUT mener at det ikke er grunnlag for å samle alle godkjenningsordningene i én felles teknisk løsning, eller for at NOKUT vurderer søkerens utdanning som første del av prosessen i alle

godkjenningsordningene. NOKUT anbefaler heller at godkjenningsordninger med få søknader samles i en felles godkjenningsmyndighet, og at det utvikles en felles teknisk løsning for disse.

For å øke forutsigbarheten for de som vurderer å studere i utlandet, foreslår NOKUT i sin karleggingsrapport at det etableres ordninger for forhåndsgodkjenning for utvalgte land eller studiesteder. Konkret anbefaler NOKUT at regjeringen bør vurdere å sette i gang et pilotprosjekt for forhåndsgodkjenning for Helsedirektoratets ordninger. NOKUT anbefaler også at det foretas en gjennomgang av hvordan yrker reguleres, og hvilke yrker som reguleres.

Det er viktig at studenter som tar utdanning i utlandet, møter en så forutsigbar prosess som mulig. Når det gjelder utdanning som fører til helsepersonellyrker må pasientsikkerheten og kvaliteten i helse- og omsorgstjenesten ivaretas. Utdanningen og yrket i utdanningslandet eller i Norge kan endre seg i løpet av studietiden. Dersom endringene er vesentlige, vil det etter helsepersonelloven ikke være hjemmel til å gi autorisasjon. Bakgrunnen for dette er at autorisasjonsordningen skal sikre at helsepersonellet har de kvalifikasjonene som er nødvendig for det aktuelle yrket i Norge. Andre tiltak, som for eksempel tilgjengelig informasjon om hvilke krav som er vektlagt ved yrkesgodkjenning av yrkeskvalifikasjoner fra utlandet, vil føre til en større forutsigbarhet for studenter og vil kunne gjennomføres uten omfattende endringer i regelverket eller i yrkesgodkjenningsordningen.

Det understrekes at det er forskjell på studenter som tar hel utdanning eller hel grad i utlandet og de som tar utdanning i utlandet som en del av norsk utdanning eller grad. De som tar norsk utdanning får automatisk autorisasjon som helsepersonell, også om del av utdanningen er tatt i utlandet når den er godkjent av den norske utdanningsinstitusjonen.

Det er satt i gang en prosess for å se nærmere på hvordan ansvaret for deler av prosessen for yrkesgodkjenning kan samordnes selv om de respektive yrkesgodkjenningsmyndighetene fortsatt vil ha ansvar for den endelige faglige vurderingen av om en person er kvalifisert til å kunne utøve et lovregulert yrke i Norge. Én mulighet er å samle ansvaret for å vurdere for eksempel om søkerens utdanning er ekte, og hvilket nivå den eventuelt er på i henhold til yrkeskvalifikasjonsdirektivet, i ett organ. Dette kan gi gode forutsetninger for god og effektiv saksbehandling.

Det bør også vurderes om det skal utvikles en teknisk løsning som gjør det mulig for yrkesgod-

¹⁵ USA har bare signert konvensjonen og ikke ratifisert den. Dette innebærer at USA ikke har forpliktet seg til å følge Lisboakonvensjonen, og den er heller ikke juridisk bindende for USA.

¹⁶ NOKUT (2019c).

kjenningsmyndighetene å gjennomføre automatisert og manuell mottakskontroll, å lage søkbare oversikter over vedtak i lignende saker, og så videre. Det vil være mulig å effektivisere saksbehandlingen, blant annet gjennom større bruk av digitalisering og deling av data.

9.4 Vurderinger og tiltak

- Regjeringen mener at selv om regelverket for godkjenning av utenlandsk høyere utdanning er oversiktlig og enkelt å forholde seg til, praktiseres ikke alltid regelverket i samsvar med bakgrunnen for regelverket eller ordlyden i selve lovbestemmelsen. Regjeringen vil derfor i forbindelse med arbeidet med ny universitets- og høyskolelov understreke Norges forpliktelse etter Lisboakonvensjonen når det gjelder godkjenning av utenlandsk utdanning, og vurdere å endre bestemmelsen i universitets- og høyskoleloven slik at prinsippet i konvensjonen om at den utenlandske utdanningen skal godkjennes så lenge det ikke foreligger «betydelige forskjeller» lovfestes. Dette vil tydeliggjøre lovverket og de reglene som institusjonene må følge når de vurderer om høyere utdanning fra utlandet skal godkjennes.
- Regjeringen understreker viktigheten av åpenhet og samarbeid i sektoren når det gjelder godkjenning av utenlandsk utdanning, dette vil føre til mer likebehandling av søknadene og en øking av kompetanse i universitets- og høyskolesektoren.
- Regjeringen vil sørge for at det blir gitt bedre informasjon om godkjenningsfeltet via nettsidene til NOKUT, Altinn og Helsedirektoratet. Dette gjelder både informasjon om godkjenning av utdanning og informasjon om yrkesgodkjenning.
- Regjeringen oppfordrer utdanningsinstitusjonene til å legge prinsippene i Lisboakonvensjonen til grunn når de vurderer den utenlandske utdanningen, også overfor land som ikke har tiltrådt konvensjonen.
- Regjeringen vil utrede muligheten for ytterligere forenklinger for yrkesgodkjenningsordning for yrker med få søknader.
- Regjeringen vil sette i gang et pilotprosjekt som skal gi studenter større forutberegnelighet når det gjelder informasjon om hvilke krav som er vektlagt av Helsedirektoratet ved godkjenning av yrkeskvalifikasjoner fra utlandet.
- Regjeringen vil også se nærmere på hvordan yrker reguleres, hvilke yrker som er regulert i dag, og hvilke yrker som fortsatt bør være regulert. Dette er også et ledd i å følge opp forpliktelsene som følger av yrkeskvalifikasjonsdirektivet.
- Regjeringen vil vurdere hvordan Norge best mulig kan bidra i den globale implementeringen av UNESCOs globale konvensjon for godkjenning av kvalifikasjoner i høyere utdanning.
- Regjeringen vil i 2021 videreføre sin støtte til Europarådets europeiske kvalifikasjonspass og UNESCOs globale kvalifikasjonspass.

10 Økonomiske og administrative konsekvenser

10.1 Økonomiske konsekvenser

Regjeringen ønsker at studentmobilitet på mellom én og tre måneder skal gi uttelling i finansierings-systemet. Dette vil ha konsekvenser for budsjettet på Kunnskapsdepartementets område. I dag er det en liten andel av utvekslingsstudentene som drar på utveksling under tre måneder. Etter Kunnskapsdepartementets beregninger vil uttellingen for disse studentene, når dagens satser for utveksling legges til grunn, utgjøre om lag 13 millioner kroner. Regjeringen vil komme tilbake til når endringen skal innføres, i de ordinære statsbudsjettene.

Meldingen legger opp til en kulturendring der internasjonal studentmobilitet er en integrert del av alle studier. Dette krever gode digitale systemer for å håndtere særlig søknader om og godkjenning av mobilitetsopphold i utlandet, men også informasjon generelt. I statsbudsjettet for 2020 er det bevilget 1 million kroner til Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning (Unit) til arbeidet med å styrke digitalisering av de studieadministrative systemene.

Regjeringen vil endre Lånekassens utdanningsstøtteordninger for studenter i utlandet slik at de gir sterkere insentiver til å ta utvekslingsopphold eller helgradsutdanning i Norges prioriterte samarbeidsland på utdanningsfeltet.

Endringene i studiestøtteordningene finansieres ved å redusere antall utenlandske institusjoner som gir rett til tilleggsstipend. Endringene vil bli presentert i de årlige budsjettforslagene. Studenter som er i gang med en utdanning som gir rett til tilleggsstipend, vil beholde rettigheten selv om institusjonen faller ut av listen.

I statsbudsjettet for 2020 og 2021 er det bevilget 15 millioner kroner årlig til Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku) for å styrke universitetenes og høyskolenes arbeid for å øke andelen studenter som tar et studieopphold i utlandet. Midlene vil benyttes i tråd med regjeringens ambisjoner i denne meldingen, blant annet til pilot-

prosjekter for å øke mobilitet i de rammeplanstyrte utdanningene.

Regjeringen foreslår at Norge deltar i EUs program for utdanning, opplæring ungdom og idrett (Erasmus+) 2021–2027, men vil ta endelig avgjørelse om dette når EUs langtidsbudsjett er vedtatt.

Ved en endelig beslutning om deltakelse i Erasmus+ fra 2021 vil regjeringen legge frem en samtykkeproposisjon for Stortinget om deltakelse i Erasmus+ med sikte på innlemmelse i EØS-avtalen senest i juli 2021. Regjeringen vil komme tilbake til de budsjettmessige konsekvensene i de årlige statsbudsjettene, og jf. omtale i Prop. 1 S (2020–2021) kapittel 288 post 74 fra Kunnskapsdepartementet for budsjettforslag 2021.

Ved en endelig beslutning om deltakelse i Erasmus+ fra 2021 varsler regjeringen i denne meldingen at det skal vurderes om det er behov for andre tiltak for å sikre god norsk deltakelse i Erasmus+. Dette innebærer blant annet at regjeringen skal vurdere behovet for å øke administrasjonsmidlene til Diku og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) for å håndtere økt budsjett og aktivitet for Erasmus+, om det bør gis eventuelle stimuleringsmidler for å øke den norske deltakelsen, og om det bør gis forsterkningsmidler for å øke effekten av norsk deltakelse. Videre varsler meldingen at det vil vurderes om det er behov for prosjektetableringsstøtte og stimulerings tiltak for praksisutveksling. Regjeringen vil i de årlige budsjettforslagene komme tilbake til disse forslagene og hvordan tiltakene eventuelt skal konkretiseres og iverksettes.

Pilotprosjekt som skal gi studenter større forutberegnelighet når det gjelder informasjon om hvilke krav som er vektlagt av Helsedirektoratet ved godkjenning av yrkeskvalifikasjoner fra utlandet finansieres innenfor Kunnskapsdepartementets og Helse- og omsorgsdepartementets budsjett-rammer.

Øvrige tiltak i meldingen har ikke budsjettmessige konsekvenser, eller de vil bli tatt innenfor gjeldende budsjett-rammer.

10.2 Administrative konsekvenser

Regjeringen forventer at mål, prioriteringer og forventninger i denne meldingen *på sikt* skal bidra til en kulturendring i universitets- og høyskolesektoren slik at internasjonal mobilitet blir en integrert del av alle studieprogrammer, og slik at det blir mulig å nå regjeringens mål om at halvparten av de som avlegger en grad i norsk høyere utdanning, skal ha hatt et studieopphold i utlandet der slike utenlandsopphold gir et godt læringsutbytte og er praktisk gjennomførbare. Regjeringen har videre en ambisjon om at det skal innføres en ordning hvor studenten selv aktivt må melde seg av utenlandsoppholdet, såkalt «aktiv avmelding». Denne omleggingen av studieprogrammene skal skje innenfor institusjonenes egne budsjetttrammer, og universitetene og høyskolene har ulike forutsetninger for når dette kan skje. Regjeringen legger derfor opp til at institusjonene selv kan bestemme hvordan og når «aktiv avmelding» skal

innføres. Kunnskapsdepartementet vil følge opp mål, prioriteringer og forventninger i denne meldingen i styringsdialogen med universitetene, høyskolene, Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku), Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) og Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning (Unit).

Endringer i utdanningsstøtteordningen vil føre til behov for endring av regelverk, og ha administrative konsekvenser for Lånekassen forvaltning av ordningen.

Kunnskapsdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Kunnskapsdepartementet 30. oktober 2020 om En verden av muligheter – Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning blir sendt Stortinget.

Referanser

- Beelen, J. & Jones, E. (2015). Redefining Internationalization at Home. I A. Curaj et al. (red.), *The European Higher Education Area. Between Critical Reflections and Future Policies*. Open-access-bok. Hentet fra <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-20877-0>.
- Bologna-prosessen (1999). *The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education*. Hentet fra http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf.
- Bologna-prosessen (2001). *Towards the European higher education area. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001*. Hentet fra http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2001_Prague_Communique_English_553442.pdf.
- Bologna-prosessen (2003). *Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003*. Hentet fra http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2003_Berlin_Communique_English_577284.pdf.
- Bologna-prosessen (2005). *The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May 2005*. Hentet fra http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2005_Bergen_Communique_english_580520.pdf.
- Bologna-prosessen (2007). *London Communiqué. 18 May 2007. Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world*. Hentet fra http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2007_London_Communique_English_588697.pdf.
- Bologna-prosessen (2009). *The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009*. Hentet fra http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/Leuven_Louvain_la_Neuve_Communique_April_2009_595061.pdf.
- Bologna-prosessen (2010). *Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area. March 12, 2010*. Hentet fra http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/Budapest_Vienna_Declaration_598640.pdf.
- Bologna-prosessen (2012a). *Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. Bucharest Communiqué*. Hentet fra http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/Bucharest_Communique_2012_610673.pdf.
- Bologna-prosessen (2012b). *Mobility for better learning. Mobility strategy 2020 for the European Higher Education Area (EHEA)*. Hentet fra <https://www.cmepius.si/wp-content/uploads/2014/02/2012-EHEA-Mobility-Strategy.pdf>.
- Bologna-prosessen (2015). *Yerevan Communiqué*. Hentet fra http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/Yerevan_CommuniqueFinal_613707.pdf.
- Bologna-prosessen (2018). *Paris Communiqué. Paris, May 25th 2018*. Hentet fra http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/EHEAParis2018_Communique_final_952771.pdf.
- Brekke, J.P. (2006). *International students and immigration to Norway* (ISF-rapport 2006:8). Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/177499>.
- British Council (2019). *The Shape of Global Higher Education. International Comparisons With Europe*. Hentet fra https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/f310_tne_international_higher_education_report_final_v2_-web.pdf.
- CIMO, SIU & UHR (2013). *Living and Learning. Exchange Studies Abroad: A study of motives, barriers and experiences of Finnish, Norwegian and Swedish students*. Hentet fra <https://www.siu.no/front-page/Publications/publica>

- tion-database/Living-And-Learning-Exchange-Studies-Abroad.
- CIMO (2014). *What Do We Know About the Economic Impact of International Higher Education Students?* (CIMO Facts Express 4B/2014). Hentet fra http://www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/54162_30.11_Express4-B_14.pdf.
- CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis (2012). *The economic effects of internationalisation in higher education* (Memorandum commissioned by the Dutch Ministry of Education, Culture and Science) Hentet fra https://www.opf.fi/sites/default/files/documents/the-economic-effects-of-int-in-he_cpb-netherlands_2012.pdf.
- DAAD (2013). *The Financial Impact of Cross-Border Student Mobility on the Economy of the Host Country. Executive Summary*. Hentet fra https://eu.daad.de/medien/eu.daad.de.2016/dokumente/service/medien-und-publikationen/studien-und-auswertungen/the_financial_impact_of_cross-border_student_mobility.pdf.
- DAAD (2019). *Wissenschaft weltoffen. Facts and Figures on the International Nature of Studies and Research in Germany*. Hentet fra <http://www.wissenschaft-weltoffen.de>.
- Dahl Keller, L. (2015). *Bidrar delstudier i utlandet til å heve kvaliteten i høyere utdanning?* (NOKUTs notater). Hentet fra https://www.nokut.no/contentassets/9989482e51f1473786a8037c4b71b46d/bidrar_-_delstudier_i_utlandet_til_a_heve_kvaliteten_i_hoyere_utdanning_2015.pdf.
- DAMWAD Norge & Scanteam (2014). *Evaluation of the Quota Scheme 2001-2012*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/22388a44e1234f1590cd2ec0ae090553/evaluation_of_the_quota_scheme_final_report.pdf.
- Diku (2018). *Evaluering av avvikling av Kvoteordningen*. (Diku-rapport 2/2018). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/diku-rapportserie-02-2018-evaluering-av-avviklingen-av-kvoteordningen>.
- Diku (2019a). *Norske studenter på utveksling. Variasjoner mellom institusjoner og fagområder* (Diku-rapport 1/2019). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/diku-rapportserie-01-2019-norske-studenter-paa-utveksling>
- Diku (2019b). *Status og erfaringer fra UTFORSK-programmet 2016–2018*. Hentet fra <https://diku.no/rapporter/status-og-erfaringer-fra-utforsk-programmet-2016-2018>.
- Diku (2019c). *Tilstandsrapport for høyere utdanning 2019* (Diku-rapport 5/2019). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/diku-rapportserie-05-2019-tilstandsrapport-for-hoyere-utdanning-2019>.
- Diku (2019d). *Tilstandsrapport for høyere utdanning 2019, Vedlegg* (Diku-rapport 5/2019). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/diku-rapportserie-05-2019-tilstandsrapport-for-hoyere-utdanning-2019>.
- Diku (2019e). *Digital tilstand 2018. Perspektiver på digitalisering for læring i høyere utdanning* (Diku-rapport 6/2019). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/digital-tilstand-2018-perspektiver-paa-digitalisering-for-laering-i-hoyere-utdanning>.
- Diku (2019f). *Europeisk mobilitet i fag- og yrkesopplæringen – erfaringer og utbytte* (Diku-rapport 7/2019). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/dikus-rapportserie-07-2019-europeisk-mobilitet-i-fag-og-yrkesopplaeringen-erfaringer-og-utbytte>.
- Diku (2019g). *International Students in Norway. Contributors to Quality in Higher Education* (Diku-rapport 11/2019). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/international-students-in-norway-contributors-to-quality-in-higher-education>.
- Diku (2019h). *Norges tilslutning til EUs utdanningsprogram 2021-2027. Et kunnskapsgrunnlag* (Diku Rapport 10/2019). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/norges-tilslutning-til-eus-utdanningsprogram-2021-2027-et-kunnskapsgrunnlag>.
- Diku (2019i). *Erasmus+ i norsk høyere utdanning 2019* (Diku-rapport 4/2019). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/dikus-rapportserie-04-2019-erasmus-i-norsk-hoyere-utdanning-2019>.
- Diku (2020a) *Tilstandsrapport for høyere utdanning 2020* (Diku-rapport 03/2020). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/diku-rapportserie-03-2020-tilstandsrapport-for-hoyere-utdanning-2020>
- Diku (2020b) *Tilstandsrapport for høyere utdanning 2020, Vedlegg* (Diku-rapport 03/2020). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/diku-rapportserie-03-2020-tilstandsrapport-for-hoyere-utdanning-2020>
- Diku & NOKUT (2018). *Utbytte fra utveksling og andre utenlandsopphold. En analyse av data fra Studiebarometeret 2017* (Diku-rapport 3/2018 og NOKUT-rapport 4/2018). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/diku-rapportserie-03-2018-utbytte-fra-utveksling-og-andre-utenlandsopphold>.

- ESG (2015). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*. Hentet fra https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf.
- European Association of Distance Teaching Universities, EADTU (2019). *Innovative Models for Collaboration and Student Mobility in Europe*. Hentet fra https://eadtu.eu/documents/Innovative_Models_for_Collaboration_and_Student_Mobility_in_Europe.pdf.
- Europakommisjonen (European Commission) (2013). *European higher education in the world*. Hentet fra <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0499:FIN:en:PDF>.
- Europakommisjonen (European Commission) (2014). *The Erasmus Impact Study. Effects of mobility on the skills and employability of students and internationalisation of higher education institutions*. Hentet fra https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/erasmusplus2/files/erasmus-impact_en.pdf
- Europakommisjonen (European Commission) / EACEA / Eurydice (2018). *The European Higher Education Area in 2018: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Hentet fra https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/bologna_internet_0.pdf.
- Europakommisjonen (European Commission) (2018b). *Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council. Establishing 'Erasmus': the Union programme for education, training, youth and sport and repealing Regulation (EU) No 1288/2013*. Hentet fra https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-establishing-erasmus-regulation_en.pdf.
- Europakommisjonen (European Commission) (2019a). *Education and Training Monitor 2019*. Hentet fra <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>.
- Europakommisjonen (European Commission) (2019b). *Attracting and Retaining International Students in the EU. EMN Synthesis Report for the EMN Study 2018*. Hentet fra <https://www.emnluxembourg.lu/?p=3736>.
- Europakommisjonen (European Commission) (2019c). *Erasmus+ Higher Education Impact Study. Final report*. Hentet fra <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/94d97f5c-7ae2-11e9-9f05-01aa75ed71a1/language-en>.
- Europakommisjonen (European Commission) (2019d). *Study on the impact of Erasmus+ higher education partnerships and knowledge alliances at local, national and European levels on key higher education policy priorities*. Hentet fra <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9369267b-7ae2-11e9-9f05-01aa75ed71a1>.
- Europakommisjonen (European Commission) (2020). *Achieving the European Education Area by 2025*. Hentet fra https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/document-library/eea-communication-sept2020_en
- Finnish Ministry of Education and Culture (2019). *Internationalisation at Home in Finnish HEIs and Research Institutes* (Rapport 2019:21). Hentet fra <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161606>.
- Forskrift om rammeplan for ingeniørutdanning. *Forskrift 3. februar 2011 nr. 107 om rammeplan for ingeniørutdanning*. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-05-18-870>.
- Forskrift om rammeplan for lektorutdanning. *Forskrift 18. mars 2013 nr. 288 om rammeplan for lektorutdanning for trinn 8–13*. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-03-18-288>.
- Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2018–2019 § 5-1 *Delstudier i utlandet*. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-02-13-209>
- Harvey, L & Green, D. (1993). *Defining Quality. Assessment & Evaluation in Higher Education*, 18: 9–34.
- Ideas2evidence (2017). *National Report on the Implementation and Impact of Erasmus+ in Norway*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/92e16a1e04104a35a669377ffa04754d/national-report-on-the-implementation-and-impact-of-erasmus-in-norway.pdf>.
- Ideas2Evidence & Oxford Research (2019). *Studentmobilitet til Panorama-landene. En kartlegging av mobilitetsmønstre og vurdering av virkemidler* (Ideas2Evidence Rapport 6: 2019).
- Innst. S. 153 (2013–2014) *Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) nr. 1288/2013 om programmet «Erasmus+»*.
- Innst. 12 S (2015–2016) *Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om bevilgning*

- ger på statsbudsjettet for 2016, kapitler under Kunnskapsdepartementet og Kulturdepartementet samt forskningskapitler under Nærings- og fiskeridepartementet og Landbruks- og matdepartementet (rammeområde 16).
- Kissock, C. & Richardson, P. (2010). *Calling for action within the teaching profession: it is time to internationalize teacher education*. Teaching Education, 21(1), mars 2010, 89–101.
- Kulturdepartementet (2020). *Lov om språk (språklova)*. Prop. 108 L (2019–2020). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/92c0cb2b20ba4d2aac3c397c54046741/nn-no/pdfs/prp201920200108000dddpdfs.pdf>
- Kunnskapsdepartementet (2007). *Kunnskapsdepartementets Nord-Amerika-strategi for høyere utdanningssamarbeid 2008-2011*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/hoeringsdok/2011/2011102794/north_america_strategy_higher_education_2008_2011_norwegian.pdf?id=2254622.
- Kunnskapsdepartementet (2011). *North America Strategy for Higher Education Cooperation 2012–2015*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/uh/internasjonalt/kd_northamerica_201011_nettpublisering.pdf.
- Kunnskapsdepartementet (2015). *Panorama. Strategi for høyere utdannings- og forskningssamarbeid med Brasil, India, Japan, Kina, Russland og Sør-Afrika (2016–2020)*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/ca08629ce24349aab4c7be35584707a5/f4418b_panorama_strategi_nettpdf.
- Kunnskapsdepartementet (2016). *Strategiske mål for utdanningssamarbeidet i Erasmus +*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/strategiske-mal-for-utdanningssamarbeidet-i-erasmus-/id2476391/>
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Tiltaksplan for Kunnskapsdepartementets satsing på Tyskland*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/2593aa190e9c45609193bebdddaa2ad8/kunnskapsdepartementets-tiltaksplan-for-tyskland--oppdatert-versjon-2017.pdf>.
- Kunnskapsdepartementet (2018). *Norske innspill til nytt program for utdanning og opplæring*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norsk-innspill-til-nytt-europeisk-program-for-utdanning-og-opplaring/id2589414/>.
- Kunnskapsdepartementet (2019). *Tjenestekjeder i kunnskapssektoren 2019. Rapport fra gruppen for tjenestekjeder*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/tjenestekjeder-i-kunnskapssektoren-2019/id2673797/>.
- Kunnskapsdepartementet (2019b). *Orientering om statsbudsjettet 2020 for universitet og høyskular*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/31af8e2c3a224ac2829e48cc91d89083/orientering-om-statsbudsjettet-2020-for-universitet-og-hogskular-til-publisering.pdf>
- Kunnskapsdepartementet (2020). *Orientering om forslag til statsbudsjettet 2021 for universitet og høyskular*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/31af8e2c3a224ac2829e48cc91d89083/orientering-om-forslag-til-statsbudsjettet-2021-for-universitet-og-hogskular.pdf>
- Meld. St. 5 (2012–2013) *EØS-avtalen og Norges øvrige avtaler med EU*.
- Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*.
- Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*.
- Meld. St. 25 (2016–2017) *Humaniora i Norge*.
- Meld. St. 29 (2016–2017) *Perspektivmeldingen 2017*.
- Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028*.
- Meld. St. 27 (2018–2019) *Norges rolle og interesser i multilateralt samarbeid*.
- Morley, D. A. (2018). *Enhancing Employability in Higher Education through Work Based Learning*. Hentet fra https://www.researchgate.net/publication/325357175_Enhancing_Employability_in_Higher_Education_through_Work_Based_Learning
- Nærings- og fiskeridepartementet (2017). *Verd som marknad. Regjeringa sin strategi for eksport og internasjonalisering*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/eksportstrategien/id2569328/>.
- NIFU (2013). *Utenlandske studenter i Norge* (NIFU arbeidsnotat 2013:12). Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2358599>.
- NIFU (2014). *Utenlandske studenters syn på å studere i Norge* (NIFU-rapport 2014:34). Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/280312>.
- NIFU (2015). *Russian students in Norway: Why they come and how they cope*. (NIFU-rapport 2015:11). Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/282824>.
- NIFU (2016). *Hvordan ser arbeidslivet på kandidater fra Universitetet i Oslo?* (NIFU-rapport 2016:38). Hentet fra <https://www.nifu.no/publications/1412433/>.
- NIFU (2017a). *Norske gradsstudenter i utlandet: Hvorfor reiser de ut, og hvor søker de informasjon?* (NIFU arbeidsnotat 2017:1). Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2432088>.

- NIFU (2017b). *NHOs Kompetansebarometer 2017* (NIFU arbeidsnotat 2017:7). Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2451954>.
- NIFU (2018). *NHOs Kompetansebarometer 2018* (NIFU-rapport 2018:23). Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2562896>.
- NIFU (2019a). *Doktorgrader i tall*. (Innsikt nr. 8 – 2019). Hentet fra <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2589671/2019-8%20Doktorgrader%20i%20tall%202019-1.pdf>.
- NIFU (2019b). *Betydningen av utdanning fra utlandet for tidlig karriere* (NIFU-rapport 2019:32). Hentet fra <https://www.nifu.no/publications/1759095/>.
- NIFU (2019c). *Utdanning for arbeidslivet. Arbeidsgivers forventninger til og erfaringer med nyutdannede fra universiteter, høyskoler og fagskoler* (NIFU-rapport 2019:3). Hentet fra <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/handle/11250/2589732>.
- NIFU (2019d). *NHOs kompetansebarometer 2019* (NIFU-rapport 2019:16). Hentet fra https://www.nho.no/siteassets/analyse/nhos-kompetansebarometer-2019_nifurapport2019.pdf
- NOKUT (2017a). *EUROMA – critical factors for achieving high quality in Economics master programmes. Comparisons between programmes from Norway, Sweden, the Netherlands and Flanders*. Hentet fra https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2017/euroma_economics_ma_programmes_2017-2.pdf
- NOKUT (2017b). *EUROMA – critical factors for achieving high quality in Molecular biology master programmes. Comparisons between programmes from Norway, Sweden, the Netherlands and Flanders*. Hentet fra https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2017/euroma_molecular_biology_ma_programmes_2017-1.pdf
- NOKUT (2018a) *Educational quality in economics in Norway. Joint evaluations of research and education 2018*. Hentet fra https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2018/educational_quality_in_economics_in_norway_2018-2.pdf
- NOKUT (2018b). *Studiebarometeret 2017: hovedtendenser* (Studiebarometeret: Rapport 1-2018). Hentet fra https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2018/studiebarometeret-2017_hovedtendenser_1-2018.pdf
- NOKUT (2019a). *Studentutveksling: faglighet under press?* (Studiebarometeret: Rapport 6-2019). Hentet fra https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2019/oygardenbakken_studentutveksling-faglighet-underpress_6-2019.pdf.
- NOKUT (2019b). *Hva hemmer og fremmer studentutveksling? En analyse av data fra Studiebarometeret 2017* (NOKUT-rapport 3-2019). Hentet fra https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2019/hva-hemmer-og-fremmer-studentutveksling-studiebarometeret_3-2019.pdf.
- NOKUT (2019c). *Kartlegging av godkjenningssordningene for regulerte yrker*. Hentet fra https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2019/kartlegging-av-godkjenningssordningene-for-regulerte-yrker_2019.pdf
- Nordisk ministerråd (2018). *Norden – nye muligheter. Forslag til økt mobilitet og integrasjon mellom de nordiske landene*. Hentet fra <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1209995/FULLTEXT01.pdf>.
- Nordisk ministerråd (2019). *Nordisk ministerråds handlingsplanen for mobilitet 2019-21*. Hentet fra <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1290244/FULLTEXT01.pdf>.
- NOU 2020: 3 *Ny lov om universiteter og høyskoler*.
- OECD (2018). *Education at a Glance 2018. OECD Indicators*. Hentet fra https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en.
- OECD (2019). *How do OECD countries compare in their attractiveness for talented migrants?*. Migration Policy Debates, nr. 19, mai 2019. Hentet fra <https://www.oecd.org/els/mig/migration-policy-debates-19.pdf>.
- Personopplysningsloven. *Lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38>.
- Potts, D. (2016). *Outcomes of Learning Abroad Programs*. (Rapport fra International Education Association of Australia, IEAA). Hentet fra <https://www.ieaa.org.au/research/learning-abroad>.
- Prop. 43 S (2013–2014) *Samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) nr. 1288/2013 om programmet «Erasmus+»*.
- Rilley, John (2008). Student Mobility in European Higher Education. *Internationalisation of European Higher Education*. An EUA/ACA Handbook. Volum 1.
- Roy, A., Newman, A., Ellenberger, T. & Pyman, A. (2018). *Outcomes of international student mobility programs: a systematic review and agenda for future research*. Studies in Higher Educa-

- tion. Hentet fra <https://doi.org/10.1080/03075079.2018.1458222>.
- SSB (2018). *Studieopphold i utlandet. Hva hindrer studenter i å dra på utveksling?* (Analyse 2018/16). Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/studieopphold-i-utlandet>.
- SIU (2013). *Forbindelser mellom internasjonalt forsknings- og utdanningssamarbeid.* (SIU-rapport 01/2013). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/internasjonalisering-ved-norske-universiteter-og-hoeyskoler-2012>.
- SIU (2016a). *Internasjonal studentutveksling – hvordan og hvorfor?* (SIU-rapport 07/2016). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/siu-rapportserie-7-2016-internasjonal-studentutveksling-hvordan-og-hvorfor>.
- SIU (2016b). *International students in Norway – Perceptions of Norway as a study destination* (SIU-rapport 6/1/16). Hentet fra <https://diku.no/en/reports/international-students-in-norway-2016-perceptions-of-norway-as-a-study-destination>.
- SIU (2016c). *Studentutveksling fra Norge* (SIU-rapport 02/2016). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/siu-rapportserie-2-2016-studentutveksling-fra-norge>.
- SIU (2016d). *Til hvilken pris? Om norske gradsstudenter i utlandet* (SIU-rapport 01/2016). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/siu-rapportserie-1-2016-til-hvilken-pris-om-norske-gradsstudenter-i-utlandet>.
- SIU (2018). *Muligheter og hindringer for økt studentmobilitet til Kina* (SIU-rapport 04/2018). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/muligheter-og-hindringer-for-oekt-studentmobilitet-til-kina>.
- SIU (2018a). *Fleire eller bedre? Rekruttering av gradstendar til Noreg.* (SIU-rapport 01/2013). Hentet fra <https://diku.no/rapporter/fleire-eller-betre-rekruttering-av-gradstendar-til-noreg>.
- SOU (2018). *En strategisk agenda för internationalisering* (SOU 2018:3.). Hentet fra <https://www.regeringen.se/490aa7/contentassets/2522e5c3f8424df4aec78d2e48507e4f/en-strategisk-agenda-for-internationalisering.pdf>.
- St.meld. nr. 19 (1996–1997) *Om studier i utlandet.*
- St.meld. nr. 27 (2000–2001) *Gjør din plikt – krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning.*
- St. meld nr. 11 (2001–2002) *Kvalitetsreformen. Om vurdering av enkelte unntak fra ny gradsstruktur i høyere utdanning.*
- St.meld. nr. 18 (2007–2008) *Arbeidsinnvandring.*
- St.meld. nr. 13 (2008–2009) *Klima, konflikt og kapital. Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom.*
- St.meld. nr. 14 (2008–2009) *Internasjonalisering av utdanning.*
- Studiekvalitetsforskriften. *Forskrift 1. februar 2010 nr. 96 om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning.* <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2010-02-01-96>.
- Studietilsynsforskriften. *Forskrift 7. februar 2017 nr. 137 om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning.* <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-02-07-137>.
- Universitets- og høyskoleloven. *Lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler.* <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15>.
- Uddannelses- og Forskningsministeriet (2018). *Offentlige inntægter og udgifter ved internationale studerende.* København. Hentet fra <https://www.ft.dk/samling/20171/almdel/UFU/bilag/158/1930106.pdf>.
- Utenriksdepartementet (2018). *Regjeringens strategi for samarbeidet med EU 2018-2021.* Hentet fra https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/eustrategi_2018/id2600561/.
- Utenriksdepartementet (2019). *Regjeringas Tysklandstrategi 2019.* Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/dokumenter/planer/tysklandstrategi_no2019.pdf.
- Utlendingsdirektoratet (2010). *UDI 2010-101 Oppholdstillatelse for studenter (sist endret 28. 11.2019).* Hentet fra <https://www.udiregelverk.no/rettetkilder/udi-retningslinjer/udi-2010-101/>.
- Utlendingsdirektoratet (2011). *Rundskriv UDI 2011-037 Opphold på selvstendig grunnlag for EØS-borgere.* Hentet fra <https://www.udiregelverk.no/rettetkilder/udi-retningslinjer/udi-2011-037/>.
- Van Mol, C. (2017). *Do employers value international study and internships? A comparative analysis of 31 countries.* Geoforum 78 (2017), 52–60. Hentet fra <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016718516302639>.
- Waibel, S., Rüger, H., Ette, A. & Sauer, L. (2017). *Career consequences of transnational education mobility. A systematic literature review.* Educational Research Review 20 (2017), 81–98.
- Wiers-Jenssen, J. (2003). *Anvendelse av høyere utdanning fra utlandet i det norske arbeidsmarkedet* (NIFU skriftserie nr. 33/2003).
- Wiers-Jenssen, J. (2018). *Paradoxical Attraction? Why an Increasing Number of International*

- Students Choose Norway*. Journal of Studies in International Education, publisert online 27. juli 2018. Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2560307>.
- Wiers-Jensen, J., Tillman, M. & Matherly, C. (2020). *Employability: How education abroad impacts the transition to graduate employment*. Ogden, I., Streetwiser, B. og Van Mol, C., (red.), *Education abroad: Bridging scholarship and practice* (kapittel 9).
- Wiers-Jenssen, J. & Støren, L. (2020). *International student mobility and the transition from higher education to work in Norway*. High Educ (2020). Hentet fra <https://link.springer.com/article/10.1007/s10734-020-00564-9>
- Wikan, G. & Klein, J. (2017). *Can International Practicum Foster Intercultural Competence Among Teacher Students?*. Journal of the European Teacher Education Network. Årg. 12, 95–104.
- Yrkeskvalifikasjonsloven. *Lov 16. juni 2017 nr. 69 om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-69>.
- Nettressurser:
- Invitasjon til å komme med innspill til stortingsmeldingen om internasjonal studentmobilitet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/invitasjon-til-a-komme-med-innspill-til-stortingsmeldingen-om-internasjonal-studentmobilitet/id2611424/>.
- Statens Lånekasse for utdanning – Statistikk om studenter i utlandet. <https://data.lanekassen.no/statistikk/temasider/hoeyere-utdanning-i-utlandet/#Studenter-i-utlandet>
- Regler for utdanningsstøtte hos Lånekassen:
- Forskrifter (med merknader): <https://lanekassen.no/nb-NO/Toppmeny/Forskrifter/>.
- Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2019–2020 <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2019-03-15-254>.
- Krav og vilkår for å få støtte til utlandet: <https://lanekassen.no/nb-NO/Stipend-og-lan/Utland/krav-og-vilkar-for-a-fa-stotte/>.
- Hvor mye som kan gis i støtte: <https://lanekassen.no/nb-NO/Stipend-og-lan/Utland/Hvor-mye/>.
-

Vedlegg 1**Statsrådets brev om innspill**

Ifølge liste

Deres ref

Vår ref
18/5000-

Dato
1. oktober 2018

Invitasjon til å komme med innspill til stortingsmeldingen om internasjonalt studentmobilitet

Internasjonalt samarbeid og dialog på tvers av landegrenser er forutsetninger for å kunne håndtere de store globale samfunnsutfordringene verden står overfor. Dette gjenspeiles både i arbeidet med FNs bærekraftsmål, det nylige forslaget til nytt Erasmus-program samt en rekke andre viktige internasjonale prosesser. Kunnskap og interkulturell forståelse er grunnleggende og fundamentalt for å løse de utfordringene verden står overfor i dag.

Å heve kvaliteten i høyere utdanning og forskning er en av regjeringens viktigste prosjekter. Internasjonal studentmobilitet, både norske studenter til utlandet og utenlandske studenter til Norge, må være en naturlig del av det strategiske arbeidet med kvalitet, og et sentralt aspekt ved internasjonalisering av høyere utdanning. Jeg har høye ambisjoner om å ytterligere styrke internasjonaliseringen av høyere utdanning, og har derfor satt i gang et arbeid med en stortingsmelding som skal være ferdig ved årsskiftet 2019/2020.

Jeg vil allerede i startfasen av dette arbeidet gå i dialog med studentene, institusjonene og andre relevante aktører for å definere målsettinger, identifisere utfordringer og få innspill til de rette tiltakene og virkemidlene. Det overordnede målet må være en kulturendring, slik at studentmobilitet i enda større grad enn i dag blir en integrert del av studiene og av arbeidet for økt kvalitet i utdanningen. Jeg ønsker å skape arenaer for diskusjon, inspirasjon og deling av

Postadresse: Postboks 8119 Dep 0032 Oslo
Kontoradresse: Kirkeg. 18 Telefon* 22 24 90 90
Org no.: 872 417 842

Figur 1.1

gode løsninger for økt mobilitet, og understreker at denne invitasjonen til å gi innspill kun er første steg i dialogen jeg ønsker å ha med dere. Deres vurderinger og innspill gjennom hele prosessen vil være en viktig del av kunnskapsgrunnlaget for vårt arbeid med meldingen.

Grunnlaget for dagens politikk

Meld. St. 16 (2016-2017) *Kultur for Kvalitet i høyere utdanning* slår fast at internasjonalisering skal være et middel for å styrke kvaliteten i høyere utdanning. Alle studieprogram skal ha internasjonaliseringstiltak. Viktige hovedformer for internasjonalisering som ble nevnt er:

- utveksling av studenter og ansatte
- samarbeid om undervisningstilbud (gjesteforelesere, veiledning)
- samarbeid om utvikling av studietilbud (kurs, emner)
- samarbeid om hele gradsstudier

Allerede i Kvalitetsreformen fra 2003 ble det slått fast at alle studenter som ønsket det, skulle kunne ha et studieopphold i utlandet som del av sitt norske gradsstudium. Gjennom Bolognaprosessen har Norge forpliktet seg til at innen 2020 skal 20 prosent av studentene som fullfører en grad ha hatt et studie- eller praksisopphold i utlandet.

Meld. St. 16 (2016-2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning* uttrykker en ambisjon på lengre sikt der halvparten av de som avlegger en grad i norsk høyere utdanning skal ha hatt et studie- eller praksisopphold i utlandet. Jeg mener at denne ambisjonen må være førende for politikken framover, også i arbeidet med denne stortingsmeldingen. Sentrale spørsmål i meldingsarbeidet blir hvordan vi skal nærme oss målet om at utenlandsopphold blir normalen og hvordan inngående studentmobilitet kan bli brukt mer strategisk som ledd i internasjonalisering av studieprogrammer her hjemme.

Mobilitet som naturlig del av studiet

Det er fortsatt ønskelig at norske studenter tar hele graden i utlandet, men den store økningen i studentmobilitet må komme ved at langt flere norske studenter tar deler av graden i utlandet. Min ambisjon med denne stortingsmeldingen er å bidra til en kulturendring i universitets- og høyskolesektoren, slik at mobilitet blir en integrert del av alle norske studieprogrammer. Utenlandsopphold skal være normalen, ved at institusjonene legger til rette for at alle studenter skal reise ut. Samtidig må man også sørge for at de som av ulike årsaker ikke reiser ut, blir del av et internasjonalt studiemiljø her hjemme. Det kan f.eks. omfatte en systematisk tilnærming til hvordan internasjonale perspektiver og erfaringer kan berike utdanningen gjennom bruk av gjesteforelesere, aktiv integrering av internasjonale studenter i de norske studentenes studiehverdag, undervisning på engelsk eller liknende.

For å lykkes med denne ambisjonen mener jeg at følgende faktorer må ligge til grunn:

1. Internasjonal studentmobilitet må inngå som en fullt ut integrert del av det strategiske arbeidet for kvalitet og relevans i høyere utdanning.

Figur 1.2

2. Internasjonal studentmobilitet som del av en grad skal være basert på institusjonelt samarbeid, og dette samarbeidet bør omfatte både forskning og utdanning.
3. Regelverk skal ikke være til hinder for, og finansieringsordninger skal stimulere til økt studentmobilitet.
4. Institusjonenes ledelse, faglige ansatte og administrasjon, så vel som studentene selv, må bidra til kulturendringen.
5. Arbeids- og næringslivet må etterspørre og verdsette studenters internasjonale kompetanse.

Spørsmålene nedenfor som jeg ønsker å stille dere nå i første fase, er knyttet til min ambisjon om mobilitet som en integrert del av alle studieprogrammer, der halvparten av de som avlegger en grad i norsk høyere utdanning skal ha hatt et utenlandsopphold. Spørsmålene har en åpen form, slik at det er rom for å komme med innspill dere vurderer som viktige nå i startfasen. Vi ber om kortfattede svar på spørsmålene, med utdypninger der det er særlig relevant for dere.

Spørsmål til universiteter og høyskoler

Jeg ber styret og institusjonsledelsen om å involvere både administrativt og faglige ansatte, inkludert fra studieprogramnivå, i besvarelsen. Jeg forventer at innspillet dere sender inn forankres i institusjonens ledelse og styre.

I tillegg til spørsmålene nedenfor, ber jeg om en kort fremstilling av hvordan arbeidet med internasjonalisering og studentmobilitet er organisert ved institusjonen.

1. Ambisjon om kulturendring

I teksten ovenfor har jeg skissert fem faktorer jeg mener må ligge til grunn for å oppnå ambisjonen om en kulturendring som legger til rette for mobilitet som en integrert del i alle studier. Er dere enige i min vurdering? Er det noen faktorer som mangler? Hva skal til for å oppnå ambisjonen?

2. Utgående studentmobilitet (fra norske UH-institusjoner til utenlandske)

Arbeider dere med utgående studentmobilitet på forskjellige nivåer (institusjonsledelsen, fakultets- og instituttledelsen, på studieprogramnivå (bachelor/master etc.)? Hva er utfordringene og hindrene? Kan dere gi noen gode eksempler på vellykkede tilnærminger til utgående studentmobilitet?

3. Innkommende studentmobilitet (utenlandske studenter ved norske UH-institusjoner)

Hvordan arbeider dere med innkommende studentmobilitet, både utveksling og hel grad? Hva er utfordringene og hindrene? Kan dere gi noen gode eksempler på vellykkede tilnærminger til innkommende studentmobilitet?

4. Strategisk samarbeid

Hvordan velger dere utenlandske samarbeidspartnere? I hvilken grad gjøres slike vurderinger i sammenheng med institusjonens overordnede strategi? Hvilke kriterier setter

Figur 1.3

dere for valg av utenlandske samarbeidspartnere og hvilke nivåer internt involveres? I hvilken grad er dere opptatt av geografi når dere velger samarbeidspartnere?

5. Nasjonale tiltak og regelverk

Er det noen nye nasjonale tiltak som kan bidra til å forbedre deres strategiske arbeid med internasjonal studentmobilitet? Ser dere behov for endringer i regelverk eller finansieringsordninger?

6. Godkjenning

Automatisk godkjenning av utenlandsopphold fremheves av mange som viktig for økt internasjonal studentmobilitet. Er det faglige eller juridiske elementer som eventuelt hindrer automatisk godkjenning?

7. Arbeids- og næringsliv

Har dere samarbeid med internasjonalt arbeids- og næringsliv knyttet til studentmobilitet, særlig med tanke på internasjonal praksismobilitet? Hva kan gjøres for å synliggjøre verdien av internasjonal utdanningserfaring for norsk arbeids- og næringsliv?

Er det andre temaer eller spørsmål som dere mener bør diskuteres i den kommende stortingsmeldingen?

Spørsmål til andre aktører enn UH-institusjonene

Temaene og spørsmålene ovenfor tar utgangspunkt i arbeidet ved universiteter og høyskoler. For at vi skal realisere de høye ambisjonene for studentmobilitet, er det essensielt med samarbeid mellom UH-institusjoner, studenter, arbeids- og næringsliv og samfunnet ellers.

Jeg ønsker svar på spørsmålene og kommentarer til temaene som tas opp, også fra deres organisasjons ståsted, og ber dere også involvere tilknyttede foreninger/organer der dette er relevant. Eventuelle andre innspill til den kommende stortingsmeldingen er også velkomne.

Avslutning

Jeg ber om at innspillene sendes elektronisk ved bruk av den digitale løsningen for høringsuttalelser www.regjeringen.no/id2611424. Innspillene er offentlige etter offentlighetsloven og blir publisert på regjeringen.no.

Frist for å sende innspill er **3. desember 2018**.

Med hilsen

Iselin Nybø

Figur 1.4

Adresseliste				
Akademikerne	Fridtjof Nansens plass 6	0160		OSLO
Ansgar Teologiske Høgskole	Fredrik Fransons vei 4	4635		KRISTIANSAND S
Arbeidsgiverforeningen Spekter	Pb. 7052 Majorstuen	0306		OSLO
Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo	Postboks 6768 St. Olavs plass	0130		OSLO
Association of Norwegian Students Abroad	Storgt. 19	0184		OSLO
Barrat Due musikk institutt	Postboks 5344 Majorstuen	0304		OSLO
Bergen Arkitekt høgskole	Postboks 39	5841		BERGEN
Database for statistikk om høgre utdanning	Harald Hårfagres gate 29	5007		BERGEN
Det teologiske Menighets fakultet	Postboks 5144 Majorstua	0302		OSLO
Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning				
Direktoratet for utviklingssamarbeid	Postboks 1303 Vika	0112		OSLO
Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning	Thrond Nergaards veg 7	7044		TRONDHEIM
Fjellhaug Internasjonale Høgskole	Sinsenvn. 15	0572		OSLO
Forskningsinstituttene Fellesarena	Postboks 5490 Majorstua	0305		OSLO
Handelshøyskolen BI		0442		OSLO
Hovedorganisasjonen Virke	Boks 2900 Scilli	0230		OSLO
Høgskolen i Innlandet	Postboks 400	2418		ELVERUM
Høgskolen i Molde	Postboks 2110	6402		MOLDE
vitenskapelig høgskole i logistikk				
Høgskolen i Østfold		1757		HALDEN
Høgskulen for landbruk og bygdeutvikling	Arne Garborgsveg 22	4340		BRYNE
Høgskulen i Volda	Postboks 500	6101		VOLDA
Høgskulen på Vestlandet	Postboks 7030	5020		BERGEN
Høyskolen for Ledelse og Teologi	Micheletsvei 62	1368		STABEKK

Figur 1.5

Høyskolen Kristiania			
Innovasjon Norge			
International Students' Union of Norway	Lakkegata 3	0187	OSLO
Kompetanse Norge	Postboks 236 Sentrum	0103	OSLO
Kunsthøgskolen i Oslo	Postboks 6853 St Olavsplass	0130	OSLO
Landsorganisasjonen i Norge	Youngsgate 11	0181	OSLO
Lovisenberg diakonale høyskole	Lovisenberggaten 15 B	0456	OSLO
Musikkteaterhøyskolen	Trondheimsveien 137	0570	OSLO
Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen	Postboks 578	1327	LYSAKER
NLA Høgskolen	Postboks 74	5812	BERGEN
Nord studentsamskipnad	Postboks 1490	8049	BODØ
Nord universitet	Postboks 1490	8049	BODØ
Nordisk institutt for studier av innovasjon forskning og utdanning	Postboks 2815 Tøyen	0608	OSLO
Norges arktiske studentsamskipnad	Teorifagbygget Hus 2	9037	TROMSØ
Norges Dansehøyskole	Postboks 2956 Tøyen	0608	OSLO
Norges forskningsråd	Postboks 564	1327	LYSAKER
Norges handelshøyskole	Helleveien 30	5045	BERGEN
Norges idrettshøyskole	Postboks 4014 Ullevål Stadion	0806	OSLO
Norges Ingeniør- og Teknologorganisasjon	Postboks 9100 Grønland	0133	OSLO
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet	Postboks 5003	1432	ÅS
Norges musikkhøgskole	Postboks 5190 Majorstua	0302	OSLO
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet		7491	TRONDHEIM
Norsk studentorganisasjon	Holbergs gate 1	0166	OSLO
Næringslivets Hovedorganisasjon	P.b. 5250 Majorstua	0303	OSLO
OsloMet storbyuniversitetet			
Samisk høyskole	Hánnoľuohkká 45	9520	KAUTOKEINO
Samskipnadsrådet	c/o SiO, Postboks 94 Blindern	0314	OSLO

Figur 1.6

Statens lånekasse for utdanning	Postboks 430 Alnabru	0614	OSLO
Steinerhøyskolen	Professor Dahls gate 30	0260	OSLO
Studentsamskipnaden i Agder	Postboks 1864 Gimle	4686	KRISTIANSAND S
Ålesund og Trondheim	Postboks 2460	7005	TRONDHEIM
Studentsamskipnaden i Gjøvik	Sluppen		
Studentsamskipnaden i Indre Finnmark	Hannoluohka 45	9520	KAUTOKEINO
Studentsamskipnaden i Innlandet	Gudbrandsdalsvegen 350	2624	LILLEHAMMER
Studentsamskipnaden i Molde	Postboks 2110	6402	MOLDE
Studentsamskipnaden i Oslo og Akershus	Postboks 94 Blindern	0314	OSLO
Studentsamskipnaden i Stavanger	Postboks 8600 Forus	4036	Stavanger
Studentsamskipnaden i Sørøst-Norge			
Studentsamskipnaden i Volda	Postboks 278	6101	VOLDA
Studentsamskipnaden i Østfold		1757	HALDEN
Studentsamskipnaden i Ås		1432	ÅS
Studentsamskipnaden på Vestlandet			
Unio	Stortingsgata 2	0158	OSLO
Unit - Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning	Pb. 5883 Majorstuen	0308	OSLO
Universitetet i Agder	Serviceboks 422	4604	KRISTIANSAND S
Universitetet i Bergen	Postboks 7800	5020	BERGEN
Universitetet i Oslo	Postboks 1072 Blindern	0316	OSLO
Universitetet i Stavanger		4036	STAVANGER
Universitetet i Sørøst-Norge	Postboks 235	3603	KONGSBERG
Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet		9019	TROMSØ
Utlendingsdirektoratet	Postboks 2098 Vika	0125	OSLO

Figur 1.7

VID vitenskapelige høgskole	Postboks 184 Vinderen	0319	OSLO
Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund	Postboks 9232 Grønland	0134	OSLO

Figur 1.8

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Omslagsillustrasjon: Shutterstock

Trykk: Departementenes sikkerhets- og
serviceorganisasjon – 10/2020

